O ARTIK TÜRKÜ OLAN BİR BODRUM HÂKİMİ!...

Evet, Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım 17. 5. 1954 tarihinde, Pazar günü, Ramazan Bayramına birkaç gün kala kalemi kırmış, kendi idam cezasını kendisi vermiş, 24. 9. 1951 tarihinde Bodrum'da başlayan hâkimlik görevi de böylece sona ermişti. O artık yoktu. O; sözünü yerine getiren, nişanlısına kavuşan yeni bir hayatın Mefharet Hanım'ı. Türkülerde yaşayacak, Çelik Amca'nın sazından çıkan nağmelerle hayatını sürdürecek bir Bodrum Hâkimi'ydi. O artık kara toprağın geliniydi.

Ben, Bodrum Hâkimi türküsüyle 1965 yılında Çengel'in yalnız gecelerinde tanışmıştım. Bodrum Hâkimi'ni araştırdıktan sonra da, "Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi" yazısıyla konuyu dile getirmiş, sonunu da aşağıdaki satırlarla bağlamıştım.Hâkim Hanım konusunu yine aynı satırlarla bağlamak istiyorum.

Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım'ı, Bahçıvan veya Asarlı Ahmet olarak bilinen kardeşi Ahmet Abdülhadi okutur. Bodrum'da İz Bırakanlar takviminde Hâkim Hanım'ın doğumu 1906 olarak gösterilmişse de Erdek Nüfus kütüğünden aldığımız kayıtlara göre Hâkim Hanım 2.3.1914 tarihinde İzmir'de doğmuştur. Adı Fatma Mefharet Tüzün'dür. 1942 yılında verdiği veraset ilâmından Cumhuriyet Savcılığı İstanbul Ceza Evinde Hâkim adayı olduğu anlaşılmaktadır. Hukuk Fakültesini bitirdiği, ilk göreve nerde ne zaman başladığı tespit edilememiştir. Ancak uzun müddet Kütahya Tavşanlı'da Hâkim olarak görev yapmış, orada da gönüllere taht kurmuş, Bodrum'a tayin olduğunda halk arkasından çok gözyaşı dökmüş, büyük bir törenle 1951 yılında Bodrum Hâkimi olarak uğurlanmıştır. İşte bu uğurlamayla Hâkim Hanım'ın gönül defterine yeni bir sayfa açılmış, dillere destan olmanın sınırına biraz daha yaklaşmıştır.

At sırtında keşiflere gidişiyle, adaletiyle, dürüstlüğüyle, insanları sevmesiyle gönülleri fethetmiş, ünü Bodrum ve çevresine yayılmış. Bodrum onunla, o Bodrumla güzellikler yaşamış. Her insan gibi sevmiş sevilmiş. Yalnızlığını, sevgisini şarkılarla, türkülerle paylaşmış. Ama ne yazık ki yüreğine düşen sevdaya yenik düşmüş. Gerek Tavşanlı'da gerekse Bodrum'da gönüllere taht kuran Bodrum Hâkim'i Mefharet Hanım 1914 yılında başladığı ömür yolculuğuna 17.5.1954 tarihinde son noktayı koymuş. Yakınları almış götürmüşler cenazesini Bodrum'dan. Mezarı İstanbul'da.

İşte o gün bu gün Mefharet Hanım öleli tam 66 yıl olmuş. Dile kolay. Bir değil, beş değil 66 tane yıl. Ömrün yarısından fazla. Ama yıllar unutturamamış onu. Zaten hiç ölmemiş ki. Sevenlerinin gönlünde hep yaşamış... O artık efsane bir Bodrum Hâkimi. Çiftlik köyünden Çelik Amca'nın (Mustafa Bacaksız) telinde "Nasıl attın Mefharet Hanım ipe kendini" diyen bir Bodrum Hâkimi. O artık bir efsane. Ölmeden bir gün önce, gece Milas'a Bestekâr Zeki Duygulu'nun konserine giden, Uslu Dur Kadınım Çıldırtma Beni adlı şarkıyı aynı programda üç defa okutan bir Bodrum Hakim'i. Bu satırları yazan, 1966 yılında Kastamonu'nun Azdavay ilçesinin, Çengel köyünde çiçeği burnunda bir öğretmenin gecelerinin konuğu. Odada 1963 model pikabın iğnesiyle ses bulan bir Bodrum Hâkimi.

"Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi"

dizeleriyle haykıran, türkülerimizin nasıl yakıldığını, günümüze kadar da nasıl ulaştığını kanıtlayan Bodrum Hâkimi. O: Kısaca türkülerimizin geçmişiyle geleceği arasında bir köprü. O: Artık türkü olan bir Bodrum Hâkimi.

9 786057 005304

Dr. Halil ATILGAN BODRUM HÂKİMİ BODRUM TÜRKÜLERİ ve OYUNLARI

BODRUM HÂKİMİ

BODRUM TÜRKÜLERİ ve OYUNLARI

Dr. Halil ATILGAN

BODRUM BELEDİYESİ

BODRUM HÂKİMİ
BODRUM
TÜRKÜLERİ VE OYUNLARI

Dr. Halil ATILGAN

Ankara - 2020

BODRUM HÂKİMİ
BODRUM
TÜRKÜLERİ VE OYUNLARI

Birinci Baskı: Eylül 2020
Ankara

Bodrum Belediyesi Kültür
Yayınları ISBN: 978-605-70053-0-4

Nota Yazımları:
Kemal KORKMAZ

Kapak Tasarım:
Kemal KORKMAZ

Bu eser, Bodrum Belediyesi'nin kültür hizmetidir. Ayrıca para ile satılmaz.

Baskı
Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
İzmir Cad. 34/2-3 Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 418 94 10 • Faks: 0 312 418 23 54
E-posta: onder@ondermatbaacilik.com
www.ondermatbaacilik.coom

SUNUŞ

Bodrum binlerce yıldır kavimlerin gelip geçtiği, uygarlıkların parlayıp söndüğü önemli bir yaşam alanı olarak zengin bir kültür birikimi oluşturmuştur. Zengin motifleri ile Bodrum halk kültürünü besleyen bu birikim, günümüze kadar uzanan uzun ince bir çizgide, yüreğimizin dili, başımızın sevdalı yeli olarak halk anlatımının önemli bir ögesi olan türkülerimizde yer almıştır.

Sosyal ve kültürel hayatımızın her basamağında önemli görevler üstlenen sazlı ve sözlü anlatımımızın ürünü olan türküler, kendimizi bulmanın, içimizi dökmenin, sevincimizi, heyecanımızı, hüznümüzü dile getirmenin ve yüreğimizi ortaya koymanın aracı olmuştur.

Türkülerimiz umuttur, hasrettir, vefadır, dostluktur. Yüreğimizde kıvrım kıvrım dolanan ince bir yoldur. Dermandır dermansız kalanlara. Yüreğimizin gurbetinde büyüyen özlem ve hasret çiçeğidir. Bu nedenle türküsüz kalmayı yurtsuz kalmak olarak düşünmüş ve onsuz kendimizi gurbette hissetmişizdir. Kanatsız kaldığımızda kanadımız, kendimizi efkârlı, çaresiz ve yalnız hissettiğimizde teselimiz olmuştur.

Türküler yaşamın akışı içinde, değişmeyen asıl yanımızı ifade etmişlerdir. Yaşar Kemal'in deyişi ile "*Bizim öykülerimiz, romanlarımız, türkülerimizdir.*" Bedri Rahmi'nin dizelerinde ise *"Ana südü gibi candan / ana südü gibi temiz/ tüter dağ dağ, yayla yayla / Köyümüz, köylümüz, memleketimiz*"dir.

Düğünlerimizde halay, haksızlığın, adaletsizliğin karşısında öfkemiz ve isyanımızdır. Sevgiliye yalvarmadır, kayıplarımızın karşısında ağıttır. Sesimizin çıkmadığı yerde sesimiz, nefesimizin kesildiği yerde nefesimizdir.

Rumeli'de Sarı Zeybek'tir, Bodrum'da Kerimoğlu'dur.

Havasına gelince, *"haydi bir zeybek vuralım"*dır. Bunun içindir ki zeybek oynanmaz vurulur ve kişiye efe, ezgiye zeybek denir.

Kartalın sarp kayadan düze inişidir. O kol kaldırışları, heybetli halleri, ağır ağır süzülüp yere diz vuruşları "biz efe isek bu toprağın hatırına, bu toprağın aşkına" anlamındadır.

Diz vurup yerden kalkmak, tek ayak üzerinde, kendi ekseninde üç kere dönmek "biz bu toprağın zekâtını verdik de geldik" meydan okumasıdır.

Öyle kol kolla girilip, birbirine sığınıp, kalkılmaz zeybeğe. Sadece sırt sırta gelinir ve sırt vurulur dayanışma için. Çünkü zeybek doğaçlamadır, doğal haldir ve hepsinden önemlisi özgürlüktür. Çünkü kartallar sürü olarak uçmazlar. Efelik tek başına olmayı göze almaktır.

Kuvayı Milliyeci, madalyalı, beratlıdır efeler. Onlar için kimileri "eski bir halkın kalıntısıdır", "Selçukluların kurduğu eski bir örgüttür" demiştir; kimilerine göre ise "Osmanlıdırlar", "Korsandırlar."

Ama kendilerine sorarsan;

- Bu dağların sahibi kim?
- Emmim. *("Mülkün sahibi Allah; biz kiracıyız" anlamındadır)*
- Yiğit kime derler?
- Sözünde durana…

derler törelerinde…

Bedenin yüceliğine değil, gönlün yüceliğine, zenginliğine inanırlar. Zengin ölen bir efe asla görülmemiştir. Efenin efeliği, hizmetinden bilinir. Bu içindir ki başı sıkıştığında Hızır gibi dostu, sığınacak postu çok olmuştur. Halk onları benimsemiş ve çok sevmiştir.

Ait olduğu toplumun kültürel özelliklerini en çok yansıtan müzik türü, şüphesiz halk müzikleridir. Halkın içinde doğmuş ve gelişmiş olan bu müzik, o toplumun dili, aynası ve kimliği durumundadır.

"Türküler, ayakları bu topraklara basan, bu topraklarla yoğrulmuş insanların canlı tarihidir. Anadolu insanını anlamak için, türkülerini anlamak gereklidir." Bunun içindir ki Karaova düğününde "*Vurma Murat vurma yakışmaz senin şanına*" diye söylenirken, Bodrum Hâkimi türküsünde *"Bodrumlular erken biçer ekini/ Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hakimi*" diye söylenmiştir.

Hayatın kendisidir, her nağmesine bir hayat sardığımız, sakladığımız ömürlerdir.

Anadolu insanı acısını, sevincini, sevgisini türkülerle ifade etmiştir. Beşikte ninni, çocuklukta oyun, askere yâren, sevdalıya tercüman, düğünde neşe, tasada ortak, mezarda ağıt olmuş ve ömür boyu yoldaş etmiştir kendisine. Ne yasak dinlemiş ne de baskıya boyun eğmiştir. İnsan ile yoğrulup bütünleşmiş, özgürlüğün, barışın, hoşgörünün ve sevginin en önemli temel taşlarından birisi olmuştur.

Türküleri sadece birer folklor malzemesi olarak değil, toplumun göstergesi ve anlatım aracı olarak görmek gerekir. Çünkü kökleri oluştuğu toplumun içindedir. Bunun içindir ki, Türk halkının binlerce yıllık kültürel birikimini, yaşantısını, değerlerini yansıtan türküler üzerinde, müzikal ve sosyolojik araştırmaların yapılmasını, öykülerinin derlenmesini son derece önemli buluyoruz.

Halil Atılgan Hoca'mız, "*Bodrum Hâkimi Bodrum Türküleri ve Oyunları*" kitabında, zengin bir halk müziği repertuarına sahip olan Bodrum yöresini, trajik öyküsü nedeniyle en tanınmışlardan olan "Bodrum Hakimi" türküsü üzerinden tanımamıza yardımcı oluyor.

Emekli Devlet Türk Halk Müziği Şefi olan hocamızın birikimini ve araştırmalarını bizimle paylaşıyor olmasını önemsiyoruz. Bodrum halk kültürüne ışık tutacağına inandığımız bu çalışmayı, kültür yayınlarımız arasında sizlerle buluşturmak ve paylaşmak istedik. Hocamıza ve kitabının yayına hazırlanmasında emeği geçen herkese elinize sağlık diyorum.

Akşamsefalarımızın, düğünlerimizin, kınalarımızın, asker uğurlamalarının vazgeçilmezleri ve emektarları olan Bodrum halk müziğinin köşe taşları mahalli sanatçılarımızın, saz ve söz üstatlarımızın unutulmamalarını diliyorum. Kaybettiklerimizi rahmetle ve saygı ile anıyorum.

Çalgıcı Hatçe, Çalgıcı Raziye, Topal Ayşe, Hüseyin Şakar, İbrahim Özdemir, İsmail Uslu, Kavalcı Ali Dayı, Kemancı Salih, Mahmut Savaşçı ve oğulları, Mehmet Uslu, Mustafa Bacaksız (Çelik Amca), Osman Nuri Bilgin, Rasim Eriş, Rüştü Gür, Satı Kardeşler, Seha Ergene ve oğulları, Tenekeci Mehmet, Ender Kasal, Sevinç Kasal, Mehmet Karaöz, Erol Köse, Mustafa Ergene, İbrahim Etem Yağcı, Ali Alpaarslan (Aliko), Yüksel Duman, Münir Demir, Sami Öztürk, Hüseyin Avcı, Kazım Bayran, Abidin Asar, Mehmet Yeşilkan, Kannioğlu kardeşler, İbrahim Kesreli üstatlar iyi ki hayatımıza girdiniz.

Sizlerin ezgileri ile doğduk büyüdük. Sesiniz kulağımızda, ezgileriniz yüreğimizde büyüdü. Derlediniz, bestelediniz, çaldınız, söylediniz. Bize biz olmayı öğrettiniz. Çünkü türkü biziz aslında; en sade, en yalın, en insan halimizle biz. O türkülerinize sinen hüzün, keder, öfke, isyan, sevda, hasret ve umut bizimdir.

Biz olarak, türkü tadında bir hayat kurmak umuduyla, türkülerle kalalım.

Ahmet Aras
Bodrum Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

1965 yılında Düziçi İlköğretmen Okulundan yeni mezun olmuş çiçeği burnunda bir öğretmendim. Tayinim Kastamonu ilinin Azdavay ilçesinin Çengel köyüne çıkmıştı. 27 Temmuz'da göreve başladım. Çengel Adana'ya oldukça uzaktı. İklimi ayrı, gelenekleri ayrı. Biri Akdeniz, öbürü Karadeniz. Yaşayış çok farklı. Yollar sarp köy hayli uzaktı.

Çengel'de ulaşım oldukça zordu. İlçeye gitmek için nahiye merkezine (Pınarbaşı) atla veya yaya, sonra da Fayıklar'ın minibüsüyle Azdavay'a ulaşmak gerekirdi. Minibüsü kaçırdığınız zaman kazaya gidememe gaygısı dolar içinize. Ya ikinci kez dolmasını bekleyecek, ya özel tutacak, ya da bir sonraki günü bekleyeceksin. Bu sıkıntıları yaşandıkça gurbet denilen mefhum çekilmez olur Pınarbaşı'nda. Gözyaşları gırtlağında düğüm düğüm. Ağlayamazsın. Yarını veya bir sonraki arabayı beklemek durumundasın. Başka çareniz yoktur. Onun için her araba sesi bir umut ışığı olur içinizde.

Çengel'de zamandan gayrı bol bir şey yoktu. Bakkal ve kahvehane memlekette kalmıştı. Temel ihtiyaç maddelerini nahiye, doktor ve sağlık hizmetlerini ise ilçe merkezinden temin etmek gerekirdi. İhtiyaçları zamanında gidermezseniz haliniz perişan, umutlar pazara kalırdı. Çengel'de park, bayram yeri, çarşı pazar yoktu. Yok yoka karışmış *"Tuz yok sabun yoktu"*. Ama havası ve suyu güzel, doğayı tarif etmek imkânsızdı. Görevin dışında nasıl vakit geçireceğimin hesabını yapar, nereye gidersem günü daha iyi değerlendiririm diye düşünürdüm. Zaman akmayan bir sel, bense zaman deryasında boğulan bir Halil Atılgan'dım.

Çengel'in merkez mezrası Şatır Köyü idi. Şatır Köyü iki dağın arasında, okul ise hemen alt başta Pınarbaşı'na giden yolun üstündeydi. Gün batımından önce her taraf yemyeşil, gök masmavi olur. Güneş kaybolunca, yeşiller bir yağmur bulutu gibi çökerdi okulun üstüne. İt havlaması, at kişnemesine karışır, hindiler biz de buradayız dercesine töm töm ederek koşar, garip ötüşleriyle akşamın sessizliğini bozarlardı. Okulla lojman arasındaki antene küçük bir kuş konar, tarifi mümkün olmayan hareketler yaparak gözden kaybolurdu. Bu ise hüzünlü bir Çengel akşamının ayak sesleriydi.

Okulun önünde üç büyük çam ağacı vardı. Hüzünlü akşamın gelişiyle onlara da bir sessizlik çökerdi. Akşam rüzgârıyla bozulan sessizlik bir uğultuya dönüşür, içimi burkar, sebepsiz bir korku sarardı her yanımı. Tarifsiz duygular içinde sancılı kadınlar gibi kıvranırdım. Yalnızlık karabulut gibi çökerdi üstüme.

Çakırla dost olmuştuk. İyi bakardım ona. Ekmek verir yemeğimi paylaşırdım. O beni ben onu çok sevmiştik. Çakır evinde konaklamaz hep benimle yalnız-

lığımı paylaşırdı. Ayak sesimden geldiğimi bilir, Çakır dediğimde üstüme atlar, gece geç gelişlerime kızar gibi bir tavır takınırdı. Gözümün içine bakar, başını bir o tarafa bir bu tarafa çevirir. Nerde kaldın diye beni sorguya çekerdi sanki. Lojmanının küçük bir girişi vardı. Duldaydı. Oraya bir çul sermiştim. En soğuk günlerde dahi orda sabahlar, beni yalnız bırakmazdı. Çok sadıktı. Geceleri bazen ulurdu. Uluması içimi ürpertir çiğrirdim. Kalkıp sus artık dediğimde; ağlamaklı bir ses çıkartır, kuyruğunu tap tap vurur. Başını ön ayaklarının üstüne koyar, gözümün içine bakar, mahcup tavırlar içinde sanki benden özür dilerdi.

Yalnız gecelerim bitmek bilmezdi Çengel'de. Çam ağacından, mezarlıktan gelen baykuş sesleri bazen Çakır'ın sesini bastırır beni ürkütürdü. Lâmbanın titrek ışığı pat pat ederek ürkütmelere ortak olur gazın bittiğini ritmik bir ölçüyle haber verir, üstelik camı da kirletirdi.

Çengel'de yalnızlığımı paylaşan dostlarım; radyo, plâk ve dayımın Düziçi İlköğretmen Okulunda iken 35TL'ye aldığı bağlamaydı. Bildiğim türküleri öğrencilere, köylüye çalar söylerdim. Köylüler bağrına basmıştı beni. Bir dediğimi iki etmezlerdi. Onun için Çengel'de bağlamanın ayrı bir yeri ve değeri vardı. Köylüyle diyalogumu sağlayan iyi bir araçtı. Anaydı, babaydı. Gözyaşlarıma mendil, gurbet türkülerinin dostuydu. *"Gurbet yolu gariplerin yoludur"* türküsü onda dile gelirdi.

Bir gün kısa dalgadan yayın yapan Sofya Radyosu'ndan *Bodrum Hâkimi* türküsünü dinledim. Sözler beni çok etkilemişti. Hemen getirteceğim plâklar arasına not ettim. Dinlediğim plâkları İstanbul'da çalışan Çengel köylüleri vasıtasıyla temin ederdim. Birinde hayli kalabalık bir liste göndermiştim. Onu dahi zorsunmadan temin edip yolladılar. Gelen plâkların içinde ilk döndürdüğüm Bodrum Hâkimi oldu. Plâk klâsik sazlarla çalınıyor, Nazmi Yükselen tarafından da okunuyordu. Ön plândaki klârnet sesi sözlerle bütünleşerek yürek dağlıyordu.

" Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini

Hâkim Hanım'ın memleketi Kütahya Tavşan
Hâkim Hanım sen eyledin bizleri perişan
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Çifte doktorlar doğradı o beyaz tenini "

Plâk dönüyor, ben de sözlerini kaydediyordum. Türkü intihar eden Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım'ı anlatıyor. Mefharet Hanım'ın Bodrum Hâkimi,

memleketinin de Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinden olduğu türkü sözlerinden anlaşılıyordu. *Bodrum Hâkimi*; bekâr odamın dip köşesine yerleşmiş masadaki pikaptaydı. Şanslıydı. Hiçbir pikapta dönmemişti bu kadar. Döne döne müzik kulağıma yerleşmiş, sözlerini ezberlemiş, bağlamaya da dökmüştüm. Dilimize tespih olan türkü artık repertuvarımıza girmiş, Çengel gecelerinin de popüler türküsü olmuştu. İşte *Bodrum Hâkimi* ile böyle tanıştım.

Yıllar bizi acısıyla tatlısıyla hamur gibi yoğurdu. Az gittik uz gittik. Kendimizi halk müziği ve folklor camiasının içinde bulduk. Bu camia beni bilimsel çalışmalara sürükledi. Yaptığımız araştırmaları, derlediğimiz türküleri yayımlama fırsatı verdi. Bu çalışmaları sürdürürken aklımda hep Kütahyalı *Bodrum Hâkimi* vardı. Acaba bir gün; Çengel gecelerimi süsleyen, havasında katre katre gezinen, yalnız gecelerime fon müziği olan Bodrum Hâkimi'ni araştırabilecek miyim diye düşünürdüm.

Aradan 31 yıl geçtikten sonra TRT, Bodrum Hâkimi türküsünü ekranlarına taşıdı. 1965–66 yılında okuyucusuna altın plâk kazandıran Bodrum Hâkimi 1997 yılında tekrar popüler oldu. Böylece Çengel'deki yalnız gecelerimin türküsü yıllardan sonra yeniden gündeme geldi. Gönlümdeki geçmiş günler vizyona girdi. Beni; aşka inandığım, şiirler yazdığım, mektup gelmedi diye kahrımdan of çektiğim, yavuklumdan gelen aşk mektuplarını yastığımın altına koyup her fırsatta tekrar tekrar okuduğum günlerime götürdü.

TRT deki başka bir programda Bodrum Hâkimi Nazmi Yükselen tarafından okunuyor, derleyen ve kaynak kişi olarak tanıtılıyordu. Bense türküyü Nazmi Yükselen'in bestesi olarak biliyordum. Buna rağmen içimde bir his gerçeklerin böyle olmadığını söylüyordu. Çok istememe rağmen Bodrum Hâkimi türküsünün perdesi aralanmadı. İçimde hep ukde olarak kaldı. Araştırıp tümünü öğrenmek benim için bir amaçtı artık. Bu amacım 1990 yılında Kültür Bakanlığı'na geçtikten sonra gerçekleşti. Konuyla ilgili iki defa Bodrum'a gittim. Konuyu detaylı bir şekilde araştırdım. Bodrum Hâkimi perdesi aralandı. Türkünün bestecisine ulaştık. Nasıl yakıldığını tespit ettik. Ayrıca Bodrum türkülerinin de yayınlanmasını sağladı. Sabırla koruk helva oldu. Mutluyum.

Dr. Halil Atılgan
Araştırmacı Yazar – Emekli Devlet
Türk Halk Müziği Korosu Şefi

İÇİNDEKİLER

Sunuş III
Önsöz VI
İçindekiler IX
Teşekkür XI

BİRİNCİ BÖLÜM – TÜRKÜLER 1-108

Yöresel Özellikler 2
TRT Repertuarındaki Bodrum Türküleri 3
Kültür Bakanlığı Halk Türkülerini Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü Repertuarındaki Türküler 4
Arşivde Olupta Kültür Bakanlığı Repertuarına Alınmayan Türküler 4
Bodrum Türkülerini Derleyenler 5
Bodrum Türkülerinde Kaynak Kişiler 5
İncelenen Bodrum Türküleri 6
Sözleri Yönünden Bodrum Türküleri 8
Usul Yönünden Bodrum Türküleri 11
Ses Genliği ve Ezgi Yapısı Bakımından Bodrum Türküleri 13
Makam Yönünden Bodrum Türküleri 18
Bodrum Halk Müziğinde Çalgılar 19
Âdem Gardaş Dedim Geldim Yanına 22
Ah Ayva Dibi Serin Olur Yatmaya 26
Ah Kara Selvim 27
Ak Daşı Kaldırmalı (Gelin Götürme Havası) 29
Akşam Oldu 31
Alıverin Tabancamı Doldurem 33
Bastım Çürük Tahtaya 34
Bodrum Hâkimi 35
Çökertmeden Çıktım da Halil'im 37
Deli Oğlan Adile'm 39
Demirciler Demir Döver Tunç Olur 41
Evlerinin Önü (Dirmil Havası) 43
Eydim Erik Dalini 45
Fadime'm 47

Ferayi (1) 48
Ferayi (2) 50
Gemiler Posta Posta 51
Gışlanın Önünde Yayılır Tavşan 53
Gide Gide Yoruldum 55
Gün Görünmez Melengicin Dalından 56
Hana Vardım Han Değil 58
Hayıtlı'dan Çıktım 59
İğneleri Düğmeleri 61
İliman Çalıları 62
İliye'm Geçip Gider 64
İndim Çeşme Başına 66
İrmeden Gel İrmeden 67
Kerimoğlu (1) 68
Kerimoğlu (2) 71
Kınasını Kardım Tasta 72
Kızılcağız Damları 74
Koca Kavak Zeybeği 76
Köprünün Altı Testi 78
Ovalardan Geçelim 80
Pembeli Basma 82
Sepet Astım Koluma 84
Sürmelim 86
Tütüncü Kız 88
Yeni de Camide Öğle Ezanı Okundu 90
Zerdali Çiçeklendi 93
Yörük Kızı 94

BODRUM VARYANTLARI 96-108
Çekirgemin Tanburu 97
Dermenci 99
İstanbul'dan Gelip Geçen Kayıklar 101
Kaleden İndim 102
Keklik 104
Sabahın Seher Vaktinde 105
Yörük Kızı 107

İKİNCİ BÖLÜM – BODRUM'DA HALK OYUNLARI..... 109
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ARAŞTIRMA YAZILARI 116
BİR TÜRKÜNÜN HİKÂYESİ – BODRUM HÂKIMI 117
Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi (1)..... 118
Bodrum Hâkimi (II) 123
Bodrum Hâkimi (III) 135
Bağlamam Var Üç Telli..... 149

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM –BASINDA BODRUM HÂKİMİ
BİLGİ VE BELGELER 160
Dr. Halil ATILGAN 184

TEŞEKKÜR

Bodrum Türküleri kitabının yayınlanmasını sağlayan Bodrum Belediye Başkanı Sn. Ahmet Aras'a… Bodrum Hâkimi araştırmasına başladığımızda *Bodrum Hâkimi* Mefharet Hanımla ilgili araştırmalarımın kısa zamanda sonuçlanmasında yardımlarını esirgemeyen zamanın Balıkesir Bigadiç Savcısı Sn. Gökhan Göktaş'a, Balya Belediye Başkanı Sn. Zekâyi Bayram'a, Bodrum türkülerinin ustaları Sn. Rasim Eriş, Erol Köse ve Mustafa Bacaksız'a, (Çelik) Yatağanlı Mahalli Sanatçı Mehmet Topçu, emekli öğretmenler Mahide-Mustafa Uslu'ya, Emekli Öğretmen Ağabeyim Mehmet Emin Berber'e, Bodrum sevdalısı İnşaat Mühendisi Mehmet Yeşilkan'a yardımlarından dolayı candan teşekkür ederim.

Türkülerimiz siz türkü dostlarıyla hayat bulmakta, sizler var oldukça da yaşayacaktır. Ne mutlu yaşayana, yaşatana…

Dr. Halil Atılgan
Araştırmacı Yazar – Emekli Devlet
Türk Halk Müziği Korosu Şefi

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKÜLER

Yöresel Özellikler
Söz
Usul
Ses Genliği
Makam
Halk Çalgıları

YÖRESEL ÖZELLLİKLER

Bodrum; üç tarafı denizle çevrili, karadan Milas, Yatağan, Ula ilçe sınırlarına komşu, tabii güzellikleriyle, deniziyle milletlerarası bir üne sahip turistik bir yöremizdir. Eski adı Halikarnas olan Bodrum'un il merkezine uzaklığı 90Km'dir. Muğla'nın diğer ilçelerine göre zengin ve de farklı bir halk müziği yapısına sahiptir. Aydın, Denizli, Burdur illerinin, Acıpayam ve Fethiye ilçelerinin halk müziği özelliklerinden oldukça etkilenmiştir. Ayrıca coğrafi konum itibariyle Yunanistan'a sınır olması kültür alış verişini de beraberinde getirmiştir. Onun için Bodrum Halk Müziğinin Yunan Halk Müziği ve Trakya Halk Müziğiyle etkileşim içinde olması kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu an Yunan sınırları içindeki İstanköy'de yakılan bir türkünün Bodrum'da popüler olması da bunun bir kanıtıdır. Bodrum türküleri çevrenin halk müziği özelliklerinden oldukça etkilenmiş olmasına rağmen Burdur, Dirmil ve Fethiye'de yaygın olan Teke havalarından etkilenmediği dikkat çekicidir. Adı geçen yörelerde yaygın olan zotlatma havaları Bodrum'da hiç yoktur. Ayrıca; Fethiye'deki üç telli bağlamanın, semah havalarının Bodrum'a girmemesi, halk türkülerinin klâsik sazlarla çalınıp söylenmesi Bodrum Halk Müziğinin bariz özelliklerindendir. Bodrum Halk Müziği icrasının klâsik sazlarla yapılması ve bahsettiğimiz diğer özellikler, türkülerin klâsik pencereden bakılarak ortaya çıkması sonucunu getirmiştir. Türkülere giriş için çalınan saz bölümleri ve bazı türkülerdeki ara nağmeler bu özelliğin bir kanıtıdır. Böyle olmasına rağmen Bodrum halk ezgileri genelde hep sözlüdür. Çevre il ve ilçelerdeki sözsüz zeybekler burada görülmez.

Bodrum türkülerinin bir başka özelliği de uzun hava formunda türkülerin olmayışıdır. Özellikle Burdur'da yaygın olan gurbet havaları burada görülmez. Yörenin mahalli sanatçısı ve yöre türküleri konusunda bilgi birikimine sahip mahalli sanatçı ve kaynak kişi Rasim Eriş: Yörede uzun hava bulunmadığını, söylenenlerin de taklidi olduğunu, uzun hava formunda ezgilerin bulunmayışını, Burdur'da yaygın olan gurbet ve teke havalarının, Fethiye'deki üç telli bağlamanın bölgeye girmeyiş nedeninin aşiret farklılığından kaynaklandığı ifade edilmektedir.

İlçe merkezi olarak zengin bir repertuvara sahip olan Bodrum türkülerinde zeybek tavrı ve üslûbu hâkimdir. Araştırmalarımız esnasında kaynak kişilerin genelde bütün ezgilere ve bölge oyunlarına zeybek demesi de bu hâkimiyetin bir ifadesidir. Zeybekler; kıvrak ve ağır olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Kıvrak zeybekler 9/8'lik ağır zeybekler ise 9/4'lük olanlardır.

Yöredeki kaynak kişiler, önce derlenerek TRT repertuvarına giren bazı türkülerin Bodrum'a ait olduğunu savunmaktadırlar. Sivas'tan *Sabahın seher vaktinde görebilsem yârimi, Kerkük'ten Değirmenci, Çanakkale'den Karyolamın demiri* adlı türkülerin yöre türküsü olduğu beyan edilerek derleme çalışmalarımız esnasında

çalınıp söylenmiştir. Bu üç türküye yörenin sahip çıkması oldukça dikkat çekicidir. Hatta Ege Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı öğrencileri tez çalışmaları münasebetiyle benzeri türküleri yöreden derleyerek Bodrum türküsü olarak kayıtlara geçmesini sağlamışlardır. Şerif Baldemir'in derlediği bu türküler değerlendirmemiz içine alınmamış, Bodrum varyantı gibi düşünülerek ayrı bir bölüm de yayınlanmıştır.

Bodrum Türkülerinde işlenen konulara bakıldığında; olay, aşk ve sevda, kahramanlık, ağıt karakteri taşıyan türküler ilk sırayı alır. Olay türküleri çoğunluktadır. *Gemiler Posta Posta, Bodrum Hâkimi, Çökertme, Kerimoğlu, Akşam Oldu, Alıverin Tabancamı Doldurem, Evlerinin Önü, Âdem Gardaş Dedim Geldim Yanına, Yenide Camide Öğle Ezanı Okundu* adlı türküler olay türkülerine çarpıcı örneklerindendir. İncelenen türküler içinde çalgısal ezgilerin olmayışı da Bodrum Halk Müziğinin ayrı bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resmi kayıtlara göre şimdiye kadar Bodrum'dan; TRT repertuvarına geçen 12 türküyü çeşitli kişiler, 36 türküyü de Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü derlenmiş. (Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı öğrencilerinin tez çalışması için yaptığı derlemeler derlenenlerin tekrarı olduğundan değerlendirme dışı bırakılmıştır.) Kültür Bakanlığı (HAGEM) tarafından derlenen türkülerin 16'sı repertuvar kurulu tarafından bazı türkülerin benzeri veya varyantı olduğu gerekçesiyle değerlendirilmemiş, değerlendirilenler ise 20 tane olup ses kayıtları değerlendirilmeyenlerle birlikte adı geçen genel müdürlük arşivinde kayıtlıdır. Derlenen 48 türkünün Kültür Bakanlığı ve TRT kurumunun repertuvar kurullarından geçirdiği 32 Bodrum türküsü usul, ses genliği, söz, müzik, makam yapısı bakımından incelenmiş, değerlendirme dışı bırakılan türkülerin sadece isimleri verilmiş, türkü bölümünün sonunda örnek olması bakımından bazılarının notaları yayınlanmıştır.

TRT REPERTUVARINDAKİ BODRUM TÜRKÜLERİ

1- Alıverin Tabancamı Doldurem
2- Çökertme
3- Demirciler Demir Döğer Tunç Olur
4- Gemiler Posta Posta
5- Gide Gide Yoruldum
6- Hana Vardım Han Değil
7- İğneleri Düğmeleri
8- İrmeden Gel İrmeden
9- Kerimoğlu
10- Köprünün altı Testi

11- Yeni Camide Öğle Ezanı Okundu
12- Zerdali Çiçeklendi

KÜLTÜR BAKANLĞI HALK KÜLTÜRLERİNİ ARAŞTIRMA GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ REPERTUVARINDAKİ TÜRKÜLER

1- Âdem Gardaş Dedim Geldim Yanına
2- Ah Ayva Dibi Serin Olur Yatmaya
3- Ah Kara Selvim
4- Ak Daşı Kaldırmalı
5- Akşam Oldu
6- Bastım Çürük Tahtaya
7- Bodrum Hâkimi
8- Evlerin Önü (Dirmil Havası)
9- Eydim Erik Dalını
10- Ferayi
11- Gışlanın Önünde Yayılır Tavşan
12- Gün Görünmez Melengicin Dalından
13- Hayıtlı'dan Çıktım
14- İliman Çalıları
15- Kerimoğlu
16- Kınasını Kardım Tasta (Kına Havası)
17- Koca Kavak Zeybeği
18- Ovalardan Geçelim
19- Pembeli Basma
20- Sürmelim

ARŞİVDE OLUPTA KÜLTÜR BAKANLIĞI REPERTUVARINA ALINMAYAN TÜRKÜLER

1- Aşayım Şu Dağları Aşayım
2- Bodrum Sarayı
3- Çatal Çama Kurşun Attım Geçmedi
4- Çaya Vardım Çay Susuz
5- Çekirge
6- Değirmenci
7- Entarisi Damgalı
8- İnce Mehmet
9- Kaleden İndim Yayan
10- Kara Biberim
11- Keklik Kondu Gonağa

12- Sabahın Seher Vaktinde
13- Sepetçioğlu
14 Yeşil Olur Gemilerin Direği
15 Yörük Kızı
16 Zeynep'in evleri

BODRUM TÜRKÜLERİNİ DERLEYENLER

Abdurrahim Karademir
Ahmet Çakır
Erdem Çalışkanel
Doğan Ayçiçek
Halil Atılgan
Hamdi Özbay
Mustafa Hoşsu
Muzaffer Sarısözen
Seyhan Tütün
Şerif Baldemir
Türker Bekat
TRT İstanbul Radyosu THM Şubesi
Yücel Paşmakçı

BODRUM TÜRKÜLERİNDE KAYNAK KİŞİLER

Arif Cingöz
Bahattin Koç
Ender Kasal
Erol Köse
Hamit Çine
Hüseyin Niner
Hüseyin Şakar
Mehmet Bodur
Mehmet Topcu
Mustafa Bacaksız
Mustafa Uslu
Mürüvvet Akkaraca
Mehmet Karagöz
Sevim Turan
Şerif Günay
Rasim Eriş
Rüştü Gür

Kültür Bakanlığı olarak Bodrum'da yaptığımız araştırmalarda Türküler; Rasim Eriş, Erol Köse, Mehmet Karagöz, Mustafa Bacaksız, Mehmet Topçu ve Mustafa Uslu'dan derlendi.

Rasim Eriş, Mehmet Karagöz Bodrum merkezde, Erol Köse ise Kızılağaç köyünde ikamet etmektedir. Rasim Eriş Keman, Erol Köse ud-cümbüş, Mehmet Karagöz'de ritim çalmaktadır. Rasim Eriş Bodrum türkülerini eksiksiz çalan, okuyan, serbest meslek sahibi kaynak kişi ve mahalli sanatçıdır. Bodrum'da Tenekeci Mehmet olarak bilinen ve tenekecilik yapan Mehmet Karagöz ise ritim çalmasının yanında halk oyunları öğreticisi olup, Bodrum halk oyunlarının günümüze kadar ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Erol Köse ise köyünde çiftçilik yapmaktadır.

Derleme yaptığımız kaynak kişilerden biri de Mehmet Topçuoğlu'dur. Yatağan'da ikamet etmektedir. Yöre türkülerini özelliklerine göre icra eden, türkülerin hikâyelerini derleyen, bunları kâğıda döken, sesi de oldukça güzel. Şimdiye kadar çeşitli profesyonel kasetler - CD'ler yapan, bağlama ve ud çalan düğünlere giderek para kazanan bir yöre sanatçısıdır.

Mustafa Bacaksız ise zamanında cümbüş çalmış, düğünlere gitmiş, besteler yapmış ve *Bodrum Hâkimi* bestesiyle Mefharet Hanım'ı efsaneleştirmiş, Bodrum, Karaova Yeniköy'de ikâmet etmektedir. Köyünde arıcılık yapan Mustafa Bacaksız yörede Çelik lakabıyla tanınmaktadır. Mustafa Uslu'da Bodrum merkezde ikamet eden öğretmen emeklisi bir kaynak kişidir. Kendi çapında Bodrum türkülerinin kayıtlara geçmesini sağlamıştır. Bunların dışında: Kemal ve Süleyman Savaşçı, Nazmi Aykoç, Mustafa-Burhan-Raziye-Seha Ergene, Salih Baysal, Mahmut Savaşçı, Osman ve Mehmet Satı, Kör Ahmet, Gölköylü Abdurrahman, Yalı Kavaklı Recep Bodrum türkülerinin yayılmasında yaşatılmasında emeği geçenler arasında ilk anılan isimlerdendir.

İNCELENEN BODRUM TÜRKÜLERİ

Türkünün Adı	Hece	Durak	Usul ve Tertibi
1-Âdem Gardaş Dedim			4/4
2-Ayva Dibi Serin Olur	11	4+4+3	9/8 = 3+2+2+2
3-Ah Kara Selvim	8	5+3	7/4-9/4 = 2+2+2+3
4-Akdaşı Kaldırmalı	7	3+4	9/8 = 2+2+2+3

5-Akşam oldu	11	4+4+3	7/8-9/8 = 3+2+2+2
6-Alıverin Tabancamı Doldurem	11	4+4+3	9/8 = 2+2+2+3
7-Bastım Çürük Tahtaya	7	4+3	9/8 = 3+2+2+2
8-Bodrum Hâkimi	-	--	4/4
9-Çökertme	11	4+4+3	4/4
10-Demirciler Demir Döver	11	4+4+3	9/8 = 2+2+2+3
11-Evlerin Önü- Dirmil Havası	8	4+4	9/8 = 2+2+2+3
12-Eğdim Erik Dalını	7	4+3	9/8= 2+2+2+3
13- Ferayi	11	4+4+3	9/4= 2+2+2+3
14-Gemiler Posta Posta	7	3+4	9/8 = 2+2+2+3
15-Gışlanın Önünde Yayılır Tavşan		11	3+4+4 9/4= 2+2+2+3
16-Gide Gide Yoruldum	7	4+3	9/8 = 2+2+2+3
17-Gün Görünmez Melengicin Dalından	11	4+4 +3	7/8-9/8=2+2+2+3
18-Hana Vardım Han Değil	7	4+3	9/4 = 2+2+2+3
19-Hayıtlıdan Çıktım			4/4
20-İğneleri Düğmeleri	8	4+4	9/16= 2+2+2+3
21-İliman Çalıları	8	4+4	7/8-9/8 =2+2+2+3
22-İrmeden Gel irmeden	7	3+4	9/8 = 2+2+2+3
23-Kerimoğlu (1)	11	4+4+3	9/8 = 3+2+2+2
24-Kerimoğlu (2)	11	4+4+3	9/4 = 2+2+2+3

25-Kınasını Kardım Tasta	8	4+4	9/8 = 2+2+2+3
26-Koca Kavak Zeybeği	11	4+4+3	9/4-12/4 =2+2+2+3
27-Köprünün Altı Testi	7	3+4	9/8 = 2+2+2+3
28-Ovalardan Geçelim	8	4+4	9/8= 2+2+2+3
29-Pembeli Basma	8	5+3	**9/8 = 2+2+2+3**
30-Sürmelim	8	3+5	2/4
31-Yeni Cami'de Öğle Ezanı Okundu	11	4+4+3	9/4= 2+2+2+3
32-Zerdali Çiçeklendi	7	3+4	9/8 = 2+2+2+3

SÖZLERİ YÖNÜNDEN BODRUM TÜRKÜLERİ[1]

İncelenen 32 Bodrum türküsünün 8 tanesi 8'li hece ölçüsünde. Bunların: 3 tanesi 3+5, 5 tanesi de 4+4 duraklı, 9 tanesi 7'li hece ölçüsünde, 5 tanesi 3+4, 4 tanesi ise 4+3 duraklı, I2 tanesi de 11'li hece ölçüsüne göre yazılmış, 9 tanesinde 4+4+3, 2 tanesinde ise 3+4+4 durakları kullanılmış. Geriye kalan türküler ise belirli bir kalıba oturtulamamıştır.

Bazı bölgelerimizdeki türkü sözlerinde zenginlik ve edebi estetik Bodrum türkülerinde yoktur. Meselâ:

" Ben seni seviyom can ile candan
İnsan kemlik görmez sevdiği yardan
Canım esirgemem billahi senden
Götür sat pazara kölem var diye" (Karacaoğlan)

dörtlüğündeki edebi estetiğe benzer ya da ona yakın bir örneğe araştırmalarımız esnasında rastlanmamıştır. Buna; bölgede halk ozanlığı geleneğinin canlı olarak yaşamaması, geçmişteki halk ozanlarının şiirlerinin (Meselâ; Karacaoğlan, Yunus

---

[1]Bodrum türkü sözlerindeki dörtlüklerin durak kalıplarının, hece sayılarının farklılık arz etmesi söz analizini oldukça zorlaştırdı. 11'li hece ölçüsüne uygun olan bir Bodrum türküsünde en fazla kullanılan durak temel alındı. Yani, dörtlüklerde 6+5 durağı çokça kullanılmışsa değerlendirme buna göre yapıldı. Dizelerdeki hece farklılıkları, fazlalıkları da değerlendirme dışı bırakıldı. Bazı türkü sözlerinin de hiç bir hece ölçüsüne uymadığı, çeşitli heceler kullanılarak yazıldığı gözlendi.

Emre, Emrah, Kerem, Köroğlu, Pir Sultan, Sümmani, Bayburtlu Zihni vb gibi) türkü sözü olarak kullanılmaması sebep olarak gösterilebilir.

Yörede divan, varsağı vb gibi şiir türlerine rastlanmadığı gibi yöre mahalli sanatçılarının bu tür şiir çeşitlerden de haberdar olmadığı görülmüştür. Karacaoğlan, Kerem, Köroğlu halk müziğinin söz coğrafyasında geniş bir alana yayılmasına rağmen Bodrum ve civarında adı geçen ozanların şiirleri türkü sözü olarak giememiştir. Bağlamanın halk sazı olarak kullanılmayışı, ozanlık geleneğinin yaşamaması buna sebep olarak gösterilebilir.

Bodrum türkü sözlerinde tespit ettiğimiz bir başka özellikte: Kafiye uyumunun sağlanması için kelimelerde yapılan anlam değişikliğidir.

"Âdem gardaş dedim geldim yanına
Nasıl kıydın Âdem tatlı canıma
Yükseklerden taşısınlar benim salıma
Anama göstermesinler akan kanıma "

dörtlüğünde 3. dizedeki *"salıma"* sözcüğünün cümledeki ifade ettiği anlam *"salımı"* 4. dizedeki *"kanıma"* sözcüğünün de *"kanımı"* olması gerekirken *"salıma"* ve *"kanıma"* sözcükleri kullanılmıştır. Ayrıca 1. ve 2. dizeler 11'li 3. 4. dizelerde ise farklı hece ölçüleri görülmektedir.

Bodrum türkülerinin sözleri genelde mâni karakterindedir. Sekizli ve 11'li hece kalıplarına göre türkü sözleri olsa da hece ve durak kalıplarına pek uymamaktadır. Aşağıya örnek olarak verdiğimiz Bodrum Hâkimi türküsünün sözleri incelendiğinde ilk dize yani: "*Bodrumlular erken biçer ekini* " 11'li hece ölçüsü kalıbına göre başlamasına rağmen ikinci yani; *"Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi"* dizesi ise on iki hecelidir. Diğer 3. ve 4. dizeler de hece sayısı 1. ve 2. dizedeki hece sayısına göre farklılık arz etmektedir. Bodrum türkü sözleri incelendiğinde bunun gibi başka örneklere de rastlamak mümkündür. Bu da yörede köklü bir halk edebiyatı geleneğinin yaşamadığının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrede meydana gelen çeşitli ölüm hadiseleri, kavgalar vb. yöredeki türkü yakımcıları tarafından hadise ve hadiseyi meydana getiren sebepler, kişilerin, olayların özellikleri şiirle (sözle) dile getirilmeye çalışılmıştır. Bodrum Hâkimi Bodrum'a görevli gelen Mefharet Hanım'ın intihar edişini anlatmaktadır.

"Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkim'i
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini

Hâkim Hanım'ın memleketi Kütahya Tavşan
Hâkim Hanım sen eyledin bizleri perişan
Nasıl kıydın Mefharet Hanım kendi kendini
Çifte doktorlar doğradı o güzel tenini "

Gemiler Gemiler Posta Posta türküsü de iri yapılı Memmet'in öldürülmesini konu etmektedir.

1
Gemiler posta posta
Aspalı karısı yasta
Derviş Ağanın Mustafa'sı
Sakkız'daki mahpusta
2
Kapılar aralandı
Mehemmet yaralandı
Anasının babasının
Çiğeri paralandı
Bağlantı
Tosun Mehemmed'im
Yaraladın kıydın Mehemmed'im
Ecelsiz ölen Mehemmed'im
Gençliğine doymayan Mehemmed'im

Türkü sözleri incelendiğinde Mehmet'in yaralandığını Aspalı karısının yasta, Mehmet'in tosun gibi olduğu, ecelsiz gelen ölümün onu alıp götürdüğü açıkça anlaşılmaktadır. Türkünün yakılış hadisesini anlatan bir başka Bodrum türküsü de Çökertme'dir.

Çökertme'den çıktım Halil'im aman başım selâmet
Bitez de Yalısı'na varmadan Halil'im aman koptu kıyamet
Arkadaşım İbram Çavuş Allah'ıma emanet

Burası da Aspat değil Halil'im aman Bitez Yalısı
Ciğerime ateş saldı aman telli gurşun yarası

Gidelim gidelim Halil'im Çökertme'ye varalım
Her tarafı golcular sarmış nerelere gaçalım
Teslim olmayalım Halil'im aman gurşun sıkalım

Bu türkünün de sözleri incelendiğinde kaçan bir kişinin yakalanmaması için verdiği mücadele anlatılmaktadır. Diğer Bodrum türkülerinden sözlerini buraya ala-

madığımız *Kerimoğlu, Yeni Cami Avlusunda, Hayıtlı'dan Çıktım* gibi türküler bahsettiğimiz konuyla ilgili güzel örneklerdir. Bölgedeki türkü sözlerinin gurbet temasını işlememesi de ilginçtir. Bu bölge insanının ekonomik şartlarının iyi oluşu ve de askerlikten başka gurbet görmemesinden kaynaklandığı yorumunu getirebilir.

Ayrıca Ruhsati'nin;

" Daha senden gayrı âşık mı yoktur
Nedir bu telaşın vay deli gönül
Hele düşün devri Âdem'den beri
Neler geldi geçti say deli gönül "

Teslim Abdal'ın;

"Bu dünyanın halı böyle
Yalan yahşi geçer şöyle
Söyler isen engin söyle
Engin ol gönül en ol "

dörtlüğündeki felsefeyi, didaktik özelliği, ayrıca; taşlama, hiciv ve mizahi türdeki sözleri yöre türkülerinde bulmak mümkün değildir. Bu da yine yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden kaynaklanıyor olmalıdır. Sonuç itibariyle; Bodrum türkülerinin söz yapısı daha çok ağıt ve mani karakterinde olup sade ve yalındır. İncelendiğinde bu yalınkatlık ve sadelik hemen kendisini gösterir.

USUL YÖNÜNDEN BODRUM TÜRKÜLERİ

İncelenen 32 türküye göre

: 13	Tanesi	: 9/8	lik
: 5	" "	: 9/4	lük
: 1	" "	: 9/16	lık
: 4	" "	: 4/4	lük
: 1	" "	: 2/4	lük

Bu değerlendirmenin dışında kalan aşağıdaki ezgiler karma olup hangi usullerden meydana geldiği karşılarında gösterilmiştir.

Ah ayva dibi serin olur yatmaya	: 9/8,12/8,13/8 lik karma
Ah kara selvim	: 7/4, 9/4lik karma
Akşam oldu	: 9/8, 7/8 lik karma
Evlerin önü	: 9/8, 7/8 lik karma

Ferayi	: 9/4,12/4,7/4,11/4 lük karma
Gün görünmez melengicin dalından	: 9/8, 7/8 lik karma
İliman çalıları	: 9/8, 7/8 lik karma
Koca kavak zeybeği	: 9/4, 12/4, 4/4 lük karma

Usul yönünden incelediğimiz 32 Bodrum türküsünün 19 tanesinin 9, 4 tanesinin 4, 1 tanesinin 2, 8 tanesinin de 2 ve daha fazla vuruşlu usulden meydana geldiği görülmektedir. Bu da 9 vuruşlu ölçülerin yöre türkülerine hâkim olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda sıraladığımız 2 ve daha fazla usulden meydana gelmiş 8 Bodrum türküsünün hepsinin çift usullü olmadığı, derleme yapılan kaynak kişilerin yeteri kadar usul ve müzik bilgisine sahip olmayışından kaynaklandığını da düşünmek gerekir. Zira TRT ve Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından derlenen, notaya alınan Bodrum türkülerinin bazılarında kaynak kişilerin usul eksikliklerine rastlanmış olması bizim bu yargıya varmamızı doğrulamaktadır. İncelemelerimiz esnasında TRT repertuvarındaki tek usullü olarak derlenen bir Bodrum türküsü, Kültür Bakanlığı derlemelerinde çift usullü olarak karşımıza çıkmıştır.

Sonuç itibariyle Bodrum türkülerinin çoğu 9 vuruşlu usullerden meydana gelmiştir. Türk halk müziğimizde örneğine çok az rastladığımız eksik ölçüyle başlama, bazı Bodrum türkülerinde bariz olarak kendisini gösterir. Özellikle *Demirciler demir döver tunç olur* eksik ölçüyle başlayan ilginç bir 9/8'liktir. Ara sazı 9/8'likle başlayan bir türkünün şan bölümüne girerken 7/8'lik olması, ölçüden sonra 9/8'lik olarak devem etmesi Bodrum türkülerinin kendine has usul özelliklerindendir. *Akşam oldu* ve *İliman çalıları* türküleri bu özelliğe sahip Bodrum türkülerindendir.

SES GENLİĞİ VE EZGİ YAPISI BAKIMINDAN İNCELENEN BODRUM TÜRKÜLERİ[2]

[2] Türk Halk Müziğinde 440 frekanslık Lâ, Do veya Do # kabul edilerek icraat ve notalama işlemleri bu doğrultuda yapılmaktadır. Biz de değerlendirmelerimizi yaparken Do veya Do # olan bağlamanın alt telini 440 frekanslık Lâ kabul ederek mevcut uygulamaya riayet ettik. Makam, ses genliği ve türkülerin müzik yapısı gibi analizler de aynı doğrultuda gerçekleşti. Ses genliğinin tespitin de ezgilerin inici veya çıkıcı özelliği göz önüne alınmadı.

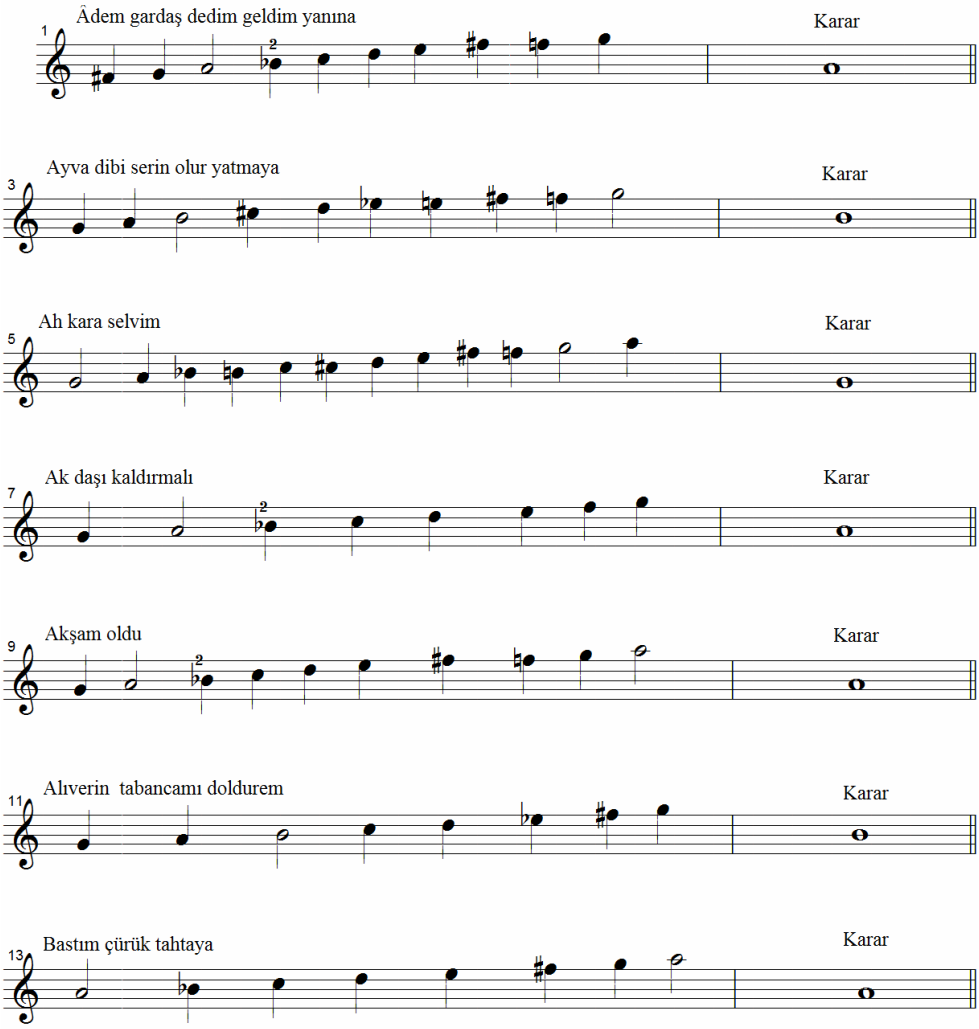
1
Âdem gardaş dedim geldim yanına
Karar
3
Ayva dibi serin olur yatmaya
Karar
5
Ah kara selvim
Karar
7
Ak daşı kaldırmalı
Karar
9
Akşam oldu
Karar
11
Alıverin tabancamı doldurem
Karar
13
Bastım çürük tahtaya
Karar

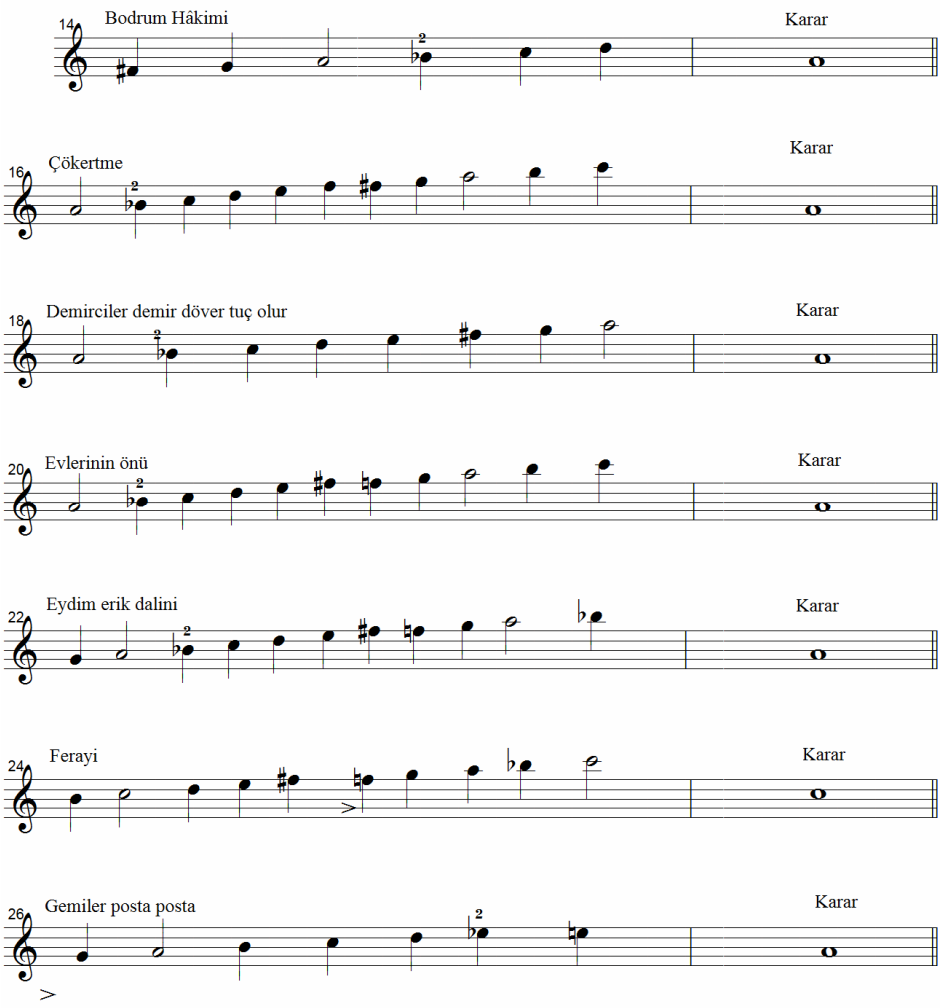
14
Bodrum Hâkimi
Karar
16
Çökertme
Karar
18
Demirciler demir döver tuç olur
Karar
20
Evlerinin önü
Karar
22
Eydim erik dalini
Karar
24
Ferayi
Karar
26
Gemiler posta posta
Karar

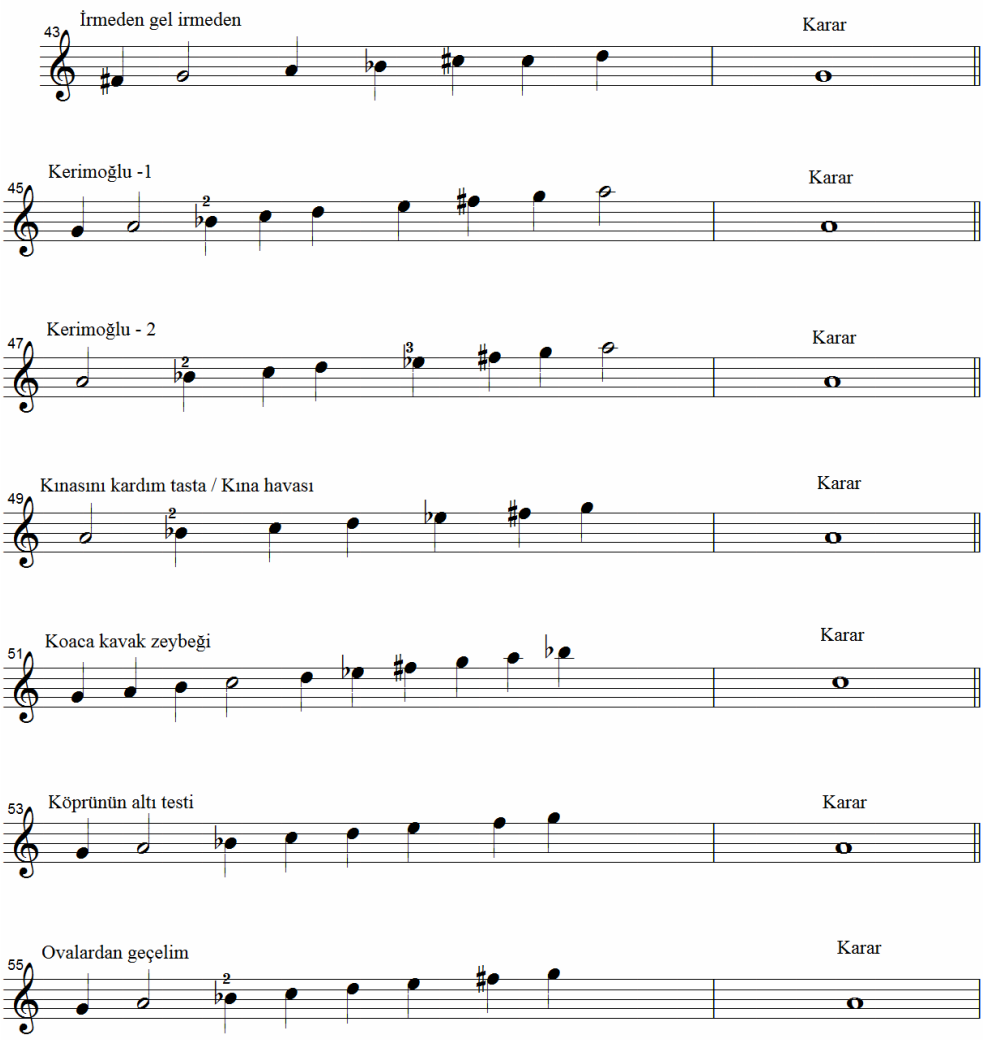
43
İrmeden gel irmeden
Karar
45
Kerimoğlu -1
Karar
47
Kerimoğlu - 2
Karar
49
Kınasını kardım tasta / Kına havası
Karar
51
Koaca kavak zeybeği
Karar
53
Köprünün altı testi
Karar
55
Ovalardan geçelim
Karar

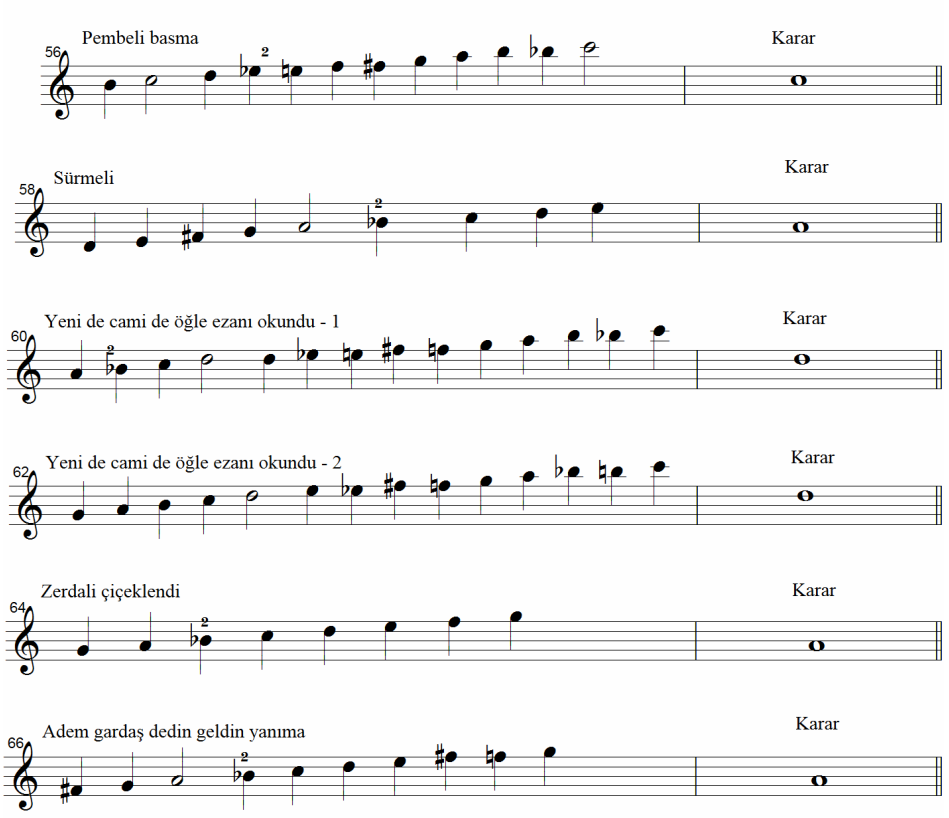

Bodrum türkülerinin ses genliği analizi incelendiğinde yöre türkülerinin: Lâ, Si, Do, Re, olmak üzere 5 karar sesinde toplandığı, ezgilerin çoğunun bir sekizli içinde seyretmesine rağmen bir sekizlinin dışına taşıdığı, hatta üçüncü dereceye çıkan türkülerin bulunduğu görülür. Ezgiler; genel olarak zeybek tavrı ve üslûbu üstüne kurulmuştur. Zengin bir melodi hâkimiyetine sahiptir. Türkülerdeki seyrin değişkenlikler gösterdiği, dizilerin çoğu, inici karakter arz etse de, inici çıkıcı karakter gösterenlerine de rastlamak mümkündür. Çevrede sözsüz (Çalgısal) ezgiler (Zeybekler) olduğu halde Bodrum halk ezgileri bu özelliğe sahip değildir. Bütün ezgileri sözlüdür. Bodrum türküleri çevrenin etkisinde kalarak zeybek karakteriyle bütünleşmesine rağmen, Burdur'da yaygın olan teke zotlatmalarından, boğaz ve gurbet havalarından hiç etkilenmemiştir. Ayrıca türkülerin hep kırık hava formunda olduğu, uzun havaların yöreye hiç girmediği oldukça dikkat çekicidir. Yöre sanatçıları uzun hava örneklerini bilmediği gibi, rağbette etmemektedirler. Bölgede uzun havaların bulunmayışı yöre türküleri için söylenecek kayda değer bir özelliktir.

MAKAM YÖNÜNDEN BODRUM TÜRKÜLERİ
İNCELENEN 32 TÜRKÜYE GÖRE:

2	Adeti	Sol	Karar
22	Adeti	Lâ	"
3	"	Si	"
3	"	Do	"
2	"	Re	"

Bu karar seslerine ve yaptığımız türkü analizlerine göre müzik yapısını incelediğimiz Bodrum türkülerinin genelde bir sekizli içinde seyretmekte olduğunu, bu seyrin karar seslerine göre değişkenlik gösterdiğini, ezgilerin genelde inici karakter arz ettiğini, hem inici, hem de çıkıcı karakter gösteren ezgilerin de bulunduğunu daha önce ifade etmiştik. İşte bu ve benzeri özellikleri de göz önünde bulundurarak Bodrum türkülerinin makam yapısını inceledik:

İncelenen Bodrum türkülerinin;

18 Adedinin hüseyini, uşşak, beyati, muhayyer makâmı içerisinde,

3	"	Segâh ve hüzzam	makamı içerisinde
3	"	Rast veya çargâh	makamı içerisinde
3	"	Hicaz	"
2	"	Nikriz	"
2	"	Karcığar	"
1	"	Kürdi	"

değerlendirebileceğimiz türkü tespit edildi. İncelediğimiz türkülerin dizileri Klâsik Türk Müziğindeki makam kurallarına tam olarak uymasa da biz; durağına, güçlüsüne, yedenine, donanımına, türkünün ezgi seyrine göre en yakın olan makam içinde değerlendirerek tespitimizi yapmaya çalıştık. Yöre türkülerinin makam konusundaki kuralsızlığı karar vermemizi zorladı. Bölgedeki türkülerinin makam bakımından çeşitlilik göstermesine rağmen, yöre mahalli sanatçılarının Harput ve Urfa mahalli sanatçılarının makam konusundaki gösterdiği hassasiyeti, Harput ve

Urfa Halk Müziğindeki makamsal yapıyı bu bölgede göremedik. Türkü makamı tespitindeki zorlanmamız da bu sonucun ortaya çıkardığı bir gerçektir. Ayrıca halk müziği icra eden kaynak kişilerin ve mahalli sanatçıların bağlama yerine ut ve cümbüş, kabak kemane yerine keman çalmaları, halk müziğine klâsik pencereden bakmanın bir ifadesi olarak görülse de yörede makam fikrine yeteri kadar önem verildiği söylenemez.

Sonuç: Ezgi karakteri, ses genliği, makam yapısı bakımından zengin olan Bodrum türküleri usul - söz (şiir) bakımından aynı zenginliği gösterememektedir.

BODRUM HALK MÜZİĞİNDE ÇALGILAR

Araştırmalarımız esnasında; Bodrum mahalli sanatçılarını dinleme şansı bulmuş, hepsiyle ayrı ayrı görüşerek konuyla ilgili bilgiler almış, yörenin halk müziğinden çeşitli örnekler dinlemiştik. Bu münasebetle Bodrum türkülerinin klâsik sazlarla icra edildiğini, kullanılan sazların da; keman, ut, klârnet, cümbüş, kanun ve darbuka olduğunu, halk müziğinin geleneksel sazlarının (Bağlama kaval, kabak kemane, zurna, davul ve sipsi vb.) hiç kullanılmadığını tespit ettik. Hatta köy düğünlerinin bile davul zurnayla yapılmadığı, Bodrum'da davul zurna çalan bir ailenin olduğu, onların da Trakya'dan gelip yerleştiği, geleneksel halk sazlarının gençler vasıtasıyla Bodrum halk müziğine girdiği tespitlerimiz arasında yer aldı.

Görülüyor ki: Bölgenin ezgi karakterinden oldukça etkilenen Bodrum türküleri, yörenin halk çalgılarından hiç etkilenmemiş. Fethiye ve Dirmil'de kullanılan üç telli halk sazı ve Denizli'nin davul zurnası Bodrum Halk Müziğine girememiştir. Hatta kaynak kişiler üç telli bağlamayı hiç tanımadıklarını ifade etmişlerdir. Bölgede yeni yeni bağlama çalma geleneği başlamış olsa da klâsik sazlarla halk müziği icra etme geleneğinin bir müddet daha kendisini koruyacağı sonucuna varılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKÜLER

DERLEYEN
HALİL ATILGAN
AHMET ÇAKIR

YÖRE
YATAĞAN - BODRUM

DERLEME TARİHİ
05 MAYIS 1998

KAYNAK KİŞİ
MUHMET TOPÇU

ÂDEM GARDAŞ DEDİM
1

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

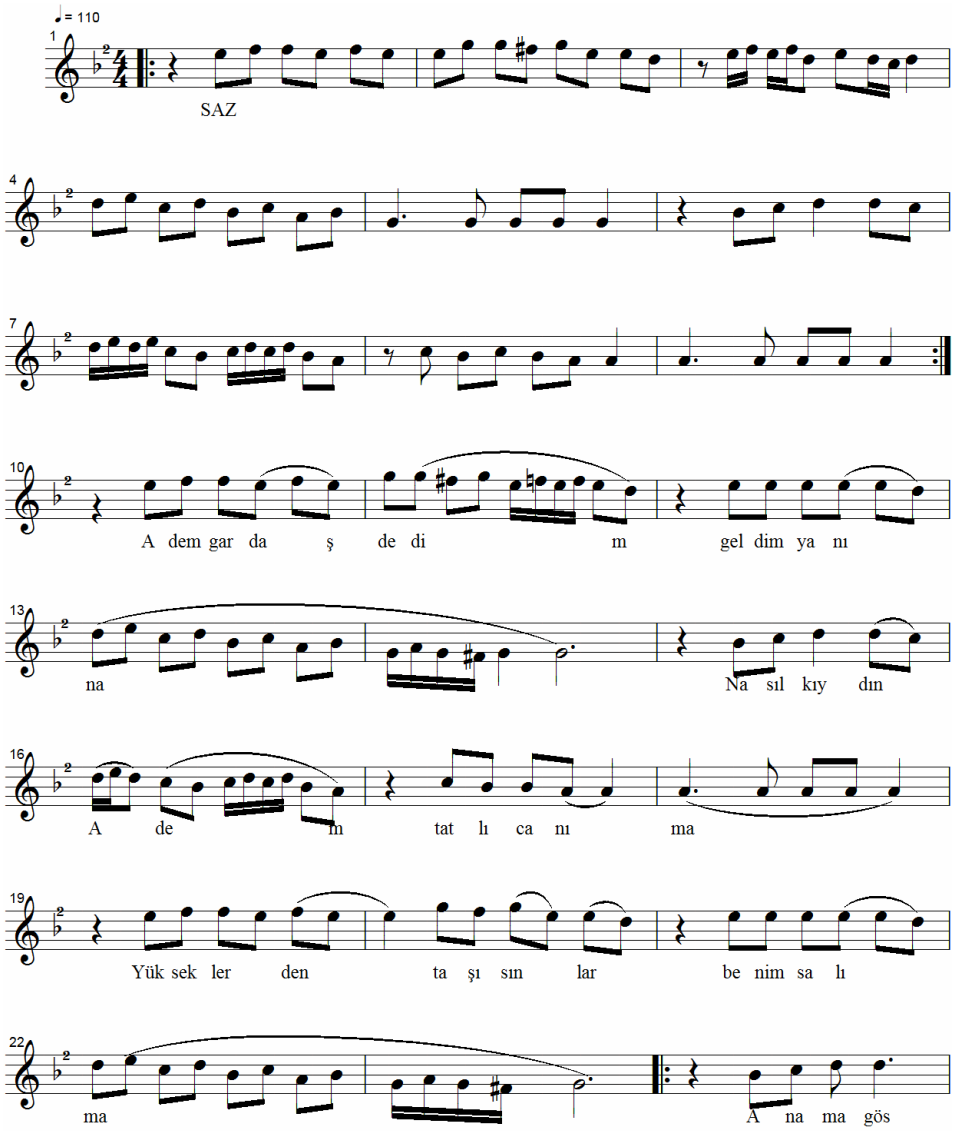

ÂDEM GARDAŞ DEDİM

2

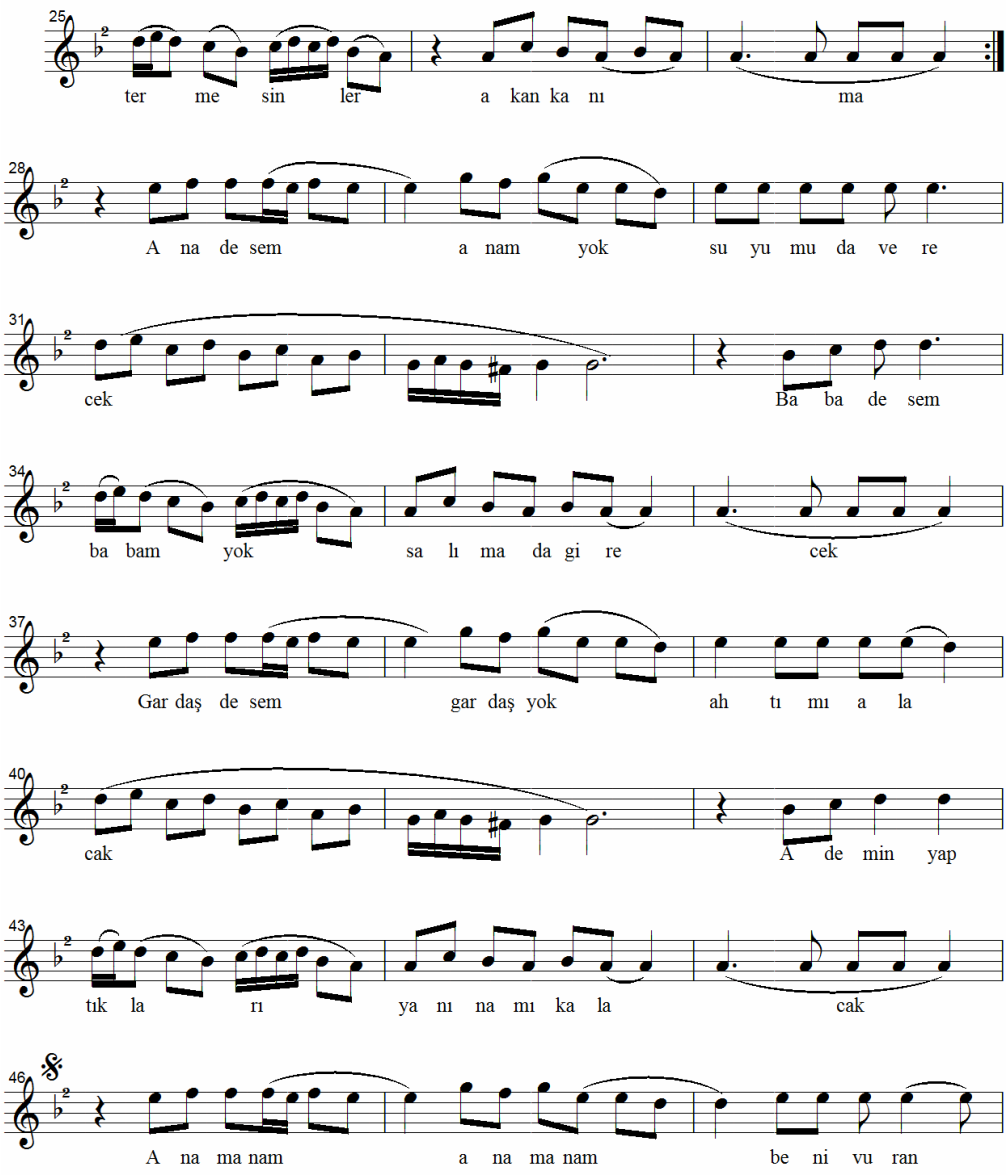

ÂDEM GARDAŞ DEDİM
3

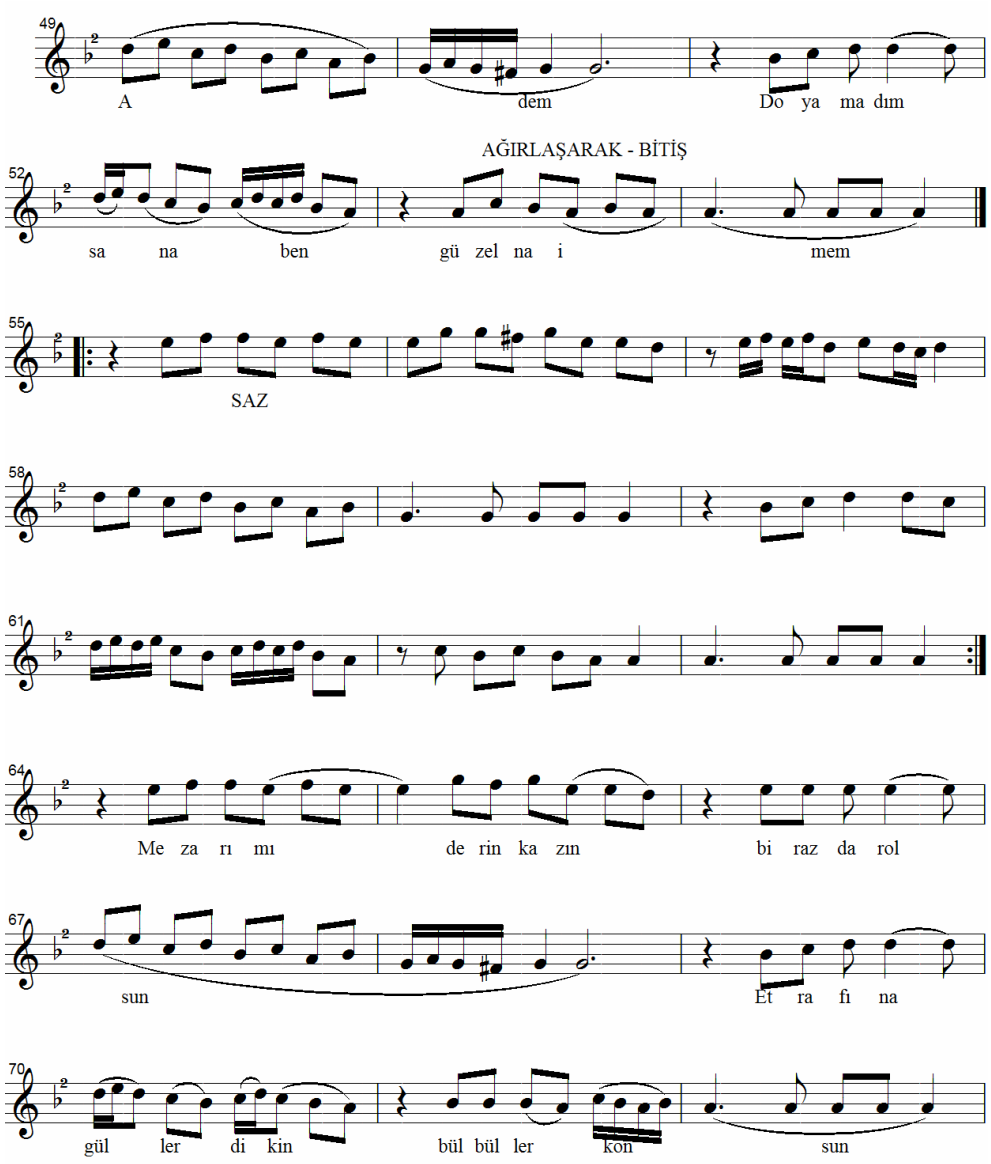

ÂDEM GARDAŞ DEDİM
4

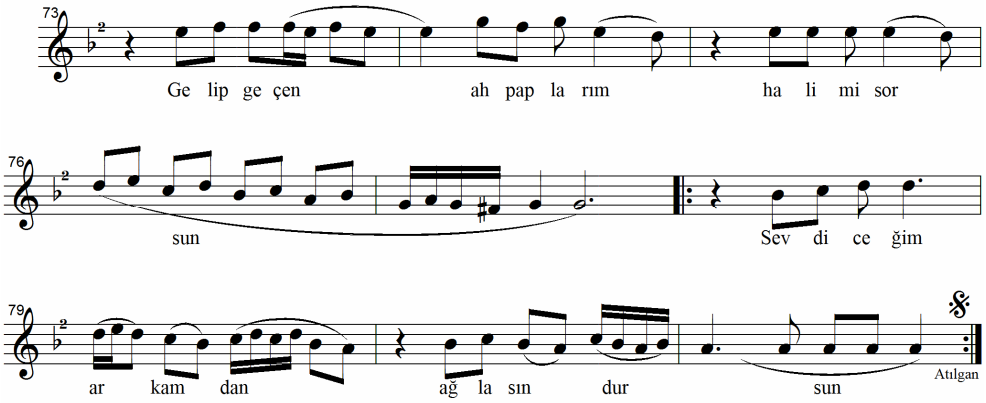

1
Âdem gardaş dedim geldim yanına
Nasıl kıydın Âdem tatlı canıma
Yükseklerden taşısınlar benim salıma
Anama göstermesinler akan kanıma
Bağlantı
Ana desem anam yok suyumu da verecek
Baba desem babam yok salıma da girecek
Gardaş desem gardaş ahtımı da alacak
Âdem'in yaptıkları yanına mı kalacak

Anam anam anam ben vuran Âdem
Doyamadım sana ben güzel Naime'm
2
Mezarımı derin kazın biraz dar olsun
Etrafına güller dikin bülbüller konsun
Gelip geçen ahbaplarım halimi sorsun
Sevdiceğim arkamdan ağlasın dursun
Bağlantı

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

AH AYVA DİBİ SERİN OLUR YATMAYA

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

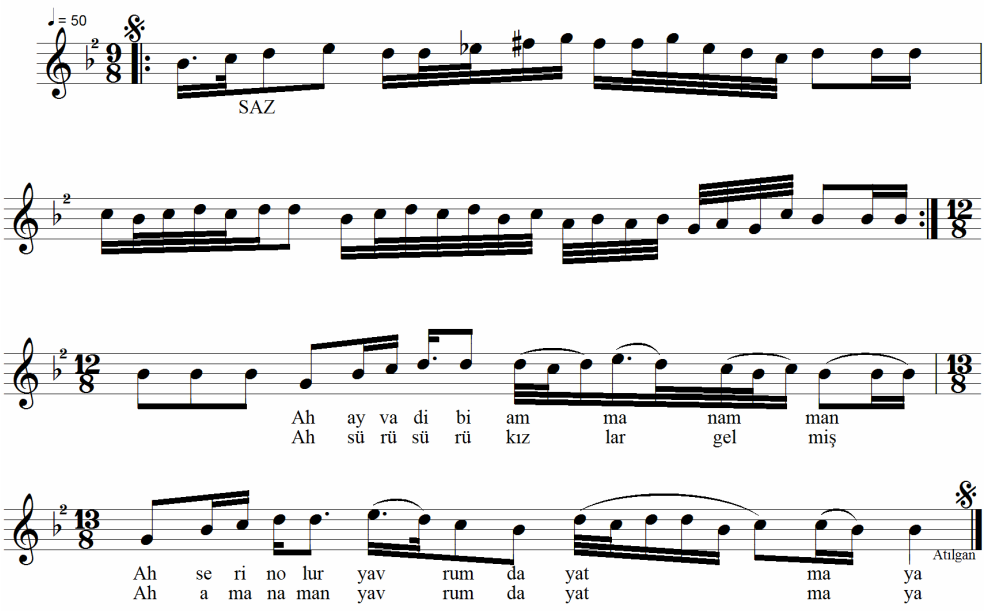

1
Ah ayva dibi aman aman
Ah serin olur yatmaya yatmaya
Ah sürü sürü kızlar gelmiş
Ah aman aman yavrum de yatmaya
2
Ah alı verin aman aman
Ah tabancamı yavrumda doldurem
Ah doldurem de aman aman
Ah ben kendimi yavrum da öldürem

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM
KAYNAK KİŞİ
EROL KÖSE

AH KARA SELVİM
1

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993
NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

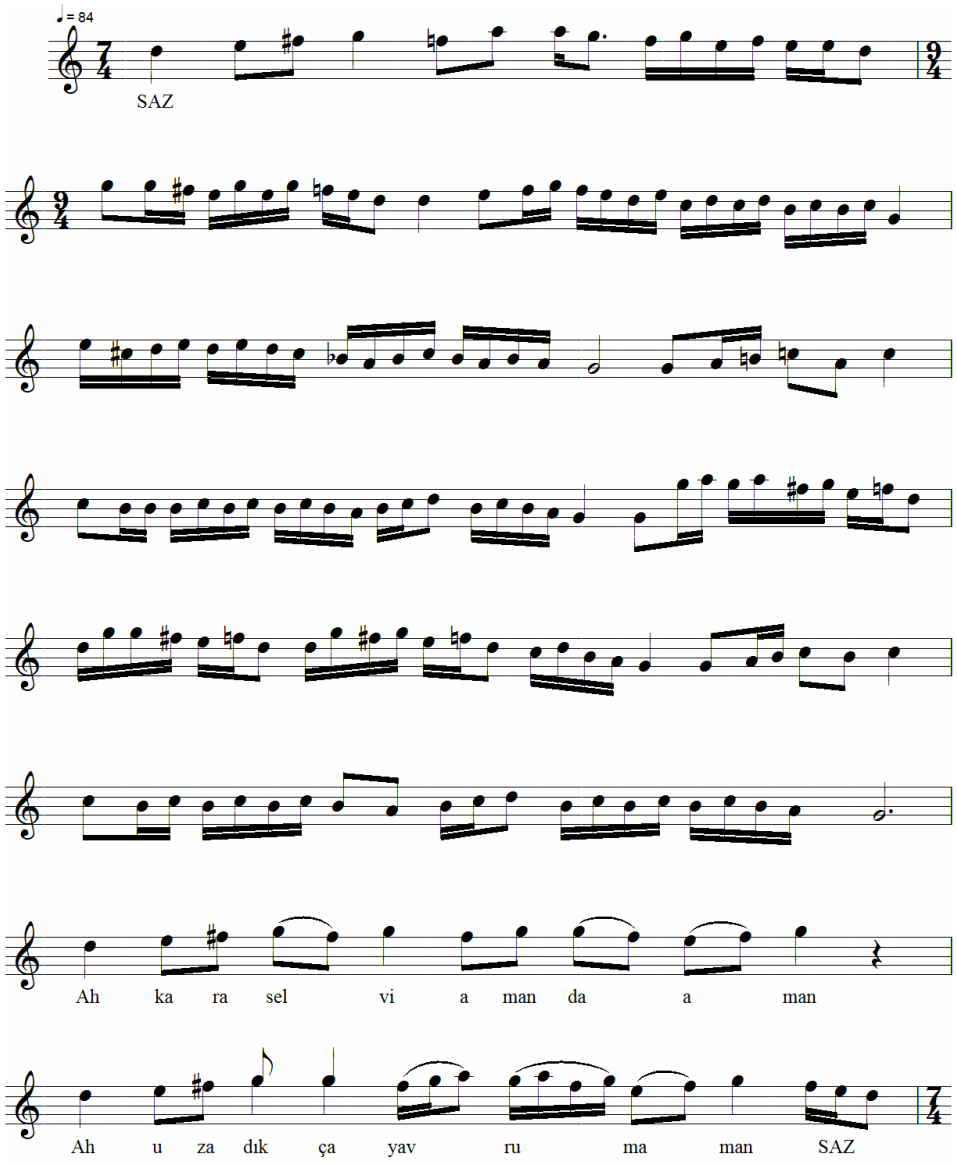

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

AH KARA SELVİM
2

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

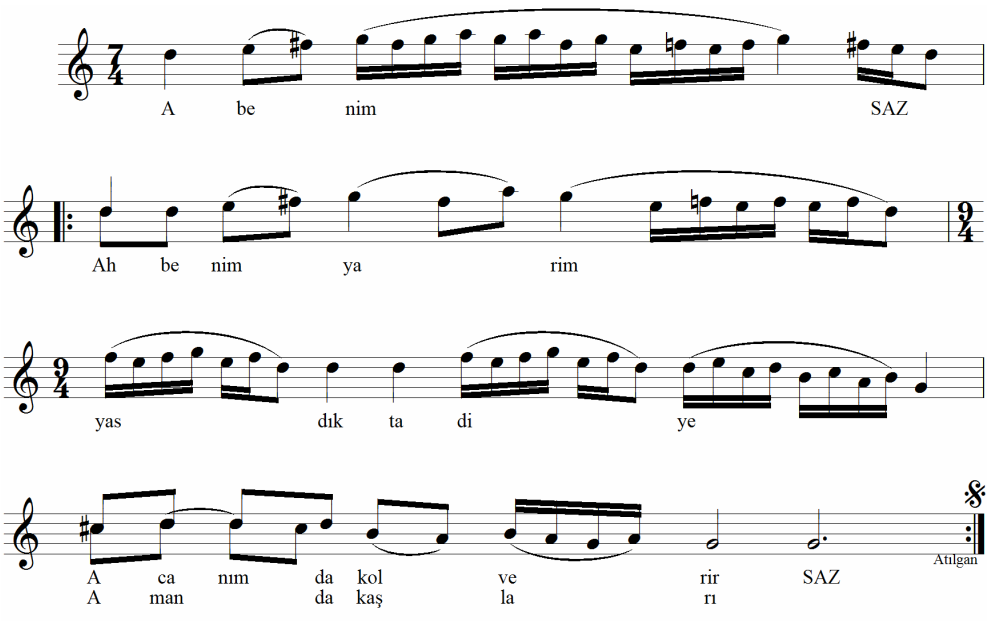

1
Ah kara selvim aman da aman
Ah uzadıkça yavrum aman ığranır
A benim yârim yastıkta diye a canım kol verir
2
Ah ufak olur da aman da aman
Ah çay içinin yavrum da daşları
Ah hilal olmuş nazlı da yârin aman da kaşları

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

AK DAŞI KALDIRMALI
(GELİN GÖTÜRME HAVASI)
1

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

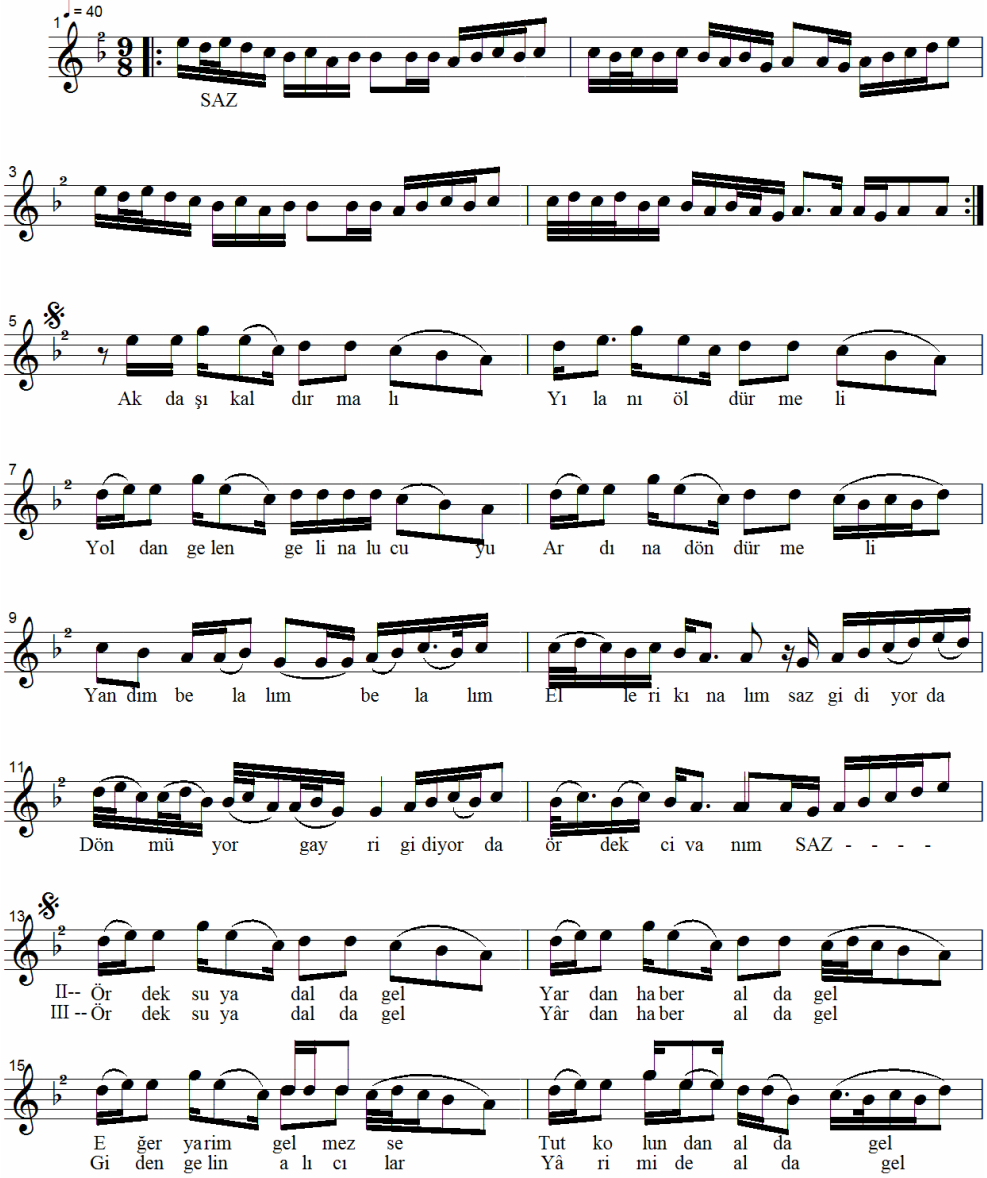

AK DAŞI KALDIRMALI[3]
2

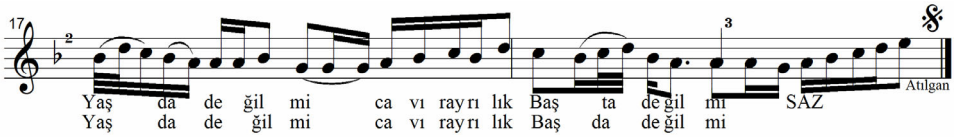

1
Ak daşı kaldırmalı
Yılanı öldürmeli
Yoldan gelen gelin alıcuyı
Ardına döndürmeli
Yandım belalım elleri kınalım
Gidiyordu dönmüyor gayri ördek civanım
2
Ördek suya dalda gel
Yârdan haber alda gel
Eğer yârim gelmezse
Tut kolundan alda gel
Yaş da değil mi cavır ayrılık
Başta değil mi
3
Ördek suya dalda gel
Yardan haber alda gel
Giden gelin alıcular
Yârimi de alda gel
Yaş da değil mi cavır ayrılık
Başta değil mi

3Türkünün ikinci ve üçüncü dörtlükleri okunurken birinci dörtlüğün şan bölümü ara nağme olarak çalınıyor.

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR
DERLEME TARİHİ
13. 21. 1993
NOTAYA ALAN
NAZIM ONAY

YÖRE
BODRUM
KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

AKŞAM OLDU
1

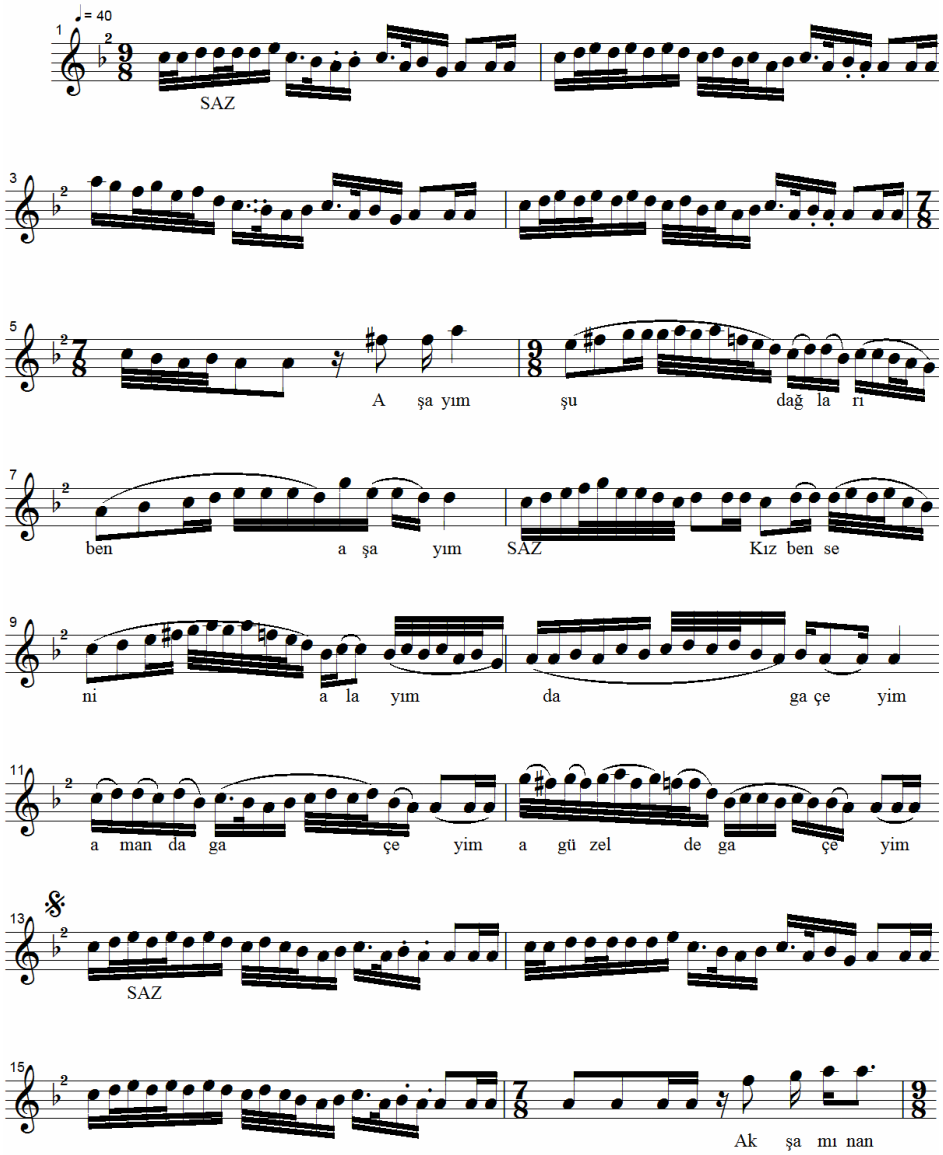

AKŞAM OLDU
2

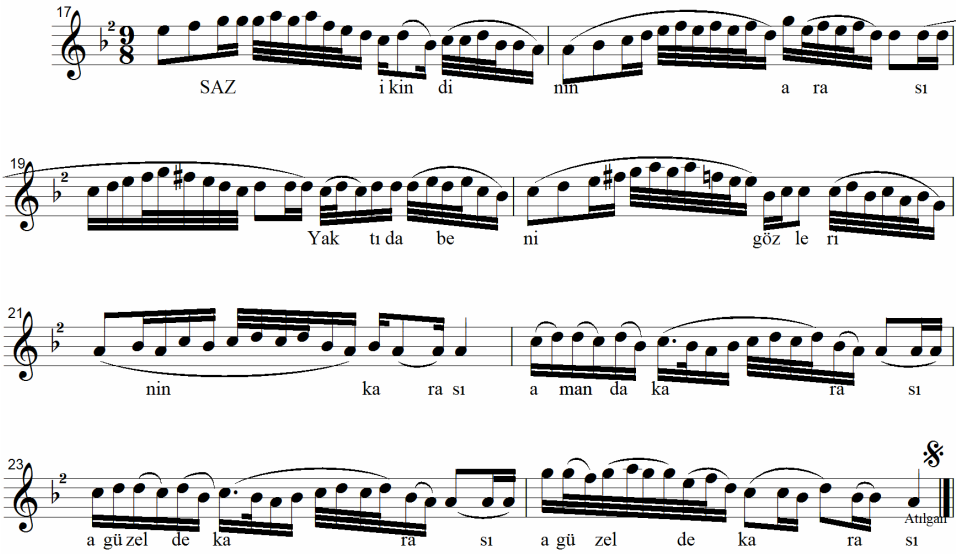

1
Aşayım da şu dağları aşayım
Kız ben seni alayım da gaçeyim
Aman da gaçeyim a güzel de gaçeyim
2
Akşam ile ikindinin arası
Yaktı beni gözlerinin karası
Aman da karası a güzel de karası a güzel de karası
3
Akşam oldu gine bastı garanlık
Ciğerime ateş düştü veranlık
Aman da veranlık yavrumda veranlık
4
Akşam oldu yine bastı karalar
Ciğerim de göz göz oldu yaralar
Aman da yaralar güzelim de yaralar
5
Akşam oldu gecemi de çıktın çıktın yollara
Yârim deye sarılı mı verdin ellere
Aman da ellere yavrum da ellere

DERLEYEN
İST. RAD THM MÜD.

YÖRE
BODRUM

İNCELEM TARİHİ
02. 05. 1991

KAYNAK KİŞİ
YÖRE EKİBİ

ALIVERİN TABANCAMI DOLDUREM

NOTAYA ALAN
HAMDİ ÖZBAY

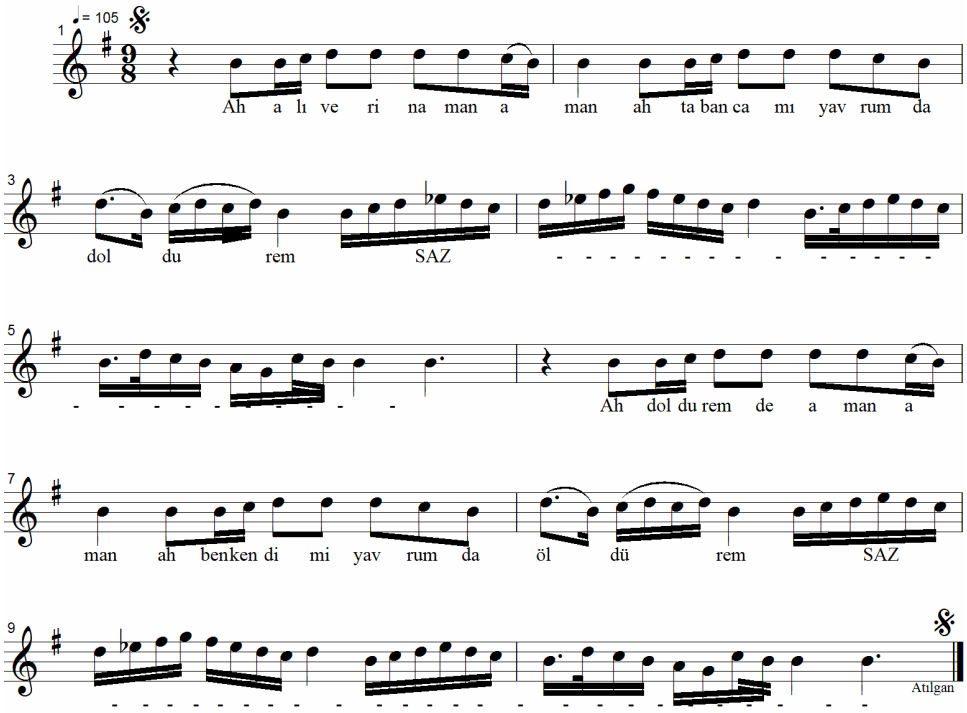

1

Ah alıverin aman aman da tabancamı yavrum da doldurem
Ah doldurem de aman aman ah ben kendimi yavrum da öldürem

2

Ah varın bakın aman aman ah kabir bana yavrum da dar geldi
Ah bu gençlikte aman aman ah ölüm bana yavrum da zor geldi

3

Ah çekmecenin aman aman ah anahtarı yavrum da altından
Ah bir yar sevdim aman aman asker oldum aman da bahtından

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

BASTIM ÇÜRÜK TAHTAYA

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

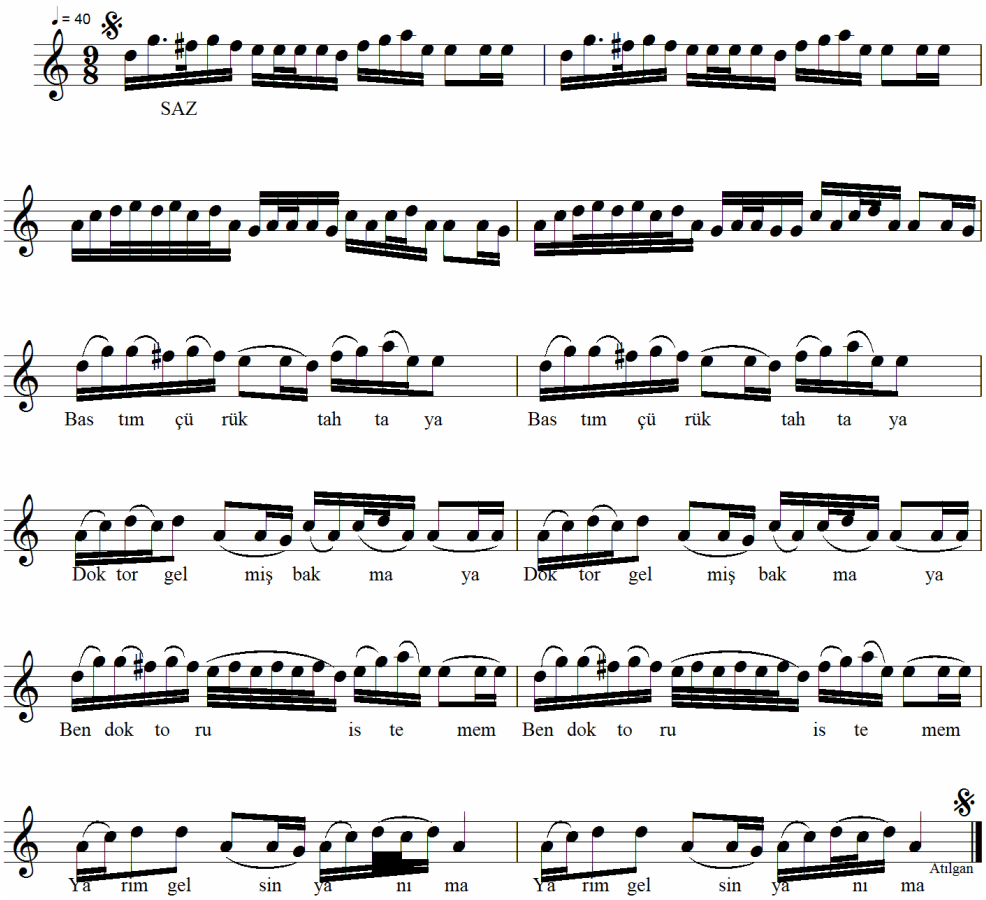

1
Bastım çürük tahtaya / Doktor gelmiş bakmaya
Ben doktoru istemem / Yârim gelsin yatmaya
2
Şu dağları aşarım / Yâr yoluna koşarım
Eğer yârim gelmezse / Ben bu işe şaşarım

		KAYIT TARİHİ
BODRUM		05. 05. 1998
SÖZ MÜZİK	**BODRUM HÂKİMİ** [4]	**NOTAYA ALAN**
MUSTAFA BACAKSIZ	**1**	HALİL ATILGAN

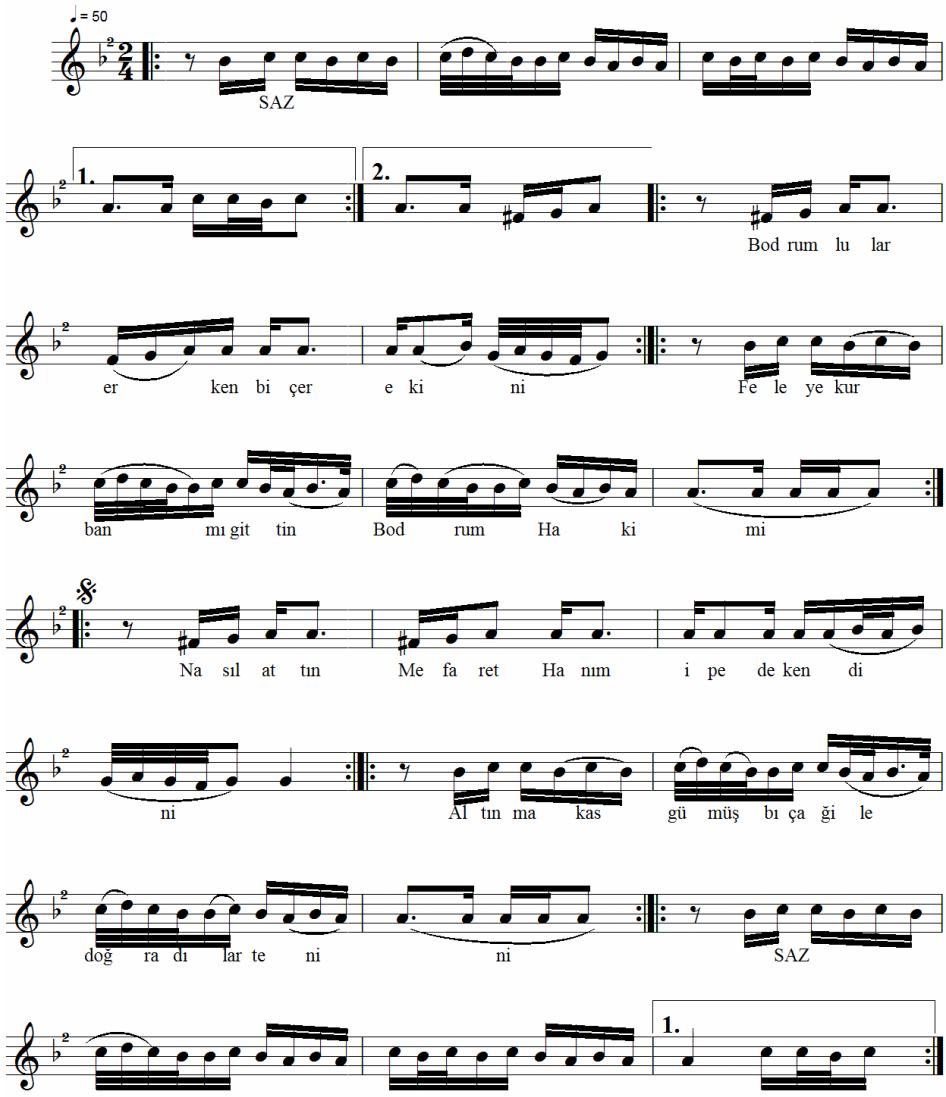

[4]Türkü ile ilgili geniş bilgiye ulaşmak için bakanız: III. Bölüm - Araştırma Yazıları: Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi: I - II - III.

BODRUM HÂKİMİ[5]
2

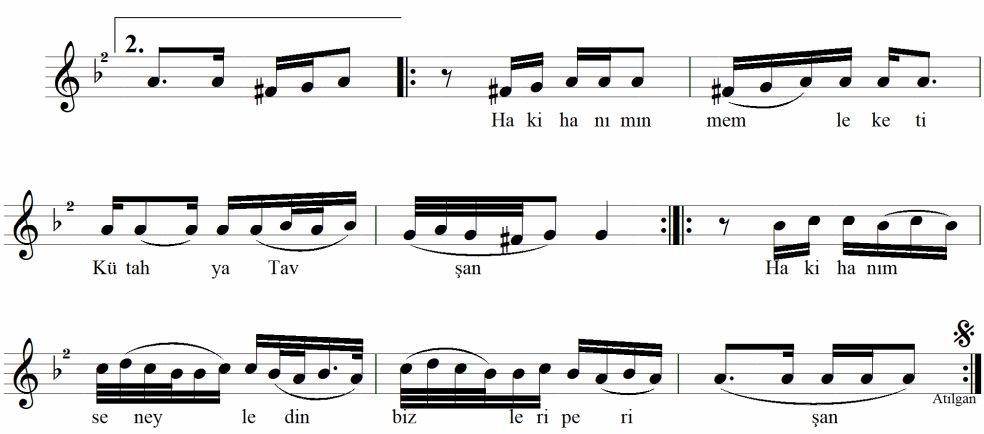

3
Bodrum'un dağları fundalık orman
Hâkim Hanım yazmadın mı masana ferman
Bağlantı
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini
4
Bodrum kalesi de her gün denize bakar
Hâkim Hanım'ın ölümüne herkesler yanar
5
Şu Bodrum'un dağlarında ceylan dolaşır
Kara haber Mefharet Hanım pek tez ulaşır
6
Bodrum'dan geçerken onu görmüşler
Cenazesini duyanlar çarşıya inmişler

[5]Türkünün TRT kayıtlarında repertuvar sıra no: 3592. Derleyen Nazmi Yükselen, notaya alan Hamdi Özbay'dır. Türkü TRT kayıtlarına geçmesine rağmen anonim değildir. Bestedir. Bestesi ve güftesi Bodrum Yeniköy'den Mustafa Bacaksız'a aittir. Onun için TRT repertuvar kayıtları dikkate alınmamıştır.

DERLEYEN
M. SARISÖZEN
İNCELEME TARİHİ
22. 11. 1984
NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM
KAYNAK KİŞİ
RÜŞTÜ GÜR

ÇÖKERTMEDEN ÇIKTIM DA
HALİL'İM
1

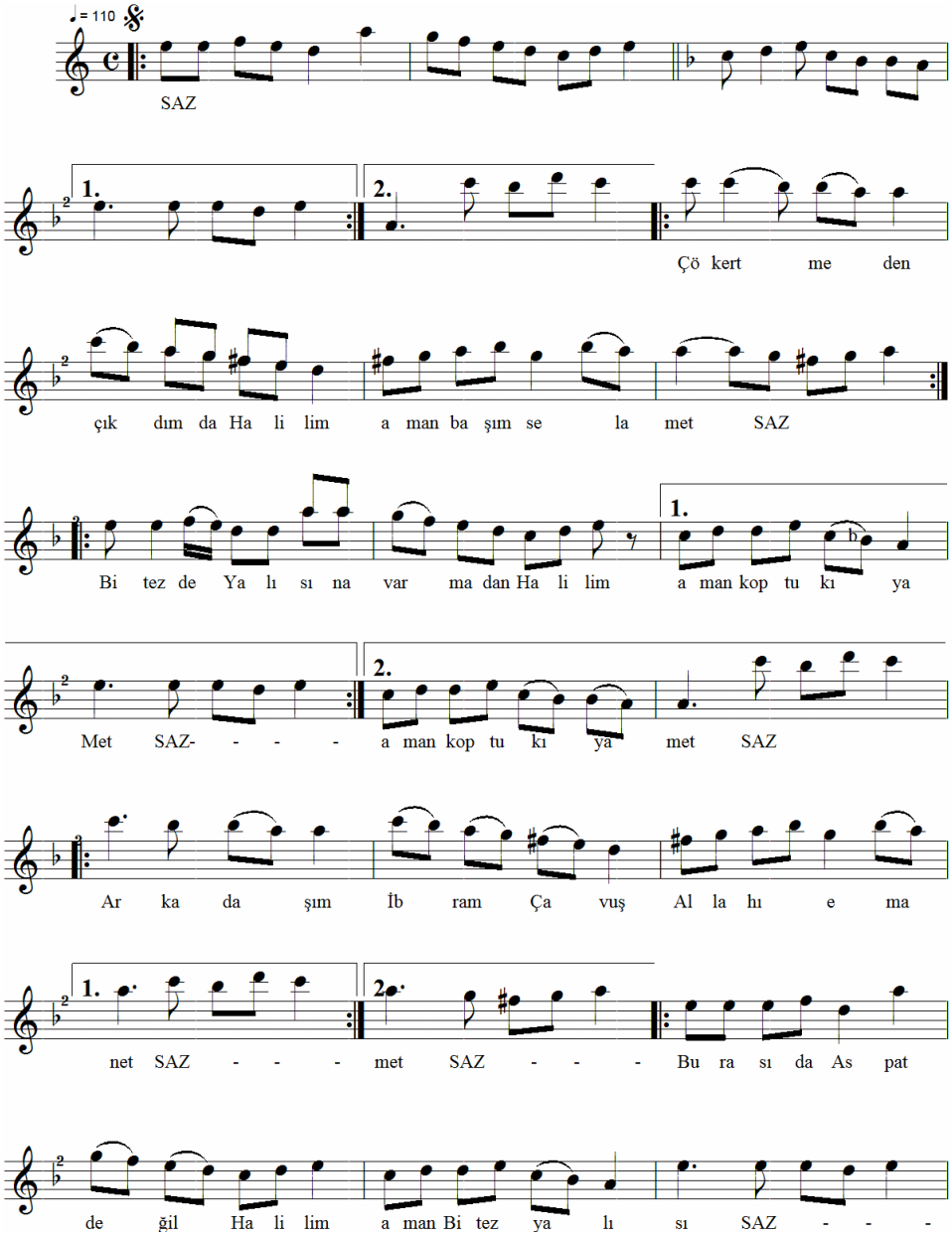

ÇÖKERTME'DEN ÇIKTIM DA
HALİL'İM[6]
2

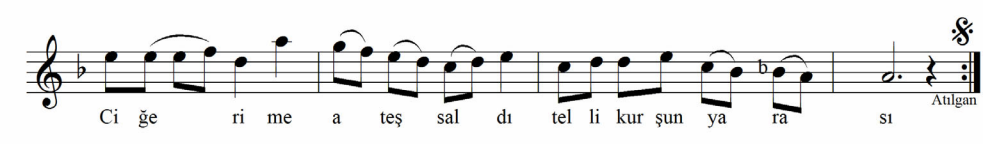

1
Çökerme'den[7] çıktım da Halil'im aman başım selamet
Bitez de yalısını varmadan Halil'im aman koptu kıyamet
Arkadaşım İbram Çavuş Allah'ıma emanet
Bağlantı
Burası da Aspat[8] değil Halil'im aman Bitez Yalısı
Ciğerime ateş saldı aman telli kurşun yarası
2
Gidelim gidelim Halil'im Çökertme'ye varalım
Her tarafı golcular sarmış nerelere kaçalım
Teslim olmayalım Halil'im aman kurşun sıkalım

---

[6]**Türkünün Yakılış Hikâyesi:** Halil ve Gülsüm birbirlerini sevmektedir. Bu sevgiyi evlilikle noktalamak isterler. Onun için Halil Gülsüm'ü ailesinden ister. Ama Gülsüm'ün ailesi Halil'e kızlarını vermez. Böylece Halil'in normal yollarla Gülsüm'e kavuşması sonuçsuz kalır. Artık tek çare Gülsüm'ü kaçırmaktır. Gülsüm'ün de rızasını aldıktan sonra karar verilir. Kararlaştırdıkları gün ve saate Halil Gülsüm'ü kaçırır. Olay kısa zamanda duyulur. İlçe kaymakamı onları yakalamak için özel çaba gösterir. Aspat mevkiinde yakalatır. Bitez Yalısı'na getirterek hapsettirir. Halil ve Gülsüm aşkının talihsiz sonuçlanmasının ardından geriye yanık bir türkü kalır.

[7]Bodrum ilçe sınırları içinde bir yer adı. Yalıkavak'ta ve Ören mevkiinde olmak üzere iki Çökertme bulunmakta. Türküde adı geçen Çökertme Yalıkavak'takidir.

[8] Bodrum ilçe sınırları içinde bir yer adı.

DERLEYEN
MAHMET TOPÇUOĞLU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

DELİ OĞLAN

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
TAHİR ERDİNÇ

ADİLE'M
1

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

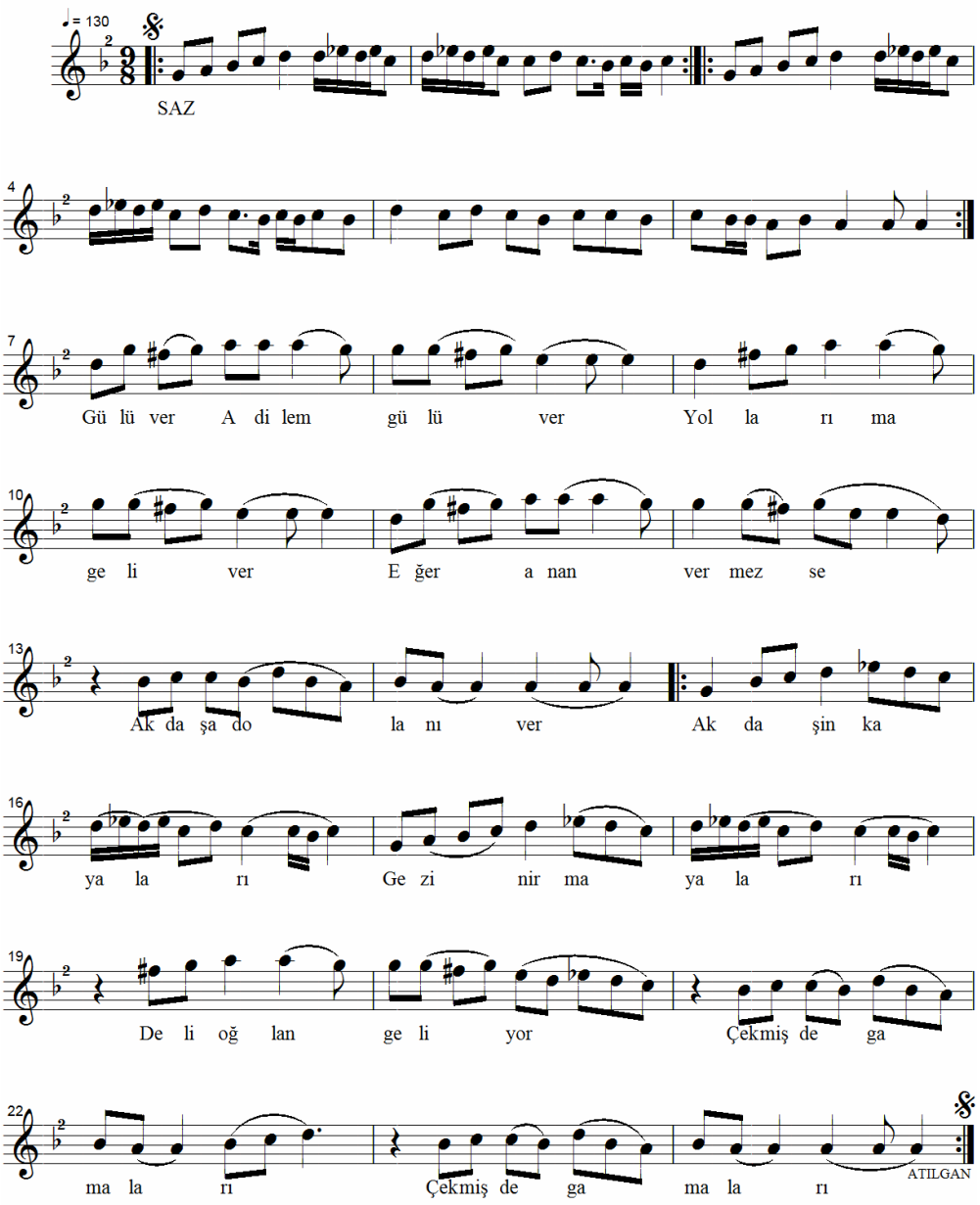

DELİ OĞLAN
ADİLE'M
2

1
Gülüver Adile'm gülüver
Yollarıma geliver
Eğer anan vermezse
Akdaşı dolanıver
Bağlantı
2
Geliver Adil'm geliver
Çok nazlanma geliver
Anam kapınızı çalınca
Düşünmeden he deyiver
Bağlantı
Ak daşın kayaları / Gezinir mayaları
Deli oğlan geliyor / çekmiş de gamaları

DERLEYEN
ERDEM ÇALIŞKANEL

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1969

KAYNAK KİŞİ
BAHAATTİN KOÇ
ENDER KASAL

DEMİRCİLER DEMİR DÖVER TUNÇ OLUR
1

NOTAYA ALAN
ERDEM ÇALIŞKANEL

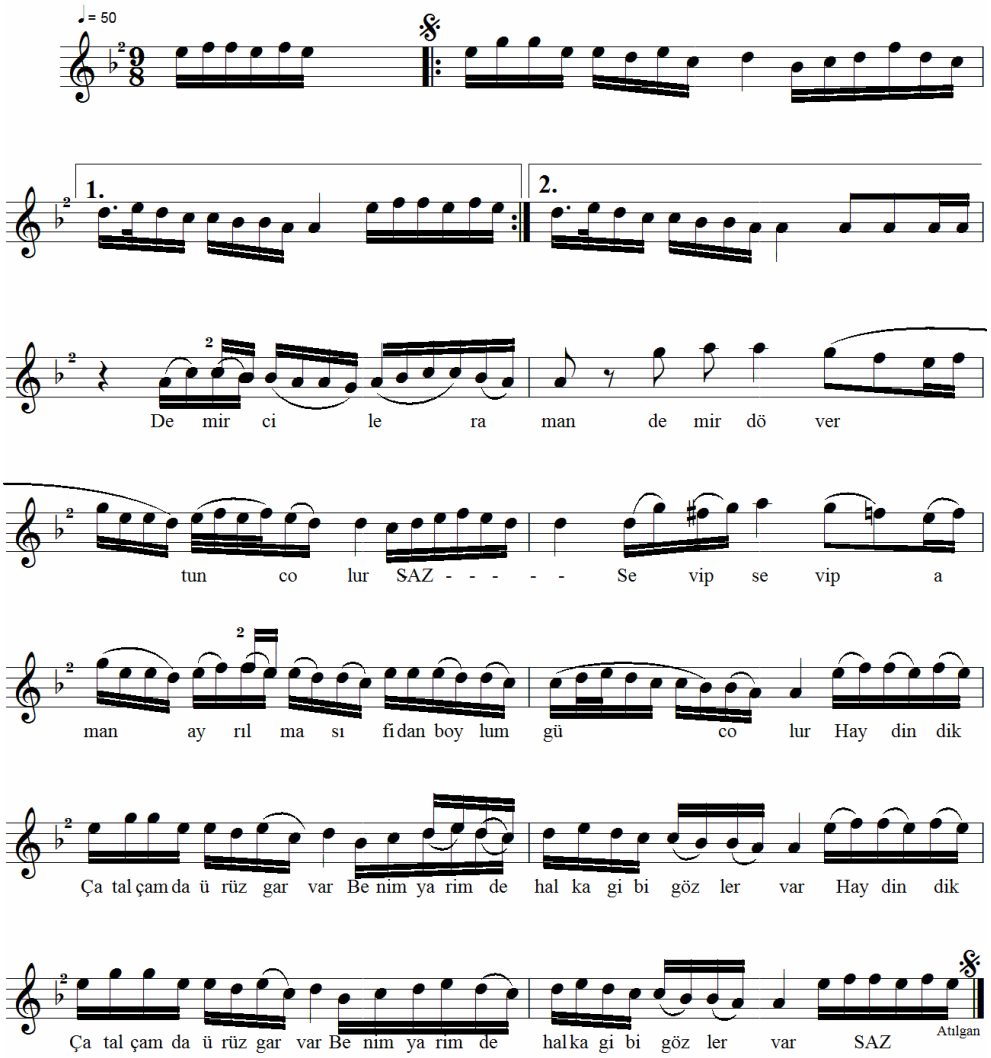

DEMİRCİLER DEMİR
DÖVER TUNÇ OLUR
2

1
Demirciler demir döver tunç olur
Sevip sevip aman ayrılması
fidan boylum güç olur
Bağlantı
Haydindi Çatalçam da özgâr var
Benim yârimde halka gibi gözler var
2
İnme durnam inme de böyle susuz çöllere
Ben gidersem kalıyorsun
fidan boylum ellere
Bağlantı
Haydindi al işlikte mor düğme
Cavırın kızı yine geldin göynüme
3
Oduncular aman kısa keser odunu
Canfes şalvar aman sıka da koymuş
fidan boylum budunu
Bağlantı
Haydindi ovalarda gan yaşı
Yârim asker dinmez gözümün yaşı

Çatalçam: Aslında bir mevkii adı olarak akla gelse de değildir. Çatalları olan çamı ifade etmektedir.
Özgar: Rüzgâr sözcüğünün mahalli söylenişi.
Alişlik: Gömlek.
Canfes: Üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş, parlak, tok, ipekli kumaş. Yörede açık mavi renkli kumaş.
Gan yaşı: Bölgede çokça yetişen ayrık türünde zehirli bir ot. Çukurova'da aynı ot geliç adıyla bilinir.

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

EVLERİNİN ÖNÜ
(DİRMİL HAVASI)
1

DERLEME TARİHİ
13.02. 1993

NOTAYA ALAN
NAZIM ONAY

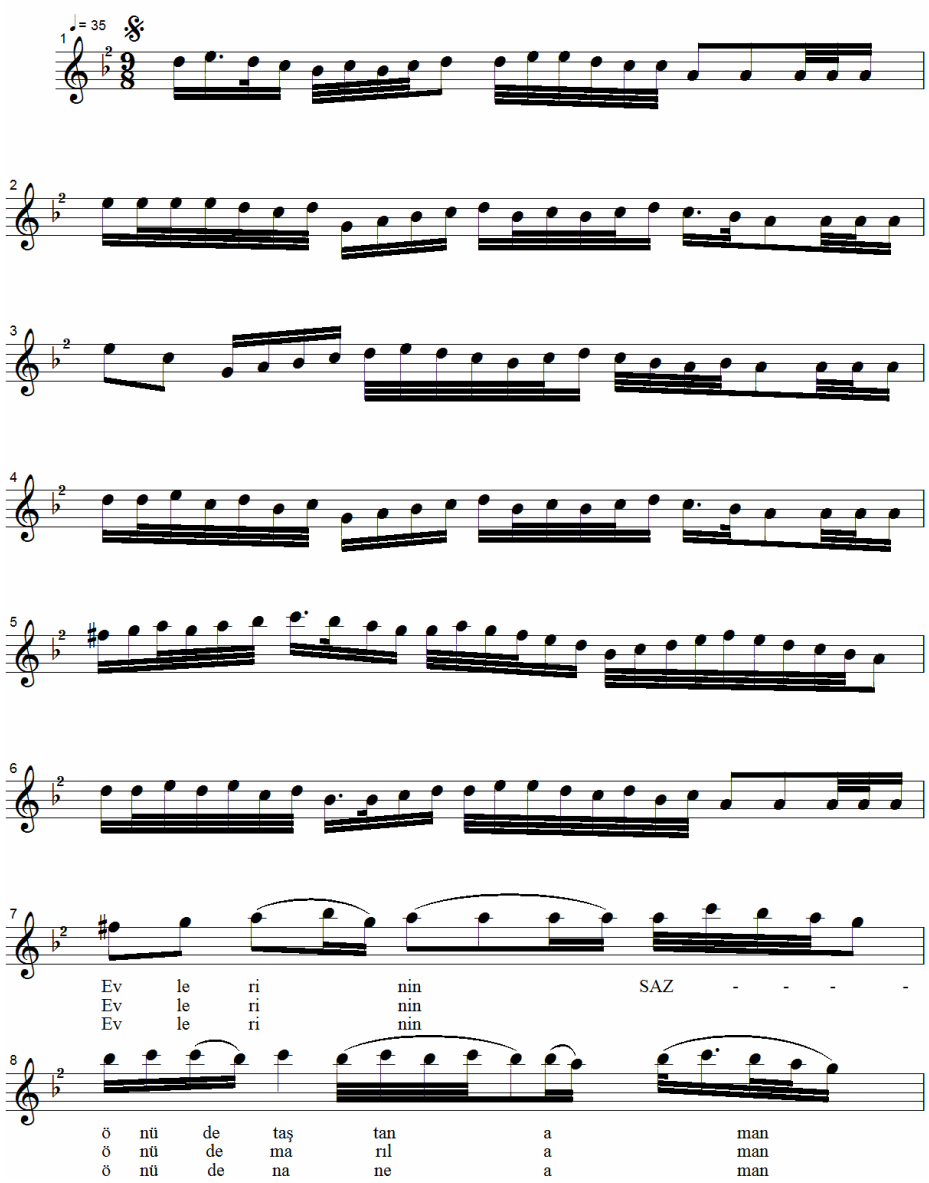

EVLERİNİN ÖNÜ
DİRMİL HAVASI[9]
2

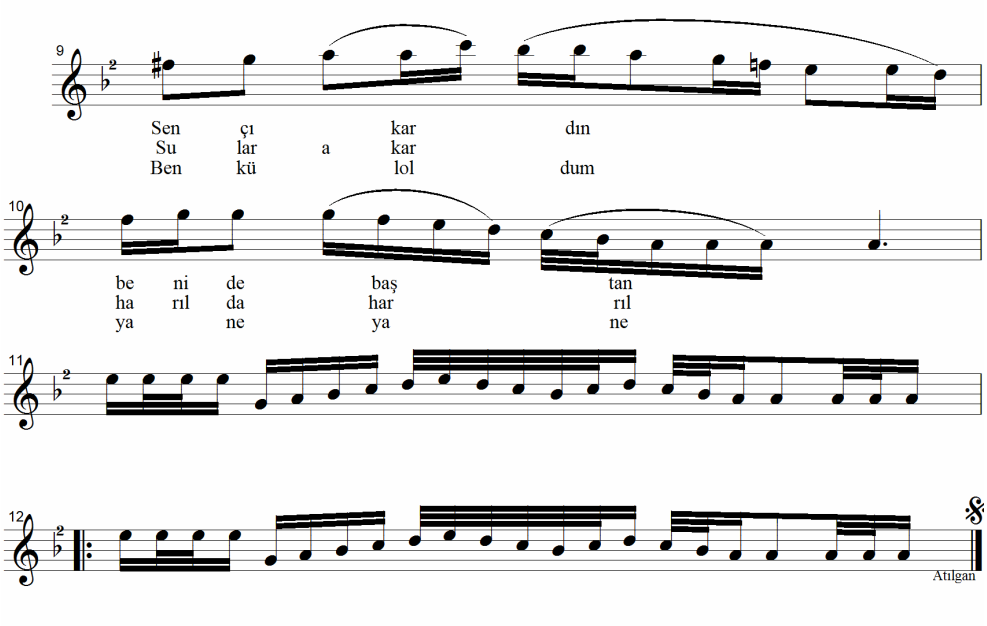

4
Evlerinin önü de taştan aman
Sen çıkardın beni baştan
5
Evlerinin önü de mersin aman
Mevlâ'm seni bana da versin
6
Öte baktım beri baktım aman
Al duvağımı da serptim attım

---

[9] Burdur'un ilçesi olan Dirmil havalarıyla hiç ilgisi yoktur. Dirmil Bodrum'da bir mevkiinin adıdır. Türkünün diğer sözleri nota altına yazıldığından 4 - 5 ve 6. sözler buraya yazılmıştır.

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ - EROL KÖSE

EYDİM ERİK DALİNİ
1

DERLEME TARİHİ
13.02. 1993

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

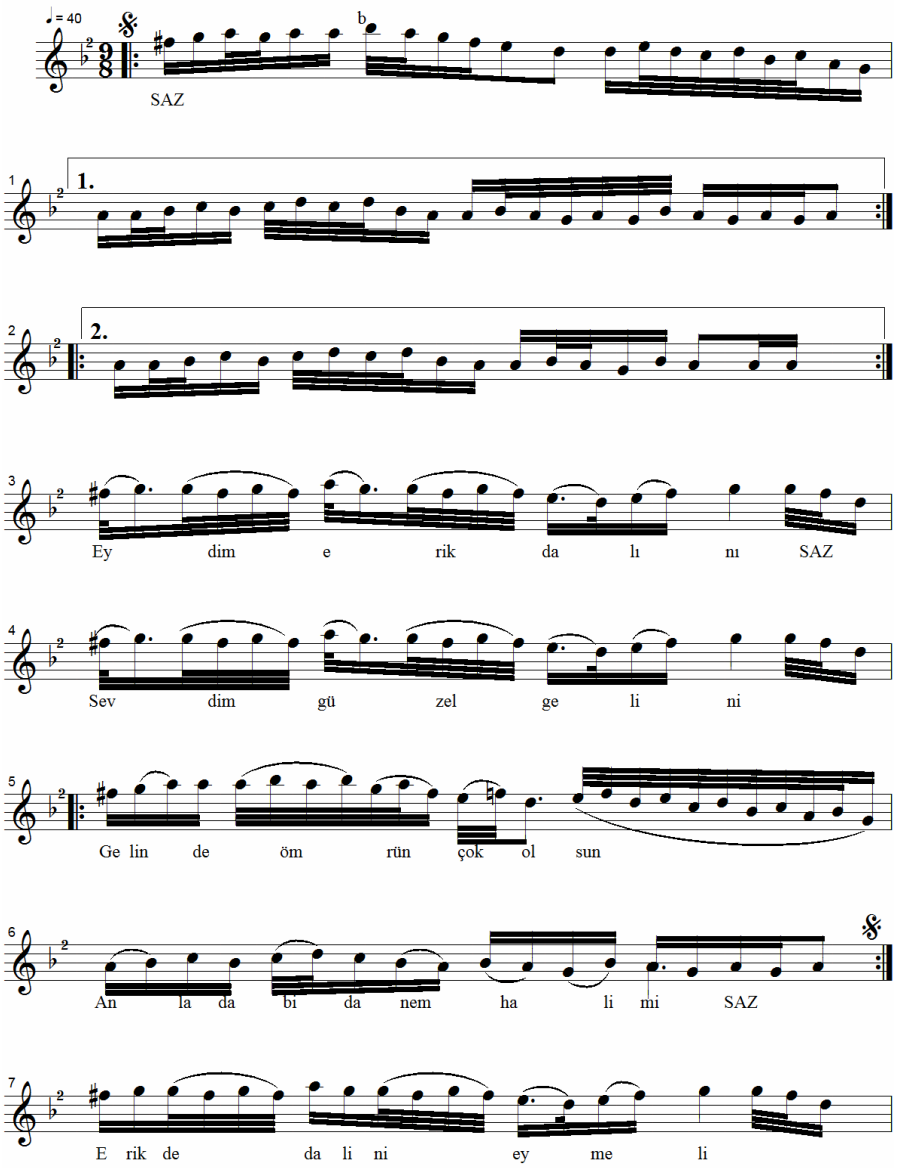

EYDİM ERİK DALİNİ
2

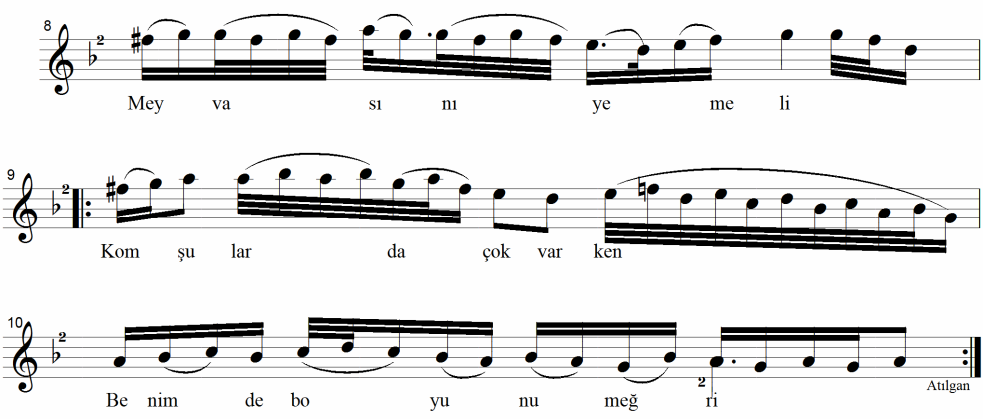

2
Erik dalini eymeli
Meyvasını yemeli
Komşularda çok varken
Benim de boyunum eğri
3
Çarşıda aldım inci
Cici de pabucum cici
Öyle de bir yar sevdim ki
Kavrulmuş badem içi
4
Şu dağların meşesi
Elinde ırakı şişesi
Nahal da benden vazgeçtin
Ciğerine ataş düşesi

DERLEYEN
MAHMET TOPÇU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
MEHMET TOPÇUOĞLU

FADİME'M

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

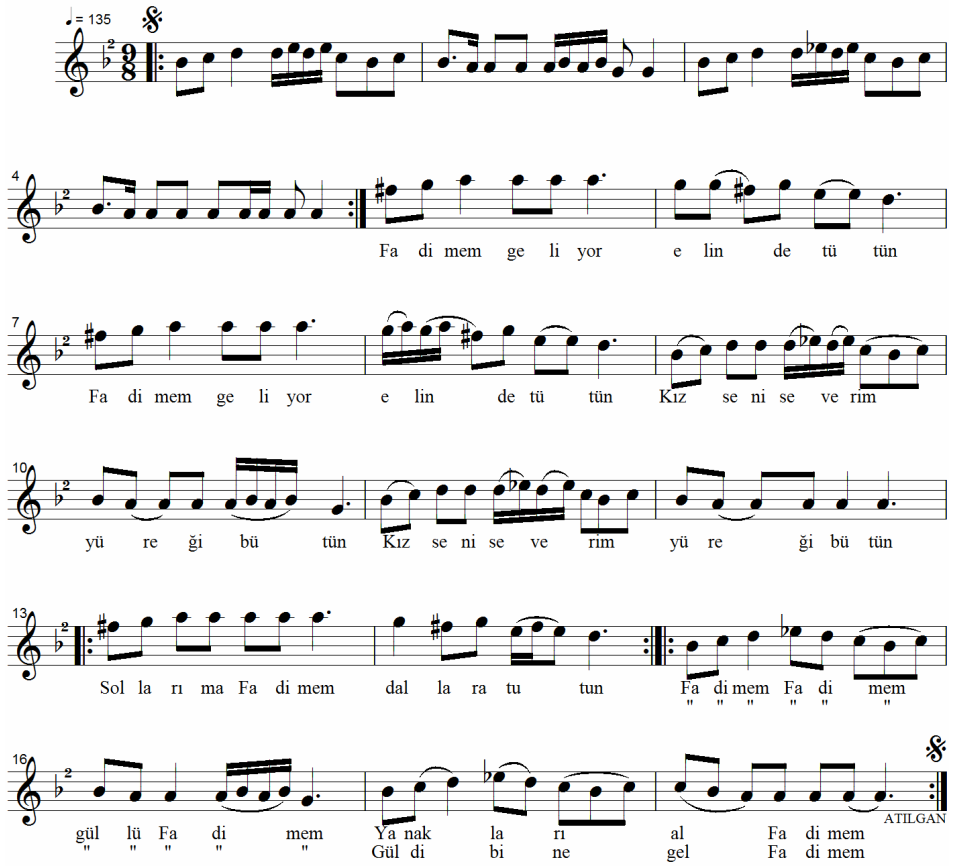

2

Fadime'm de yine yakmış ocağı
Fadime'min altındadır saçağı
Kokusu da sarmış köşe bucağı

Bağlantı

Fadime'm Fadime'm yanakları al Fadim'em
Fadime'm Fadime'm gül dibine gel Fadim'em

3

Fadime'm kızmış kaşın çatıyor
Fadime'm kaşların canlar yakıyor
Dertlerime de derdin katıyor

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR

YÖRE
BODRUM

FERAYİ
1

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ - EROL KÖSE

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

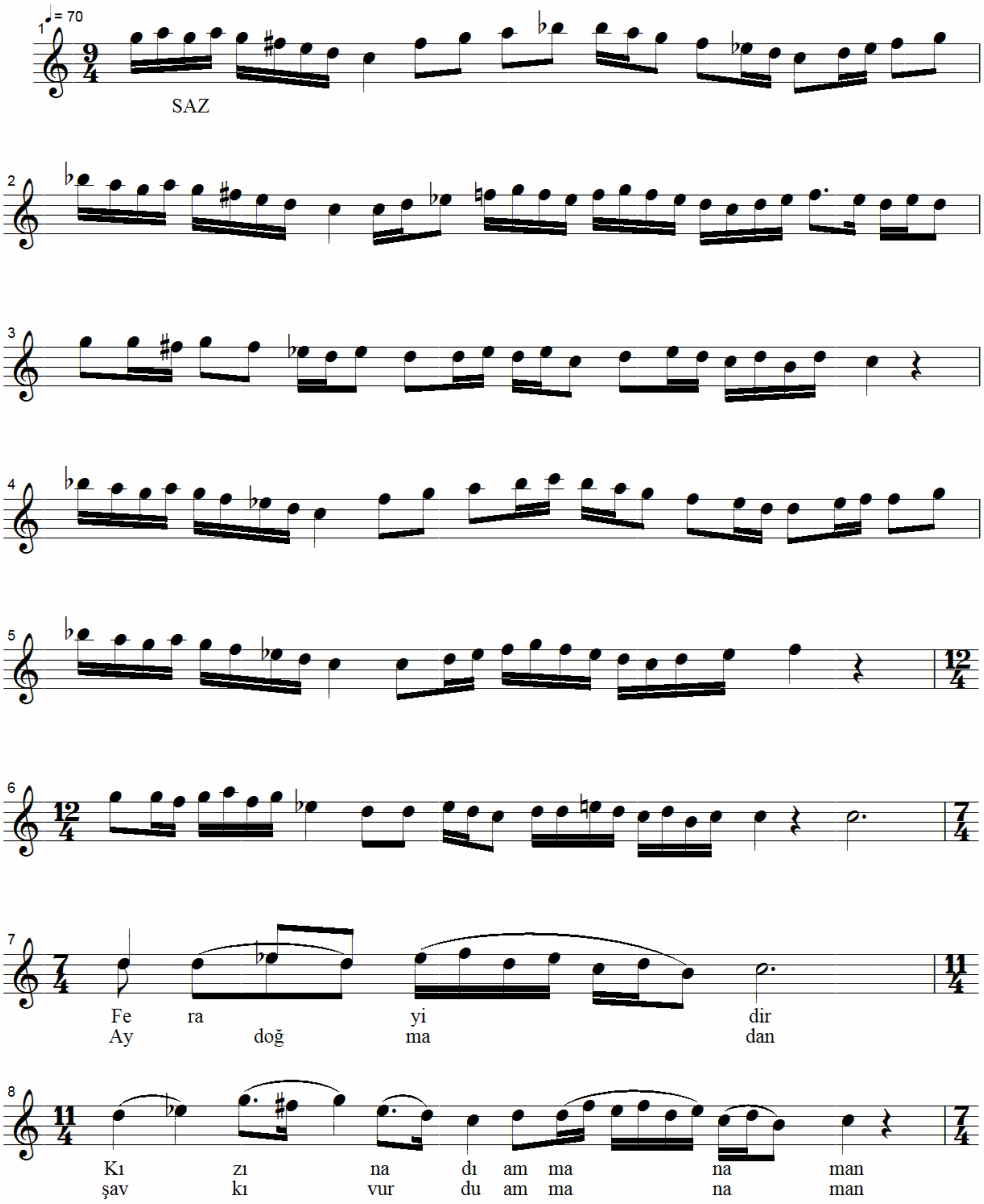

FERAYİ[10]
2

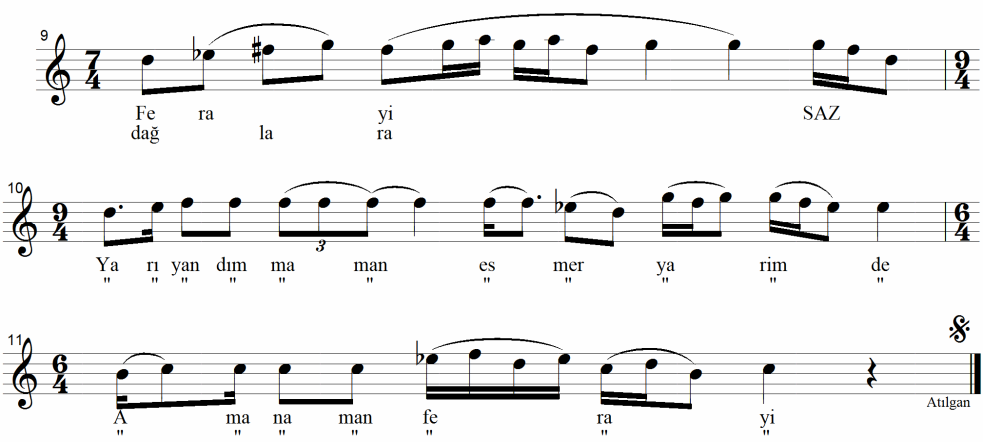

Ferayi'dir kızın adı Ferayi amman aman Ferayi
Yar yandım aman esmer yârim de
Amman aman Ferayi

Ay doğmadan şavkı vurdu amman aman dağlara
Yar yandım aman esmer yârim de
Amman aman dağlarım

Türkmen kızı gatar etmiş amman aman mayayı
Yar yandım aman esmer yârim de
Amman aman Ferayi'm

---

[10]Notasını yayınladığımız Ferayi ile: Muzaffer Sarısözen'in 10. 08. 1942 tarihinde Muğla'dan Galip Birgili, Raziye Gülten'den derlediği Ferayi türküsüyle karşılaştırdığımızda ezgi bakımından çok farklılıklar olduğu tespit edildi. Farklılıkların ortaya konulması için hem TRT repertuvarındaki *Feray*i hem de Ahmet Çakır, Abdurrahim Karademir'in, Rasim Eriş, Erol Köse ve Mehmet Karagöz'den (Ritim) derlediği *Ferayi'*nin notaları ayrı ayrı yayımlandı.

DERLEYEN
M. SARISÖZEN
DERLEME TARİHİ
10. 08. 1942
NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

YÖRE
MUĞLA
KAYNAK KİŞİ
GALİP BİRGİLİ
RAZİYE GÜLTEN

FERAYİ[11]- 2

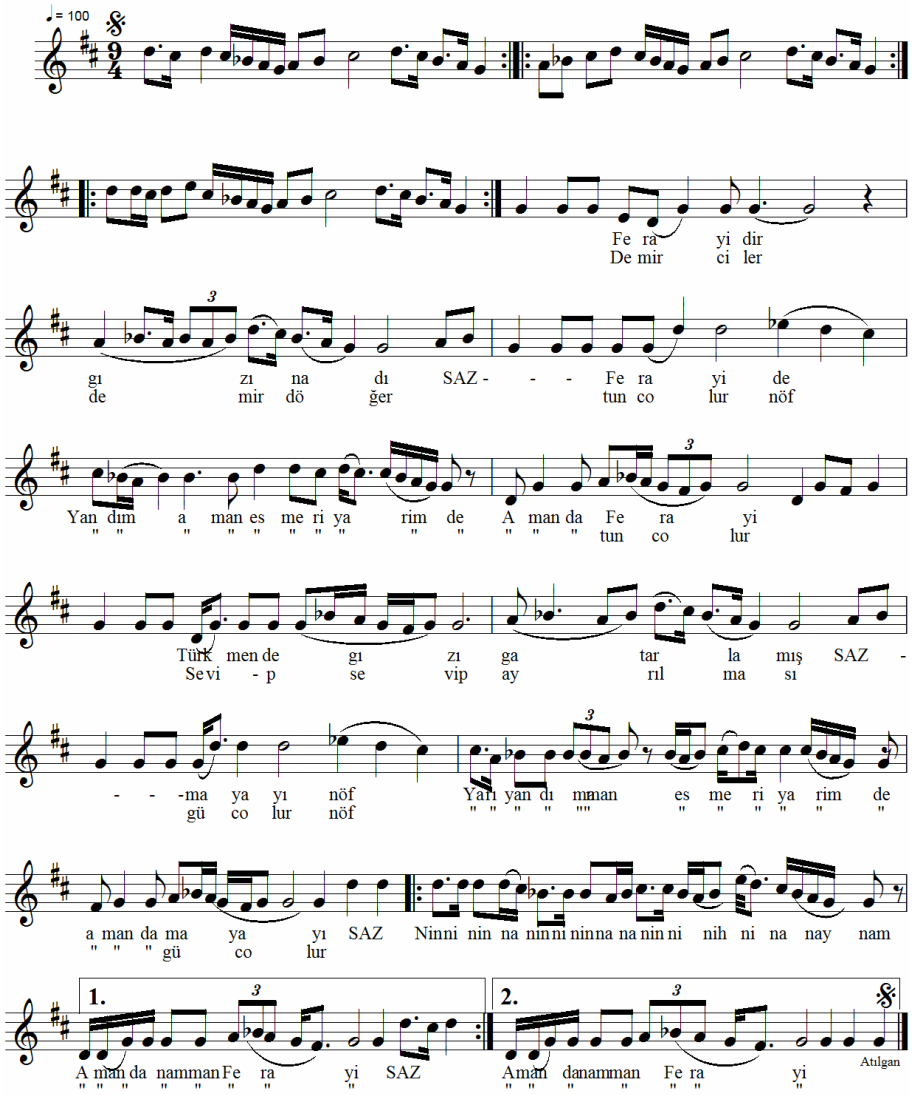

[11]TRT repertuvarındaki notayı da yayımlayarak Bodrum varyantıyla arasındaki ezgi farklılığının görülmesini istedik.

DERLEYEN
SEYHAN TÜTÜN

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
YÖRE EKİBİ

GEMİLER POSTA POSTA[12]
1

DERLEME TARİHİ
1974

NOTAYA ALAN
EMİN ALDEMİR

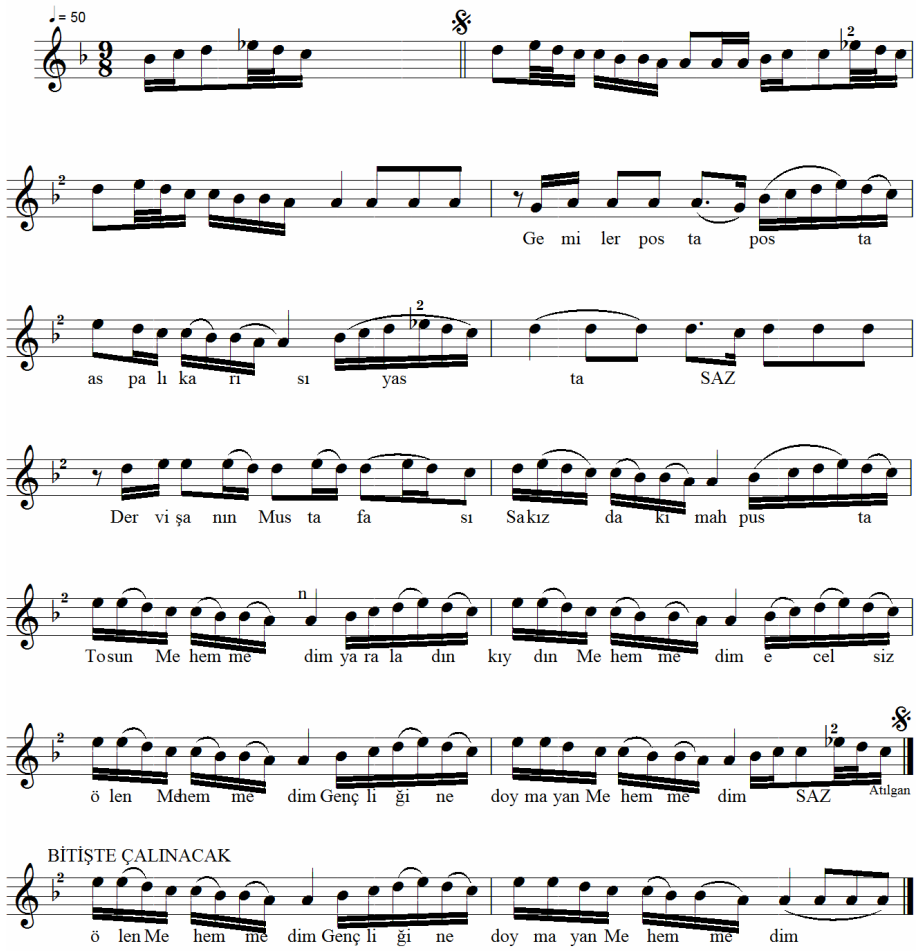

---

12 **Türkünün Yakılış Hikâyesi:** İstanköy (Kos) Osmanlı'ya bağlı iken Bodrumlularla içli dışlı yaşarlar. Aspa Mahallesi'nden Tosun Mehmet şimdiki açık Hava Müzesinin bulunduğu yerdeki Derviş Ağa'nın bahçesi kenarında hayvanlarını otlatır. Derviş Ağa'nın oğlu Mustafa buna müsaade etmez. Engel olmaya çalışması kavgaya neden olur. Kavga da Tosun Mehmet vurulur. Mustafa'ya *"Madem vurdun git haber ver de beni kaldırsınlar"* der. Mustafa gider haber verir. Sonra da teslim olur. Tosun Mehmet ölür. Mustafa tutuklanır. Sakız Adası'ndaki hapishanede cezasını çeker. Hadisenin ardından Köroğlu takma adıyla bilinen keman ustası Hasan Hüseyin Salim tarafından *Gemiler posta posta* türküsü yakılır. Zaman içinde en ünlü türküler arasında yerini alır.

GEMİLER POSTA POSTA
2

1
Gemiler posta posta
Aspalı karısı yasta
Dervişa'nın Mustafa'sı
Sakız'daki mapusta
Bağlantı
Tosun Mehmed'im
Yaraladın kıydın Mehmed'im
Ecelsiz ölen Mehmed'im
Gençliğine doymayan Mehmed'im
2
Mendil aldım bohçadan
İbret alın Haçça'dan
Aspalı'nın Mehmed'in
Çevresi çıktı bahçadan
Bağlantı
3
Kapılar aralandı
Mehmed'im yaralandı
Anasının babasının
Ciğeri paralandı
Bağlantı
4
Gemiler mola mola
Giderler İstanbul'a
Derviş Ağa'nın Mustafa'sı
Gazanız geçmiş ola
Bağlantı

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

GIŞLANIN ÖNÜNDE YAYILIR TAVŞAN

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

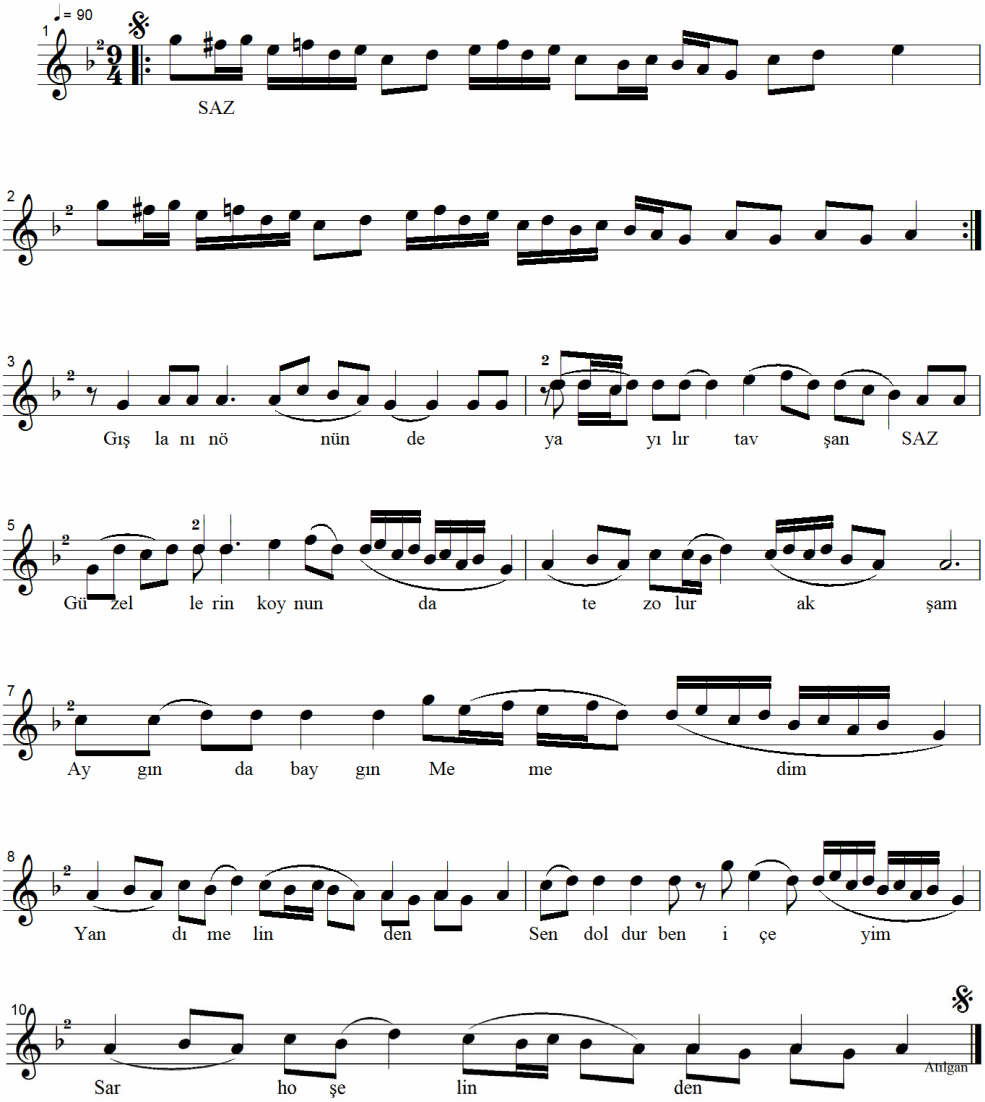

GIŞLANIN ÖNÜNDE
YAYILIR TAVŞAN
2

1
Gışlanın önünde yayılır tavşan
Güzellerin koynunda tez olur akşam
Bağlantı
Aygın da baygın Memed'im yandım elinden
Sen doldur ben içeyim sarhoş elinden
2
Gışlanın önünde çalınır sazlar
Düğünden bayrama giyinir kızlar
Bağlantı
Gışlanın önünde bir yeşil çadır
Çadır'ın içinde Memed'im yatır
Bağlantı

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
04. 12. 1951

KAYNAK KİŞİ
HAMİT ÇİNE
ARİF CİNGÖZ

GİDE GİDE YORULDUM
1

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

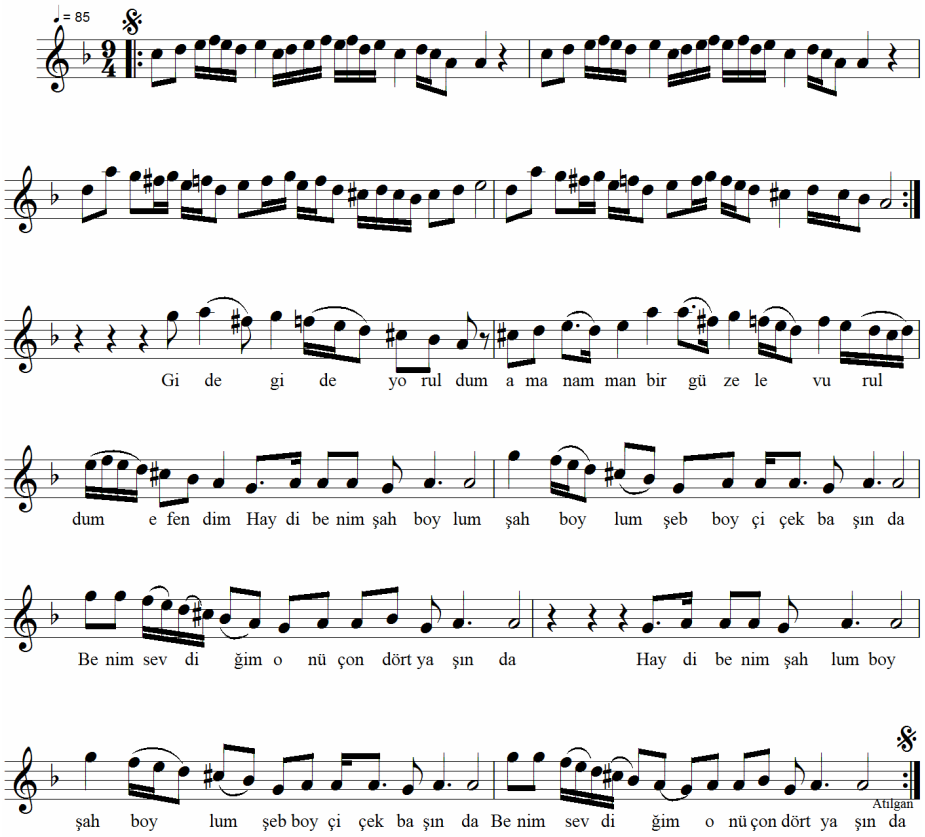

2
Gidene bak gidene aman aman
Gül sarılmış dikene efendim
Bağlantı
Şah boylum şebboy çiçek başında
Benim sevdiğim on üç on dört yaşında
3
Giden kayık durur mu aman aman
İskeleye varır mı efendim

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
NAZIM ONAY

GÜN GÖRÜNMEZ
MELENGİCİN DALINDAN
1

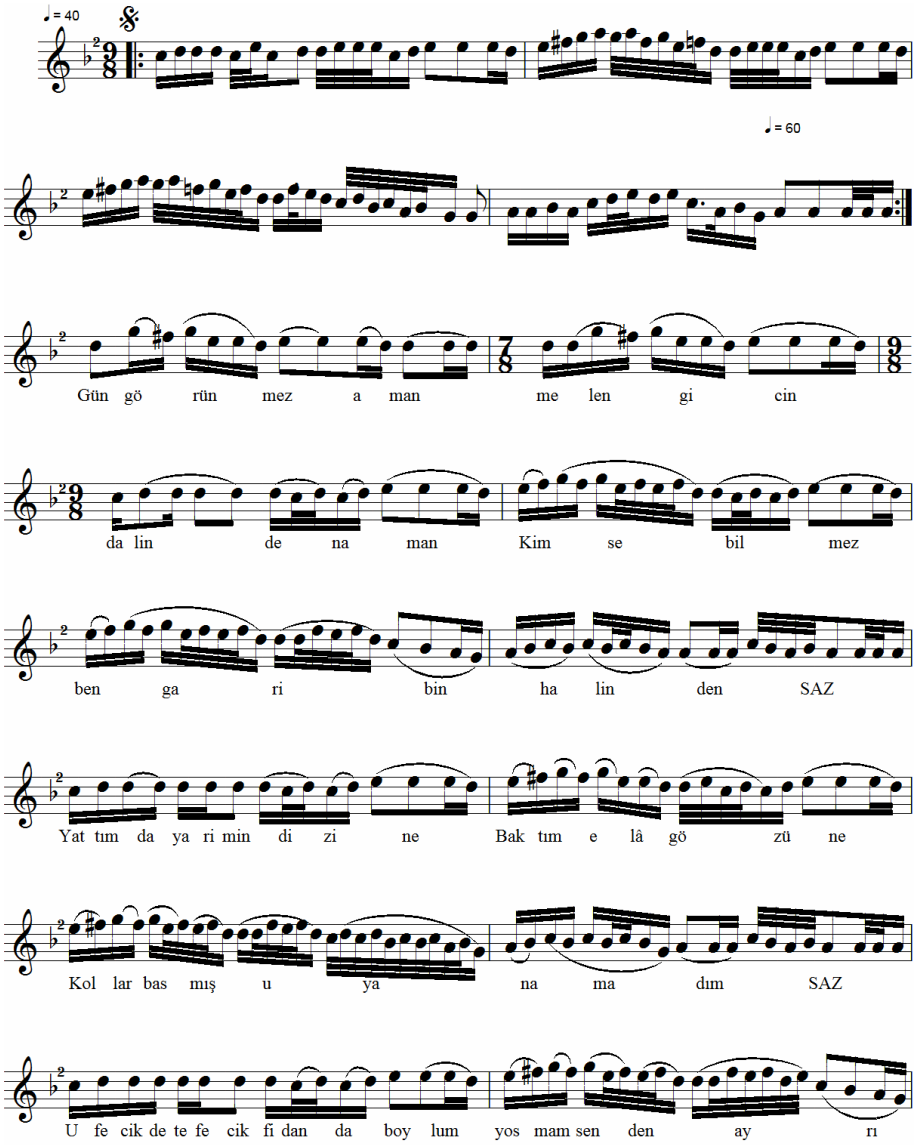

GÜN GÖRÜNMEZ
MELENGİCİN DALINDAN
2

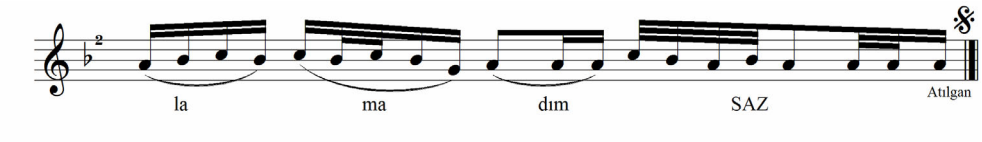

1
Gün görünmez melengicin dalından
Kimse bilmez ben garibin halından
Bağlantı
Yattım da yârimin dizine
Baktım elâ gözüne
Kollar basmış uyanamadım
Ufacık tefecik fidan boylum
Yosmam senden ayrılamadım
2
Yağmur yağar aman akarsular çukura
Gazan gazan ver parayı Çakır'a
Bağlantı

DERLEYEN
HAMDİ ÖZBAY

YÖRE
BODRUM
KAYNAK KİŞİ
YÖRE EKİBİ

HANA VARDIM HAN DEĞİL

İNCELEME TARİHİ
17. 03. 1973
NOTAYA ALAN
HAMDİ ÖZBAY

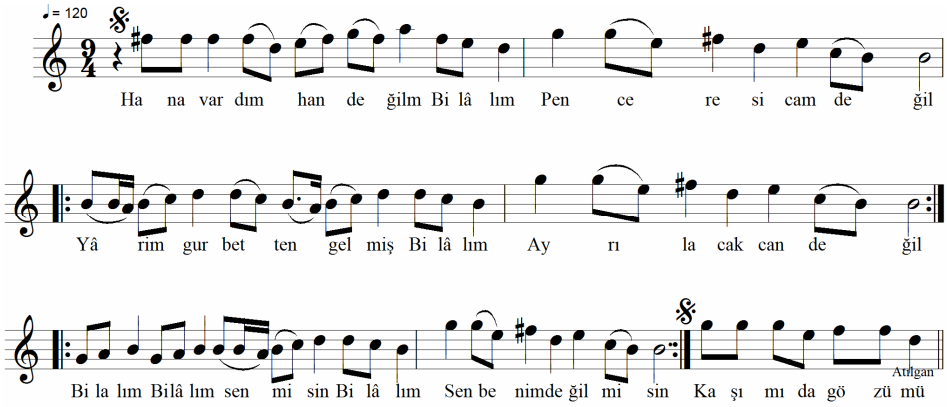

1
Hana vardım han değil Bilâl'ım
Penceresi cam değil
Yârim gurbetten gelmiş Bilâl'ım
Ayrılacak can değil
Bağlantı
Bilâl'ım Bilâl'ım sen misin Bilâl'ım
Sen benim değil misin
2
Çaya vardım çayladım Bilâl'ım
Çayda balık avladım Bilâl'ım
Ben yârimi görünce Bilâl'ım
Oturdum da ağladım
3
Çaya vardım çizmeyle Bilâl'ım
Yâr bulamadım gezmeyle Bilâl'ım
Çok güzeller aldattım Bilâl'ım
Kaşımı da gözümü süzmeyle

DERLEYEN
HALİL ATILGAN
AHMET ÇAKIR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
MEHMET TOPÇU

HAYITLI'DAN ÇIKTIM
1

DERLEME TARİHİ
24. 04. 1999

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

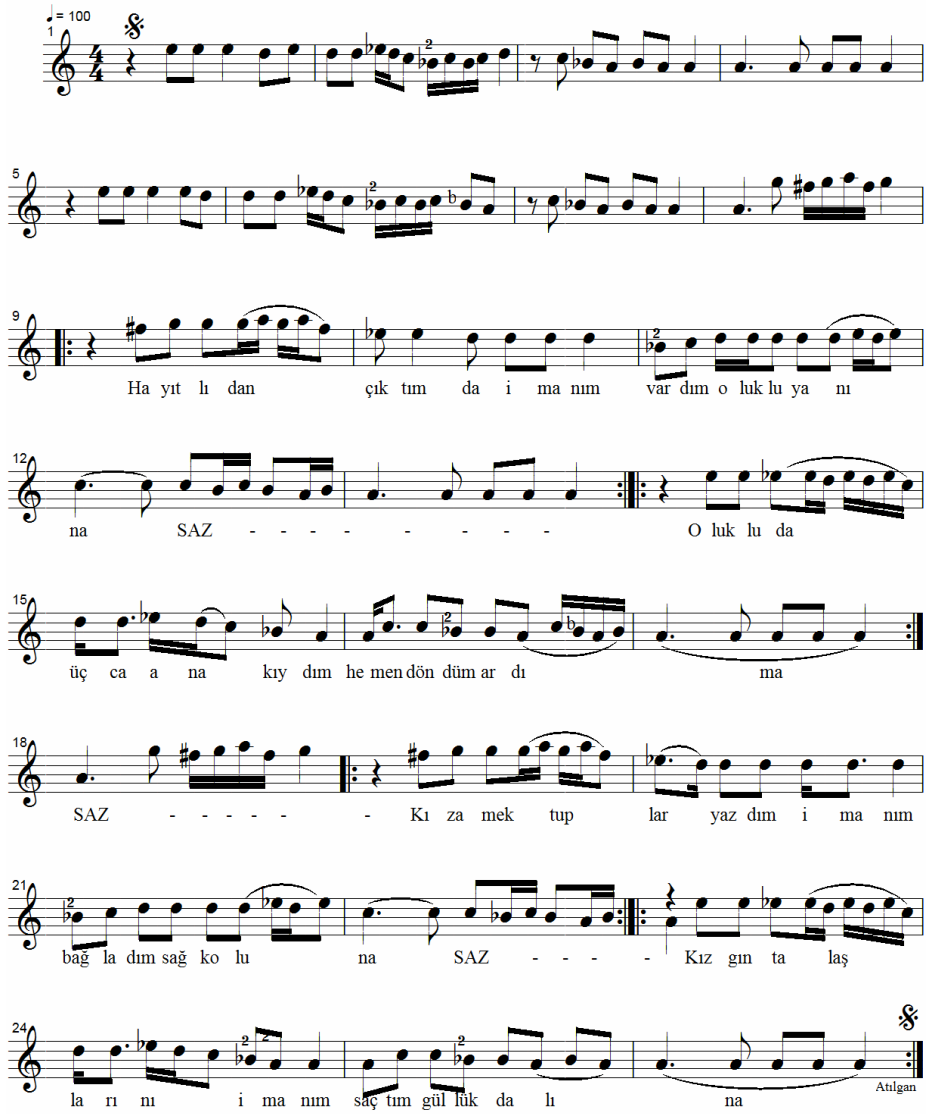

HAYITLI'DAN ÇIKTIM
2

1
Hayıt'lıdan çıktım imanım vardım Oluklu'ya
Oluklu'da üç cana kıydım hemen döndüm ardıma
Kıza mektuplar yazdım imanım bağladım sağ koluna
Kızgın talaşlarını imanım saçtım güllük dalına
2
Mustafa'nın sevdiği de kızın adı Hürü'dü
Yaşı on beşe varmadan da ömrü çürüdü
Gençler kabrimi de imanım yan yana kazdı
Kabrimin üstüne imanım genç âşık yazdı
3
Evlerine vardım da imanım kapıları kapalı
Mustafa'ya sebep olan Hayıtlı'nın Topal'ı
Baba insan evladından bu kadar mı bezer
Jandarmalar kol kol olmuş takibimde gezer

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM
KAYNAK KİŞİ
ŞERİF GÜNAY

İĞNELERİ DÜĞMELERİ

İNCELEME TARİHİ
22. 06. 1973
NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

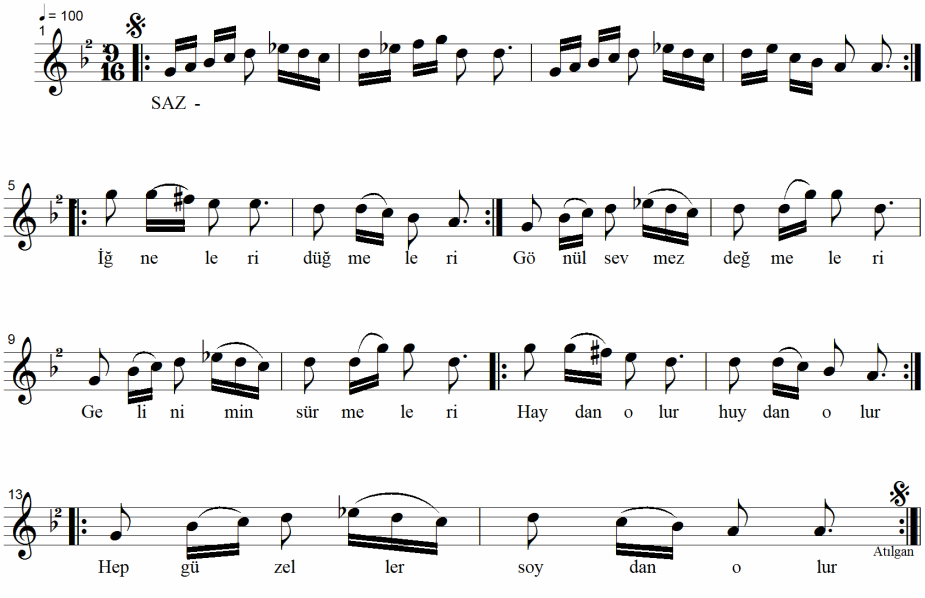

1
İğneleri düğmeleri
Gönül sevmez değmeleri
Gelinimin sürmeleri
Bağlantı
Haydan olur huydan olur
Hep güzeller soydan olur
2
Hay nereye huy nereye
Bahar geldi gül nereye
Bahar geldi gül dereye
3
İğnesi var ipliği var
Gelin kızın gençliği var
Kınalı da kekliği var
Bağlantı

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ - EROL KÖSE
M. KARAGÖZ

İLİMAN ÇALILARI
1

NOTAYA ALAN
NAZIM ONAY

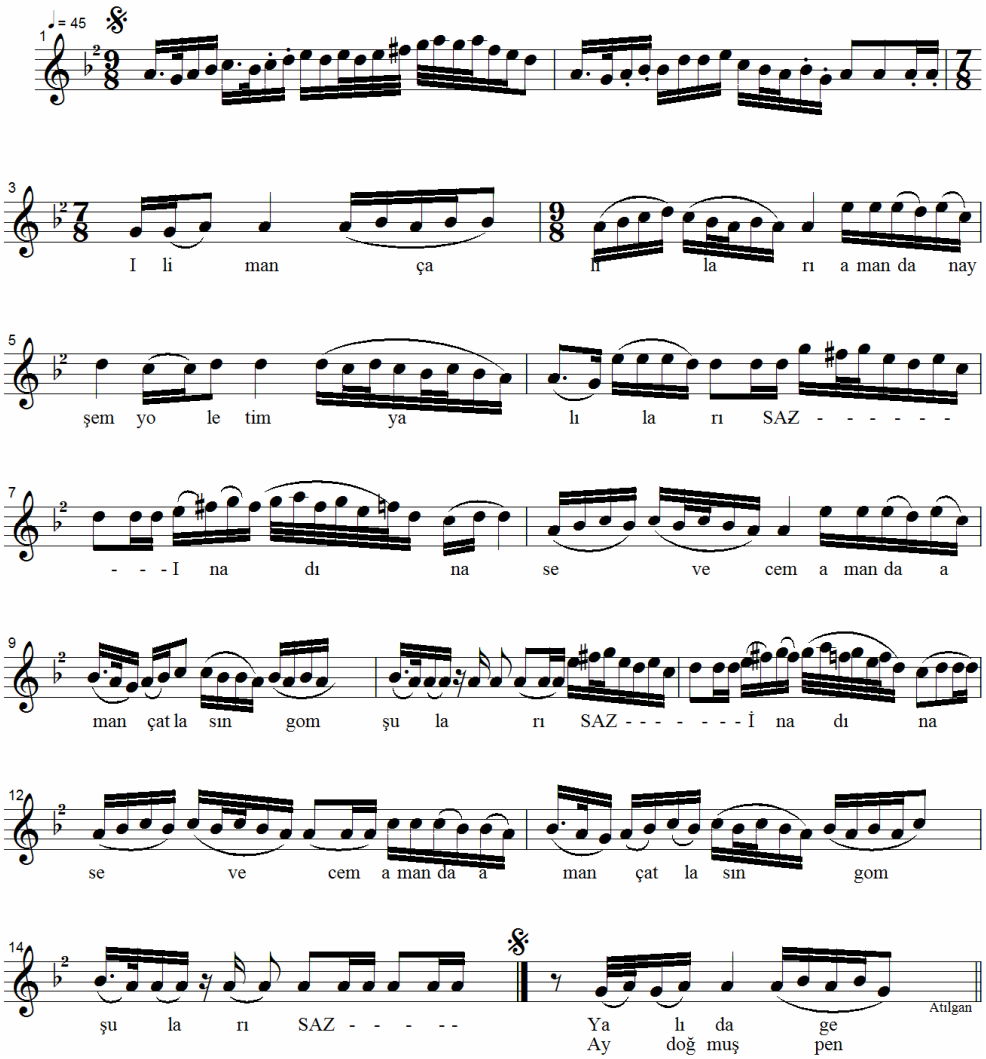

İLİMAN ÇALILARI
2

1
İliman çalıları
Aman da Ayşe'm yol ettim yalıları
İnadına sevecem
Aman da aman çatlasın gomşuları
2
Yalı da gezer oldum aman da aman
Okudum yazar oldum
Gız ben senin aşkından
Gurudum gazel oldum
3
Pencereden ay doğdu aman da aman
Ben sandım sabah oldu
Açtım baktım yorganı
Yâr goynumda kayboldu

DERLEYEN
HALİL ATILGAN
AHMET ÇAKIR

YÖRE
BODRUM - YENİKÖY

İLİYE'M GEÇİP GİDER
1

DERLEME TARİHİ
24. 04. 1999

KAYNAK KİŞİ
MEHMET TOPÇU
MUSTAFA BACAKSIZ

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

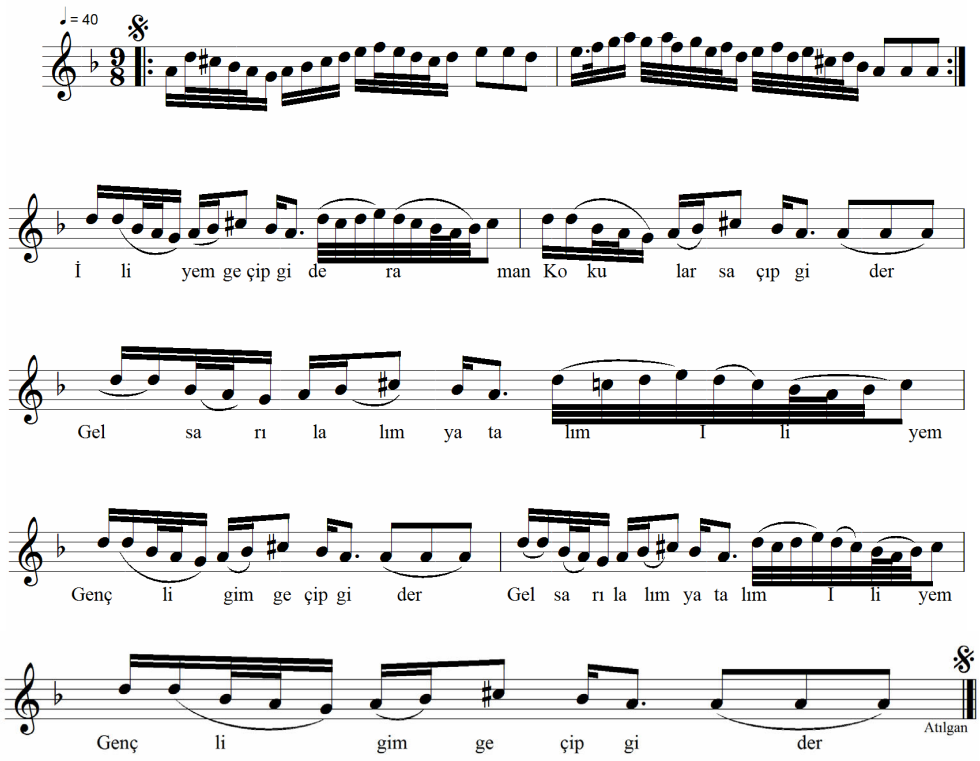

1
İliye'm geçip gider
Kokular saçıp gider
Gel sarılalım yatalım İliye'm
Gençliğim geçip gider
Bağlantı
Aman da İliye'm güzelsin aman
Hep dillerde gezersin
Seni bir güngörmezsem İliye'm
Gözlerim de tütersin

İLİYE'M GEÇİP GİDER
2

2
Tespihim var mercandan aman
Rakı içtim fincandan
Öldürürsen sen öldür İliye'm
Ben usandım bu candan
Bağlantı
3
Öğle ezanı okundu aman
İliye'm çiçek dakındı
Darılma İliye'm darılma aman
Eloğludur bakındı
Bağlantı

DERLEYEN
MAHMET TOPÇUOĞLU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
MEHMET TOPÇUOĞLU

İNDİM ÇEŞME BAŞINA

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

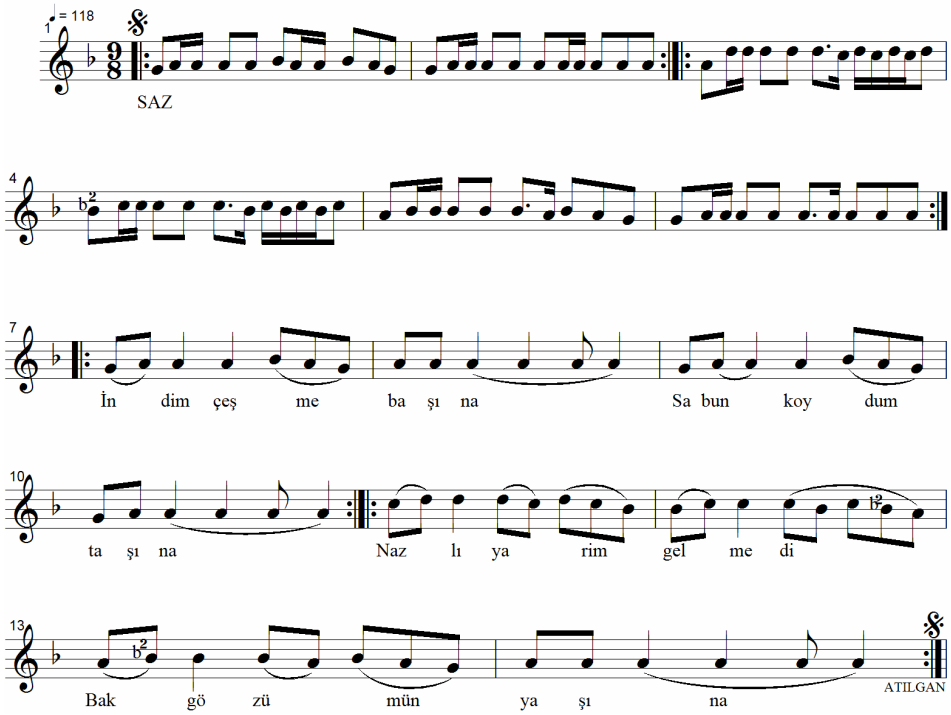

1
İndim çeşme başına
Sabun koydum taşına
Nazlı yârim gelmezse
Bak gözümün yaşına
2
Sarı keçinin ayranı
Geldi kurban bayramı
Nerelerden geliyon
Anasının Baylan'ı
3
Tarlaya taban derler
Keçiye yaban derler
Ne kadar güzel olsam
Adıma çoban derler

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM - YENİKÖY

İNCELEME TARİHİ
22. 06. 1973

İRMEDEN GEL
İRMEDEN

KAYNAK KİŞİ
ŞERİF GÜNAY

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

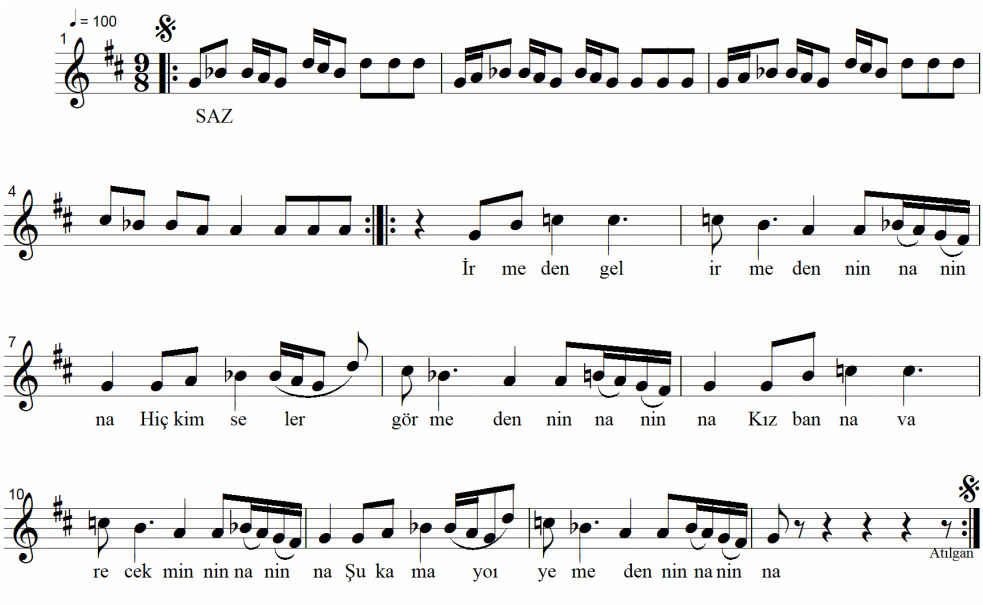

2
Denize dalacağım
Bir balık alacağım
Ahdettim yemin ettim
Kız seni alacağım
3
Deniz dibi erişte
Uğra bize gelişte
Kız söyle kardeşine
Olacağım enişte
4
Deniz üstü tekneli
Kız seni ne etmeli
Eğer seni almazsam
Şu diyardan gitmeli

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KERİMOĞLU (1)

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

1

NOTAYA ALAN
NAZIM ONAY

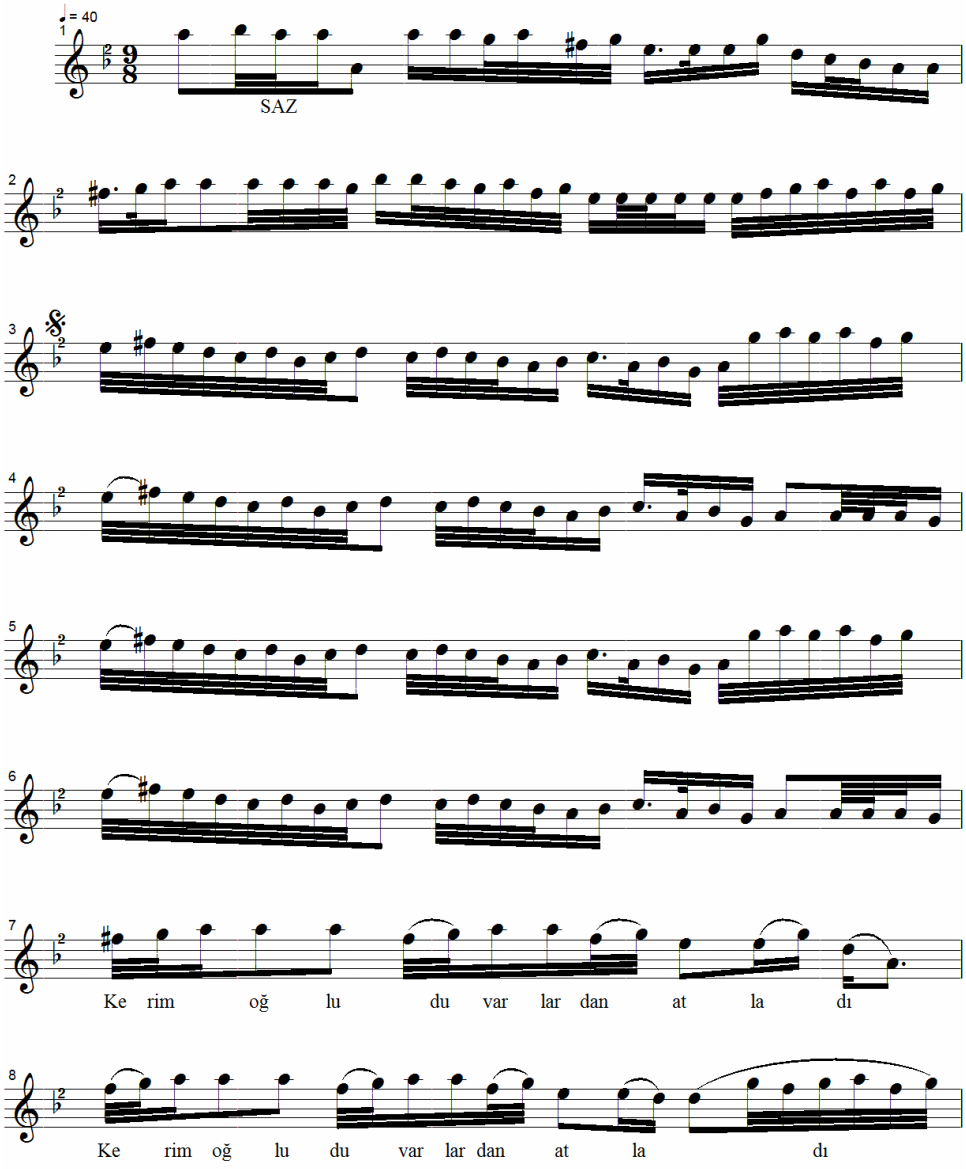

KERİMOĞLU
2

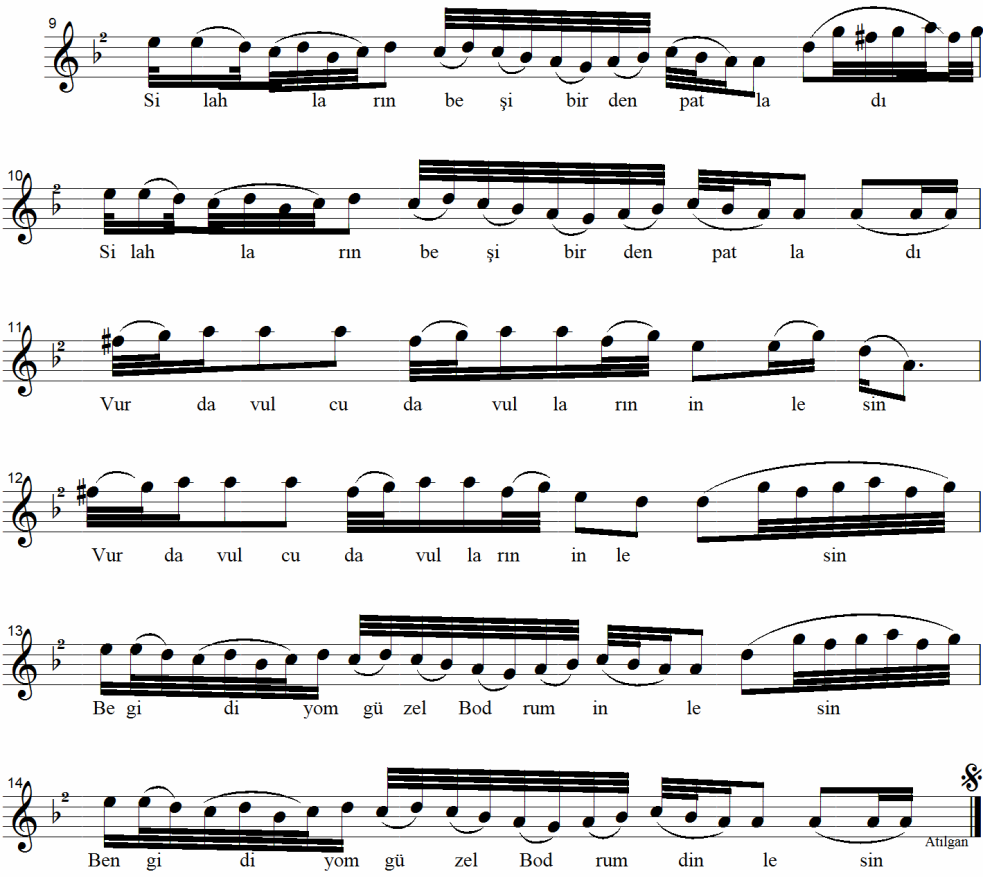

1
Kerimoğlu duvarlardan atladı
Silahların beşi birden patladı
Bağlantı
Vur davulcu davulların inlesin
Ben gidiyom güzel Bodrum inlesin
2
Kerimoğlu eşkiyalık ediyor
Korkuversin zenginlerin yüreği
Bağlantı

KERİMOĞLU
3

3
Kerimoğlu duvarlardan atladı
Selamoğlu silahları patladı
Bağlantı
Vur davulcu davulların inlesin
Ben gidiyom güzel Bodrum inlesin

Türkünün yakılış hikâyesi

Kerimoğlu Bodrum'un Karaova bölgesinde yaşayan bir eşkıyadır. Kendisi gibi efelik yapan Selamoğlu'na: *"Şuradaki çardakta güzel bir kadın var, alalım dağa kaldıralım"* der. Selamoğlu kadının evli olmasını söylemesine rağmen *"Boş ver evliliğini"* deyip kaldığı çardağa giderler. Kocasını ve müdahale edenleri bağlayarak etkisiz hale getirirler. Sonra da kadını Selamoğlu sırtına yükler. Birlikte yola koyulurlar. Kadın gitmemek için elinden gelen gayreti gösterir. Fakat sonuç alamaz. Selamoğlu kadını korkutmak için bıçağını çeker. Kadın mücadele ederken yaralanır. Buna rağmen yola devam ederler. Hedefe ulaştıklarında kadın kan kaybından ölür. Kadının ölümünden sonra Kerimoğlu Sakız Adası'na kaçar. Selamoğlu kanun kaçağı olarak hayatını devam ettirir. İşte bu hadise Bodrum'un ünlü Kerimoğlu türküsünün yakılmasına vesile olur.

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM

İNCELEME TARİHİ
08. 03. 1978

KAYNAK KİŞİ
RÜŞTÜ GÜR - HÜSEYİN
ŞAKAR -MEHMET BODUR

KERİMOĞLU (2)

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

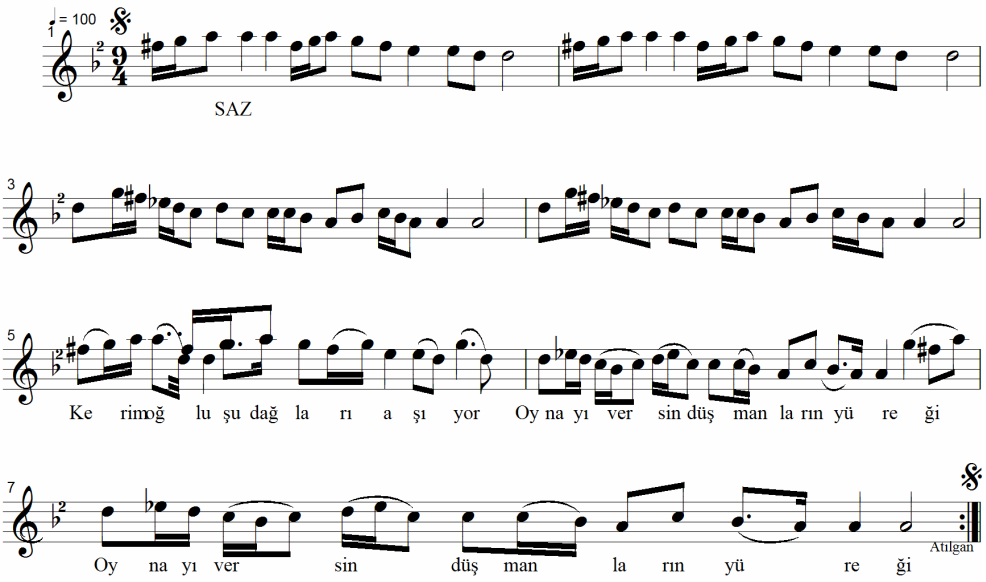

1
Kerimoğlu şu dağları aşıyor
Oynayıversin düşmanların yüreği
2
Kerimoğlu duvarlardan atladı
Kerimoğlu silahları topladı
3
Kerimoğlu iner gelir inişten
Her yanları görünmüyor gümüşten

DERLEYEN
HALİL ATILGAN
AHMET ÇAKIR

YÖRE
YATAĞAN -BODRUM

KAYNAK KİŞİ
MEHMET TOPÇU

KINASINI KARDIM
TASTA
1

DERLEME TARİHİ
06. 03. 1996

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

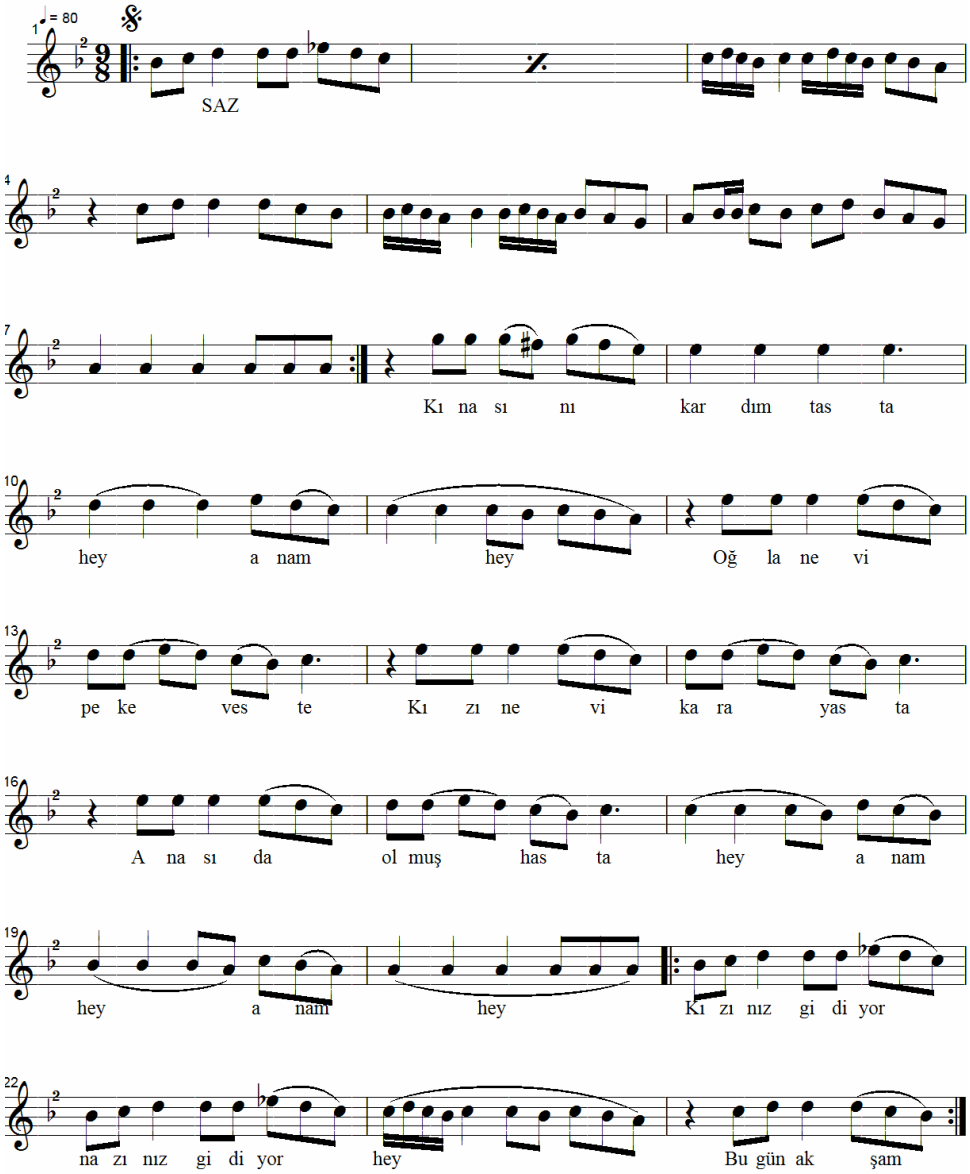

KINASINI KARDIM TASTA
2

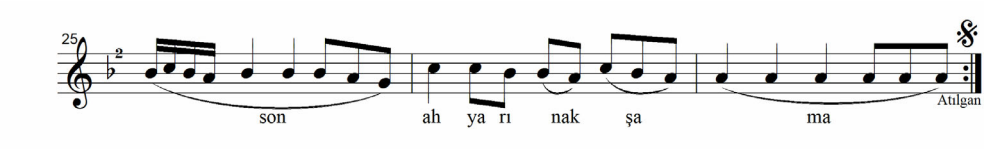

1
Kınasını kardım tasta hey anam hey
Oğlan evi pek heveste
Kızın evi kara yasta
Anası da olmuş hasta hey anam hey
Bağlantı
Kızınız gidiyor nazınız gidiyor hey
Bugün akşam son ah yarın akşama
2
Evlerini ıssız koyan hey anam hey
Testiyi de susuz koyan
Babasını kızsız koyan
Anasını öksüz koyan hey anam hey
Bağlantı
3
Kınamı da getir ana hey anam hey
Parmağını batır ana
Bu gece misafirim
Koynunda yatır ana hey anam hey
Bağlantı

DERLEYEN
MAHMET TOPÇU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

KIZILCAĞIZ DAMLARI

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
TERCAN OĞUZ

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

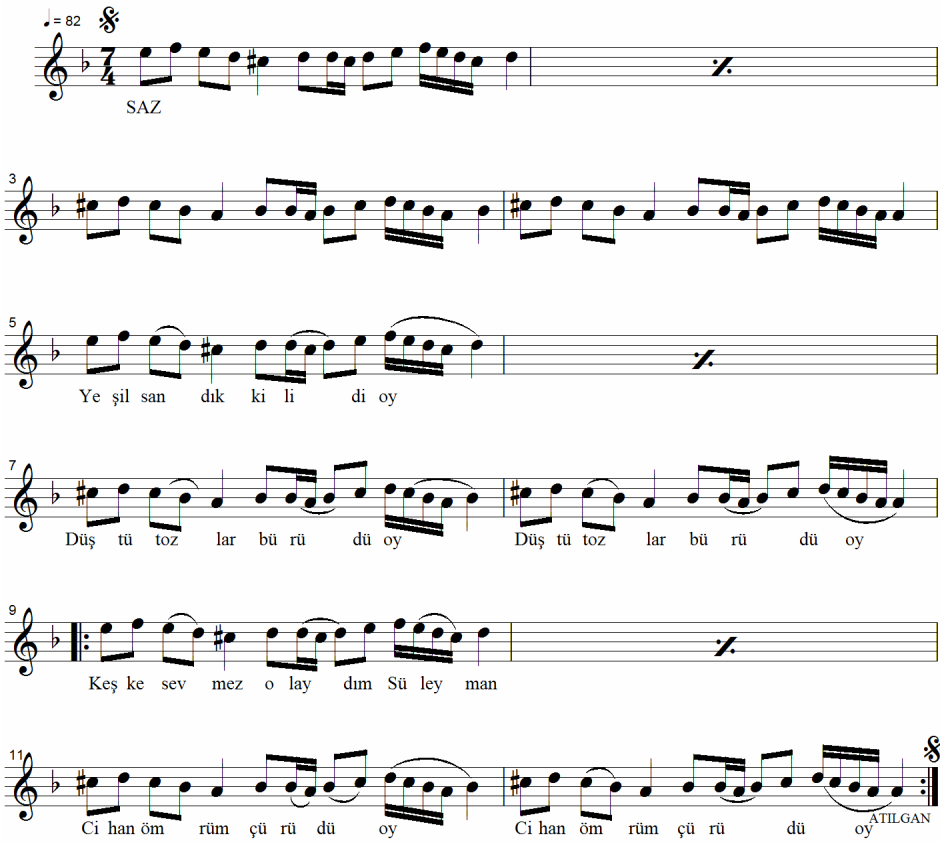

1
Yeşil sandık dikildi oy
Düştü tozlar bürüdü oy
Keşke sevmez olaydım Süleyman
Cihan ömrüm çürüdü
2
Kızılcağız damları oy
Alkan oldu yolları oy
Kör olası Süleyman oy
Nasıl kıydın canları oy

KIZILCAĞIZ DAMLARI
2

3
Kuyu başında Fahri oy
Çırpınarak can verdi oy
Dört ayak peştemali oy
Al kanamı beledi oy
4
Ne ettin ne eyledin
Dertsiz başı dertledin
Gelip sarmak var iken Süleyman
Neden eli dinledin

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
EROL KÖSE

KOCA KAVAK ZEYBEĞİ
1

DERLEME TARİHİ
06. 03. 1996

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

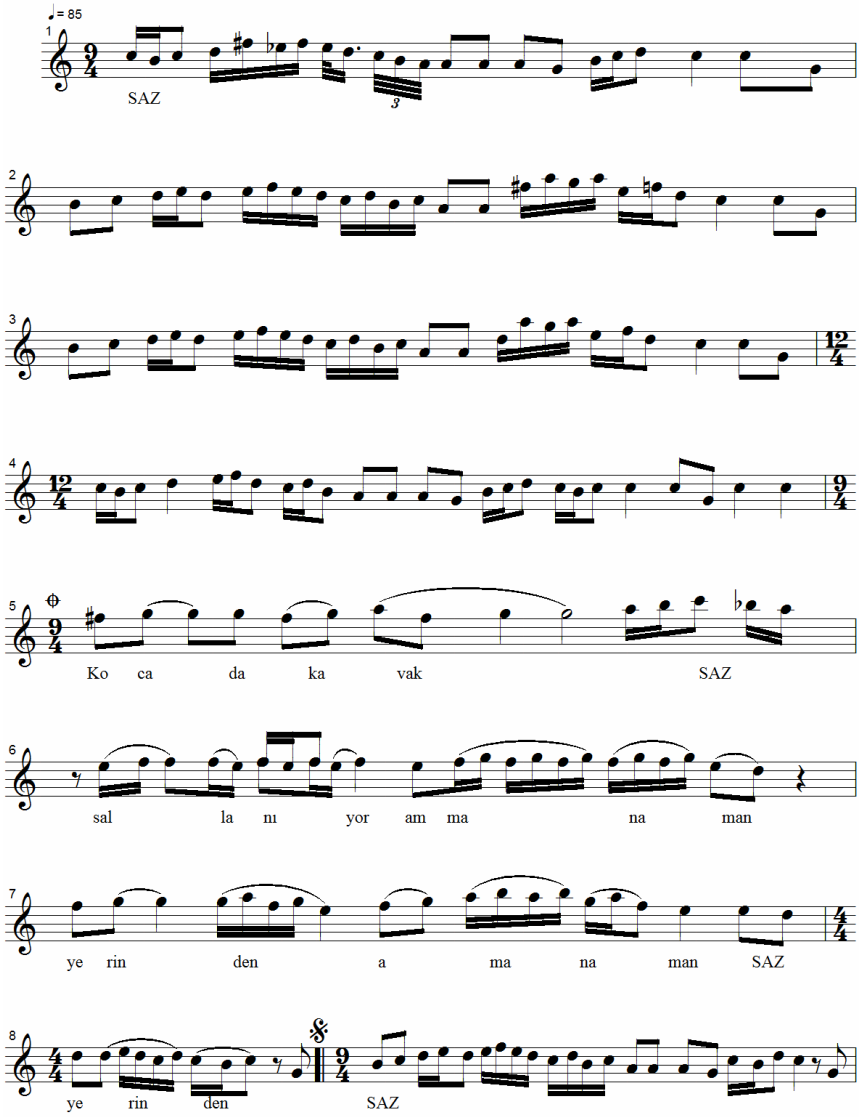

KOCA KAVAK ZEYBEĞİ
2

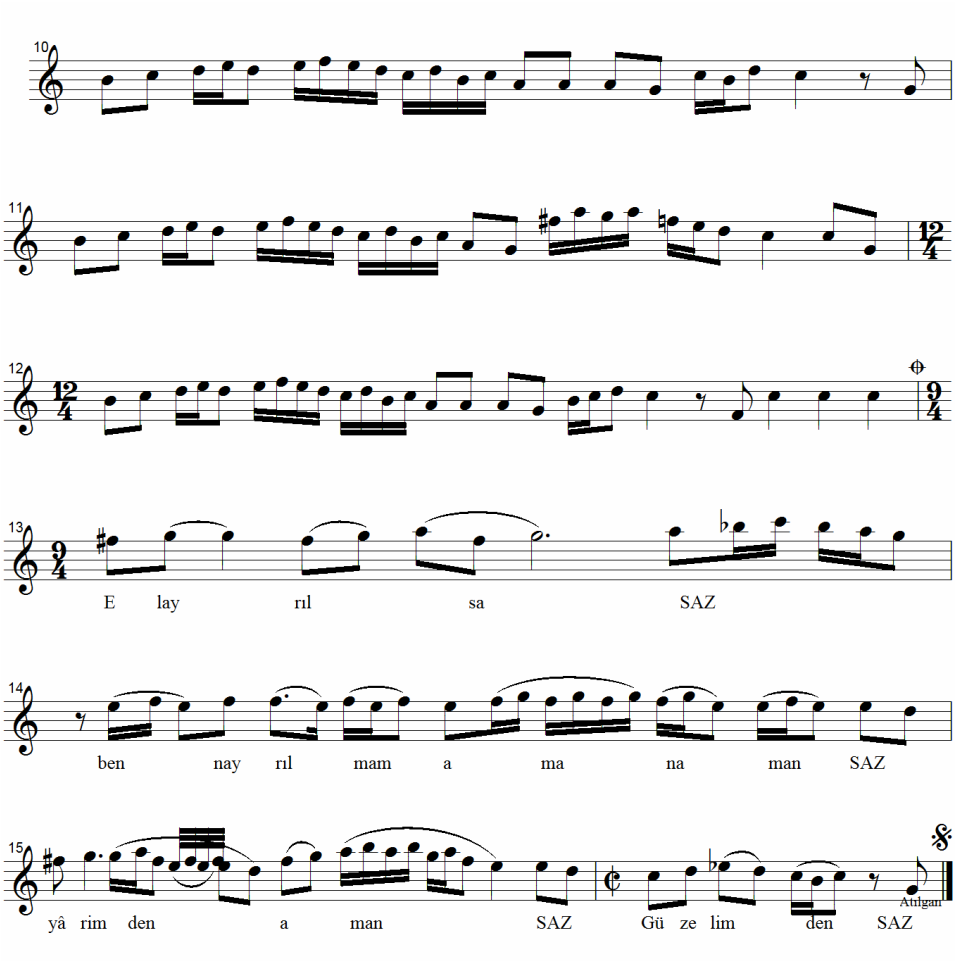

1
Koca kavak sallanıyor aman aman yerinden
El ayrılsa ben ayrılmam aman aman yârimden
2
Ucu da yanık mektup geldi amam aman yârimden
Kim ayrılmış ben ayrılam yârimden

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
ŞERİF GÜNAY

KÖPRÜNÜN ALTI TESTİ
1

İNCELEME TARİHİ
04. 05. 1973

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

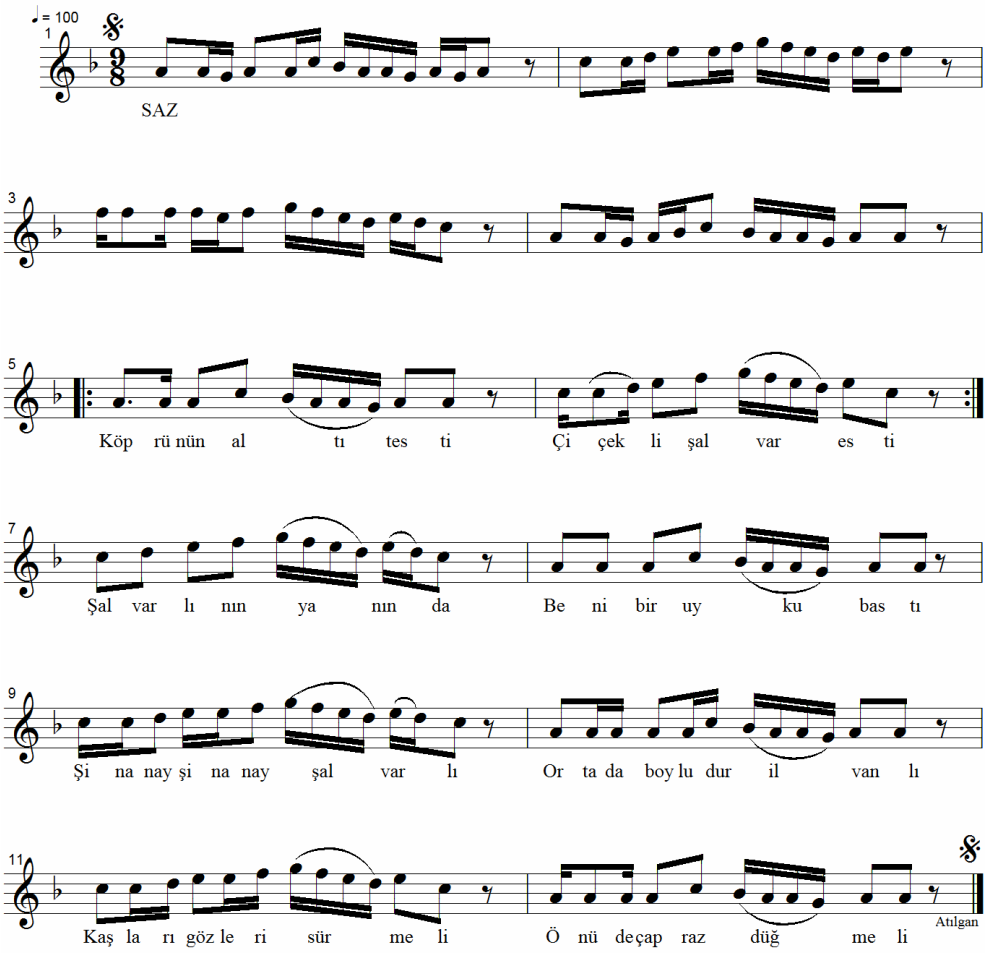

1
Köprünün altı testi
Çiçekli şalvar esti
Şalvarlının yanında
Beni bir uyku bastı

		DERLEYEN
		M. SARISÖZEN
YÖRE		**İNCELEME TARİHİ**
BODRUM	**KÖPRÜNÜN ALTI TESTİ**	**04. 05. 1973**
KAYNAK KİŞİ	**2**	**NOTAYA ALAN**
ŞERİF GÜNAY		M. SARISÖZEN

Bağlantı
Şinanay şinanay şalvarlı
Ortada boyludur ilvanlı
Kaşları gözleri sürmeli
Önü çapraz düğmeli
Bağlantı
2
Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah'ta seni yaksın
Üç günlük gelin iken
Bağlantı
3
Köprüden indim düze
Atı saldım nergize
Acep ben neler ettim
Şu kıvrak belli kıza
Bağlantı
4
Köprünün altı çarşı
Evi çarşıya karşı
Ahdettim yemin ettim
Uğruna koydum başı
Bağlantı

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
A. KARADEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

OVALARDAN GEÇELİM
1

DERLEME TARİHİ
06. 03. 1996

NOTAYA ALAN
ÜMİT BEKİZAĞA

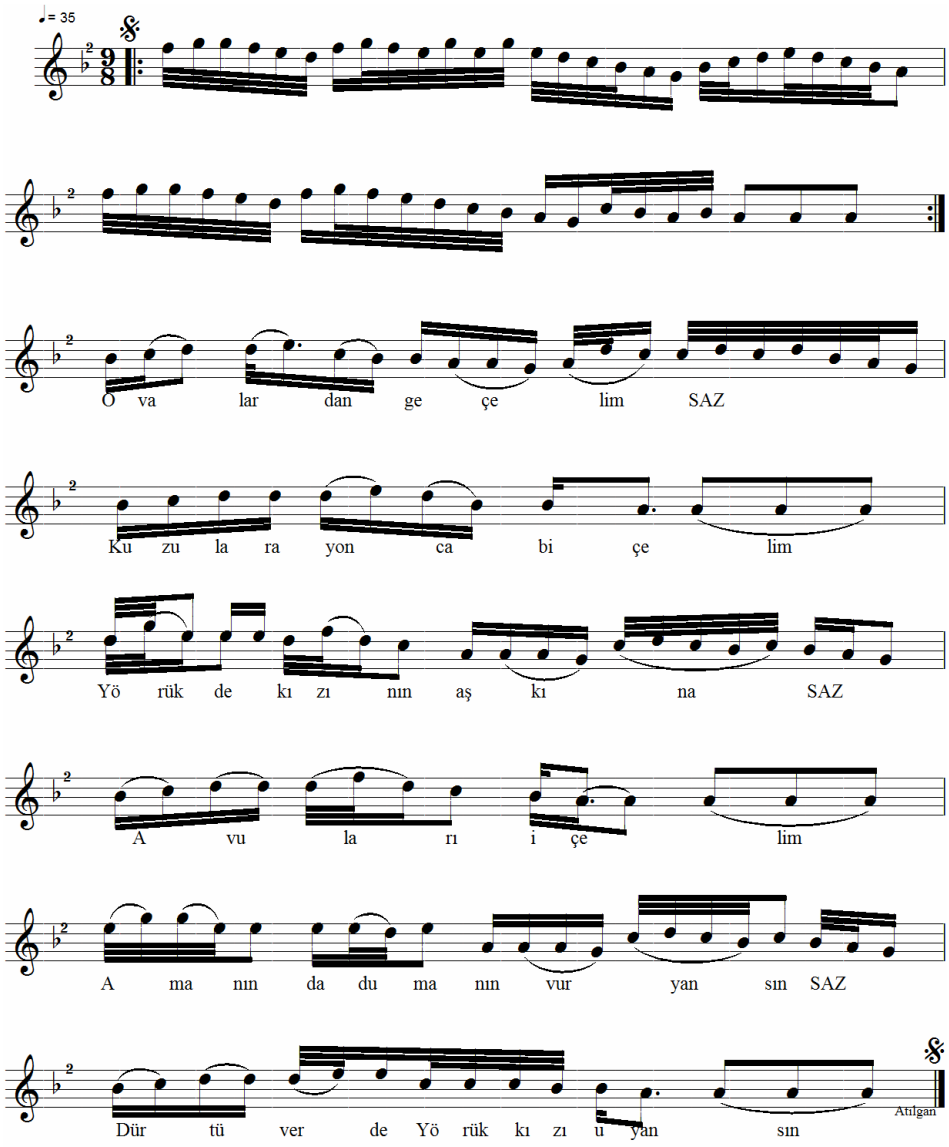

OVALARDAN GEÇELİM
2

1
Ovalardan geçelim
Kuzulara yonca biçelim
Yörük de kızının aşkına
Avuları içelim
Bağlantı
Amanın da dumanın vur yansın
Dürtüver de Yörük kızına uyansın
2
Bağlamam var üç telli
Borcum var beş yüz elli
Yörük de kızı gitti de gelmedi
Gocaya da vardı besbelli
Bağlantı

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
DOĞANAY ÇEVİK

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

PEMBELİ BASMA
1

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

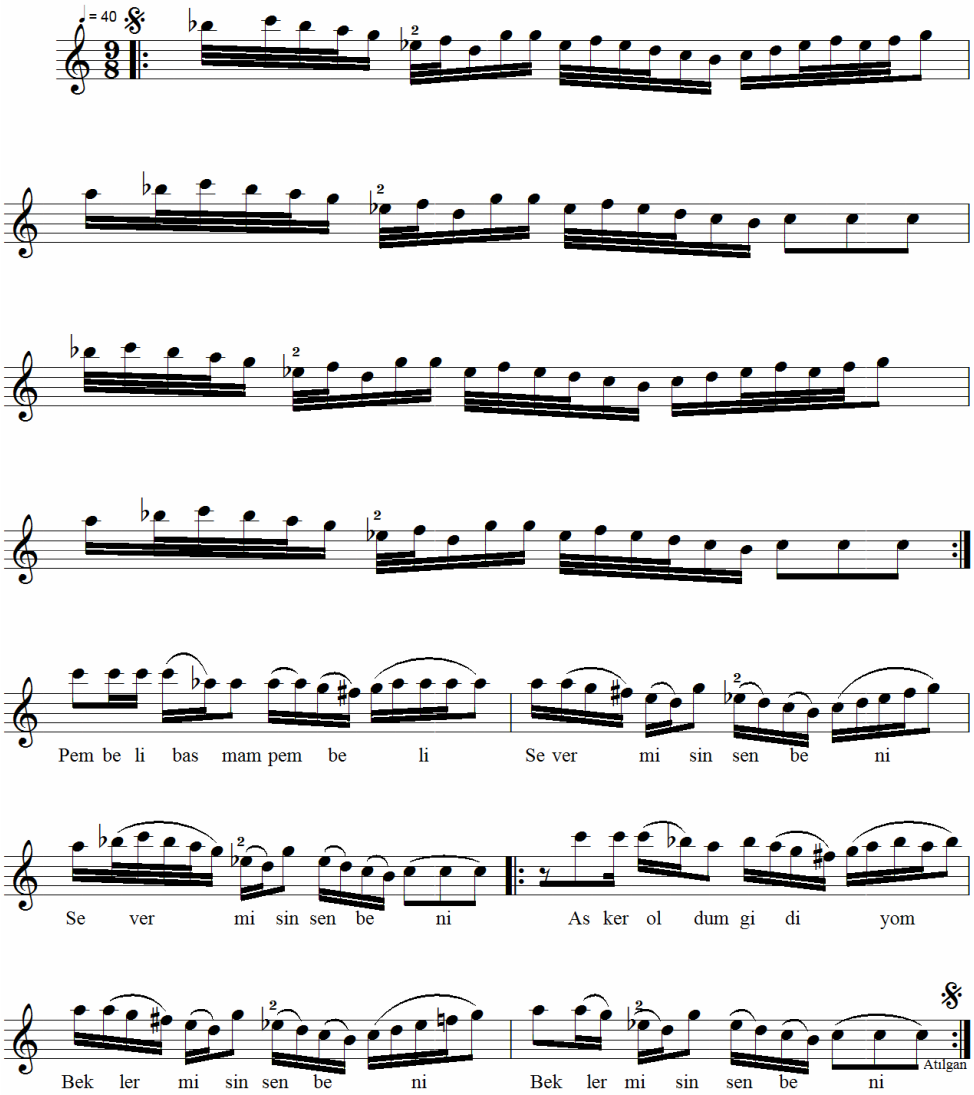

PEMBELİ BASMA
2

2
Pembeli basmam pembeli
Sever misin sen beni
Asker oldum gidiyom
Bekler misin sen beni
3
Pembeli basma giyersin
Niye boynun eğersin
Doğru söyle güzelim
Hangimizi seversin

DERLEYEN
MAHMET TOPÇUOĞLU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
İSMET KAVANOZLAR

SEPET ASTIM KOLUMA

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

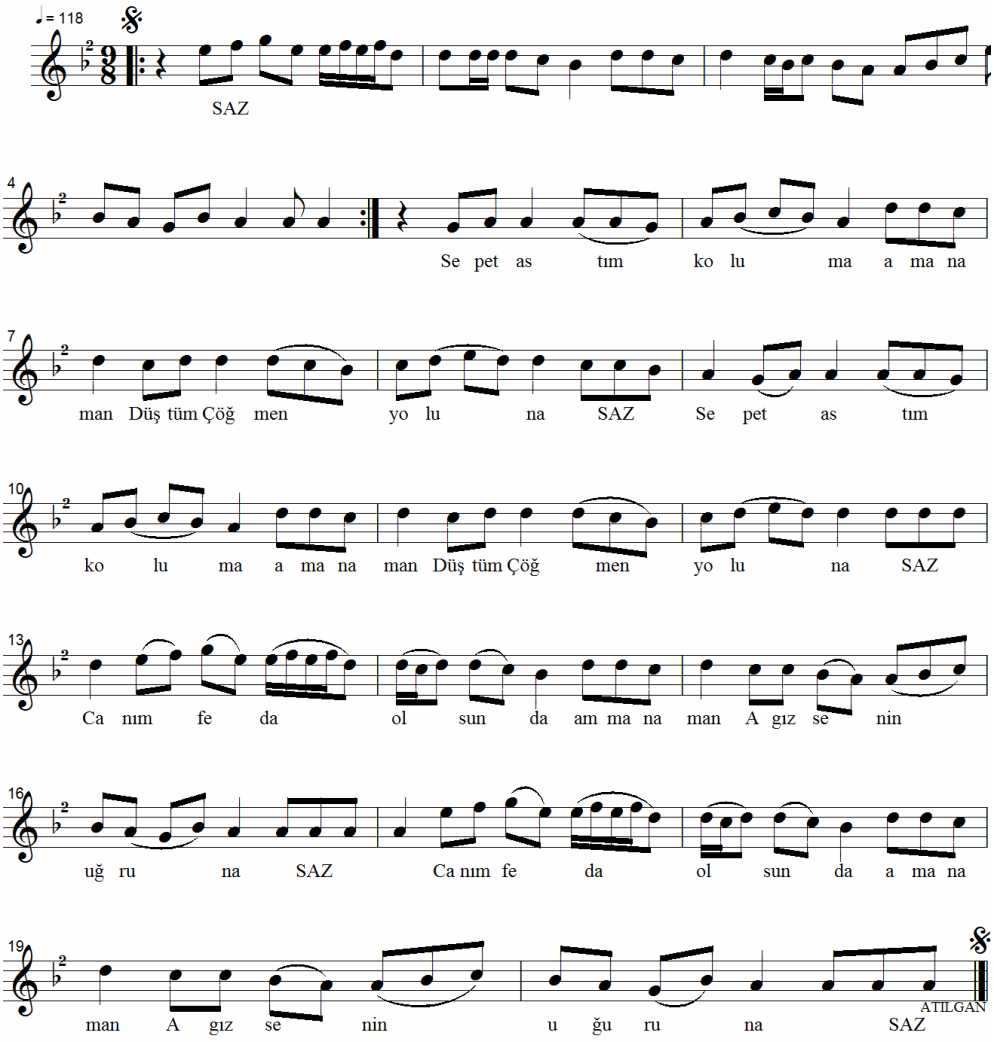

1
Sepet astım koluma aman aman
Düştüm Çöğmen yoluna
Canım feda olsun aman aman
A gız senin uğruna

SEPET ASTIM KOLUMA
2

2
Kesik saçın kumralı aman aman
Seni kimden sormalı
Uçan kuşun kanadında aman aman
Arayıp da bulmalı
3
Mendilimin al ucu aman aman
Çıkamam bu yokuşu
Senin için oldum da aman aman
A gız Çöğmen berduşu

DERLEYEN
AHMET ÇAKIR
DOĞANAY ÇEVİK

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ

SÜRMELİM
1

DERLEME TARİHİ
13. 02. 1993

NOTAYA ALAN
HALİL ATILGAN

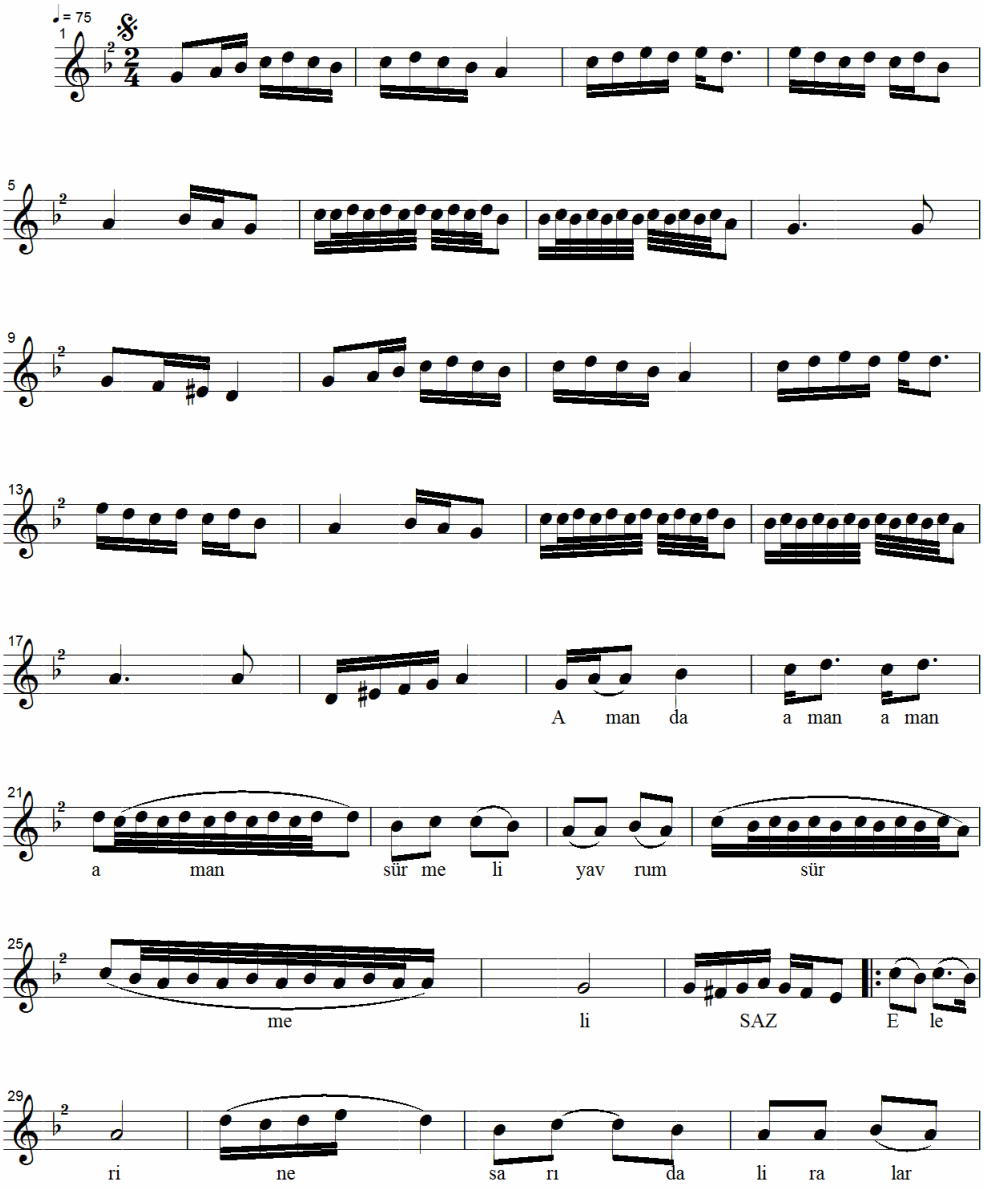

SÜRMELİM
2

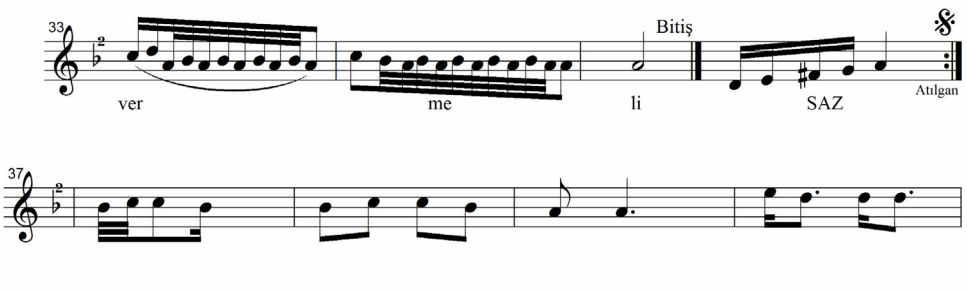

1
Aman da aman aman aman sürmeli yavrum sürmeli
Ellerine sarı da lira vermeli
2
Aman da aman aman aman çıralar koydum yanmadı
O yosmanın kızına neler neler verdim kanmadı
3
Aman da aman aman aman çıralar koydum ocağa
Şimdiki de kızlar kendileri gidiyor kocaya

DERLEYEN
MAHMET TOPÇUOĞLU

YÖRE
BODRUM - YATAĞAN

DERLEME TARİHİ
05. 05. 2013

KAYNAK KİŞİ
TAHİR ERDİNÇ

TÜTÜNCÜ KIZ

NOTAYA ALAN
RİFAT DURAL

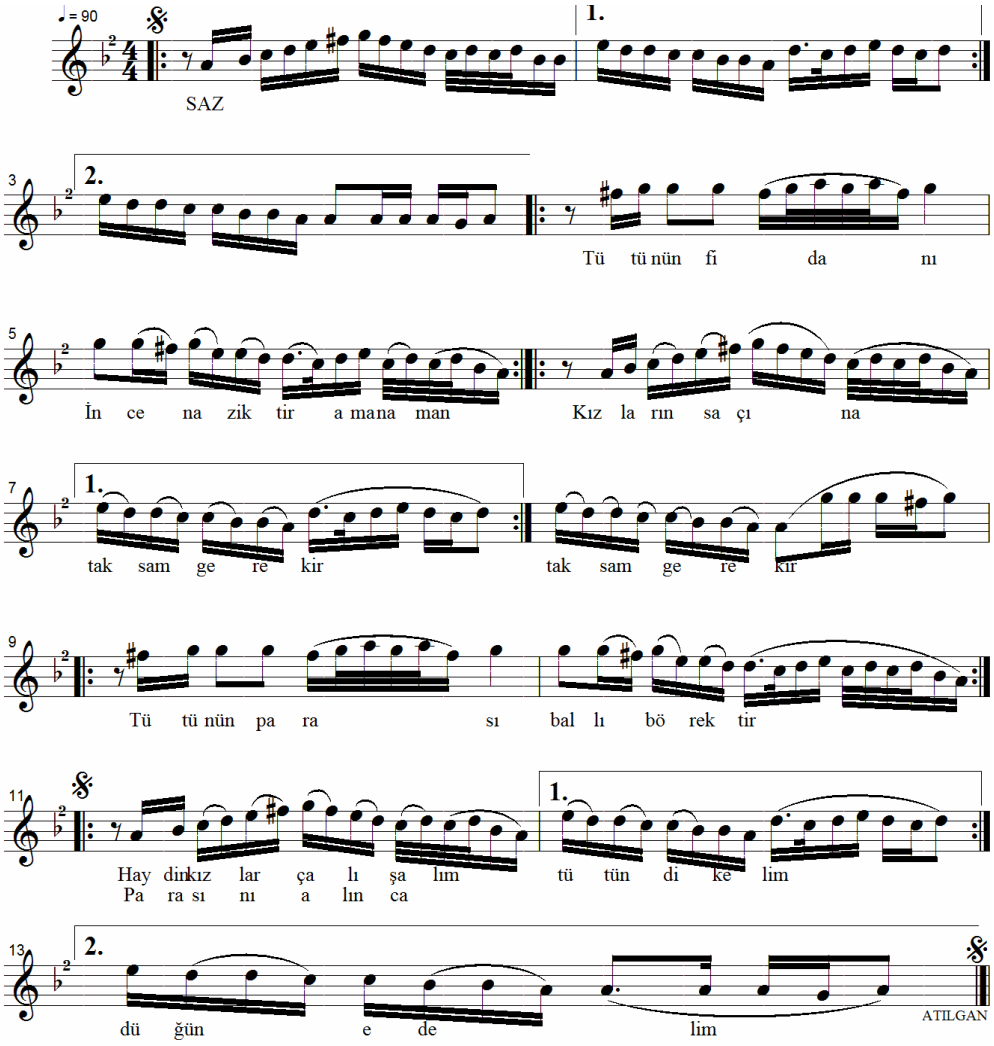

1

Tütünün fidanı ince naziktir aman aman
Kızların saçına taksam gerekir aman aman
Tütünün parası ballı börektir

TÜTÜNCÜ KIZ
2

Bağlantı
Haydin kızlar çalışalım tütün dikeylim
Parasını alınca düğün edelim
2
Tütünün yaprağı altın sarısı aman aman
Kızlar gider kırmaya gece yarısı
Zengin olur tütüncünün kızı karısı aman aman

DERLEYEN
YÜCEL PAŞMAKÇI

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RÜŞTÜ GÜR

YENİ DE CAMİ'DE ÖĞLE EZANI OKUNDU
1

DERLEME TARİHİ
14. 02. 1994

NOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

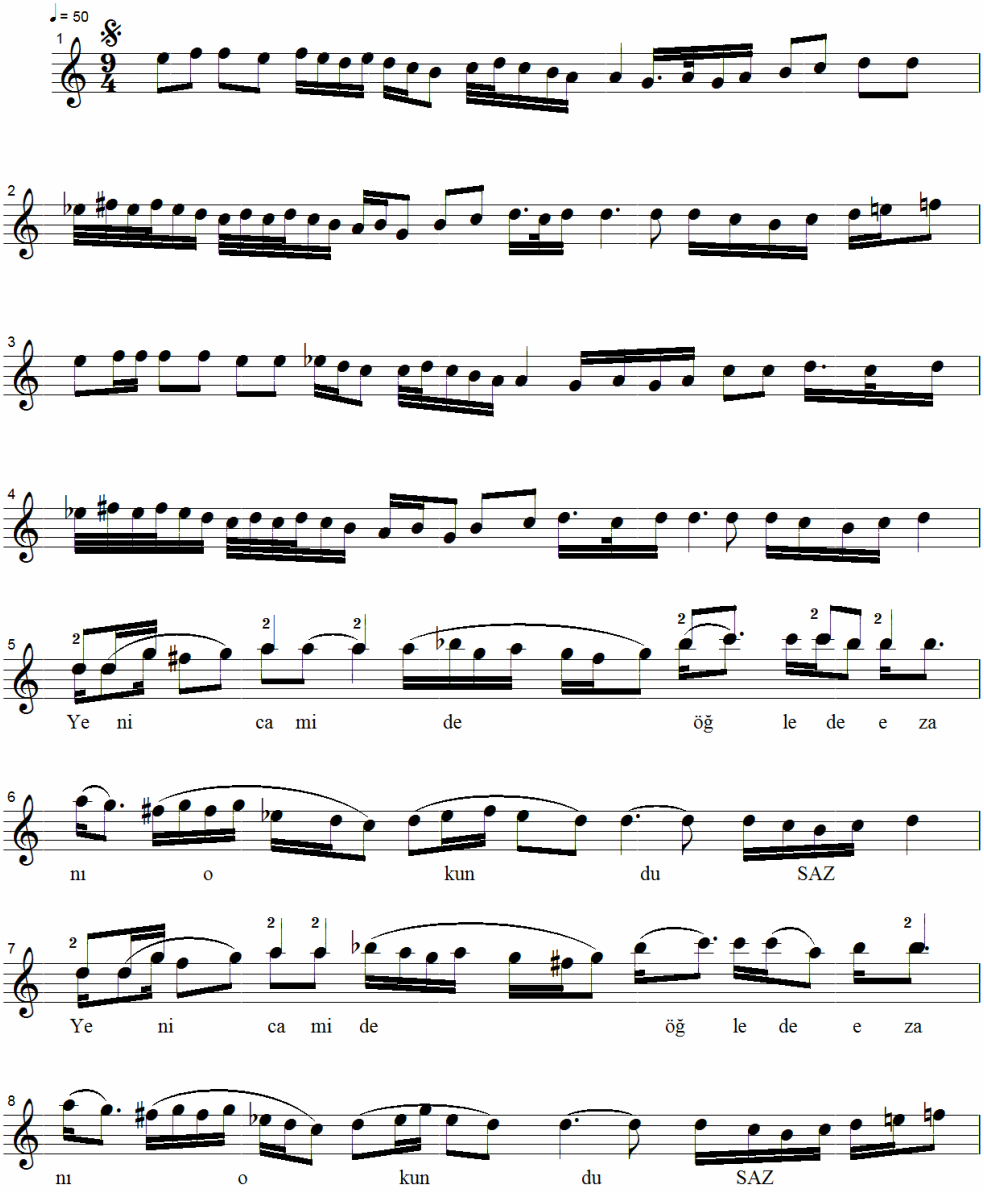

YENİ DE CAMİ'DE ÖĞLE
EZANI OKUNDU
2

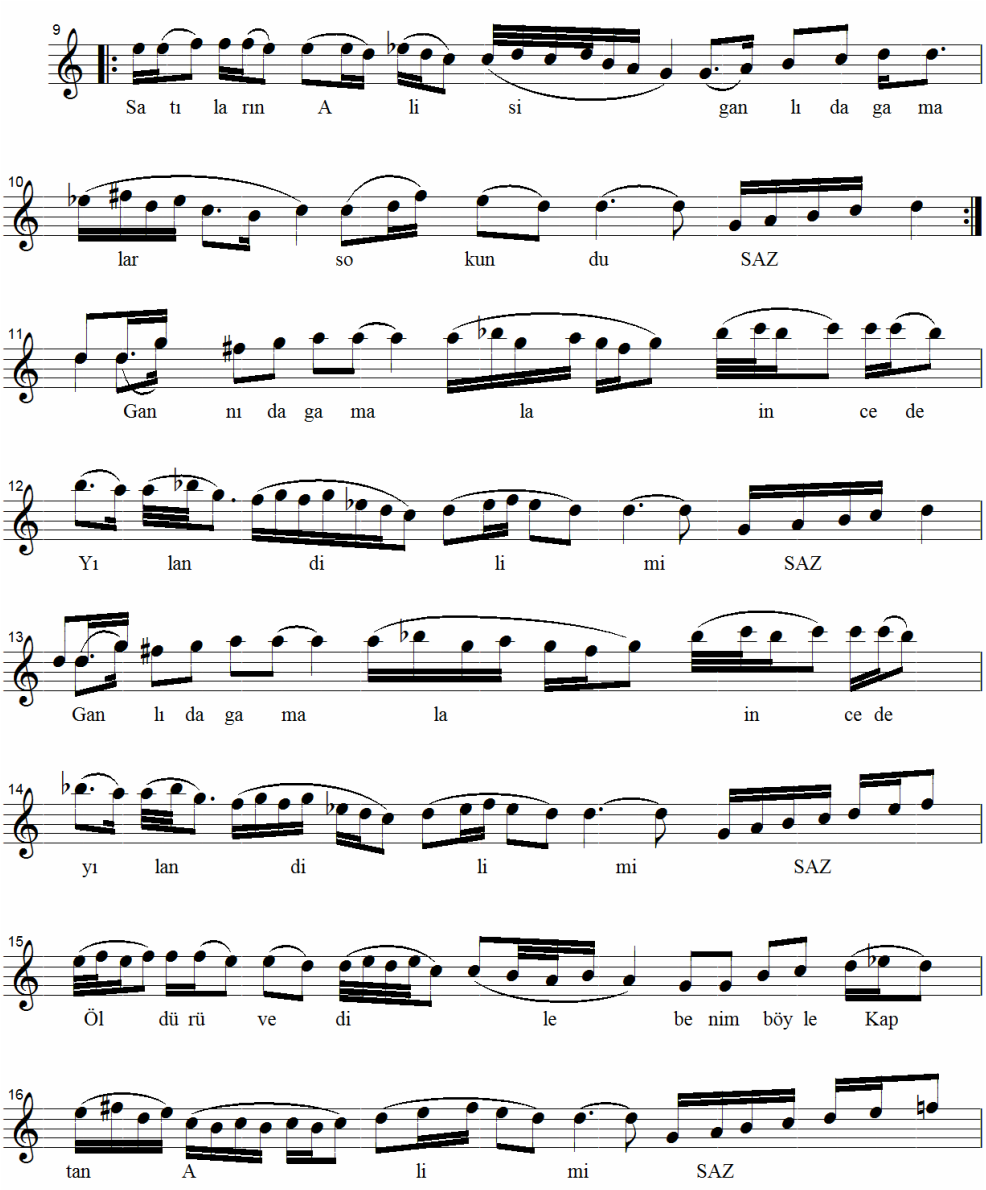

YENİ DE CAMİ'DE ÖĞLE
EZANI OKUNDU
3

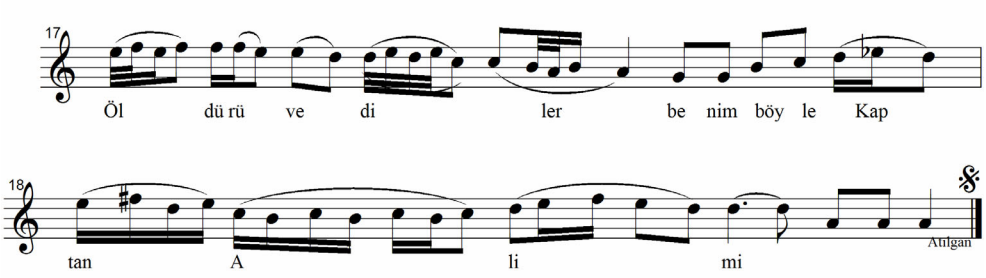

1
Yeni de Camide öğle de ezanı okundu
Satı'ların Ali'si ganlı da gama sokuldu
Bağlantı
Ganlı da gama ince yılandilimi
Öldürüverdiler benim Kaptan Ali'mi
2
Kaptan Ali'm uykulardan uyandı
Sol böğrüne ganlı gama dayandı
Bağlantı
3
Aman da aman Tepecik'te gum gaynar
Satı'ların Ali'sinin gamasından gan damlar
Bağlantı

DERLEYEN
MUSTAFA HOŞSU

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1957

KAYNAK KİŞİ
SEVİM TURAN
MÜRÜVVET AKKARACA

ZERDALİ ÇİÇEKLENDİ

NOTAYA ALAN
MUSTAFA HOŞSU

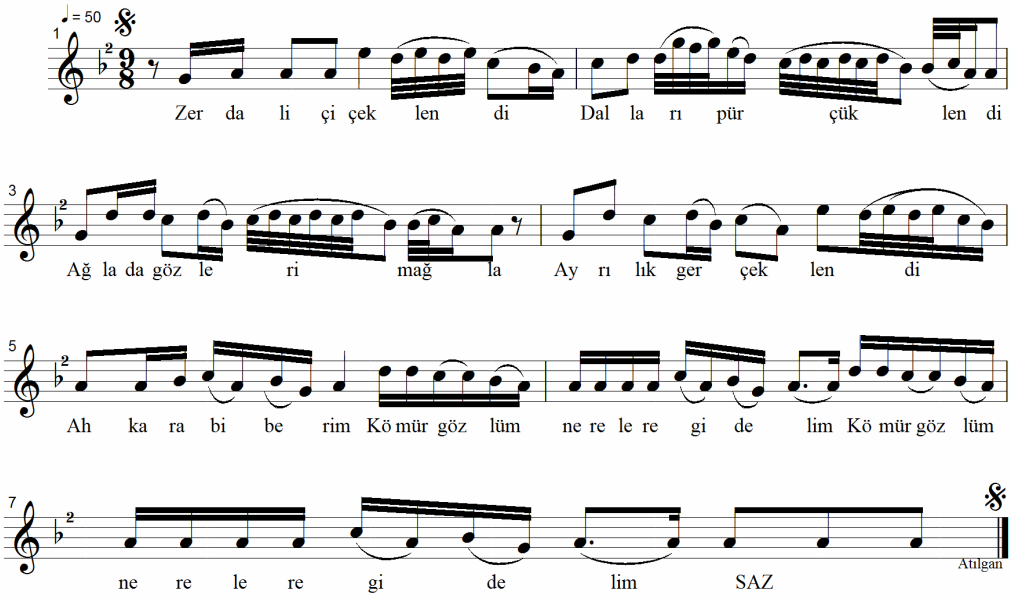

1
Zerdali çiçeklendi
Dalleri pürçeklendi
Ağla da gözlerim ağla
Ayrılık gerçeklendi
Bağlantı
Ah karabiberim
Kömür gözlüm nerelere gidelim
2
Dut ağacı değilem
Dut yerine yiyilem
Salın boyun göreyim
Can alıcı değilim
Bağlantı

DERLEYEN
MUSTAFA ÖZCAN

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
MUSTAFA ERGENE

YÖRÜK KIZI[13]

DERLEME TARİHİ
03. 05. 2010

NOTAYA ALAN
MUSTAFA ÖZCAN

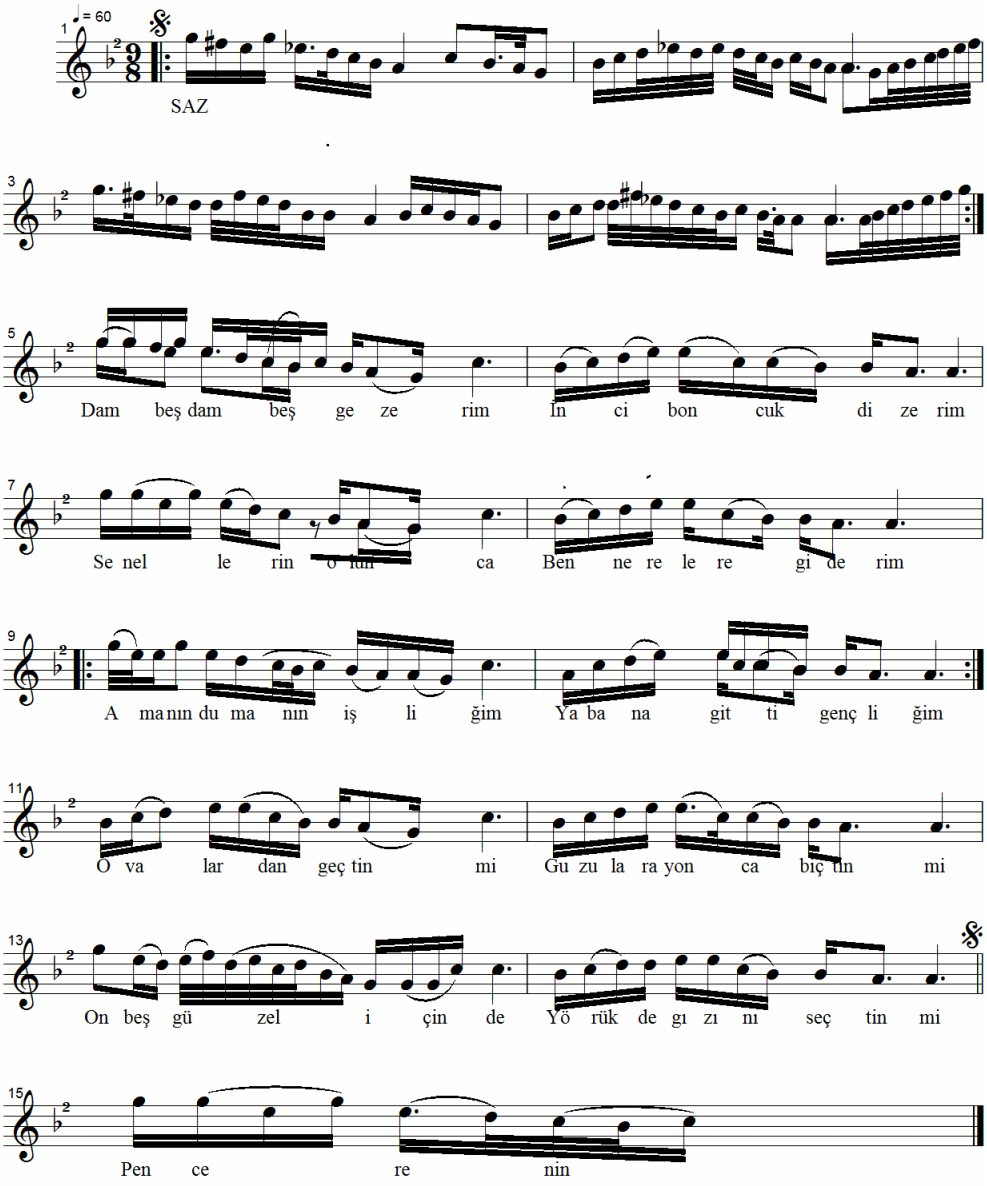

[13]İkinci dörtlükteki penceremin sözcüğü son portede verilen ilave notadaki gibi okunacak.

YÖRÜK KIZI
2

1
Dambeş dambeş gezerim
İnci boncuk dizerim
Sen ellerin olunca
Ben nerelere giderim
Bağlantı
Amanın dumanın içtiğim
Yabana gitti gençliğim
Amanın dumanın vur yansın
Dürtüverin Yörük gızı uyansın
2
Pencerenin ganadı
Rakı da size yaradı
Al yanaktan öperken
Altın dişim kanadı
Bağlantı

BODRUM VARYANTLARI

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

ÇEKİRGEMİN TABURU

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

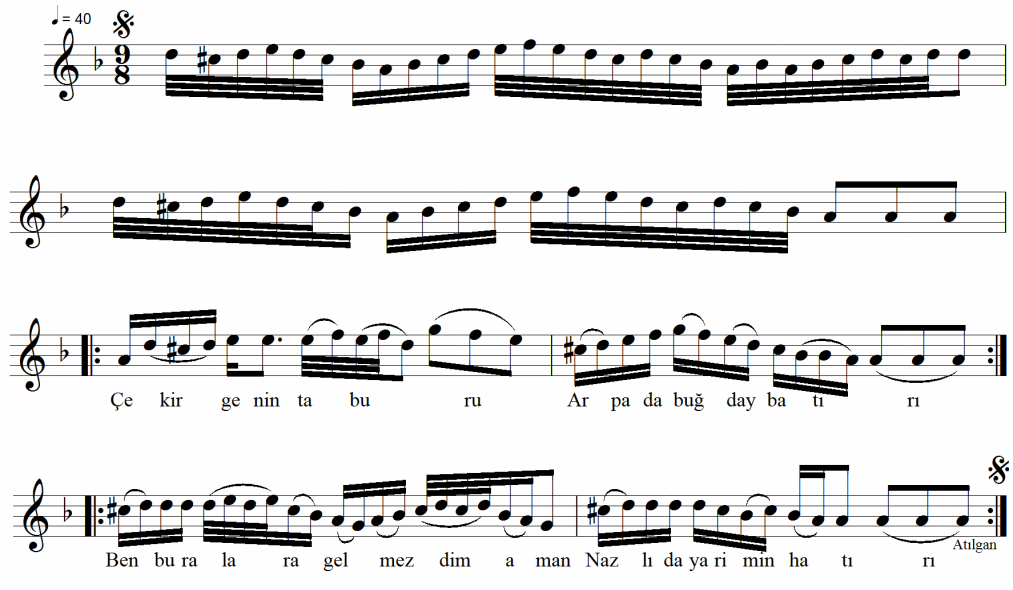

1
Çekirgemin taburu
Arpa da buğday batırı
Ben buralara gelmezdim aman
Nazlı da yârimin hatırı

2
Tabancam dolu fişek
Atarım yüksek yüksek
Haram da olsun sevdiğim aman
Sensiz yattığım döşek

3
Dam başında siniler
Fiske vursam iniler
Şu zamane kızları aman
Haftada koca yeniler

ÇEKİRGEMİN TABURU
2

1
Çorabımın mestine
Toz kondurmam üstüne
Selâm saldım yârime aman
Yâr sevmesin üstüme
2
Çekirgem uçmaz oldu
Kanadın açmaz oldu
Şu Bodrum'un gızları aman
Erkekten kaçmaz oldu

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

DERMENCİ

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

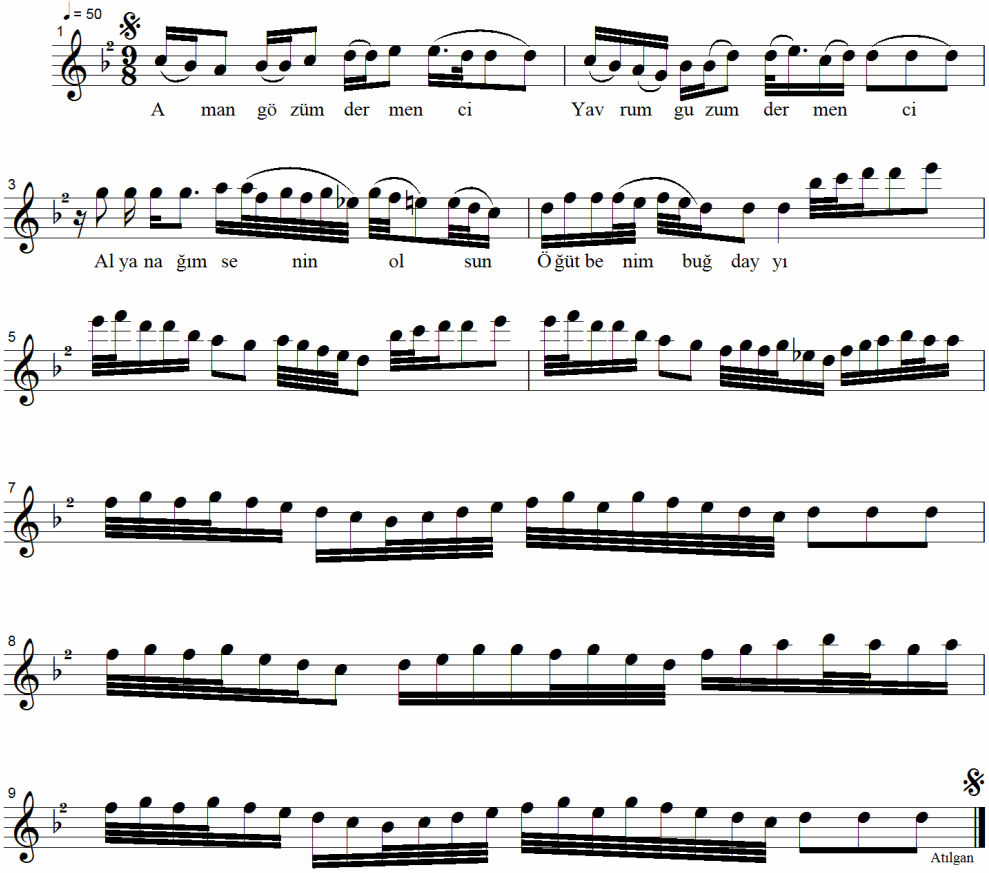

1
Aman guzum dermenci yavrum güzel dermenci
Al yanağım senin olsun öğüt benim buğdayı
Bağlantı
Olmaz hanımım olmaz oluklardan su gelmez
Arkadaşlar gayil olmaz sor git buğdayı

DERMENCİ
2

2
Aman guzum dermenci yavrum güzel dermenci
Keman kaşım senin olsun öğüt benim buğdayı
Bağlantı
3
Aman guzum dermenci yavrum güzel dermenci
Kiraz dudağım senin olsun öğüt benim buğdayı
Bağlantı
4
Aman guzum dermenci yavrum güzel dermenci
Her yanlarım senin olsun öğüt benim buğdayı
Bağlantı
5
Olur hanım olur olur oluklara su gelir
Arkadaşlar gayil olur sar gel buğdayı
Bağlantı

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

İSTANBUL'DAN GELİP GEÇEN KAYIKLAR

DERLEME TARİHİ
1994

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

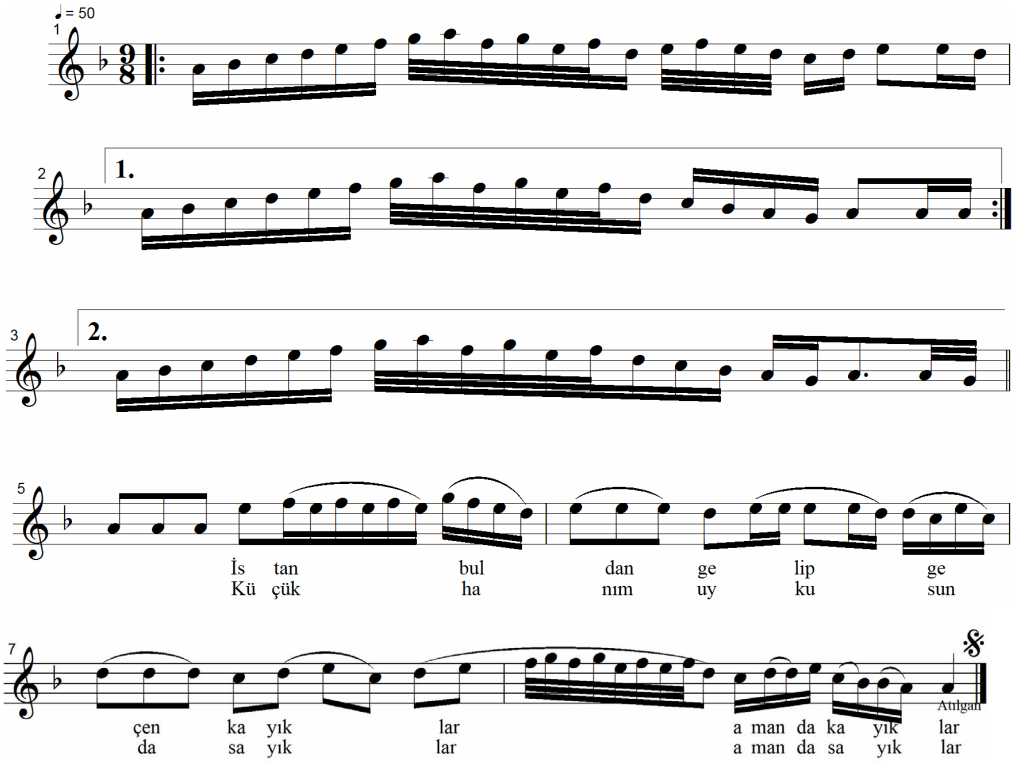

1
İstanbul'dan gelip geçen kayıklar aman da kayıklar
Küçük hanım uykusunda sayıklar aman da sayıklar
2
İstanbul'dan Üsküdar'a yol gider aman da yol gider
Genç kızlara deste deste gül gider aman da gül gider
3
İstanbul'nan Üsküdar'ın arası aman da arası
Yaktı beni gözlerin karası aman da karası

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

KALEDEN İNDİM
1

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

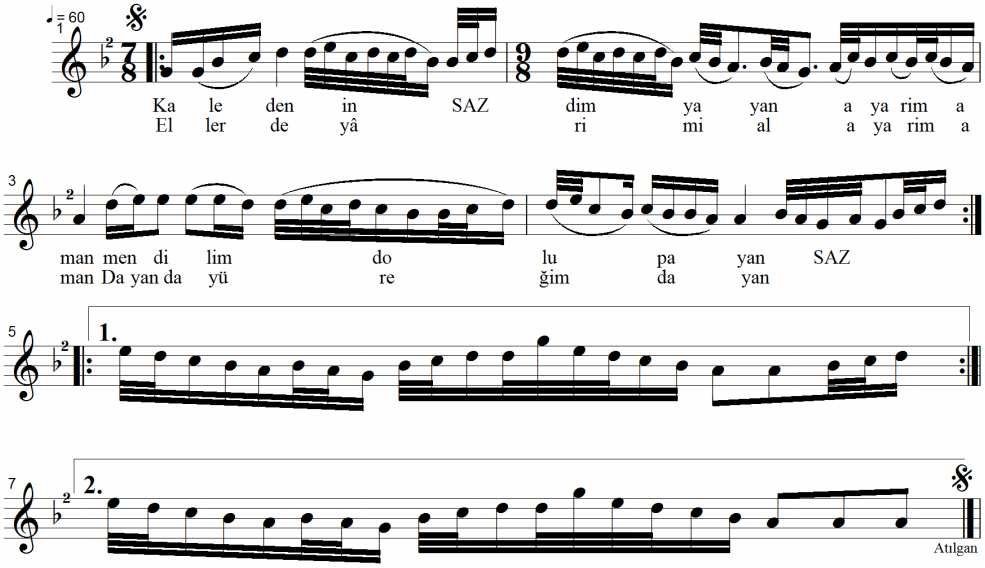

1
Kaleden indim a yârim aman
Mendilim dolu payam
Eller yârimi almış a yârim aman
Dayan da yüreğim dayan
2
Kalenin ardı deniz a yârim aman
Kale bizim evimiz
Mevlâ'm bizi ayırmış a yârim aman
Hani bizim birimiz
3
Kale kaleye bakar a yârim aman
Kaleden kanlar akar
On yedili yârimden a yârim aman
Yaş yerine gam gelir

KALEDEN İNDİM
2

4
Kalenin ardındayım a yârim aman
Saatin dördündeyim
Eller sevdiğimi almış a yârim aman
Ben senin derdindeyim
5
Kaleden indim iniş a yârim aman
Mendilim dolu yemiş
Yâre selam yolladım a yârim aman
Kendisi gelsin demiş
6
Kaleden inişelim a yârim aman
Atlara binişelim
Eğil bi yol öpeyim a yârim aman
Son devri sevişelim
7
Kaleden iniş mi olur a yârim aman
Ham demir gümüş mü olur
Akşamdan söz verip de a yârim aman
Sabaha dönüş mü olur

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

KEKLİK

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

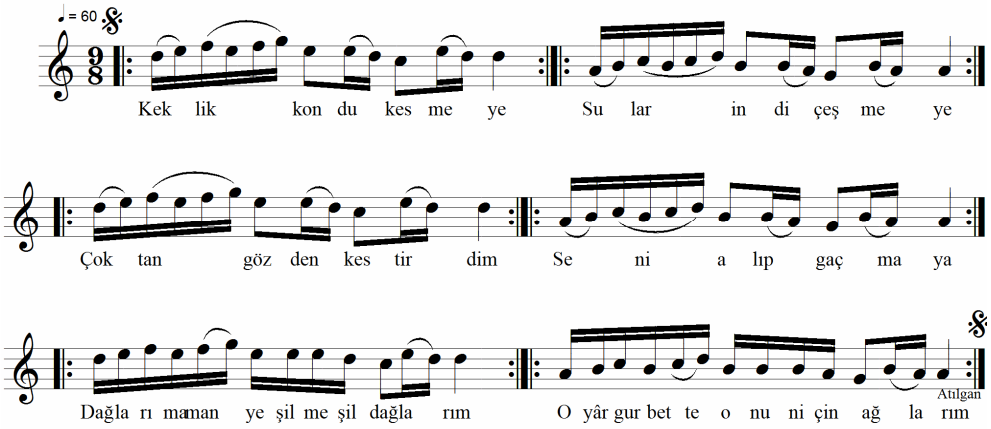

1
Keklik gondu kesmeye
Sular indi çeşmeye
Çoktan gözden kestirdim
Seni alıp geçmeye
Bağlantı
Dağlarım aman yeşil yeşil dağlarım
O yâr gurbette onun için ağları
2
Pencerenin ganadı
Rakı bana yaradı
Al yanaktan ısırdım
Altın dişim ganadı
Bağlandı
Deniz üstünde motor
Ben işleyem sen otur
Gızlar sevdiği yâre
İpekli mendil dokur

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

SABAHIN SEHER VAKTİNDE
1

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

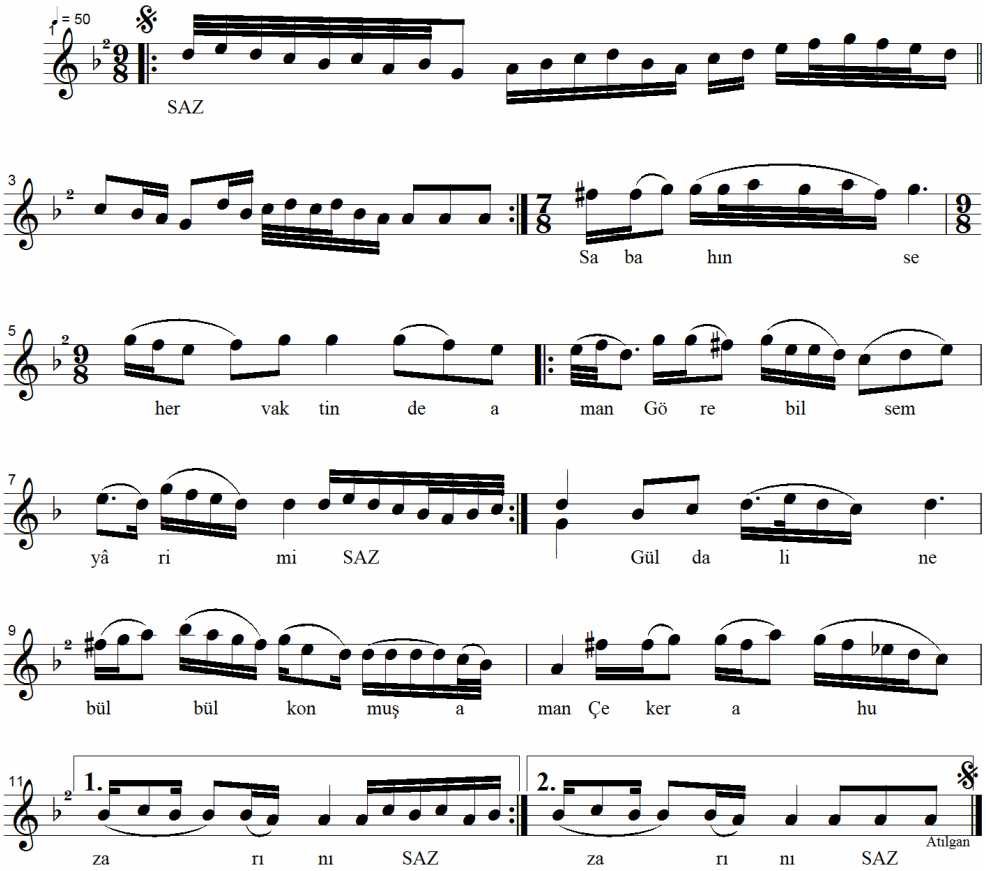

1

Sabahın seher vaktinde aman görebilsem yârimi
Gül daline bülbül konmuş aman çeker ahu zarını
Elimden almak isterler aman benim nazlı yârimi
Bu güzellik sene bene kalmaz seveceksen sev beni

SABAHIN SEHER VAKTİNDE[14]
2

2
Sabahın seher vaktinde aman oturmuş kahve içer
Bir elinde altın makas aman yârine gömlek biçer
Bir selama gail oldum aman onu da vermez geçer
Bu güzellik sene bene kalmaz seveceksen sev beni

[14]Bu türkü TRT repertuvarına Erzincan Kemaliye'den girmiş. Repertuvar sıra no: 827. TRT deki şekliyle bağlantı sözleri: *Bu güzellik sana bana kalmaz o şimdi yâr o şimdi / Bu güzellik sana bana kalmaz geleceksen gel şimdi* şeklinde okunmaktadır.
Yörede yaptığımız derleme çalışmalarında kaynak kişi Rasim Eriş adı geçen türküyü Bodrum türküsü diye çalıp okumuştu. Biz daha önce derlendiği ve de TRT repertuvarında olduğu için Sn. Eriş'in ısrarına rağmen kayıtlarımıza geçmemiştik. Aynı yörede derleme yapan Ege Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı öğrencilerinden Şerif Baldemir adı geçen türküyü yukarıdaki şekliyle Rasim Eriş'ten derleyerek Bodrum türküsü olarak kayıtlara geçmesini sağlamış. Biz bu türküyü Bodrum türküsü iddiasıyla değil Erzincan Kemaliye'den repertuvara giren türküyle mukayese edilmesi için yayınladık.

DERLEYEN
ŞERİF BALDEMİR

YÖRE
BODRUM

DERLEME TARİHİ
1994

KAYNAK KİŞİ
RASİM ERİŞ
MEHMET KARAGÖZ

YÖRÜK GIZI
1

NOTAYA ALAN
ŞERİF BALDEMİR

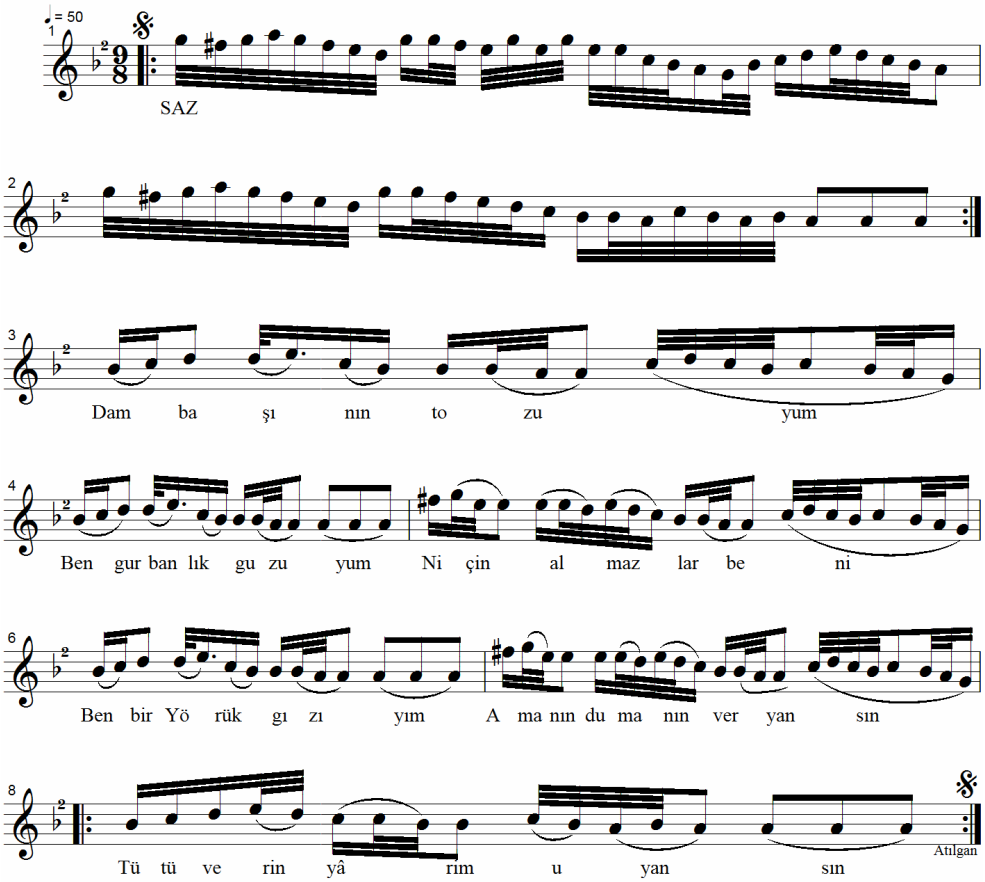

1
Dam başının tozuyum
Ben gurbanlık guzuyum
Niçin almazlar beni
Ben bir Yörük gızıyım

YÖRÜK GIZI

2

Bağlantı

Amanın dumanın ver yansın
Tütüverin yarim uyansın

2

Dam başında kediler
Miyav miyav dediler
Kör olası kediler
Tarhanamı yediler

Bağlantı

3

Dam başında un eler
Tombul tombul memeler
Terzi elin gırılsın
Dar geliyor düğmeler

Bağlantı

4

Ev süpürür toz eder
Deliklerden göz eder
Gidi gahpenin gızı
Hem gider hem naz eder

Bağlantı

5

Sarı geçinin ayranı
Geçer gurban bayramı
Hamamdan çıkmış geliyo
Anasının güçük baylanı

Bağlantı

İKİNCİ BÖLÜM
BODRUM'DA HALK OYUNLARI

BODRUM HALK OYUNLARI

Bodrum'da oyunlar; nişan, asker uğurlaması, gençlerin özel eğlence toplantıları daha çokta düğünlerde oynanır. Bodrum oyunlarını anlatmak için de yörenin düğünlerine değinmek gerekir.

Bodrum'da düğün eğlencelerine *"Akşam sefası*" denilen türkü söyleme faslıyla başlanır. Bu yörede düğünü başlatma geleneğidir. Akşam sefasında yörenin düğün çalan mahalli sanatçıları *Karaova düğünü, Bodrum Hâkimi, Hayıtlı'dan çıktım, Ormancı, Şu Milas'ın içinde bir tek gül idim, Çadır kurdum şu yaylanın düzüne* gibi oyunu olmayan türkülerinden oluşan bir repertuvar sergilerler. Bu düğünün başladığına işarettir. Bu fasılla hem düğüncüler, hem de müzisyenler ısınır, havaya girerler.

Faslın başlamasıyla genç kızlar *"Akşamsefası başladı haydi düğün yerine gidelim"* diye birbirlerine haber vererek toplanırlar. Düğüne gelen genç kızlar düğün yerinde yerlerini alırlar. Düğün evi tarafından ikramlar yapıldıktan sonra oyunlara geçilir.

Bodrum'da geleneksel bir düğün yapılıyorsa oyunlar kızlarla başlardı. Şimdi bu gelenek uygulanmıyor. Düğünler delikanlıların oynadığı oyunlarla başlıyor. Zaten geleneksel bir düğün yapılmıyorsa Bodrum düğünlerinde halk oyunlarından bahsetmekte söz konusu değildir. Zira: Gündoğan köyündeki halk oyunları araştırması yaptığımız sırada tesadüfen köyde bir düğüne rastlamıştık. Maalesef düğün orkestra çalgıları eşliğinde yapılıyordu. Bu da yörede birtakım geleneklerin artık uygulanmadığının güzel bir örneği idi.

Bodrum'da geleneksel düğünler açık havada, ya da evin havlusunda yapılır. Düğüne gelen misafirler evden getirdikleri hasır ve benzeri eşyaları gösterilen yere sererek tek sıra halinde otururlar. Bunu önce evli ve yaşlı kadınlar, genç kızlar, sonra da erkekler yapar. Kadınlar, genç kızlar ve erkeklerden oluşan üç ayrı çember meydana getirilir. Gelen geçen ve hizmet edenlerin rahatça hareket edebilmesi için çemberin birkaç yerinden açıklık bırakılır. Çemberin ortası oyun alanıdır.

Düğün eğlenceleri önce kadın oyunlarıyla başlar. *Sabahın seher vaktinde*' yle başlayan oyun *Gelinim kınan kutlu olsun*'la devam eder. Oyunlara tek tek kalkılır. Oyunları idare eden kadına yenge denir. Yengenin önce kendisi oynar. Sonra kadınları, sonra da genç kızları oyuna kaldırır. Önce 12-13 yaşındaki, sonra yaşça daha büyük genç kızları oyuna kaldırır. Kızlar isterlerse *Harmandalı* ve *Muğla Zeybeğini* grup halinde oynayabilirler. Yöre müzisyenleri kişileri tanıdığından oynayacağı oyunu da bilir. Bildiği için de oyuna çıkanlara göre havayı değiştirir. Oyun

bilen herkes kalkarak sırasını savar. Düğünde başka köylerden gelen bayanlar varsa bunlara oyun oynamaları için öncelik tanınır. Kadın ve genç kızların oyunları bittikten sonra oyun alanı erkeklere bırakırlar. Oyun alanının erkeklere bırakılması düğünün sona ermesinin işaretidir.

Erkek oyunlarındaki oyuncuları organize eden kişiye meydancı denilir. Bu oyunda baş tutar. Meydancı oynamak isteyenleri sırayla kaldırır. Kız ve oğlan evinde olmak üzere iki meydancı vardır. Meydancılar düğünün nizam ve intizamını, asayişini sağlayan kişilerdir. Meydancı önce kendisi oynayarak oyunu başlatır. Sonra da konuklara oyunu başlattığını duyurur. Oyun bilen bütün davetliler kalkarak sırasını savar. Erkek oyunlarında oyun bittikten sonra hayda veya haydi efeler denilerek oyuncular coşkularını dile getirirler. Oyunlar açık havada oynandığı gibi kapalı mekânlarda da oynanabilir.

Bodrum oyunları da diğer yöre oyunları gibi soldan sağa doğru oynanır. Dönüş figürleri de soldan yapılır. Yöre oyunları daire formunda oynanan gruplar içinde yer alır. Kadın oyunlarında ise; oyun karşılıklı ve de kendi etrafında dönülerek oynanır. Meydancı, erkeklerin oynamasından sonra gelinin hısım ve akrabalarını da topluca oyuna kaldırır. Oyun içerisinde *"Nazar kırma"* diye bir gelenek vardır. Geleneği yerine getirmek için bardaklar kırılır. Nazar kırma geleneğinin uygulamaya konulması düğünün sona erdiğine işarettir. Konuklar nazar kırmadan sonra yavaş yavaş dağılmaya başlar. Geride sadece gelinin hısım akrabası kalır. Kalanlar da gelinin kınasını yakar.

Kına yakıldıktan sonra çalgıcılar harbiye marşını çalarak düğünün bittiğini ilan eder. Harbiye marşıyla düğünün bitmesini ilan etmek yakın zamanlarda gelenekselmiştir.

Ülkemizin çeşitli yörelerinde yapılan şabaş geleneği, farklı da olsa Bodrum'da da uygulanmaktadır. Şabaşlar oyuncunun oyuna kalktığı zaman yapılır. Oynayanın kadın veya erkek olması fark etmez. Birisi oynarken oyuncunun dost veya akrabası müzisyenlerin önündeki bu iş için tahsis edilmiş masaya para bırakır. Buna *"para çevirme"* denir. Bir nezaket ifadesi olan bu davranış ayrıca oyuncuyu da onura etmiş olur.

BODRUM'DA KADIN OYUNLARI

Bodrum'da kadınların ilk oynadığı *Sabahın seher vaktinde / Görebilsem yârimi* adlı türkülü oyundur. *(Aslında bu türkü, resmi kayıtlara göre Muzaffer Sarısözen tarafından Sivas'tan derlenerek TRT repertuvarına kazandırılmıştır. Halk müziği bölümünde de bahsettiğimiz gibi repertuvara başka bir ilimizden giren bu türkü Bodrum'da çok popü-*

ler olup kadın oyunlarında ilk sırayı almaktadır.) Daha sonra *Çatal çama kurşun attım, Keklik* veya *Demirci* oyunları oynanır.

BODRUM'DA ERKEK OYUNLARI

Erkek oyunlarının idarecisi meydancılardır. Meydancılara bazı bölgelerde *yiğit başı* da denilir. Bunlar düğünün sevk ve idaresinden sorumludur. Kimin hangi oyunu daha iyi oynayacağını bilir ve bunun sıralamasını yapar. Oyun oynamada ilk sıra dışardan gelen konuklara verilir. Erkek oyunlarının başında *Keklik* ve *Çekirge* oyunları gelir. Adını hayvanlardan alan bu oyun figürlerinde taklidi hayvan hareketlerinin olmaması oldukça dikkat çekicidir. Bodrum erkek oyunları oynanırken erkekler ellerinde herhangi bir alet kullanmazlar. Oyun oynanırken parmaklar şıkırdatılır. Erkek figürlerinde çift dönme, çökme, çökmeli dönme, diz vurma, ters dönme çokça yapılan figürlerdendir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YAZILARI

BİR TÜRKÜNÜN HİKÂYESİ
BODRUM HÂKİMİ

ÇENGEL GECELERİNDE BODRUM HÂKİMİ
(I)

Bodrum Hâkimi Fatma Mefharet Tüzün.
Kütahya Tavşanlı'da göreve başladığı ilk yıllar.
02. 03. 1914 – 18. 05. 1954

Yıl 1965, Düziçi İlköğretmen Okulundan yeni mezun olmuş çiçeği burnunda bir öğretmendim. İlk atamam Kastamonu'nun Azdavay ilçesinin Çengel köyüne çıktı. 27 Temmuz'da 1965 tarihinde göreve başladım. Çengel Adana'ya oldukça uzaktı. İklimi ayrı, gelenekleri ayrı. Biri Akdeniz, öbürü Karadeniz. Yaşayış da çok farklı. Yollar sarp köy hayli uzaktı. İşte Bodrum Hâkimi'yle de Çengel köyünde ilkokul öğretmenliği yaptığım sırada tanıştım.

Çengel; Batı Karadeniz Dağları üzerinde bir orman içi köyü. Sahilden Cide'ye (Karadeniz'e) uzaklığı 70–80 kilometre. Bu kadar yakın olmasına rağmen İstanbul'a gitmeyenler denizi hâlâ görmemiş. Okulun bulunduğu Şatır Köyü iki dağın arasında. Diğer mezraların da merkezi. Onun için cami ve okul buraya yapılmış.

İstanbul; Anadolu'nun olduğu gibi Çengellilerin de ekmek kapısı olmuş. Her evden İstanbul'da bir çalışan vardı. Ekmek parası gurbetle özdeşleşmişti Çengel'de. Gurbet; ekmek ve su gibi. Onun için İstanbul'a müthiş bir göç vardı. Yeşilköy ve civarı Çengellilerin yoğun olarak bulundukları semtlerden biriydi.

Haftada pazar günleri İstanbul'dan Pınarbaşı'na (Eski adı Zarı Pazarı olan nahiye merkezi) bir otobüs gelir, yolcusu olan sevinçle nahiye merkezinin yolunu tutardı. O gün Pınarbaşı'nın pazarı olduğundan otobüsün gelişi de buna göre ayarlanmıştı. Nahiye merkezine ulaşım katır ve atla yapılıyordu. Köyle nahiye merkezinin yolu patika ve de oldukça zorlu bir yoldu. Pınarbaşı'na giden yol okulun dibinden geçerdi. Gidenlere sigara ısmarlar, postaneye uğramalarını tembihler, memleketten bir haber getirirler umuduyla pazarcıların dönüşlerini hacıyolu gibi beklerdim.

Çengel halkı müthiş rakı içerdi. Ben de rakı içmeye burada başlamıştım. Kastamonu ve Azdavay'ın o yıllarda rakı tüketiminde Türkiye'de ilk sıraya girdiği söyleniyordu. Köye okul yeni yapılmış, bütün malzemeler hayvan sırtında taşınmıştı. Ben okulun ilk öğretmeniydim. 5 parçadan oluşan Çengel'in en büyük parçası Gere idi. Gere, Zaim Köyü, Verve ve Çengel mezralarındaki öğrenciler Şatır Köyüne geliyorlardı. Okula en yakın mezra Çengel ve Zaim Köyü idi.

Çengel; ilçe merkezine pek uzak değildi, ama ulaşım oldukça zordu. İlçenin yolu Pınarbaşı'ndan geçiyordu. İlçeye gitmek için nahiye merkezine (Pınarbaşı) atla veya yaya, sonra da Faiklerin minibüsüyle Azdavay'a ulaşmak gerekirdi. Minibüsü kaçırdığınız zaman kazaya gidememe gaygısı dolardı içinize. Ya ikinci kez minibüsün dolmasını bekleyeceksin, ya özel tutacaksın, ya da bir sonraki günü bekleyeceksin. Bu sıkıntılar yaşandıkça gurbet denilen mefhum çekilmez olurdu Pınarbaşı'nda. Gırtlağında gözyaşları düğüm düğüm… Ağlayamazsın. Yarını veya bir sonraki arabayı beklemekten başka çare yoktur artık. Onun için her araba sesi yeniden bir umut ışığı olurdu.

Azdavay'la Pınarbaşı 25–30 Çengel-Pınarbaşı yaklaşık 10–15, Azdavay'ın Kastamonu'ya uzaklığı da 70 kilometreydi. O yıllarda ilçenin nüfusu ise 2–3 bin civarındaydı. Hiçbir sosyal aktivitesi yoktu. Bir sineması vardı. O da haftanın belirli günlerinde çalışıyordu. O sinemada filim seyretmek nasip olmadı. Fakat bir Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında bağlama çaldım. Büyük sükse toplamıştı. Ondan sonra adım sazcı öğretmene çıktı. Azdavay ilçe merkezine bağlı öğretmenlerin hepsi tanımıştı. Adanalı Sazcı Öğretmen dendiğinde herkes bilirdi.

Çengel'de zamandan gayrı bol bir şey yoktu. Bakkal ve kahvehane memlekette kalmıştı. Temel ihtiyaç maddelerini nahiye, doktor ve sağlık hizmetlerini ise ilçe merkezinden temin etmek gerekirdi. İhtiyaçları zamanında gidermezseniz haliniz perişan olur, umutlar pazara kalırdı. Çengel'de park, bayram yeri, çarşı pazar yoktu. Yok, yoka karışmış *"Tuz yok sabun yoktu"*. Ama havası ve suyu güzel, doğayı tarif etmek imkânsızdı. Görevin dışında nasıl vakit geçireceğimin hesabını yapar, köy eşrafından Niyazi Efendi (Niyazi Şen) ile nereye gidersek günü daha iyi

değerlendiririz diye düşünür dururdum. Zaman akmayan bir sel, bense onun deryasında boğulan bir Halil Atılgan'dım.

O yıllar iletişim araçlarının az, 45'lik plâkların yaygın olduğu dönemlerdi. Televizyon ise hiç yoktu. Uzun dalga Ankara Radyosu ile Mamak Muhabere, Meteoroloji ve Polis Radyoları da kısa dalgadan yayın yapan istasyonlardı. Bunları dinlemekte oldukça güçtü. Sonra her radyoda bu istasyonları çekmezdi. Adana, Erzurum, İstanbul Radyoları ise ancak hitap ettiği bölgelerden dinlenilebiliyordu. Tek yoldaşım dayımın öğretmen okulunda 35 liraya aldığı bağlama ile demirbaş dostum pikaplı radyoydu. Niyazi Efendi ile bir yere gitmemişsek ya radyo dinler, ya da evde bağlama çalardım. Bağlama çalmak Düziçi İlk Öğretmen Okulunun bir armağanıydı. Bu armağan zaman içinde çocuklarla ve köylüyle ilişkilerimi sıcak tutan en önemli bir araç olmuştu.

Şatır Köyü iki dağın arasında, okul ise hemen alt başta Pınarbaşı'na giden yolun üstündeydi. Gün batımından önce her taraf yemyeşil, gök masmavi olur. Güneş kaybolunca, yeşiller bir yağmur bulutu gibi çökerdi okulun üstüne. İt havlaması at kişnemesine karışır, hindiler biz de buradayız dercesine töm töm ederek koşar, garip ötüşleriyle akşamın sessizliğini bozarlardı. Okulla lojman arasındaki antene küçük bir kuş konar, tarifi mümkün olmayan hareketler yaparak gözden kaybolurdu. Bu ise hüzünlü bir Çengel akşamının ayak sesleriydi.

Okulun önünde üç büyük çam ağacı vardı. Hüzünlü akşamın gelişiyle onlara da bir sessizlik çökerdi. Akşam rüzgârıyla bozulan sessizlik bir uğultuya dönüşür, içimi burkar, sebepsiz bir korku sarardı her yanımı. Tarifsiz duygular içinde sancılı kadınlar gibi kıvranırdım. Yalnızlık kara bulut gibi çökerdi üstüme. Yalnızlığımı paylaşan tek dostum Niyazi Amca ve onun Çakır adındaki köpeği idi. Çakırla dost olmuştuk. İyi bakardım ona. Ekmek verir yemeğimi paylaşırdım. O beni ben onu çok sevmiştik. Çakır evinde konaklamaz hep benimle yalnızlığımı paylaşırdı. Ayak sesimden geldiğimi bilir, Çakır dediğimde üstüme atlar, gece geç gelişlerime kızar gibi bir tavır takınırdı. Gözümün içine bakar, başını bir o tarafa bir bu tarafa çevirir. Nerde kaldın diye beni sorguya çekerdi sanki. Lojmanının küçük bir girişi vardı. Duldaydı. Oraya bir çul sermiştim. En soğuk günlerde dahi orda sabahlar, beni yalnız bırakmazdı. Çok sadıktı. Geceleri bazen ulurdu. Uluması içimi ürpertir çiğrirdim. Kalkıp sus artık dediğimde; ağlamaklı bir ses çıkartır, kuyruğunu tap tap vurur. Başını ön ayaklarının üstüne koyar, gözümün içine bakar, mahcup tavırlar içinde sanki benden özür dilerdi.

Yalnız gecelerim bitmek bilmezdi Çengel'de. Çam ağacından ve mezarlıktan gelen baykuş sesleri bazen Çakır'ın sesini bastırır beni ürkütürdü. Lâmbanın titrek ışığı pat pat ederek ürkütmelere ortak olur gazın bittiğini ritmik bir ölçüyle haber verir, üstelik camı da kirletirdi.

Önce de söylediğim gibi, Çengel'de zamanı değerlendirme araçlarım radyo, plâk bağlamaydı. Bağlamanın ayrı bir yeri ve değeri vardı. O benim için anaydı, babaydı. Gözyaşlarıma mendil, gurbet türkülerinin çilekeş dostuydu. Onda dile gelirdi *"Gurbet yolu gariplerin yoludur"* türküsü. Bildiğim, öğrendiğim türküleri öğrencilere ve köylüye çalar söylerdim. Köylüler çok sevmiş, bağrına basmıştı beni. Bir dediğimi iki etmezlerdi. Kısa dalgadan dinlediğim plâkları İstanbul'da çalışan Çengel köylüleri vasıtasıyla temin ederdim. Onun için hayli plâk repertuvarım olmuştu.

Bir gün kısa dalgadan yayın yapan Sofya Radyosu'ndan Bodrum Hâkimini dinledim. Sözler beni çok etkilemişti. Hemen getirteceğim plâklar arasına not ettim. Plâkları bize İstanbul'dan Papaz'ın Oğlu Mustafa (Eski Muhtar İbrahim Kuru'nun oğlu) temin ederdi. Birinde hayli kalabalık bir liste göndermiştim. Onu dahi zorsunmadan temin edip yolladı. Gelen on beş yirmi plak'ın içinde ilk döndürdüğüm Bodrum Hâkimi oldu. Plâk klasik sazlarla çalınıyor, Nazmi Yükselen tarafından da okunuyordu. Ön plândaki klârnet sesi sözlerle bütünleşerek yürek dağlıyordu. Plâk dönüyor bense sözleri türkü defterime kaydediyordum.

"Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini

Hâkim Hanım'ın memleketi Kütahya Tavşan
Hâkim Hanım sen eyledin bizleri perişan
Nasıl attın Mefharet Hanım ipe de kendini
Çifte doktorlar doğradı o beyaz tenini "

Sözler açık seçik bir hadiseyi anlatıyordu. O zamanlar Bodrum bu kadar popüler değildi. Veya popülerdi de ben bilmiyordum. Bodrum'u ve Tavşanlı'yı bu plâkla duyuyor Mefharet Hanım'ın Bodrum Hâkimi, memleketinin de Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi olduğunu anlıyordum. Parçayı dinleyen herkes de aynı şeyleri tespit edebilirdi.

Bodrum Hâkim'i; bekâr odamın dip köşesine yerleşmiş masadaki pikaptaydı. Şanslıydı. Hiçbir pikapta dönmemişti bu kadar. Döne döne müzik kulağıma yerleşmiş, sözlerini ezberlemiş, bağlamaya da dökmüştüm. Dilimize tespih olan türkü artık repertuvarımıza girmiş, Çengel gecelerinin de popüler türküsü olmuştu. Her içki masasında Niyazi Efendi ya plâğı çaldırtır, ya da bana söylettirirdi. İşte Bodrum Hâkimi'yle böyle tanışmıştım. Yıllar bizi acısıyla tatlısıyla hamur gibi

yoğurdu. Az gittik uz gittik. Kendimizi halk müziği ve folklor camiasının içinde bulduk. Bu camia beni bilimsel çalışmalara sürükledi. Yaptığımız araştırmaları, derlediğimiz türküleri yayımlama fırsatı verdi. Bu çalışmaları sürdürürken aklımda hep Kütahyalı Bodrum Hâkimi vardı. Acaba bir gün; Çengel gecelerimi süsleyen, havasında katre katre gezinen, yalnız gecelerime fon müziği olan Bodrum Hâkimi'ni araştırabilecek miyim diye düşünürdüm...

Aradan 31 yıl geçtikten sonra böyle ezgileri çalmayan TRT, Bodrum Hâkimi'ni yeniden gündeme getirdi. 1965–66 yılında çok popüler olan Bodrum Hâkimi 1997 yılında TRT kurumunun Radyo Sanatçıları Halk Müziği Programında İzmir Radyosu sanatçılarından Mustafa Özcan tarafından okundu. Beste olan Bodrum Hâkimi anonimleşmiş olacak ki, TRT repertuar kurulundan geçerek yayın hakkını kazanmıştı. Ancak TRT den önce, Tolga Çandar, Yatağanlı Mehmet Topçu, Muğlalı Memiş Günüç Bodrum Hâkimini kasetlere okumuş, Memiş Günüç kasetine Bodrum Hâkimi adını vermişti. Böylece Çengel'deki yalnız gecelerimin baş plâğı yıllardan sonra yeniden gündeme geldi. Doğrusu gönlümdeki geçmiş günlerimin gösterime girmesi, beni, aşka inandığım, şiirler yazdığım, mektup gelmedi diye kahrımdan rakı içip sarhoş olduğum yalnız gecelerime götürdü. Yavuklumdan gelen aşk mektuplarını yastığımın altına koyup, her fırsatta tekrar tekrar okuduğum günlerimi hatırlattı.

Yine TRT'deki bir başka programda bu sefer Bodrum Hâkimi Nazmi Yükselen tarafından okunuyor, hem de derleyicisi ve kaynak kişisi olarak tanıtılıyordu. Bense türküyü Nazmi Yükselen'in bestesi olarak biliyor, bir televizyon veya radyo programı yaparak konuyla ilgili gerçeklerin ortaya çıkmasını arzu ediyordum. Çok istememe rağmen arzum gerçekleşmedi. Ama Bodrum Hâkimi içimde hep uhde olarak kalmış, onu araştırıp höççetini öğrenmek ise benim için bir amaç olmuştu. Amacım 1990 yılında Kültür Bakanlığı'na geçtikten sonra gerçekleşti. Kültür Bakanlığı HAGEM Şube Müdürlerinden Sn. Ahmet Çakır'la birlikte 1996 ve 1998 yılında olmak üzere iki defa Bodrum'a gittik. Bu gidişler Ahmet Çakır'la birlikte hazırladığımız Bodrum Türküleri ve Oyunları kitabının hazırlanmasına vesile oldu. Türküleri ben, Sn. Çakır ise oyunları araştırdı. Bodrum türkülerini araştırırken bende yıllardır esrarını koruyan Bodrum Hâkimi perdesi de aralanmış oldu. Türkünün kaynağına ulaştık. Nasıl yakıldığını tespit ettik. Böylece içimdeki bilmece çözüldü. Sabırla koruk helva oldu. Gerçekleri öğrenmek ise beni çok mutlu etti.

BODRUM HÂKİMİ
II

Bodrum; üç tarafı denizle çevrili, karadan Milas, Yatağan ve Ula ilçe sınırlarına komşu, tabii güzellikleriyle, deniziyle milletlerarası üne sahip turistik bir yöremizdir. Eski adı Halikarnas olan Bodrum'un il merkezine uzaklığı 90km Muğla'nın diğer ilçelerine göre zengin ve de farklı bir halk müziği yapısına sahiptir. Aydın, Denizli, Burdur illerinin, Acıpayam ve Fethiye ilçesinin halk müziği özelliklerinden etkilenmiştir. İlçe merkezi olarak zengin bir repertuara sahip olan Bodrum'un türkü karakterinde zeybek tavrının ve üslûbunun hâkim olduğu görülür. Araştırmalarımız esnasında kaynak kişilerin genelde bütün ezgilere ve bölge oyunlarına zeybek demesi de bu Hâkimiyetin bir ifadesidir. Ayrıca; Evlerinin Önü adlı

Ahmet Çakır ve Halil Atılgan Bodrum
Hâkimi Araştırması. Bodrum 1998.

ezgiye Dirmil Havası demeleri de komşularından oldukça etkilendiğinin bir kanıtıdır. Ancak; çevreden her ne kadar etkilenmiş olsa da, türküsüne Dirmil Havası dese de Burdur, Dirmil ve Fethiye'deki Teke Zortlamalarından hiç etkilenmediği bir gerçektir.

Şimdiye kadar Bodrum ve çevresinden 12 türküyü TRT, 37 türküyü de Kültür Bakanlığı Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (HAGEM) derlemiş. HAGEM tarafından derlenen türkülerin 18 tanesi Repertuar Kurulu tarafından bazı türkülerin benzeri, varyantı olduğu gerekçesiyle değerlendirilmemiş, değerlendirilenler ise 19 tane olup ses kayıtları adı geçen genel müdürlük

arşivinde bulunmaktadır. İncelenen ezgilerin içinde sözsüz parçaların olmayışı da Bodrum Halk Müziğinin ayrı bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bodrum'a ilk gidişimizde, yörenin mahalli sanatçılarıyla görüşmüştük. Bunlardan ilki Mehmet Topçu diğeri Rasim Eriş'ti. Mehmet Topçu Yatağanlı, Rasim Eriş Bodrumluydu. Önce Mehmet Topçu ile Yatağan'da, sonra da Bodrum'da Rasim Eriş'le görüştük. Rasim Eriş; yörenin halk müziği özelliklerini bilen ve de keman çalan iyi bir kaynak kişiydi. Bodrum Hâkimi türküsünün Yeniköy'den (Karaova-Mumcular beldesi) lakabı Çelik olan Mustafa Bacaksız'a ait olduğunu ifade etmişti. Çelik'in cümbüş çaldığını, Hayıtlı'dan Çıktım ve Karaova Düğünü Gece Kurulur adlı türkülerin de ona ait olduğunu ısrarla söylemiş, Bodrum Hâkimi türküsünün hikâyesini de anlatmıştı. Bodrum türkülerini bilen emekli öğretmen Mehmet Uslu'da türkünün söz ve müziğinin Çelik'e ait olduğunu söyleyerek Rasim Eriş'i doğrulamıştı.

Ahmet Çakır - Halil Atılgan - Rasim Eriş - Erol Köse
Bodrum Hâkimi Araştırması, Bodrum 1998.

Bodrum'a ilk gidişimizde görev süremiz bittiğinden Bodrum Hâkimi türküsünün sahibine ulaşamadan Ankara'ya dönmüştük. Ama yörenin bütün türkülerini tespit etmiş, olanların hikâyelerini derlemiş, hazırlayacağımız Bodrum Türküleri - Oyunları ve Bodrum Hâkimi kitabında yayınlamak üzere beklemeye almıştık.

Derlediğimiz hikâyeler arasında biri vardı ki yürek yakıcıydı. Yürek yakıcılığı kadar da yanlış bilgilerle bezenmiş, kaynak kişisi ve hikâyesi hakkında ise değişik bilgiler veriliyordu. İşte bu türkü Bodrum Hâkim'i idi. Türkü; bütün yanlışlıklara rağmen zaman içinde hiç değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş, popüler olmuş, çeşitli yayın organları vasıtasıyla çalınıp söylenmeye başlamış-

tı. Biz araştırma eksikliklerini tamamlamak ve Bodrum Hâkimiyle ilgili gerçekleri ortaya koymak amacıyla tekrar Bodrum'a gitmeye karar verdik. Bu düşüncemiz 28. 4. 1998tarihinde gerçekleşti. İkinci gidişimizde eksiklerimizi tamamlayıp Bodrum Hâkimi türküsüyle ilgili kapsamlı bir çalışma gerçekleştirdik. Yöredeki kaynak kişilerin çoğuna ulaştık. Doğruyu bulabilmek için kaynaklardan aldığımız bilgilerin müşterek olanlarını tespit ettik. Tespitlerimize göre: Üstüne türküler yakılan hâkime hanımın adı Mefharet Tüzün, Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinden. 24 Eylül 1951 yılında Bodrum'a tayin olmuş. Bodrum'a gelen ilk Bayan Hâkimlerden. 1954 yılında da intihar etmiş.

Fatma Mefharet Tüzün
Tavşanlı 02.03. 1914–18. 05. 1954 Bodrum

Anlatılanlara göre intihar sebebi birkaç tane. Kaynakların en çok aktardığı; nişanlısının ölümünden sonra kendisini öldürmesi. Bir başka sebep: Hâkim Hanım Bodrumlu bir gence idam cezası verir. Ceza alan kişinin abisi Hâkim Hanımı Çatal Adaları'na kaçırarak tecavüz eder. Tecavüzden sonra meseleyi hazmedemeyen

Mefharet Hanım kendisini öldürür. (Bodrum Hâkimi filminin konusu da buna yakın. Hatırlanacağı üzere filimde Hâkim Hanım sevdiği gence ölüm cezası verecektir. Sevdiği gence ölüm cezasını veremeyince Bodrum Hâkimi ikinci yolu seçmiş, aşkına yenik düşmüş, kendisini öldürmüştür.) Diğer bir sebepte: Âşık olduğu Bodrum Savcısının kendisini terk etmesidir.

Bu konuyla ilgili çeşitli söylentiler de tespit ettik. Ama maalesef kesin bir sonuca ulaşamadık. Zira Hâkim Hanım Bodrumluların sevgisiyle efsaneleşmiş, anlatılan her hadise de artık bir rivayet olmuştu. Ama gerçek olan Hâkim Hanım'ın büyük aşkının hüsranla bitmesi ve Bodrumluların onu çok sevmesi, destanlaşan bu sevginin de Bodrum'da İz Bırakanlar takvimiyle gündeme gelip günümüze kadar ulaşmasıydı. Bulabildiğimiz tek yazılı kaynakta 1996 yılında yayınlanan bu takvimdi. Takvim: Bodrum Çökertme Gazetesinin sahibi Miyase Kalan tarafından yayınlanmış. Kasım ve aralık ayları da Mefharet Hanım'a ayrılmış. Bodrum'da

Soldan sağa ikinci Rasim Eriş, Erol Köse, Ahmet Çakır.
Bodrum Hâkimi araştırması Nisan 1998.

İz Bırakanlar takviminin Mefharet Hanım'a ayrılan yapraktaki hüzünlü resminin altında ise:

"Türkiye'nin ilk kadın hâkimlerinden olan Tüzün 24 Eylül 1951 yılında Bodrum'da göreve başladı. Keşiflere at sırtında gidip gelen Hâkime Hanım cesurluğu ve girişimciliği ile kısa zamanda yöre halkının sevgisini kazanmıştı. 1954 yılında kaybettiği nişanlısının ardından Tüzün'ün de beklenmedik ölümü Bodrum'da büyük bir üzüntü yarattı. Bodrumlular Hâkime Hanıma olan sevgilerini adına türkü yakarak yaşatmaya çalıştı" satırları yer almaktaydı. Ama bu satırlar bize yetmiyordu. Biz; bir akşam Karaova (Mumcular) bölgesine gidip, Bodrum Hâkim'i türküsünün yakımcısı Mustafa Bacaksız'ı (Çelik'i) Yeniköy'de bulacak konuyla ilgili bilgiler alacaktık.

Amacımızı Rasim Eriş, Ahmet Çakır, Erol Köse ile birlikte 29. 4. 1998 tarihinde gerçekleştirdik. Akşam ezanı okunurken Yeniköy'e ulaştık. Çelik Amca'nın evi tarif ettiklerine göre hemen yolun kenarındaydı. Biraz gittikten sonra arabamız

durdu. Araba sesine yaşlıca biri kapıya çıktı. Merakı her halinden belliydi. *"Dar akşam kim acaba bunlar"* dercesine karşıladı bizleri. Ben bu Çelik Amca olmalı diye düşündüm. Yanılmamışım. Hoşbeş ettikten sonra meramımızı anlattık. Çelik Amca gönülsüz olsa da evine davet etti. Buna rağmen geriden geriden duruyor, bir şeyler söylemeyeceğini davranışlarıyla belli ediyor, Ankara'dan Kültür Bakanlığı'ndan geldiğimizi söylememize rağmen *"Bu işleri bıraktım, ben de bir şey kalmadı. Daha dün bir bayan geldi. Yalvardı yakardı. Ona da söylemedim"* diyordu. Doğrusunu

Rasim Eriş (Kaynak kişi), Erol Köse (Kaynak kişi) Ahmet Çakır
Bodrum Hâkim'i araştırması. Nisan 1998.

söylemek gerekirse umutlarımız kırılmış, onca yolu boşuna tepmiş, üstelik Rasim Eriş'i de işinden gücünden ettiğimizin suçluluğu üstümüze karakuş gibi çökmeye başlamıştı. Zira Çelik Amca kararlıydı. Hal hatır ederken kahvelerimiz geldi. Yudumlarken Rasim Eriş Çelik Amca'yla koyu bir sohbet başlatmış yöre insanı olmanın verdiği avantajı kullanmaya çalışıyor, boş dönmemek için elinden gelen gayreti gösteriyordu. Biz, türkünün nasıl yakıldığını, kaç türkü yaktığını öğrenmeye çalışıyor, onu konuşturmak için dil döküyorduk. Sonuçta kararlı tavrımız galip geldi. Çelik Amca bizimle röportaj yapmaya karar verdi. Ahmet Çakır hemen sohbete başladı. Çelik Amca kendini tanıttıktan sonra Bodrum Hâkim'i türküsünü nasıl yaktığını anlatmaya başladı.

"1950'li yıllarda benim çok hızlı olduğum, cümbüş çalıp düğünlere gittiğim dönemlerdi. Bodrum'a bir Bayan Hâkim geldiğini duydum. O zamana kadar Bodrum'a bayan hâkim gelmemişti. Hâkim Hanım'ın halkla iç içe olması, at sırtında keşiflere gitmesi kısa zamanda

dillere destan olmasını ve de Bodrum'da çok sevilmesini sağlamıştı. Anlatılanlarla bizim de gönlümüze taht kurdu. Efsaneleşti Hâkim Hanım. Bir gün duyduk ki Hâkim Hanım ölmüş. Nişanlısının ölümünden sonra kendisi de intihar etmiş. Cenazesine katılamadım ama bütün Bodrum halkının arkasından ağladığını, adının Mefharet memleketinin de Kütahya' Tavşanlı olduğunu öğrenmiştim. Hâkim Hanım'ın intihar etmesi beni çok etkiledi. Duygularımı dile getirmek, Hâkim Hanımı da Bodrumluların gönlünde ilelebet yaşatmak istiyordum. Bunun da çaresi türkü yakmaktı. Düşündüğümü uyguladım. Kısa bir müddet sonra türküyü besteledim. Kendi aramızda türkü çalınıp söyleniyordu. Milaslı Nazmi Yükselen

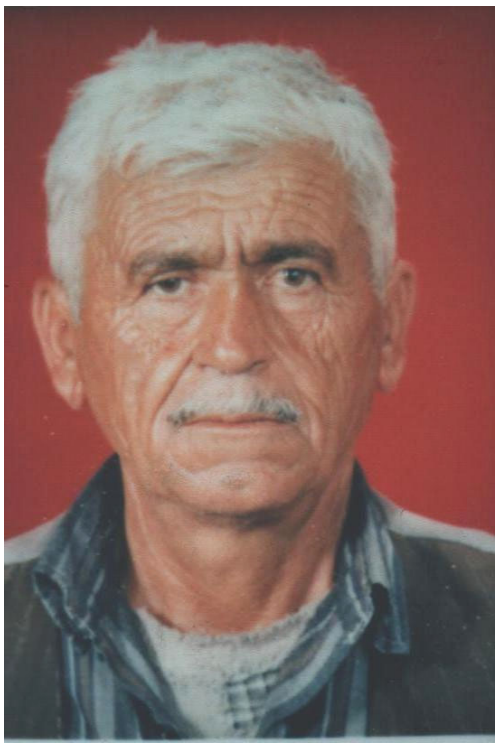

Çitlik köyünden Çelik - Mustafa Bacaksız
Bodrum Hâkimi türküsünü yakan kaynak kişi.

Bodrum Hâkimi'ne yaktığım türküyü duymuş olacak ki benden aldı ve plâğa okudu. Plâk çok tutuldu. Nazmi Yükselen altın plâk kazandı. Bana telif hakkı ödemediği için mahkemeye vermek istedim. Ama yöremizin insanı olduğundan çevrem ve arkadaşlarım buna mâni oldular. Hâsılı altın plâk kazanan eserimden beş kuruş boğazıma geçmedi. Adım dahi söylenmiyordu. Türkü dillere destan oldu. Filmi çevrildi Bodrum ise efsaneleşti.
Türkünün popüler olduğu dönemde köye iki jandarma geldi. Beni aldılar götürdüler Bodrum'a. Niye götürdüklerini de bilmiyordum. Adliyeye vardığımızda mahşeri bir kalabalık vardı. Kalabalık da neyin nesi diye düşündüm. Jandarmalar kalabalığı yararak mahkemeye

çıkardılar. Beni görenler işte türküyü besteleyen budur diye bağırıyorlardı. Ne türküsü ne bestesi dediğim de: 'Bodrum Hâkimi, Bodrum Hâkim'i' diye bir alkış tufanı koptu. O zaman anladım ki Bodrum Hâkimi'ne türkü yakmam suç olmuştu. Mahkemeye çıktım. Hâkim; şahsımla ilgili bilgileri aldıktan sonra 'Sen kim oluyorsun da devletin hâkimine türkü besteliyorsun? Mefharet Hanım'a yaktığın türkü herkesin dilinde, bu ne demek oluyor' diye ifademi almaya başladı. Şimdi meseleyi daha iyi anlamıştım. Hâkim Hanım'a türkü yaktığım için devlet beni mahkemeye vermiş, tazminat davası açmış, ciddi ciddi de ifadem alınıyordu. Doğrusu mahkemeye düşeceğim hiç aklıma gelmemişti. Hâkim tekrar

Muğla Yatağanlı Sanatçı Mehmet Topçu Halil Atılgan'a
Bodrum Hâkimi türküsünü çalıp söylerken. Bodrum 1998.

sordu. 'Niye türkü besteledin. Sen kimsin? Devletin hâkimine nasıl türkü yakarsın' dedi. Sinirimden ne diyeceğimi şaşırmıştım. Hâkim biraz daha sert davranınca. Dayanamadım. Hâkim Bey elini kaldır sana da türkü yakayım dedim. Bu cevap hâkimin hoşuna gitmiş olmalı ki beni serbest bıraktı. Adliyeden çıktığımda mahşeri kalabalık hâlâ beni bekliyordu. Halk beni sokaklarda omuzun da taşıdı. 'Yaşa Çelik, var ol Çelik' diye inlettiler Bodrum sokaklarını." Hava yumuşamış, Çelik Amca da konuya kaptırmıştı kendisini. Ben; Çelik Amca her ne kadar da çalmayı söylemeyi bırakmışsa da birlikte olmayı arzu ediyordum. Rica ettik. Sağ olsun kırmadı bizleri. Köyün alt başındaki lokantaya gittik. Çelik Amca da cümbüşünü getirdi. Bizimle oturdu masaya. O çaldı biz dinledik. *Bodrum Hâkimini, Kara Ova Düğününü, Hayıtlı'dan Çıktım* adlı parçalarını kendi sesinden kayıt ettik. Yeni parçalar da okudu. Okuduğu türkülerin hikâyelerini de bir bir anlattı...

Gece hayli ilerlemiş, gitme zamanı da gelmişti. Evli evine köylü köyüne hesabı… Onlar evlerine biz Bodrum'a hareket ettik. Sn. Rasim Eriş ve Erol Köse dostlarımızın gayretleriyle verimli bir çalışmanın huzuruyla türkü çığıra çığıra, kayıt cihazımızdan Çelik Amca'yı dinleye dinleye Bodrum'a ulaştık. Saat 02 00 olmasına rağmen Bodrum sokakları hâlâ hareketliliğini koruyordu. Otelimize ulaştığımızda Çelik Amca'nın sesi hâlâ kulaklarımızda yankılanıyordu.

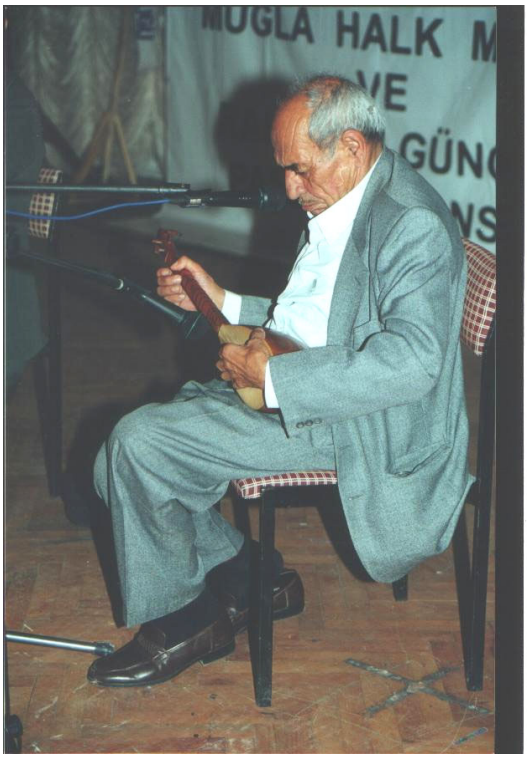

Fethiyeli Ramazan Güngör yöre
türkülerinden örnekler sunarken.

Ertesi gün sabah çorbalarımızı içtikten sonra Yatağan'a ulaştık. Yatağanlı mahalli sanatçı Mehmet Topçu ile ilgili çalışmalarımızı da tamamladıktan sonra Ankara'ya döndük. Böylece Bodrum çalışmaları sona ermiş Hâkim Hanım türkü-sünün Bodrum perdesi de aralanmıştı. Ama bunun bir de Kütahya'sı vardı. Çünkü kaynakların verdikleri bilgiler ve türkü sözlerinden anladığımız kadarıyla Hâkim Hanım Kütahya'nın Tavşanlı ilçesindendi. Doğrusu bu perdeyi de aralamak gerekirdi. Konuyla ilgili bilgileri almak için Tavşanlı Kaymakamlığı'na mektup yazma, telefon etme gibi çareler üretirken 28. 6. 1998 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığının Kütahya'da yapacağı Liseler Arası Halk Müziği Türkiye Finali yarışmalarında seçici kurul üyesi olarak görevlendirilmem *"körün taşı"* gibi rast geldi. Gökte arar-

ken yerde bulmuştum. Bu vesileyle Tavşanlı'ya kadar gider konuyu orada sorar soruştururum diye plân yaptım.

27 Haziran 1998 tarihinde Kütahya'da idim. Öğretmen evine yerleştikten sonra Bodrum Hâkim'i ile ilgili çalışmaları gerçekleştirmek için araştırmaya başladım. Tavşanlı eski Halk Eğitimi Merkezi Müdürü Sn. Coşkun'un bu konuda bilgisi olduğunu tespit ettim. Sn. Coşkun'la telefonla görüşerek, 29 Haziran 1998 tarihinde Tavşanlı'da buluşmak üzere randevulaştım. Mefharet Hanımla ilgili de bazı bilgi

Halil Atılgan Ramazan Güngör'den
yöre ezgileri örnekleri dinlerken. Nisan 1998.

ler aldım. Mefharet Hanım'ın Tavşanlı halkı tarafından çok sevildiğini, Balıkesir Balyalı, ilk görev yerinin Tavşanlı olduğunu, Bodrum'a tayini çıktığında büyük bir uğurlama töreni yapıldığını, yöre halkının arkasından günlerce gözyaşı döktüğünü öğrendim. Ayrıca Hisarlı Ahmet'in kasetini, Kütahya Türküleri kitabını da temin ettim. Yöre sanatçılarının kasetlerini aldım. Çok kârlı bir gün geçirdim. Hele 29. 6. 1998 tarihindeki randevu işin en kârlısıydı.

28. 6. 1998 tarihinde Kültür Merkezi Salonunda Liseler Arası Halk Müziği yarışmaları yapıldı. Sonuçlar da hemen açıklandı. Solo ve koro olarak yarışan ekiplerin ilk üçe girenlerine ödülleri verildi. Ödül törenin ardından topluca akşam yemeğine gittik. Fakat 19 00 haberlerinde duyduğum Adana depremi perişan etti beni. Lokmam boğazımda kaldı. Apıştım. Aptallaştım. Ne yapacağımı şaşırdım. Zira ben de Adanalı idim. Benden gayrı (eşim hariç) herkes Adana'da idi. Hemen telefona sarıldım. Telefonlar kilitlenmiş, Adana ve ilçeleriyle hatta Mersinle dahi görüşmek mümkün değildi. Uzun bir telefon mücadelesinden sonra aklıma Anka-

ra'dan eşimi aramak geldi. Belki Adana'dan onu aramışlardır diye düşündüm. Yanılmamışım. Eşimle görüştüğümde kesin olmamakla beraber bizimkilerde ölü ve yaralı olmadığını öğrendim. Aldığım bilgiler az da olsa yüreğime bir su serpti.

Deprem haberini öğrenince randevuyu iptal edip o gece Ankara'ya döndüm. Düşlediğim çalışma da depremin kurbanı oldu. Ama Hâkim Hanım'ın Balıkesir Balyalı olduğunu öğrenmiştim. Tavşanlı araştırmasını yapamadık amma Balya olur diyerek konuyu beklemeye aldım. Balıkesir Bigadiç'te bu işlere aşina ve de türkü sevdalısı bir dostum vardı. Savcı Gökhan Göktaş. Hem onu ziyaret eder

Ahmet Çakır (Soldan ilk başta) ve Kültür Bakanlığı araştırma grubu.

oradan da Balya'ya geçerim diye düşünüyordum. Düşüncemi 1998'zi 99'za bağlıyan yılın başında gerçekleştirdim. Hem ziyaret hem ticaret açısından eşimle Balıkesir Bigadiç'e gittik. Çok arzu etmeme rağmen maalesef Bigadiç'ten Balya'ya yol düşüremedik. Ama işin peşini de bırakmadık. Savcı dostum Gökhan Göktaş konuyla ilgili bilgileri muhakkak bana ulaştıracağına dair söz verdi. Gerçekten de dost Gökhan Göktaş sözünü tuttu. Olağan üstü gayretiyle Balyalı Mefharet Tüzün'le ilgili gerekli bilgilerin bana ulaşmasını ve Balya Belediye Başkanı Sn. Zekâi Bayram'la görüşmemi sağladı. Erdek Nüfus İdaresi'nden temin ettiği nüfus kayıtlarını bana ulaştırdı. Sn. Zekâyi Bayram'dan, veraset ilâmından, Erdek Nüfus Kütüğü kayıtlarından tespit ettiklerimize göre işte Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım'ın kısa hayat hikâyesi.

Hâkim Hanım'ın babası Müftü Halil İbrahim Efendi Vardar göçmenidir. Önce İstanbul'a yerleşir. İstanbul Müftülüğü yapar. İskân yasasından yararlanan Müftü Halil İbrahim Efendi'ye Balıkesir'in Balya ilçesinin Kadıköy'ünün Âsar mevkiinden toprak, Erdek'ten de 800 kök zeytin ağacı verilir. Burada ikâmet etme-

lerine rağmen Erdek kütüğünün Halit Paşa Mahallesi 206 hane,1/85 cildine kayıtlıdırlar. Müftü Halil İbrahim Efendi'nin eşi Hatice Libas'tan beş çocuğu dünyaya gelir. Bunlar Hafsa Hazire, (1894 -1937) Mehmet Bâki, (1898–1950) Nasiye Zeliha, (1899–1920) Ahmet Abdülhadi (1904–1967) Fatma Mefharet, (1910-1912 henüz iki yaşındayken ölür) Fatma Mefharet Tüzün'dür. (1914 -1954 Bodrum Hâkim Mefharet Hanım.)

Halil Atılgan, Rasim Eriş (Kaynak kişi) , Erol Köse (Kaynak kişi) , Ahmet Çakır
Bodrum Hâkimi Mefharet Hanımı araştırırken. Mart 1999.

Mefharet Hanım'ı Bahçıvan veya Asarlı Ahmet olarak bilinen kardeşi Ahmet Abdülhadi okutur. Bodrum'da İz Bırakanlar takviminde Hâkim Hanım'ın doğumu 1906 olarak gösterilmişse de Erdek Nüfus kütüğünden aldığımız kayıtlara göre Hâkim Hanım 02. 03. 1914 tarihinde İzmir'de doğmuştur. Esas adı Fatma Mefharet Tüzün'dür. 1942 yılında verdiği veraset ilâmından Cumhuriyet Savcılığı İstanbul Ceza Evinde Hâkim adayı olduğu anlaşılmaktadır. Hukuk Fakültesini

bitirdiği, ilk göreve nerde ne zaman başladığı tespit edilememiştir. Ancak uzun müddet Kütahya Tavşanlı'da Hâkim olarak görev yapmış, orada da gönüllere taht kurmuş, tayin olduğunda halk arkasından çok gözyaşı dökmüş, büyük bir törenle de 1951'de Bodrum Hâkim'i olarak uğurlanmıştır. İşte bu uğurlamayla Hâkim Hanımın gönül defterine yeni bir sayfa açılmış, dillere destan olmanın sınırına biraz daha yaklaşmıştır. At sırtında keşiflere gidişiyle, adaletiyle, dürüstlüğüyle, insanları sevmesiyle gönülleri fethetmiş, ünü Bodrum ve çevresine yayılmış. Bodrum onunla, o Bodrum'la güzellikler yaşamış. Her insan gibi sevmiş sevilmiş. Yal-

nızlığını, sevgisini şarkılarla, türkülerle paylaşmış. Ama ne yazık ki yüreğine düşen sevdaya yenik düşmüş.

Gerek Tavşanlı'da gerekse Bodrum'da gönüllere taht kuran Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım 1914 yılında başladığı ömür yolculuğuna 18. 5. 1954 tarihinde son noktayı koymuş. Yakınları almış götürmüşler cenazesini Bodrum'dan. Mezarı belki Balya, belki Erdek, belki de İstanbul'da. İşte o gün bu gün Mefharet Hanım öleli tam 45 yıl olmuş. (1998 yılı itibariyle) Dile kolay. Bir değil, beş değil 45 tane yıl. Ömrün yarısından fazla. Ama yıllar unutturamamış onu. Zaten hiç ölmemiş ki. Sevenlerinin gönlün de hep yaşamış... O artık bir efsane. Ölmeden bir gün önce, gece Milas'a Bestekâr Zeki Duygulu'nun konserine giden, *Uslu Dur Kadınım Çıldırtma Beni* adlı şarkıyı aynı programda üç defa okutan bir Bodrum Hâkim'i. Yeniköylü Çelik Amca'nın telinde *"Nasıl Attın Mefharet Hanım İpe Kendini"* diyen bir Bodrum Hâkimi.

O artık; bu satırları yazan 1966 yılında Kastamonu'nun Azdavay ilçesinin, Çengel köyünde çiçeği burnunda bir öğretmenin gecelerinin konuğu. Odada 1963 model pikabın iğnesiyle ses bulan bir Bodrum Hâkimi.

Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi

dizeleriyle haykıran, türkülerimizin nasıl yakıldığını, günümüze kadar da nasıl ulaştığını gösteren Bodrum Hâkimi. O: Kısaca türkülerimizin geçmişiyle geleceği arasında bir köprü. O: Artık türkü olan bir Bodrum Hâkimi...

BODRUM HÂKİMİ
(III)

"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi" adlı makalem Folklor Edebiyat dergisinde yayımlandıktan takriben bir hafta sonra (Folklor Edebiyat C. 5, s. 18 Ankara -1999) Milliyet gazetesi yazarı Hasan Pulur, yazıyı köşesinde dile getirmiş. Sonunda derginin telefonunu, adresini de vermiş. 9 Temmuz 1999 tarihli Milliyet gazetesini alanlar sabahın erken saatinde beni aradılar. İlk arayan Bekir Salim'di. Bekir Salim şiirle, edebiyatla uğraşan bir asker emeklisi. Hasan Pulur'un köşesinde Bodrum Hâkimi'ne yer verdiğini söylüyor, memnuniyetini de dile getiriyordu. Ben, Bekir Salim'in telefonundan sonra Hasan Pulur'un yazısından haberdar oldum. Hemen bir Milliyet gazetesi aldım. Üstat, Folklor Edebiyat dergisinde yazıyı okuduktan sonra, köşesini Bodrum Hâkimi'ne ayırmış. Yazıyı okudum. Hoşuma gitti.

Yazı: 1965 yılında Kastamonu / Azdavay / Çengel köyünde öğretmenlik yaparken Bodrum Hâkimi türküsüyle nasıl tanıştığımı, Bodrum'da Hâkim Hanımla ilgili yaptığım araştırmaları anlatıyordu. Hasan Pulur'u, 1965 yılında Çengel köyündeki öğrencilerim de okumuş olacaklar ki, bana ulaşmak için dergiyi aramışlar. Derginin sahibi Metin Turan da beni aradı. Bana ulaşmak isteyen öğrencilere; *"Ev telefonunuzu vereyim mi"* diye soruyordu. *"Tabii ne demek"* diye cevap verdim Metin'e. O da yazının ses getirmesinden oldukça mutlu olduğunu söyledi. Metinle vedalaştıktan sonra kimler arayacak acaba diye heyecanla beklemeye başladım

İlk telefon Çengel'deyken babasıyla çok iyi görüştüğüm Ahmet Karaca'nın (Satı Bey) kızı Sevim Karaca'dandı. Sevim Karaca ailenin en küçük çocuğuydu. Onu birinci sınıfta okutmuştum. İsminden başka hatırladığım, beline kadar inen belikleri, tertemiz mendili idi. Telefonda titrek ve ürkek bir ses. Hep öğretmenim diyen Sevim Karaca 35 yıl sonra Halil Atılgan'a ulaşmanın sevinciyle ne diyeceğini şaşırmıştı. Halil Atılgan olduğumu anlayınca; *"Hocam ben Sevim Karaca, Ahmet Karaca'nın kızı hatırladınız mı"* ? Sevim'in sesini duyunca içim ürperdi. Anlatamayacağım duygular çöktü serime. Bir ter boşandı. 20 yaşındaki Halil Atılgan'ı yaşadım. Öğrencilerimin Çengel'den ayrılırken, davulla zurnayla Geriş Tepesine, Pınarbaşı nahiyesine kadar uğurladıkları geldi aklıma. Büyük küçük herkes arkamdan gözyaşı dökmüştü. Ben de ağlamış, onları unutmayacak bir Halil Atılgan olarak ayrılmıştım. Sevim Karaca da çok küçük olmasına rağmen Çengel köyü ile Pınarbaşı arasındaki Geriş Tepesi'ne kadar uğurlamıştı beni.

Onu çok severdim. Az konuşurdu. Utangaç hâli, sorduğum sorulara boynunu çekerek cevap vermesi gözlerimin önüne geldi. Tırnak yoklamasındaki elini uzatışı, beyaz yaka siyah önlüğüyle, tertemiz mendilini gösteren Sevim Karaca 35 yıldan sonra beni telefonla arayan ilk kişiydi.

"Hatırladınız mı? Ben Ahmet Karaca'nın kızı" dediğinde: Cevabım, *Hiç kimseyi unutmadım ki* oldu. Sevim'e *Hele seni hiç unutmadım* dedim. Çok sevindi. Sevimle başlayan telefon trafiği telefonumuzun kilitlenmesine kadar gitti.

İkinci arayan da Cemile Çengel'di. Çok iyi hatırlıyorum okul numarası 54'tü. Soyadını Çengel köyünden alan bir ailenin kızıydı. Cemile'yi iki yıl okutmuştum. Babası yoktu. Onun için de bir burukluk vardı üstünde. Oldukça da utangaç ve asabiydi. Taralı saçları kuluncundan beline kadar inerdi. Konuşmayı sevmezdi. Bense ona söz verir, konuşmasını sağlamaya çalışırdım. Sevdiğim öğrencilerdendi. Beni çok sevmesine rağmen hiç belli etmezdi. Uğrun uğrun bakışlarını yakalar, ben de kendisi gibi bakmaya çalışırdım. Benim de kendisi gibi baktığımı görünce, hemen başını çevirir yüzünü kapatırdı. Güzel türkü söylerdi. *"Pencerede tül perde"* diye bir türkü okumuştu. Müzik derslerinde zaman zaman o türküyü söyletirdim. Cemile Çengel sesimden tanıdı. 35 yıldan sonra sesimi tanıyan Cemile Çengel'e ne denilebilirdi ki.

Üçüncü arayan da Niyazi Şen'di. Niyazi, Çengel'de beni kucaklayan, bana bir oda tahsis ederek kahrımı çeken, köye okulun yapılmasını sağlayan, Niyazi Şen'in torunuydu. Niyazi Amca'yı çok severdim. Yol görmüş, umur görmüş, oturup kalkmasını bilen, uzun zaman muhtarlık yapmış, köylüler tarafından da sevilip sayılan biriydi. Lojman inşaatı bitmediği için yapılıncaya kadar beni evinde konuk etti. Ailesi de çok iyiydi. Zamanla beni de aileden biri saydılar. Niyazi Amca beni bir gün görmese merak eder, nerede isem arar bulurdu. Üç erkek, 5 kız babasıydı. Akraba evliliği yaptığı için ikisi erkek, biri kız olmak üzere üç çocuğu ahrazdı. Ahraza Çengel'de samut denirdi. Samutların büyüğünün adı Hasan, küçüğü Ahmet, kızın adı da Altın'dı. Hasan çok başarılı ve de zekiydi. Elinden *uçan ve kaçan* kurtulurdu. Beni de çok severdi. Geçtiğimiz yıllarda kalp krizinden öldü. Ahmet ve Altın sağ. İşte Niyazi Şen, Samut Hasan'ın oğlu, Niyazi Amcanın da torunu.

Dedesinin evinde kaldığım için Niyazi'yi okula gelmeden tanımıştım. Onu herkes, A... Niyazi diye çağırırdı. Bu çağırış Çengel'e özgüydü. Ben de A, Niyazi diye çağırırdım. Küçük Niyazi'nin yalpa vurarak koşması hep gözümün önünde.

Arayanlardan biri de Ahmet Karaca'nın oğlu Sadık Karaca idi. İlkokul birinci sınıfta öğrencim olmuştu. Sadık Karaca'yı da babasının evine sıkça gittiğim için okula gelmeden tanımıştım. O da kardeşi Sevim Karaca gibi sessizdi. Babalarının gün gürmüş, konuşmayı seven, köyünde kültürlü kişilerinden olmasına rağmen çocuklar içine kapanıktı. Tanıdığım, konuşmayı sevmeyen Sadık, telefonda bülbül gibi şakıyordu.

Köylüleri sordum. Gücük Mehmet'in, Papaz Muhtarın öldüğünü, İstanbul Küçük Çekmece'de lokanta çalıştırdığını, yazın da köye gittiklerini, Çengellilerin derneğini kurduğunu, Azdavaylılar derneğinin de yönetiminde olduğunu söyledi. 35 yıl Sadık'ı ne kadar değiştirmişti. Bilmediğim bir çehrenin dilinden bal akıyordu sanki. Hayli malumat aldım. Köylülerin çoğu İstanbul'a yerleştiği için okulun da kapandığını söyledi.

Sadık telefonumu, öğrencilerin çoğuna vermiş olmalı ki günlerce telefonum susmadı. Arayan arayana, Sekiz Süleyman, Dokuz Süleyman, Mahir Kuru, Şaban Uzun, daha adlarını hatırlayamadım öğrencilerim. Yıllardan sonra onların sesini duymak ne büyük mutluluktu. *"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi"* yazısı beni nerelere götürdü. Hayatımın en mutlu dakikalarını yaşadım. Anlatılmaz, paha biçilmez, kâğıda kaleme sığmazdı yaşadığım mutluluklar.

Telefon trafiği takriben on gün devam etti. Bu zaman içinde başka bir telefon daha aldım ki: Âşık Nizarî'nin dediği gibi : *"Bin derdim var idi bir daha oldu / Derdimin dermanı aman ha aman"*. İşte öyle bir şeydi. Arayan Hayrettin İvgin'di. Hayrettin Beye Adalet Bakanlığından bir daire başkanı benimle görüşmek istediğini söylemiş. Hem de Bodrum Hâkimi yazısıyla ilgili. Adalet Bakanlığı devreye girince ürperdim doğrusu. Aklıma Hâkim Hanım'a beste yapan, türkü yakan Bodrum'un Çiftlik köyünden Mustafa Bacaksız, namı diğer Çelik Amca geldi. Çelik'in Bodrum Hâkimi'ne yaktığı türkü popüler olup altın plâk alınca: Bir gün iki jandarma gelmiş, doğru Bodrum Adliyesine götürmüş garibimi. Devletin Hâkimine türkü yaktığı için yargılanmış. Ben de kendi kendime bu kadar güzellikleri yaşadıktan sonra yazı bizi de yargıya götürdü diye düşünmedim desem yalan olur. Heyecanla daire başkanını aradım. Başkan yerindeymiş. Görüştük.

Başkan, Hasan Pulur'un köşesinde *"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi"* yazısından sonra, dergiye ulaşarak yazının tamamını okuduğunu, Hâkim Hanımın intihar sebebinin çok dikkatini çektiğini, 17 Mayıs 1952 tarihinde intihar eden Hâkim Hanım'ın dosyasını buldurduğunu, bir takım bilgi ve belgeler tespit ettikten sonra bana ulaşmak için de Hayrettin İvgin'i aradığını, tespit ettiği bilgi ve belgeleri bana vereceğini söyledi…

Nasıl sevindim anlatamam. Başkandan randevu alarak bir gün sonra makamına gittim. Gerçekten dosya elinin altındaydı. Dosyayı bana vermedi. Ama tespit ettiği notları, Hâkim Hanım'ın Kütahya Tavşanlı'da Hâkimlik yaparken bir şikâyet üzerine alınıp Bodrum'a gönderildikten sonra zamanın Başbakanı Adnan Menderes'e çekilen çok sayıdaki telgraf örneklerini gösterdi. Ama Hâkim Hanım'ın hangi sebepten intihar ettiği dosyada ve otopsi raporunda da belli değildi. Ancak intihar ettiği, Bodrum'da göreve başladıktan sonra sıkça rapor aldığı, psikolojik

tedavi gördüğü, rahatsız olduğu konusunda bilgiler bulunduğunu söyledi. Sicil dosyasındaki resmini de verdi.

Daire başkanının verdiği bilgilerle Bodrum'dakiler birbirini tutmuyordu. Başkana göre, Hâkim Hanım bunalım sonunda intihar etmişti. Hâkim Hanımın intihar sebebi beni kısmen aydınlatmış olsa da istenilen sonuca ulaştığım söylenemezdi.

Bodrum Hâkimi yazısının yayımlanmasından birkaç ay sonra telefon çaldı. Kaldırdım. Arayan Çengel köyünden öğrencim Sadık Karaca idi. Hoşbeşten sonra Sadık beni fazlasıyla memnun edecek bir haber verdi. *"Hocam benim İstanbul Küçük Çekmece de lokantam var. Bizim dönem öğrencilerinin hepsine haber verdim. Toplanacaklar. Sizi de bekliyoruz"* dedi. Benim için haberlerin en güzeliydi. Katmerli bir haberdi doğrusu. *"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi"* beni 35 yıl sonra öğrencilerimle buluşturuyordu. Herkese nasip olmayacak bir buluşmaydı bu. Gözlerim dolu dolu telefonu kapattım.

Telefonu kapattıktan sonra, *"Çengel Geceleri"* geldi aklıma. Çengel'deyken Ilıca köyüne okul gezisi yapmıştık. Köy Pınarbaşı kalyonunun hemen bitiminde kurulmuştu. Ilıca Çay'ı okulun dibinden geçiyordu. Çocuklara suya girmeyeceksiniz dediğim hâlde dinlemeyip girmişlerdi. Yıkandıkları yere geldim. Benden habersizlerdi. Suya girenlerin çamaşırlarını topladım. Haydi, bakalım benim sözümü tutmayanların cezası budur demiştim. Nasıl da pişman oldular. Bir müddet sudan dışarı çıkamadılar. O zaman köyün İlkokulu Müdürü İzzet Demirci idi. Bağlama çalardı. Onun için de iyi anlaşırdık. O günler canlandı gözümde. Hey gidi günler diyerek geçmişi hatırladım. Dile kolay, koca 35 yıl geçmişti. (1998 yılı itibariyle) Acısıyla tatlısıyla 35 yıl. Cahit Sıtkı'nın dediği gibi ömrün yarısıydı.

Çengel gecelerinin yalnız adamı 35 yıldan sonra öğrencilerine kavuşuyordu. Çok mutluydum. Bizim için mutluluk Kaf Dağı'nda akan bir çeşme değildi artık. Gönlüm yıllardan sonra saçlı sakallı, çorlu çocuklu öğrencilerime kavuşmanın heyecanıyla dolup taşıyor, kanatlı bir kuş olmuş daldan dala uçuyordu.

Daldan dala uçan deli gönül bizi aldı götürdü Düziçi İlköğretmen Okulu yıllarına. Kendi ciltlediğim kırmızı kaplı hatıra defterinin satırlarına. Azdavay'la, Zarı (Pınarbaşı'nın eski adı) ile ilgili hiçbir şey yok mudur diye sayfaları karıştırdım. 10 Kasım 1965 tarihinde yazılmış Otelci, Pınarbaşı'nın Karafasıl köyünden Mehmet Çiftçi'nin satırlarına rastladım. Bakın neler yazmış Otelci Mehmet Amca:

"Sayın Halil Hoca Evlâdım

10 Kasım 1965 günü ziyaretinize geldiğim zaman bana gösterdiğin hüsnü teveccühten ve böyük ikram benim size karşı ilk gördüğüm zaman yaptığım iltifatın yanında çok küçük kaldı. Beni hakikaten mahcup ettin. Buna mukabil sizlere hizmet etmek vazife olmuştur. İnşallah çalışırız. Sizlere hatıra olarak şu aciz kalemimle size hatıra bırakırdım. Sizleri Ulu Tanrıya emanet eder hayırlı ve başarılı işler temenni ederim. 10 Kasım 1965. Pınarbaşı bucağından Otelci Karafasıl köyünden Mehmet Çiftçi". (İmza)

Mehmet Amca'yı çok severdim. Baba oğul gibiydik. Parasız kaldığımda borç alır aybaşında da öderdim. Verdiği parayı unutmamak için yazardı. *"Oğul bu itimatsızlık değil unutmamak içindir. Sen de verdiğini yaz"* derdi. Az konuşur, öz konuşurdu. Otel dolmadıkça kaldığım odaya müşteri almazdı. *"Evlâdım"* diye hitap etmesini severdim. Demokrat Partiliydi. Son Havadis gazetesi okurdu. Çok dürüstü. Pınarbaşı'ndaki bakkallar hakkında da zaman zaman bana bilgiler aktarırdı.

Pazar günü Pınarbaşı'nın pazarıydı. Köylüler ihtiyaçlarını buradan karşılarlardı. İhtiyacım olduğunda Pınarbaşı'na ben de gider, Mehmet Amca'yı da ziyaret ederek gönlünü hoş ederdim. Gitmediğim zamanlar bizim köylüleri bulur selâm gönderirdi. Mehmet Amca irtibat büromdu sanki. Yörede okuyup yazan üç beş kişiden biriydi. Bana göre hayli yaşlıydı. Öleli kaç yıl olmuştur kim bilir. Belki de Otelci Mehmet'ten geriye kalan tek hatıra defterime yazdığı iki satır yazıdır. Vay Karafasıllı Otelci Mehmet Ağa vay. Şimdi çocuklarında bile seni hatırlatacak hiçbir şeyin yoktur belki. Hâlbuki sen ne iyi insandın. Gariplerin, kimsesizlerin dostuydun. Karacaoğlan'ın dediği gibi *"Adın ne idi unuttum / Çağırmayı çağırmayı."* Ben bile otelinin adını dahi hatırlayamıyorum.

Mehmet Amcadan başka Ilıca Köyü Öğretmeni İzzet Demirci'nin satırları da varmış defterde. O da birkaç satırla duygularını dile getirmiş.

"Kıymetli Meslektaşım Halil Bey !...

Sizlerle tanıştığım ilk andan itibaren değerli ve meziyetli bir arkadaş olduğunu kestirebildimdi. Aramızda neşeli saatler gelip geçti. Daima birbirimizi unutmamak için bu satırlarımı karalıyorum. Bu yalan dünyaya elveda olsun. Hayatta üstün başarı ve muvaffakiyet dilerim. Saadetler. Sizleri kalbinde yaşatacak olan (.....) arkadaşın Kastamonu vilayeti Azdavay kazasının Ilıca Köyü Öğretmeni İzzet Demirci." (İmza -Tarih yok)

İzzet Demirci şimdi nerededir. Ne iş yapar. Öldü mü, sağ mı bilemiyorum. Onu hep *"Irmaktan geçemiyom / Düş gördüm seçemiyom"* türküsüyle hatırlıyorum.

İşte ben böyle eski günleri yaşarken beklediğim telefon geldi. Arayan Sadık Karaca idi. Buluşma gününü bildirdi. Buluşma yerimiz Bayrampaşa Otogarıydı. Kavlimize göre ben saat 15 00 sularında otogarda olacaktım. Dediğimiz gibi oldu.

Sadık'ı 1966 yılından bu yana hiç görmemiştim. Ben tanıyamazdım ama o beni tanır diye düşünüyordum. Otobüste giderken Çengel'in yalnız gecelerinde günlük tutmadığıma hayıflandım. Öğrencilerimle yaşadığım hatıralarımı günü gününe yazsaydım ne kadar güzel olurdu dedim. Gerçekten de yazılı olmayan her hatıra zaman denilen ırmakta kaybolup gidiyor. Şimdiki aklım olsaydı neler yapmazdım Çengel'de. Yörenin bütün folklor ürünlerini derlerdim. Hiçbir derleme yapmadım Çengel'de. Çünkü aklımız ermiyordu. O zamanlarımın boşa geçmesini hayatımın yaşanmamış günleri olarak kabul ediyorum. Kastamonu özellikle Azdavay, Pınarbaşı hiç el değmeyen yörelerimizdendi. Kim bilir neler çıkardı. Ama geçmişi geri getirmek mümkün değil. Onlar hep geride kaldı. Ama hiç olmazsa *"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi"* ortaya çıktı. *"O da benim için en büyük avuntu kaynağı oldu"* diyerek kendimi teselli ettim.

Bu düşüncelerle Bayrampaşa Otogarına indim. İner inmez çocuklar hemen tanıdı. Ağzım alışmış çocuklar demeye. Hâlbuki hepsi de saçlı sakallı kocaman adam olmuşlar. 1965 yılında 8–10 yaşında olan çocuk, 35 yıl sonra kaç yaşında olur varın siz hesap edin.

Sadık Karaca, Niyazi Şen ve bir öğrencim daha vardı karşılamaya gelenlerin içinde. Adını hatırlayamıyorum. Çocuklarla sarmaş dolaş olduk. Ana özlemiyle kucaklaştık. Sevinç gözyaşlarımız aktı. Ağlıyorduk. Neden ağlıyorduk. Doğrusu, nedene, niçine cevap vermek çok zordu.

Sadık Karaca *"Hocam hiç değişmemişsiniz. Sadece saçlarınız beyazlanmış"* dedi. Takıldım Sadık'a. Kuzgun yavrusuna hep *"Appağım yavrum appağım dermiş, sizinki de kuzgunun hesabına döndü."* Niyazi Sadık'ı destekledi. *"Hocam Sadık doğru söylüyor".*

Kavuşma seremonisinden sonra eşyaları arabaya yerleştirdik. Sonra da Küçükçekmece'ye doğru hareket ettik. Buluşma vakti akşamdı. Sadık'ı lokantasına bıraktıktan sonra Niyazilere gittik. Akşam denilen saatte lokantada buluştuk. Ben içeriye girince bütün öğrencilerim ayağa kalktı. Hayli kalabalıktı. Beni öğretmen masasına oturttular. Yoklama yapıldı. Yoklamadan sonra numara sırasıyla herkes benimle ilgili hatırasını anlattı. Gözlerim dolu dolu dinledim. Sahneye koyduğumuz piyesler, Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, okul bahçesini ağaçlandırmamız, voleybol sahası yapmamız anlatıldı. Mutluluk gözyaşları sel oldu aktı. Bu bir sevda değildi. Aşığın maşukuna kavuşması hiç değildi. Bu başka bir kavuşmaydı.

Yıllarca biriken özlemlerin bileşimiydi. Evet, adını koyamadığım duyguların bileşimiydi bu.

Bana bağlama çaldırttılar. Ben çalarken Mahir Kuru gözlerinden siyim siyim döküyordu. 8 Süleyman, 9 Süleyman, Mustafa Kuru da gelmişti. Mustafa Kuru Muhtar Papazın oğlu, Mahir Kuru'nun da babasıydı. Çengel'de iken çok samimi idik. Hayli yaşlanmıştı. Yanıma oturdu ve de hiç ayrılmadı.

Çaldık söyledik. Ayrılık saati geldiğinde Mahir Kuru hâlâ ağlıyordu. Ağlamak da güzeldi. Hele böyle bir günde daha da güzeldi. Kısaca o gece Kerime Nadir'in romanı gibi; *"Ömrümün Tek Gecesi"* oldu. O gece anlatılamazdı. Evet, doğru söylüyorum anlatılamazdı. Yaşamak gerekirdi. Hayatımda yaşamadığım mutlulukların sevinci vardı gözlerimde. Bitmesini istemediğim dakikalar su gibi akıp gitti. Tanrı'ya şükür ki böyle bir geceyi yaşattı bana. Minnettarım.

"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi" yazısının yaşattığı güzellikler bununla da bitmedi. Bu yaşadığım güzellikler kışındı. Aynı yılın yazında tatil için Antalya'ya gittik. Kemer Beldibi'nde bir otelde kalıyorduk. Antalya Radyosunda Prodüktör dostum Hüseyin Aslangiray'ı ziyaret ettim. Çok mutlu oldu. Hasret giderdik. Kendi yaptığı canlı yayın programına katılmamı istedi. Memnuniyetle dedim. Belirlenen gün ve saatte Antalya Radyosunda Hüseyin Aslangiray'ın programına konuk oldum. Konumuz kültür, araştırma, folklor vb. idi. Kısaca kendimi tanıttıktan sonra, spiker hangi araştırmanın daha çok etkilediğini, iz bırakanın hangisi olduğunu, nasıl başladığını, geliştiğini sordu. Araştırmacılığımın Düziçi İlköğretmen Okulundan, Köy Enstitüsü bulaşığı olduğumdan kaynaklandığını, en etkileyici araştırmamın da *"Bodrum Hâkimi"* olduğunu, yaşadığım hatıraları da program akışı içinde özetledim. Halk Edebiyatımızdaki turna motifiyle ilgili de bir araştırma yaptığımı, ilginç hatıralar yaşadığımı anlattım. Anlatırken Prodüktör Hüseyin Aslangiray kulaklıkla; *"Hocam sizinle görüşmek isteyen iki dinleyici var. Telefonlarını alsak programdan sonra görüşür müsünüz"* dedi. Elbette görüşürüm cevabını verdim.

Programı alnımızın akıyla bitirdik. Çayımızı yudumlarken Hüseyin Aslangiray, Kadirli'li, Antalya'da bir dershanede öğretmenlik yapan Ali Göloğlu adlı dinleyiciyi bağlattı. Sn. Göloğlu benim öğretmen okulundan arkadaşım İsmail Göloğlu'nun yiğeni imiş. Kültürel değerlere sahip çıktığımız için teşekkür ediyor, tanışmak için de evine davet ediyordu. Eve gelemeyeceğimizi söyledim. *"O zaman biz kaldığınız otele gelelim, kabul eder misiniz"* dedi. Memnuniyetle diyerek, saat 16 00–17 00 sularında otelde olacağımızı söyledim. Otelin adresini ve telefonunu verdim.

Program esnasında bizi arayan öbür dinleyiciye de telefonla ulaştık. Tanışmak istediğini, kuş ve hayvan portreleri yapan bir ressam olduğunu, özellikle tur-

na portreleri yaptığını söyledi. Tanışmak istiyordu. Aynı gün saat 13 30 da Antalya Radyosunda buluşmak üzere randevulaştık. Ressam dinleyicimiz verilen saatte radyoya geldi. Uzun uzun sohbet ettik. Yaptığı portrelerden 12 tane de bana armağan etti. Tablolar müthişti. Turna ve Kangal köpeklerinin portreleri harikaydı. Canlı gibiydi. Hüseyin'e; işte bu güzellikler parayla pulla satın alınacak cinsten değil Hüseyinciğim, güzellikleri sizin sayenizde yaşadık, diyerek yapılan işin önemini vurguladım.

Öğle yemeğinde, Antalya Radyosunda Prodüktör Saffet Uysal Bodrum Hâkimi ile ilgili bir kitabın Antalya'da Simge Kitap Evi tarafından yayımlandığını söyledi. Yemekten sonra doğru kitap evine gittik. Hüseyin Aslangiray beni yetkililerle tanıştırdı. Programı dinledikleri için sesimi tanıdılar. Kitap evi sahibi Bodrum Hâkimini armağan etti.

Yazarı, Belkıs Öztin Koparanoğlu adında bir edebiyat öğretmeni. Yazarın babası Hâkim Hanımın yanında kâtip olarak çalışmış. Kitabı da babasının vasiyetini yerine getirmek için kaleme almış. Kapağa da Hâkim Hanım'ın güzel bir resmini koymuş. Kitaba sahip olduğum için çok sevinçliydim. Kısa zamanda okumak kaydıyla çantama koydum. Kitabın yayımlandığından yeni haberim olduğu için hayıflandım. Çünkü *"Bodrum Hâkimi"* benim için önemliydi. Hâkim Hanım'ın intihar sebebi çözülmemişti. İntihar sebebinin çözüleceği düşüncesiyle ayrıldık kitap evinden.

Benimle tanışmak isteyen ikinci dinleyici Ali Göloğlu'na, saat 16 00 - 17 00 civarında otelde olacağımızı söylemiştik. Ama Antalya'da ha şurası, ha burası derken geciktik. Saat 17 00 civarında misafirlerin gelip gelmediklerini öğrenmek için oteli aradım. Görevli takriben bir saat bekleyip gittiklerini söyleyince beynimden vurulmuşa döndüm. Bu kadar erken geleceklerini hiç düşünmemiştim. Hemen adıyla rehberden telefonuna ulaşmak istedim. Radyoda görüştüğümüz telefon adına kayıtlı değilmiş.

Kendimi kültür aşkıyla yanıp kavrulan dinleyiciye affettirmek için çareler arıyordum ki: Telefonuna ulaşmak için Prodüktör Hüseyin Aslangiray geldi aklıma. Hüseyin'i aradım. Hüseyin; *"Sarı kâğıtlara yazarak duvara yapıştırmıştım. Vallahi hocam, siz görüştükten sonra dürdüm büktüm her ikisini de çöpe attım. Çocuklar Bodrum'a tatile gitmek için arabanın için de beni bekliyorlar."* dedi. Yapacak hiçbir şey yoktu. Umutlarım suya düştü. Kendi kendime, *"Hep verdiğin sözleri yerine getirmekten başına bin türlü belâ geldi, ama bu sözünü yerine getiremedin, yazıklar olsun Halil Atılgan"* dedim içimden. Verdiğim sözü yerine getiremediğim için kendime saygısızlık yaptığımı düşündüm.

Aradan takriben bir saat geçmişti. Biz de Beldibi'ne gitmek için hazırlanıyorduk ki: Eşimin cep telefonu çaldı. Arayan Hüseyin Aslangiray'dı. *"Hayırdır Hüseyinciğim"* dedim. *"Hocam sizinle telefonla görüştükten sonra radyoya uğradım. Mesainin bitmesine rağmen telefonları bulmak için bütün çöp kutularını karıştırdım. Telefonu buldum. Kâğıt kaleminiz varsa hemen yazdırayım"* dedi. Dona kaldım. Kurşun yesem bir damla kanım akmazdı. Zahmet etmişsin de diyemedim. Çünkü bu zahmetten öte bir hizmetti. Kişiye duyulan en büyük saygı, boğulan birini kurtarmak gibiydi. Hüseyin'e, *"Benim için fedakârlık ancak böyle olabilirdi. Sen fedakârlıkların en yücesini yaptın. Bu teşekkürle ödenmez. Ben de sana teşekkür etmiyorum"* dedim. Hüseyin Aslangiray müthiş bir dostluk örneği sergilemiş, fedakârlığın en güzelini yapmış, sonra da çocuklarıyla birlikte tatile gitmişti. Sevgili Hüseyin bu zamanda, böyle insanların hâlâ bulunduğunu kanıtladı. Var olasın Hüseyin. Kadirşinas, vefakâr dost…

Tanışmak isteyen Ali Göloğlu'nu hemen aradım. Defalarca özür diledim. Bir sonraki günde evine konuk olduk. Kahvesini içerek kendimizi affettirmeye çalıştık. Nasıl da mutlu oldu. İnsanları mutlu etmek ne kadar güzel dedim. Keşke herkes Yunus gibi, Hacı Bektaş-i Velî gibi olsa diye düşündüm. Ne demiş Hünkar: *"İncinsen de incitme".*

"Aşk meydanı bu meydan / Can-dostun, can - erindir
Yücelerin katında / Aşkı bilenlerindir "

"Gönül bu Hak yapısıdır / Aşk ve birlik tapusudur
İyi bil cümle âlemi / Doğruluk dost kapısıdır"

Hacı Bektaş düşüncesini uygulamak oldukça zor bu zamanda. Zira hatır yerini satıra, gönül yerini katıra bıraktı.

Ali Göloğlu'nu mutlu etmenin sevinciyle Beldibi'ne döndük. Başladığım *"Bodrum Hâkimi"ni* bir an önce bitirmeliydim. Kaldığım yerden devam ettim. Yudum yudum okuyor, önemli yerlerin altını çiziyordum. Okudukça Hâkim Hanımın intihar etmesinin esrarı da çözülüyordu. 31. sayfadaki satırlar çok önemliydi.

"Bodrum'a kış iyiden iyiye gelmişti. Hemen hemen her gün ya poyraz, ya lodos eser, yağmur da deli deli yağardı. Öyle günlerde okula gidip gelmemiz çok zordu. Böyle kış günlerinin birinde denizin meşhur dalgalarını yiyerek kendimizi evlerimize zor atmıştık. Erişteler (deniz yosunu) yalı kıyısında havada uçuşuyordu. Evin kapısından içeri girerken üstümüz başımız erişte doluydu. Oturma odasında annemle (Yazarın annesi Ayşe Hanım) Hâkim Hanım Teyze karşılıklı oturuyorlardı. Bizim eve gelişimizi fark etmemişlerdi. Hâkim Hanım Teyze hem ağlıyor hem de anneme alçak sesle bir şeyler anlatıyordu. Annem de

can kulağıyla onu dinliyordu. Anlattıklarını da başıyla onaylıyordu. Kardeşimle odaya girmedik. Üstümüzü çıkardık. Oda kapısının dışına oturduk. Konuşulanları dinlemeye başladık. O, boynundaki külçe incisiyle ha bire oynuyor, konuşurken sesi titriyordu. Anneme:

-Çok sevdiğim bir ağabeyim var. Kalp hastası. Onun için çok üzülüyorum. Bu hastalığın tedavisi yok. Bazı nedenlerle kırıldık. Sorma nedenini söyleyemem. Ağabeyimin Fahir adında tıpta okuyan dünya tatlısı, canım, ciğerim bir oğlu var. Onu kendi oğlum gibi seviyorum. Ömrüm olursa onu en yüksek yerlere kadar okutacağım. Yaz tatilinde zaten yanıma gelecek. Biliyor musun ben nişanlıydım... Yüzüme öyle şaşkın şaşkın bakma. Sözümü de hiç kesme sakın. Birbirimizi o kadar çok seviyorduk ki anlatamam. Leyla ile Mecnun gibiydik. Kafa yapısıyla, dış görünüşüyle her şeyiyle bana hitap eden mükemmel biriydi. Ama ne yaparsın, Allah birleşmemize izin vermedi. Tanrının rahmetine kavuştu. O öldükten sonra dünyam yıkıldı, karardı. Kimseleri beğenmedim. Kimseyle de evlenmeyi düşünmedim artık. Düşünemem de zaten. Mezarını bile ben yaptırdım. Şimdi İstanbul'da gömülü… Onun yanında yerimi ayırttım. Ölünce yanına gömüleceğim. İkimiz de öğrenciydik. Çifte kumrular gibiydik. Üniversitedeki aşklar başka oluyor. Pek çok kişi aşkımızın yüceliğini, güzelliğini bilirdi.

Son sınıfta nişanlanmıştık. Nişanlım ameliyat sırasında öldü. Dünyam o günden beri yıkıldı. Gülsem, neşeli görünsem bile içimde kapkara rüzgârlar esiyor. Yüreğimi devamlı oraya fırlatıyor. Acılarım azalacağına her gün ipek kozası gibi daha da sarıyor etrafımı. Onu aklımdan, içimden ne çıkarabiliyorum, ne de atabiliyorum. Adını da sorma bana. Asla söyleyemem. Kendisiyle beraber kalbimin en derin köşesine gömdüm adını. Yalnız kaldığım anlarda, günlerde hep onu düşünüyorum. Hayali gelip gelip oturuyor bazen. O anlarda çıldıracak gibi oluyorum. İntihar edip bir an önce gitmeyi de düşünmüyor değilim ".

Anladığımız kadarıyla Hâkim Hanım Bodrum'da; ölümle iç içe yaşamakta, ölmeyi aklından çıkarmayan, ölen nişanlısına kavuşmak arzusuyla yanıp kavrulan bir kişilik sergilemekte. Ölme, intihar etme arzusu her gün biraz daha öne çıkmakta. İşte bu duygularla Bodrum'da Koyun Baba Koyu'na bir keşfe gider. Keşiften sonra oradaki Koyun Baba yatırını da ziyaret ederek dilekte bulunur. Ayşe Hanım (Yazarın annesi-Kâtip İlyas Beyin eşi) ne dilekte bulunduğunu sorar. Hâkim Hanım cevap verir: (...) *"Bilmiyor musun da gönlümdeki dileği bana soruyorsun. Tanrıdan nişanlımın günahlarını affetmesini istedim. Ayrıca bir an önce onun yanına gitmek için de dilekte bulundum. Bana öyle kaşlarını çatarak bakma Ayşe'm. Göreceksin kısa zamanda onun yanına gideceğim. Bugün tuttuğum dilek de böylece gerçekleşmiş olacak".*

Hâkim Hanım Ayşe Hanım'a bir başka günde: *"Benim büyük aşkım ölen nişanlımı biliyorsun. Onu asla unutmadığımı da. Her gün ona kavuşma arzum daha da artıyor. Kendimi çok kötü hissediyorum, yaşamak filan da istemiyorum"* diyerek ölüme biraz

daha yaklaştığını açıkça ifade eder. Bu sıkıntılar içerisindeyken başının ağrısını dindirmek için evdeki bütün ilaçları içerek ölmeyi dener. Fakat başarısızlıkla sonuçlanır. Ama yine de yılmaz, sevdiğine kavuşmak için bu kez işi bitireceğinin sözünü verir kendi kendine.

Aylardan Ramazan günlerden Pazar'dır. İlaç içip de ölüme kavuşamadığı günün sonrası Hâkim Hanım evinde hastadır. Gerisini Bodrum Hâkimi kitabından aktaralım: "*Azıcık sağı solu toplarken kapı çaldı. Gelen Terzi Hasibe Teyze idi. Bayram için yaptırdığı elbisenin provasını yapmaya gelmişti. Onunla sokak kapısının önünde konuştu. Ona; 'Şimdi gidin Hasibe Hanım. Prova olacak hâlde değilim. Biraz hastayım hâlimi görüyorsun. İlaçlarımı aldım. Yatıp uyuyacağım. Öğleden sonra gel. O zaman provamı yap. Hem beni o zaman daha iyi göreceksin. Güle güle şimdilik' diyerek onu bir an önce başından savdı.*

Hasibe Hanım gidince sokak kapısını arkadan sürgüledi. İçeri girdi. Boy abdesti aldı. Yukarı kata çıktı. Gelin olacağı zaman giymek için aldığı canı gibi sevdiği pembe, bol, yarım kollu gecelik ve sabahlık takımını sandıktan çıkardı. Özenle giydi onları. Güzelce makyajını yaptı. Kırmızı rujunu ve kırmızı ojelerini hem el hem de ayak tırnak-larına sürdü. Namazlığını yayarak namazını kıldı. Kuran-ı Kerimden bir sure okudu. Kuran-ı açık olarak seccadenin yanına bıraktı. Pembe iğne oyalı yeni başörtüsünü de katlayıp yanına koydu. Nişanlısının resmini yerine koydu. Kendi kendine bir yandan konuşuyor, bir yandan da gözyaşları yanaklarını ıslatıyordu. Bu sefer başarılı olmalıyım. 'Düşüncelerimi şimdi gerçekleştirmeliyim. Arkamdan kimse suçlanmamalı, zaten suçlanmayacak' dedi. Dün akşamdan beri filim kareleri daha da büyüyerek içine alıp dönüyordu etrafında. Boğulacak gibiydi. Bakışları iyice sabitleşmişti. Kareler onu içine çekiyordu'. Yalnızlığım, yaşım, sıkıntılarım hepiniz biteceksiniz birazdan. Of kimseye açamadığım bu krizler delirtecek beni. Sevgilim beni çağırdığını duyuyorum. Bütün benliğimle her şeyimi sana vermiştim. Şimdi sana geliyorum. Yeter artık çektiğim ne varsa' dedi. Oda da dolaşmayı bıraktı. Divana oturdu. Beyaz bir kâğıda vasiyetini yazdı. Vasiyetinde: Ölümünden kimsenin sorumlu olmadığını İstanbul'a gömülmesini, Fahir, (Yiyeni) Fahir'in dayısından başka ölümünü kimseye haber vermemelerini, ölüsüne ne savcı Ahmet'in ne de Dr. Misoğlu'nun dokunmamasını onların üzülmemelerini, öbür tarafta sevdiklerinin beklediğini yazıyor 'Hoşça kalın' diyordu. Kâğıdı iyice katladı, sağ elindeki kalın kırma bileziğinin altına güzelce yerleştirdi. Merdivenlerden ruh gibi indi. Bir çanağa zeytinyağı koydu, ipi iyice yağladı. Ayağına topuklu en şık terliklerini giydi. Merdivenlerden elinde iple çıkarken 'Ölüm senden korkmadım, korkmuyorum. Sana geliyorum. Yakalayacağımı sandığım hayallerim uçtu gitti. Hoşça kalın evim, Bodrum, çocukluğum, gençliğim, kızlığım, orta yaşlılığım, kısaca her şeyim' diye aklından geçirdi. Merdiven tırabzanına ipi geçirdi. Tekrar aşağıya indi. Odadan sehpayı aldı, ipin altına göre ayarladı. Sehpanın üstüne çıktı. İpi boynuna geçirdi. 'Hâkim Hanım, bunca yıl nice insanların kararlarını verdin. Ya affettin ya cezalandırdın. Şimdi de kendini yargıladın, idam cezanı verdin. Tarihte böylesi görülmemiş, görülmeye-

cektir herhâlde... Hadi Sayın Hâkim Hanım kalemi kır, işi bitir. (Bütün bu ayrıntıları bir kâğıda karalamış, arasına da vasiyetini koymuş. Üstün de 'Başkâtip İlyas Öztin'e aittir yazılı kocaman bir zarfın içine koyup kapatmış. İlyas Öztin yanında çalışan kâtibi, yazarın da babası) Sehpayı ayağı ile itti. Yağlı elleriyle duvara çarpmamak için duvarı itti. Elinin yağ lekeleri tanıklık edercesine duvara çıktı." (Bodrum Hâkimi, Belkıs Öztin Koparanoğlu, Simge Kitapevi, Antalya 2002.)

Evet, Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım, 17 / 5/ 1954 Pazar günü, Ramazan Bayramına birkaç gün kala kalemi kırmış, kendi idam cezasını kendisi vermiş, 24. 9. 1951 tarihinde Bodrum'da başlayan Hâkimlik görevi de böylece sona ermişti. O artık yoktu. O; sözünü yerine getiren, nişanlısına kavuşan yeni bir hayatın Mefharet Hanımı. Türkülerde yaşayacak, Çelik Amca'nın sazından çıkan nağmelerle hayatını sürdürecek bir Bodrum Hâkimiydi. O artık kara toprağın geliniydi.

Ben, Bodrum Hâkimi türküsüyle 1965 yılında Çengel'in yalnız gecelerinde tanışmıştım. Bodrum Hâkimini araştırdıktan sonra da, *"Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi"* yazısıyla konuyu dile getirmiş, sonunu da aşağıdaki satırlarla bağlamıştım. Nedense bu yazıyı da aynı satırlarla bağlamak geldi içimden.

"Bodrum Hâkimi Mefharet Hanımı, Bahçıvan veya Asarlı Ahmet olarak bilinen kardeşi Ahmet Abdülhadi okutur. Bodrum'da İz Bırakanlar takviminde Hâkim Hanım'ın doğumu 1906 olarak gösterilmişse de Erdek Nüfus kütüğünden aldığımız kayıtlara göre Hâkim Hanım 2.3.1914 tarihinde İzmir'de doğmuştur. Adı Fatma Mefharet Tüzün'dür. 1942 yılında verdiği veraset ilâmından Cumhuriyet Savcılığı İstanbul Ceza Evinde Hâkim adayı olduğu anlaşılmaktadır. Hukuk Fakültesini bitirdiği, ilk göreve nerde ne zaman başladığı tespit edilememiştir. Ancak uzun müddet Kütahya Tavşanlı'da Hâkim olarak görev yapmış, orada da gönüllere taht kurmuş, tayin olduğunda halk arkasından çok gözyaşı dökmüş, büyük bir törenle de 1951 de Bodrum Hâkimi olarak uğurlanmıştır. İşte bu uğurlamayla Hâkim Hanım'ın gönül defterine yeni bir sayfa açılmış, dillere destan olmanın sınırına biraz daha yaklaşmıştır.

At sırtında keşiflere gidişiyle, adaletiyle, dürüstlüğüyle, insanları sevmesiyle gönülleri fethetmiş, ünü Bodrum ve çevresine yayılmış. Bodrum onunla, o Bodrumla güzellikler yaşamış. Her insan gibi sevmiş sevilmiş. Yalnızlığını, sevgisini şarkılarla, türkülerle paylaşmış. Ama ne yazık ki yüreğine düşen sevdaya yenik düşmüş. Gerek Tavşanlı' da gerekse Bodrum'da gönüllere taht kuran Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım 1914 yılında başladığı ömür yolculuğuna 17.5.1954 tarihinde son noktayı koymuş. Yakınları almış götürmüşler cenazesini Bodrum'dan. Mezarı İstanbul'da.

İşte o gün bu gün Mefharet Hanım öleli tam 49 yıl olmuş. Dile kolay. Bir değil, beş değil 49 tane yıl. Ömrün yarısından fazla. Ama yıllar unutturamamış onu. Zaten hiç

ölmemiş ki. Sevenlerinin gönlünde hep yaşamış... O artık efsane bir Bodrum Hâkimi. Çiftlik köyünden Çelik Amcanın telinde "Nasıl attın Mefharet Hanım ipe kendini" diyen bir Bodrum Hâkimi. Bu satırları yazan, 1966 yılında Kastamonu'nun Azdavay ilçesinin, Çengel köyünde çiçeği burnunda bir öğretmenin gecelerinin konuğu. Odada 1963 model pikabın iğnesiyle ses bulan bir Bodrum Hâkimi.

"Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi"

dizeleriyle haykıran, türkülerimizin nasıl yakıldığını, günümüze kadar da nasıl ulaştığını kanıtlayan Bodrum Hâkimi. O: Kısaca türkülerimizin geçmişiyle geleceği arasında bir köprü. O: Artık türkü olan bir Bodrum Hâkimi..."

Halil Atılgan ve Hale Gür
yöre türkülerinin özelliklerini ve güzelliklerini anlatırken.

BAĞLAMAM VAR ÜÇ TELLİ[15]

Yıllardır radyolarımızdan *''Bağlamam var üç telli''* türküsünü defalarca dinlemişizdir. Ama üç telli bağlamanın ne olduğunu, nasıl olduğunu ve diğer özelliklerini hiç düşünmemişizdir. Bağlamada altı tel kullanılırken neden *"Bağlamam var üç telli"* diye türkü yakılmış düşüncesi aklımıza dahi gelmemiştir. Hatta üç telli bağlamaya türkü yakıldığından çoğumuzun haberi bile yoktur. Öyle ya, gitar varken elin adamı bağlamanın üç tellisini mi düşünecek. Bizimki de rahmetli babamın deyimiyle *''Halep yolunda katır izi aramaya''* benziyor.

Ama eller bilse de bilmese de biz bu işi aşk edinmişiz. *"Aşk olmazsa meşk olmaz"* demişler. İşte biz de bu aşkla, 27. 2. 1996 tarihinde üç telliyi yerinde araştırmak üzere Ankara'dan hareket ettik. Fethiye çevresinde üç telliyi, Bodrum türkülerini de yerinde incelemek üzere Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini

Kültür Bakanlığı araştırma grubu. Soldan 2. Halil Atılgan,
4. Ahmet Çakır, 5. Osman Çevik 6. Kameraman İrfan Saatçı.

Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü personelinden Halk Müziği ve Oyunları Şube Müdürü Ahmet Çakır, Teknik Müdür Osman Çevik ve Kameraman İrfan Saatçı'yla birlikte sabah 8: 30 civarında düştük Muğla yollarına. Yollar bizi saat 17: 00 sularında Fethiye'ye ulaştırdı. Deniz kenarında DSİ Konukevi'ne yerleştik.

Bendeki heyecan doruktaydı. Zira iple çektiğim gün gelip çatmıştı. Heyecanla yolculuğun verdiği yorgunluk birbirine karıştı. Sabah ola hayır ola diyerek

---

[15] Bu makalem Folklor Edebiyat Dergisinin, 12. Sayısının 158. sayfasında yayınlanmış, yöre kültürüyle ilgili olduğu için burada da yayınlanması uygun görülmüştür. Kasım–Aralık 1997.

istirahata çekildik. Sabah tabiri caizse cenk elbiselerimizi giyerek heyecanla dışarı fırladık. Yağmur çisem çisem yağıyor, denize düşen yağmur damlacıkları yeni zillenmiş tohumları hatırlatıyordu. Manzara çok romantikti. Fakat köylere gideceğimiz, araştırma yapacağımız düşünülürse romantik hava pek de işimize yaramayacaktı. Yağmurun denize yağdığını epeydir görmememize rağmen, araştırma gezisinde yağması hoşumuza gitmemişti. Hatta hava muhalefetini gören arkadaşlarımız, diğer geldiklerinde çok güzel olduğundan söz ederek gönüllerini eğlediler.

Deniz sahilindeki kısa yolculuktan sonra Lokantaya ulaştık. Hoş burası lokanta değil restorant'tı. *(Yani restaurant).* Çorbalar içildi, sigaralar tellendirildi. Misafirhaneye gelinerek araç ve gereçler alındıktan sonra kaldığımız yere çok ya

Mehmet Topçu ve Halil Atılgan Bodrum'da birlikte.

kın olan Kültür Merkezi Müdürlüğü'ne gidildi. Araştırma programı yapıldı. Der ken bize kılavuzluk edecek olan Sn. İlhan Kurt da geldi. O günkü programımız Fethiye merkezine çok yakın olan Esenler köyüydü. Köyde ve civarda üç telli çalan kaynak kişilerin hepsi buraya toplanacaklardı. Kültür merkezi tarafından emrimize tahsis edilen minibüse binerek 28. 02. 1996 tarihinde adı geçen köye hareket ettik.

Kılavuzumuz İlhan Bey çevreyi çok iyi bilen, yöre kültürüne gönül veren, bağlama çalan ve de halk müziğine karasevdalı birisiydi. Zaten bizim yaptığımız araştırmada İlhan Beyin şahsi gayretleriyle gerçekleşmişti. Doğrusu ondaki müzik ve yöre kültürü sevdası, sevgisi bizleri kamçıladı. Ayrıca; müzik konusundaki birikimi ve Talip Özkan'a olan hayranlığı ise kaynaşmamızı daha da çabuklaştırdı.

Esenler'de İlhan Bey öncülüğünde bize kaynak olacak Mehmet Bodur'un evine konuk olduk. Ev küçük ve iki katlıydı. Bizler ikinci kata yerleştirildik. Evin küçük ve dağınık oluşu çalışmalarımızı bir hayli zorlaştıracağa benziyordu. *"Gurbetlikte bedbahtlık aranmaz"* diyerek önce araştırmayla ilgili araç gereçlerimizi yerleştirip çalışmalar başladı. İlk kaynak kişimiz hane halkı reisi Mehmet Bodur oldu. Mehmet Bodur yıllardır üç telli çalmayı bıraktığından parmakları işlekliğini kaybetmiş, yaşlandığı için de sesi hiç çıkmaz olmuştu. Buna rağmen Mehmet Bodur'la ilgili gerekli bütün çalışmalar yapıldı. Esenler köyünde ikinci kaynak kişimiz ise Durmuş Gürsoy'du. Vakit geçirmeden çalışmalara başladık. Durmuş Gürsoy'un da Mehmet Bodur'dan pek bir farkı yoktu. Ama Mehmet Bodur'a göre üç telliyi daha iyi kullanıyordu. Onun da parmakları durmuş, üç telli çalma yeteneğinin çoğunu

Soldan sağa: Önde Ramazan Güngör, Halil Atılgan,
İhsan Kurt, Hayri Dev. Fethiye Ölüdeniz.

kaybetmişti. Yöresinin dışında ezgiler çalıp söylüyordu Neden kendi bölgenizden çalmıyorsunuz? diye sorduğumda *"Başka yörelerin türküleri daha hoşuma gidiyor"* cevabını verdi. Çekimler yapıldı, sesler kaydedildi. Sıra üç telliyle ilgili teknik bilgilere gelmişti. Her iki kaynak kişinin de bu konuda yeteri kadar birikime sahip olmadığını gördük. Kendi gayretimizle üç tellinin boyu, perdesi ve eşik boylarını ölçtük. Düzenlerle ilgili bilgiler aldık. Üç tellinin düzeni-akordu konusunda her iki kaynak da aynı bilgileri veriyordu ve dört düzen olduğunu söylüyorlardı.

1-Bağlama
2-Saz düzeni,
3-Cura düzeni,
4-Bozuk düzen

Yörede bütün üç telli çalanlar bu düzen sırasını takip ediyordu. İcracılar önce üç telliye bağlama düzeni çekiyor, ağır bir zeybek, arkasına hareketli *(Kendi*

tabirlerine göre kıvrak Zeybek) daha sonra da Boğaz Havası çalıyorlardı. Bu sıralama uygulanarak çalma işlemi sürdürülüyor, üç telli için sıraladığımız düzenleri de böylece kullanmış oluyorlardı. Ben derleme yaparken her iki kaynak kişiye de neden üç telli çalmayı bıraktıklarını sordum *"Toplumun taassubu baskısı"* diye cevap verdiler. Hatta kaynak kişilerimiz, bizler gittikten sonra köy halkı tarafından horlanacaklarını, arkalarından küfür bile edebileceklerini ifade ettiler. Bizleri bu düşünce oldukça üzdü. Hele Fransız'ların bölgeye gelerek, çalgıyı inceleyip, çalan insanları taaa Paris'e kadar götürüp konser verdirerek üç telliyle ilgili araştırma yaptıklarını duyunca içimiz cızz etti. Bense kılavuzumuz İlhan Beyi bir kez daha takdir ettim. Toplumumuzun eğitimsizliğinden kültür değerlerimizin nasıl da tahrip olduğunu bizzat görmenin verdiği iç burkulmasıyla da derin bir of çektim.

Önde Ramazan Güngör. Soldan sağa: Halil Atılgan,
Ahmet Çakır, Hayri Dev, İhsan Kurt. Fethiye Ölüdeniz.

Oflarım ise yine ahlarıma karışmıştı. *(Arif olanlar neden of çektiğimi çok iyi anlamışlardır sanırım)*. Derken sofra kuruldu. Doğrusu acıkmıştık da. Bağdaş kurup sofraya oturduk. Önümüze ıspanak böreğine benzer hamur işi bir yiyecek kondu. Sordum *"Katmar"* dediler. Katmar ağır misafirlere ikram edilirmiş. Sıcak hamur acıkan midelere taş gibi oturdu. *(Katmar bölgede yetişen otlarla yapılan ıspanak böreğine benzer bir yiyecek türü. Saçta yapılan Ankara gözlemesini andırıyordu).*

Esenler köyündeki üç telliyle ilgili çalışmamız bitmiş, Karaçulha kasabasındaki çalışmayı yapmak üzere köyden ayrılmıştık. Fethiye şehir merkezine döndüğümüzde Karaçulha'daki kaynak kişilerin ancak akşam hazır olabileceği ifade edildi. Program kesinleşmişti. Karaçuhla kasabasından Ali Kıvrak kaynak kişimizdi. Onunla ilgili çalışmaları yapmak için akşam olması gerekiyordu. Fethiye'de çalışan Ramazan Kıvrak adı geçen kaynak kişinin oğluydu. Akşam Karaçulha'ya o bizi götürecekti. Gerçekten de program düşündüğümüz gibi gerçekleşti. Aynı günün akşamı saat 19: 00 sularında Karaçulha Kasabasında Ramazan Kıvrak'ın evine

konuk olduk. Ramazan Kıvrak babasını da kendi evine getirdi. Konuk olduğumuz ev hayli soğuktu. İçi ise şehirle köy arası tefriş edilmişti. Kaynak kişimiz Ali Kıvrak daha önce pehlivanlık yapmış, başı bağlı, hâlâ konup göçen bir Türkmen kocasıydı. Bir hayli yaşlı olan Ali Amca; hoş sohbet, kesin cevaplı uzun müddettir üç telliyi eline almamış, geleneklerine bağlı birisiydi. Kendisine ilgi göstermemizden çok hoşnuttu. Derken çekimle ilgili araç ve gereçler hazırlandı. Biz de Ali Amca'yla çalışmaya başladık. O çaldı biz dinledik, biz sorduk o cevapladı. Sohbetimiz esnasında Ali Amca'nın güzel zeybek oynadığını da tespit ettik. Ertesi gün öğleden önce tekrar Ali Amca'yla çalışmak üzere Karaçulha'dan ayrıldık. Fethiye'ye döndüğümüzde vakit bir hayli ilerlemişti. Yemek yiyip yattık. 29. 02. 1996 tarihinde Karaçulha'da Ramazan Kıvrak'ın evine ulaştığımızda saatler 11: 00'rı gösteriyordu. Sn. Çakır Ali Kıvrak Amcayla yörenin geleneksel oyunları üzerine konuşacaktı. Aynı kasabadan Basri Çelik çalacak Ali Kıvrak ise oynayacaktı. Çalışma düşündüğümüz gibi gerçekleşti. Sn. Çakır Ali Kıvrak'tan yöre oyunlarıyla ilgili bilgiler aldı, oyunların da çekimi yapıldı. Ali Amca yaşlı, üstelik de kalp hastası olmasına rağmen zeybek oynarken adeta bir kartal gibiydi.

Ali Amca'nın oğlu Ramazan Kıvrak da bölge kültürüne gönül veren, araştıran, Yörük ve yöre kültürüyle ilgili kitap hazırlığı olan birisiydi. Kendileri Yörük olduğu için o kültürü çok iyi özümleyen, sahip çıkan, mümkün olduğu kadar da yaparak yaşamaya çalışan bir kardeşimizdi. Ben onun bu gönüldenliğini görünce bir de radyo programı yapmayı düşündüm. Gerçekten de istediğim gibi oldu, Ramazan ve Ali Kıvrak'la Yörük kültürü üstüne nefis bir de radyo programı yaptık. Artık Karaçulha'daki işimiz bitmişti. Vedalaşarak ayrıldık.

Kılavuzumuz İlhan Bey, araştırma yapacağımız köylerin merkeze bir hayli uzak olduğunu söylüyordu. Şoförümüz ise uzak yolu yakın etmenin çabası içerisinde kıvranıp duruyordu. Teybine yeni bir kaset koyarak dehledi arabasını. Kaş yolu üzerindeki Gebeler köyüne geldiğimizde iyice acıkmıştık. Bunu bilen İlhan Bey yemek molası diyerek arabayı durdurdu. Eliniz artığı güzel bir yemek yedik. Zil çalan midemiz balıkla müşerref olmanın mutluluğunu yaşadı, bizler ise deniz sahilinde olduğumuzu hissettik.

Gebeler köyünde İlhan Bey çalışma yapacağımız kişiye haber saldı. Gelen habere göre aradığımız kaynak kişi hastaydı. Elbette hasta olan kişiye haydi al üç telliyi eline, biz bunun için taaa Ankara'lardan buraya kadar geldik demek olmazdı elbet. Biz de öyle yaptık. Bu arada yemekler yenmiş, sigaralar içilmişti. Masamız dışarıda olduğundan ellerimiz buz gibi olmuş, üşüdüğümüzü hissetmiştik. Üşümemiz çabuk kalkmamızı sağladı. Ellerimizi ovarak minibüse doluştuk. Kadro tamamdı. Arsa köyüne doğru yol almaya başladık. Dik ve uzun rampalardan sonra Arsa köyüne ulaştık. Başı karlı kara dağlara yaklaştığımızı, hava basıncının art-

tığını, tırmandığımız rampalardan tahmin edebiliyorduk. Hava bir hayli sertti. Konuk olduğumuz evde gürül gürül yanan bir soba karşıladı bizleri. Hafif kızarıklığıyla canımıza can kattı. Belimiz ısındı. Çaylar geldi. İçimiz ısındı. Evine konuk olduğumuz Mustafa Amcanın adını daha önce öğrenmiştik. Sn. Ahmet Çakır araştırma raporuna geçeceği için sohbetin bir yerinde Mustafa Amca'ya soyadı sordu. O da *"Pallavuş"* dedi. Sn. Çakır da benim gibi böyle enteresan soy adlara meraklı sanırım. Hemen manasını sordu. Adamcağıza daha önce de çok sorulmuş olmalıydı ki soyadıyla ilgili küçük bir hatırasını nakletmek mecburiyetinde kaldı. Mustafa Amca bir gün mahkemeye düşmüş. Hâkim adını soyadını sormuş. O da Mustafa Pallavuş demiş. Soy ad hâkimin dikkatini çektiği için anlamını sormuş. Mustafa Amca *''Hâkim Bey ben mahkemeye mi geldim, yoksa soyadımın anlamanı açıklamaya mı?"* cevabını vermiş. Bu hatırasını dinleyince epey gülüştük.

Böyle güzelliklerle zaman su gibi akıp gidiyordu. Şoförümüz de tabiri caizse pirelenip duruyordu. Zira geldiğimiz yol hem kötü hem de oldukça dikti. Yolun iyi olmayışı kaptanımızı endişelendirmiş olacak ki *''kalkalım''* deyip duruyordu. Herkes aynı kanaatte olduğu için kaptanın fikrine riayet edildi. Hane halkıyla vedalaşarak Fethiye'ye hareket ettik. Konukevine geldiğimizde yolun o dik rampaların bizleri bir hayli yorduğunu hissettik.

Ertesi gün uyandığımızda (Tarih, 01.03.1996) Fethiye'ye yine yağmur yağıyordu. Deniz yine ihtişamlı ve daha da hırslıydı. Yağmur denizi ekmek gibi suluyordu. Bizler şemsiyemiz olmasa da çorba içmeye yine aheste aheste gittik. 0 güzellikten bir kez daha nasibimizi aldık çok şükür. Sabah çorbasını içip misafirhaneye döndüğümüzde İlhan Bey tam tekmil hazırlanmış bizi bekliyordu. Araç ve gereçlerimizi arabaya yerleştirdikten sonra Fethiye'nin gün doğu tarafına doğru yola koyulduk. Antalya-Kaş yolu kavşağına varmadan arabamız bir dağ yoluna saptı. Yolumuz asfalttı. Ama bir hayli bozulmuştu. Şoförümüz kasislere düşmemek için sağa sola bükülmeler yapıp ustalığını göstermeye çalışıyor, mümkün olduğu kadar da arabayı incitmiyordu. Böyle bir hayli yol aldıktan sonra varacağımız Bozyer köyüne ulaştık. Arabamız yol kenarında yeni yapılmış bir evin dibinde durdu. Kaynak kişinin evi olmalı diye düşündük. Düşündüğümüz yanlış değilmiş. Arabadan inerek bahçe kapısından içeri daldık. Sesimizi duyan Eyüp Amca bizleri kapıda karşıladı. Hoşbeş ettik. Meramımızı anlattık. Amacımızı öğrenen Eyüp Amca dağlara bakarak şiirler söylemeye başladı. Bolulu rahmetli Düldül Mevlit geldi aklıma. Fakat Düldül Mevlit kadar güçlü değildi. Üstelik de konuşmayı çok seviyordu. Sözlerinden iyi bir satıcı olduğunu anlamıştık. Sonradan çeşitli otlardan ilaç yapıp sattığını öğrendik. Derken üç telli curasını getirdi. Curayı tezeneyle çalıyordu. O adamı dinledikçe ağustos böceğini hatırladım. Keçiboynuzu yemek geldi aklıma. Evi yeni yaptırmıştı. Zannediyorum müsait olmadığı için içeriye buyur edemedi. Kapı eşiğinde onca adam ayakta. O söyledi biz dinledik.

Aslında pek kaybedeceğimiz bir şeylerin olmadığını arkadaşlarımız da anlamıştı. Adama, yarın Fethiye Kültür Merkezine gelmesi için randevu verdikten sonra Bozyer köyünden ayrıldık. *(Ama maalesef yarım aşığımız ertesi gün verdiği sözü yerine getirmedi.)*

Gideceğimiz köy üç telliyle ilgili yapacağımız çalışmaların son durağıydı. Kısa yolculuktan sonra köye ulaştık. Denizle dağın birleştiği seracılığın bol olduğu bir köydü burası. Köy kahvesine oturduk. Hoşbeşten sonra çaylar yudumlandı. İkinci çayların içilmesinden sonra yeniden yolumuza revan olduk. Arabamız dağa doğru tırmanmaya başladı. Uzun sürmeyen yolculuk bizi Hasan Bülbül'ün evine ulaştırdı. Ev; şehrin bütün nimetlerine sahip, Batı Toroslar'ın tepesine kurulmuş, denizi çamların arasından seyrediyordu. Çevresi makilerle kaplıydı. Pürenler, kekikler, yavşanlar sanki bizi selamlıyorlardı. Konuk olduğumuz evin yanında yöresinde başka ev yoktu. Konuksever hane halkı reisi Hasan Bülbül oğlağa çaldı bıçağı. Kanı ayaklarımızın dibine aktı. Saç kavurması, şiş kebap derken, yeme işi bitmiş, sıra derleme çalışmalarına gelmişti. Hasan Bülbül üç telliyi, oğlu da çöğürü aldı eline. Baba oğul koşuldular yöre türkülerini söylemeye. Baba susuyor oğlu söylüyor, oğlu susuyor baba söylüyordu. Tarifi imkânsız bir beraberlikti. Onlar çaldılar biz kayda geçtik. Baba oğul bize güzel bir çalışma, eşsiz bir misafirperverlik örneği yaşattı. Her beraberlik gibi bizimkinin de sonu ayrılıktı. Öyle oldu gerçekten. İstemeyerek Karadere'den ayrılarak Fethiye'ye hareket ettik. Verimli bir çalışma yapmanın mutluluğu gözlerimizden okunuyordu. Yol boyu yarınki çalışmaların tahmini planı yapıldı. Plana göre Fethiye ve civarında üç telliyi en güzel çalan, ayrıca bağlama tamir eden, yapan, Ramazan Güngör dinlenecekti. Aslında Kültür Bakanlığı Ramazan Güngör'le ilgili birkaç çalışma yapmış, hatta Ramazan Güngör ve Kopuzu adlı bir de kitap yayınlamıştı. Ben de yayınlanan bu kitabı zaman zaman inceleme fırsatı bulmuş, verilen bilgilerde bazı tezatlar tespit etmiştim. Benim ve arkadaşlarımın tespit ettiği tezatları yenmek ve de kafamıza takılan sorulara daha iyi cevap bulmak için Ramazan Güngör'ü bir kez daha dinlemenin yararlı olacağı kanaatindeydik. İşte bu düşünceler içerisinde Fethiye'deki konukevine ulaştık. Akşam haberlerinin bitiminde de istirahata çekildik.

Ertesi gün düşündüğümüzü uyguladık. Ramazan Güngör'ü konuk olduğumuz misafirhaneye getirerek araştırmamıza devam ettik. Ramazan Güngör üç telliyi gerçekten güzel çalıyordu. Delikanlılık döneminde ağaçtan düştüğü için her iki bacağı da tutmuyordu. Mağdur oluşu çalma işini de zaman zaman güçleştiriyordu. Biz sorduk Ramazan Güngör cevapladı. Özellikle üç telliye kopuz demesi dikkati çekiyordu. Zira bölgede 5 kaynak kişi dinledik hiçbirisi üç telliye kopuz demiyordu. Ramazan Ustaya bu saza kopuz dendiğini kimden öğrendin dediğimde, Orta Asya'da da bu saza kopuz denildiğini söylüyordu ki, bence kopuz demekle bağlamanın atasından söz ediyordu. Ayrıca yörede *''Bağlamam var üç telli''* diye türkü yakılması Ramazan Ustanın kopuz demesini doğrulamıyordu. Zira yöre

insanı *''Kopuzum var üç telli'' diye* türkü yakabilirdi. Hâsılı Ramazan Usta kopuz adını sanırım Fethiye dışında duyduğu bilgilere dayanarak söylüyordu. Biraz da çok bildiğini vurgulamak için olmalıydı. Sonra akort konusuyla ilgili tezatlar da vardı. Bölgedeki bütün kaynaklar dört temel akort olduğunu söylüyor, Ramazan Güngör ise üç tellide yedi akort sayıyor ve de şelpe tabirini kullanıyordu. Hâlbuki yöre insanı ve kaynak kişilerimiz şelpe ve kopuz sözcüklerini ilk defa duyduklarını beyan ediyorlardı. Kültür Bakanlığı Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu saz sanatçılarından (Bu konuyla ve de Orta Asya Türk Çalgılarıyla ilgili araştırması olan) Sn İrfan Gürdal'ın açıklaması da bizim Fethiye'deki kaynak kişilerin verdiği bilgileri doğrulamaktaydı. Sonuç olarak Fethiye ve yöresinde kullanılan ve de nesli tükenen bu küçük sazın adı üç telli, dört akordu var, çalış sistemine elle çalma veya tarama deniliyor.

Ramazan Güngör'den sonra Fethiye de dinlediğimiz son kaynak kişi Denizli'nin Çameli ilçesinden bizim için özel olarak gelen Sazcı Koca Ustaydı. Koca Ustanın adı Hayri soyadı Dev. Dev'de Pallavuş gibi ilk defa duyduğumuz bir soy addı. Hayri Dev gerçekten uzun boylu. Hep gülen, üç tellisini çalarken de arada bir dinleyenlere *"Nasıl iyi çalıyorum değil mi?"* der gibi bakan, bıyık altından gülen, saf temiz bir Türkmen Kocasıydı. Ve işi sazcılıktan çok hayvancılıktı. Daha çok keçi çobanlığı yapan Hayri Dev'in çalıp söylediği ezgiler gerçekten enteresandı. Söylediği bir *gaba ardıç* çeşitlemesinin *"O katmarı kınalı ellerinle mi yedin"* dediği bölümdeki *"ye"* sesinde keçilerin melemesini hissetmemek elde değildi. O bölüm de kaynak kişi keçi gibi meleyor, bölgede keçilere nasıl hitap edilirse, seslenilirse, o şekilde kendisine özgü birtakım sesler çıkararak türkü söyleme işine devam ediyordu. Hayri Dev'in bu özelliği, sevimliliği hoşumuza gitmişti doğrusu. Ama ne yazık ki Fransız müzikologlar Hayri Dev'i bizden daha önce tespit etmiş, üç defa ülkelerine konser verdirtmek üzere çağırmışlar. Hatta şu an adını hatırlayamadığım bir Fransız her sene Hayri Dev'den ders almak üzere Fethiye'ye, Çameli'ne kadar geliyormuş. (*Fransız'la Hayri Dev'in yerel Fethiye Televizyonunda birlikte yaptıkları program kaseti kültürümüz açısından ibret vericiydi.)*

Vay dünya vay!.. Yeri gelinci Allah'ın gavuru diyerek hakir görür, yereriz adamları. Ama onların kilometrelerce uzaktan yaptığını biz burnumuzun dibindeyken yapamayız. Gavurluk bu ise bazen insanın gavur olası geliyor. İşte bu duygular içerisinde Fethiye'deki üç telli araştırmalarımızı tamamladık. Muğla-Yatağan'la ilgili çalışmalarımızı sürdürmek için de 03. 03. 1996 sabahı Fethiye'den ayrıldık. Biz ayrılırken yine deniz haşmetli, yağmur ise denizi dövmeye devam ediyordu. Yağmur yağa yağa Gökova'ya ulaştık. Gökova Körfezinde, Orman İşletmesi Tesislerinde denize nazır içtiğimiz kahveleri kim görse kıskanırdı. Doğrusu o körfez kıskanılacak güzelliklere sahip. Hele de yağmur yağarken. Denize elveda diyerek Gökova'dan ayrıldık. Kısa bir müddet sonra Muğla'daydık. Yağmur aynı

şiddetiyle devam ediyordu. Kültür Müdürlüğüne konuk olduk. Hoşbeşten sonra Muğla Üniversitesi'nde asistan olan Ali Abbas Çınar dostumuz geldi. Urfa Sofrası'na götürdü. Otantik yemekler yedik. Karnımız doymuştu. İstemeyerek Muğla'dan ayrıldık. Yatağan'a vardığımızda yatsı ezanı okunuyordu. Öğrencim Mahide Uslu ve eşinin vasıtasıyla TEK İşletmeleri'nin misafirhanesine yerleştik. Yerimiz oldukça temiz ve de güzeldi. Dostlarımızın o akşam Kömür İşletmeleri'nde bizler için düzenlediği yemek daha da güzeldi. İşte ilk gecede Yatağan'a böyle merhaba dedik. Sabah ise doğru Bodrum. Tarih 04. 03. 1996.

Bodrum tabiat olarak eşsiz güzelliklere sahip olmasına rağmen, yeni yapılanma bu güzelliği tarumar etmiş, Sn. Osman Çevik'in tabiriyle asri mezarlığa döndürmüştü. Her taraf taş ve beton yığını. Dağla denizin birleştiği yerlere yapılan siteler ise siyaha vurulmuş beyaz yamalık gibi.

Bodrum'da Rasim Eriş'e konuk olduk. Rasim Eriş Beko Yetkili Servisi ve de Bodrum türkülerini en iyi bilen icra eden kişi. Halkoyunları sevdalısı birinin evine giderek Rasim Eriş'le Bodrum ve çevresi türküleriyle ilgili sohbet ettik. Hâsılı alacağımızı almış diyeceğimizi demiştik. Artık bizi Yatağan'a dönmek paklardı. Yatağan'daki konukevine ulaştığımızda hava kararmıştı. Eşyalarımızı odalarımıza yerleştirdik. Doğrusu yorulmuştuk da. Hemen yemek yiyip yatmak geçiyordu içimizden. Fakat Mustafa ve Mahide Uslu çifti bırakmadı. Israrlarından evlerinde yoğun hazırlık yaptıkları belliydi. O gece bizleri kendi evlerinde ağladılar. Yorgunluğumuz dostların tatlı dilleriyle, ikramlarıyla, neşeye dönüştü. Özel yapılan ev yemekleri, patlatılan mısırlar yorgunluk bırakmadı. Gecenin ilerleyen dakikalarında sohbet iyice koyulaşmıştı. Gönlümüz bu güzel insanlardan ayrılmak istemiyordu. Ama ertesi gün yolcuyduk. Hane halkı bu düşüncemizi anlayışla karşıladı. İzin isteyerek ayrıldık. Misafirhaneye döndüğümüzde vakit hayli ilerlemişti. Yatmadan önce gitme hazırlıkları yapıldı. Ankara'ya dönme heyecanı da başlamış oldu. Fakat hareket etmeden önce Yatağanlı mahalli sanatçı Mehmet Topçu'yu dinleyecektik. Zira kavlimiz öyleydi.

Bu düşüncemizi 5 Mart 1996 sabahı uyguladık. Erken olmasına rağmen Sn. Topçu sözünde durmuş, kaldığımız konukevine gelmişti. Vakit kaybetmeden çalışmaya başladık. Mehmet Topçu: Bölge türkülerini iyi bilen, okuyan, sesi güzel, iki kaset çalışması olan, devlet kapısında çalışan bir mahalli sanatçıydı. Bize derlenmedik Bodrum ve Yatağan yöresine ait iki kına havası, dört de ağıt karakterinde türkü söyledi. Kına havalarının birinde Trakya türkülerinin etkisi vardı. Nota ve müzik bilgisi olmayan Topçu, bütün ezgileri kulaktan öğrenmişti. Derlediğimiz ve duyduğumuz bölge türkülerinde genelde ölüm teması çokça işlenmekte, aşk, sevgi ve gurbet üstüne yakılmış türküler ise azınlıktaydı. Mehmet Topçu'ya bunun sebebini sorduk. Topçu: *"Diğer yerleşim birimlerinde olduğu gibi buralarda gurbetçilik yok,*

insanlarımız sadece askerlikte gurbeti yaşıyor. Âşıklık geleneği de yok. Bir de bölgenin ekonomik durumu çok iyi. Bu sebeplerden olsa gerek" dedi. İşin gerçeği de buydu. Sn. Topçu'nun okuduğu *''Bodrum Hâkimi Türküsü''*, intihar eden bayan bir Hâkimin üstüne yakılmış. *''Alişar'ın ortasında vurdular beni, Alı da verin benim barutumu saçmamı, Âdem gardaş, Ormancı"* türküleri ise kavgalar sonucu yakılanlara güzel birer örnekti. Bu örnekler hem bizim bölge türküleriyle ilgili analizimizi, hem de Sn. Topçu'nun dediklerini doğruluyordu. Biz Mehmet Topçu'yla Yatağan, Fethiye, Muğla ve Bodrum araştırmasını tamamlayarak Ankara'ya hareket ettik. Üstüme bir karamsarlık çökmüştü. Üç telli çalanın tükendiğini, Hayri Dev'i Fransızların üç defa konser vermek için ülkelerine çağırdıklarını, devletin bütün müzik okullarında konser verdirerek sazımızı ve ondaki çokseslilliği tanıttıklarını, 73 yaşındaki Ramazan Güngör'ün bir ayağının çukurda olduğunu, onunla kültür değerlerimizin mezara göçüp gideceğini düşündüm. Batının şalvarlı şapkalı, müzik kültüründen yoksun olan Hayri Dev'imizi alıp götürdüklerini, Türkiye'de kültürle ilgilenen yetkililerin bu güzelliklerden haberdar olmadan ha bire bale orkestra dediği aklıma geldi. Ahım of a karıştı. Ben of çekmeyim de kim of çeksin dedim.

Hâsılı yok olan, nesli tükenen üç telli sazımız. Batının göklere çıkardığı üç telli sazımız. Fransızların taaa kilometrelerce öteden gelerek öğrendiği sazımız. Ne zaman Kültür Bakanlarımız tarafından bilinecek. Fransa devletinin çağırdığı Hayri Dev'i ne zaman Ankara'ya çağırtarak konser verdirecek. Böyle bir kültür bakanı çıkacak mı? Benim üç telli bir sazım vardı, onun için *''Bağlamam var üç telli*'' türküsü yakılmış. Hele araştırın. *''Bu türkü niye yakılmış acaba''* diyen bir devlet büyüğü, bir bürokrat çıkacak mı? İşte bu duygular içinde Ankara'ya ulaştık. Tarih 5 Mart 1996'yı saat ise 20: 30'u gösteriyordu. Verimli bir araştırmanın yorgunluğu koncalas gibi üstümüze çökmüştü. Evlere dar attık kendimizi. Ben ise hâlâ Mehmet Topçu'yu, Ramazan Ustayı ve Denizli'nin Çameli ilçesinden özel olarak gelen Hayri Dev'i düşünüyordum. Sesleri kulaklarımda çınlıyordu. Kılavuzumuz İlhan Kurt-'un bölge kültürü için çırpınışı gözümün önüne geldikçe Kültür Bakanlığındaki kültürsüz insanları düşünüyor biraz daha kahroluyordum. İşte onun için of… Hem de yeğnil kıyamete kadar of...

Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bad-ı sabadan gayrı
FUZULI

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada turizmci kılavuzumuz Sn. İlhan Kurt'a, Fethiye-Akdere köyünden Hasan Bülbül'e, Yatağanlı öğretmen Mahide ve Mustafa Uslu'ya, Muğla Üniversitesi öğretim elemanlarından dostumuz Ali Abbas Çınar'a, Yatağanlı mahalli sanatçı Mehmet Topçu'ya, Yatağan Halk Eğitimi Merkezi Müdürü'ne, Bodrumlu sanatçı Rasim Eriş'e, Karaçulha Kasabasından Sn. Ramazan Kıvrak'a kendim, araştırma grubundaki arkadaşlarım ve Türk kültürü adına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Dr. Halil Atılgan.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BASINDA BODRUM HÂKİMİ
BİLGİ VE BELGELER

"BODRUM HÂKİMİ[16]"

Geçen gün, Sümer Ezgü'nün okuduğu *"Bodrum Hâkimi"* türküsünden söz etmiştik. Sümer Ezgü, Bodrum Hâkimi Mefharet Hanımın (Mefharet olmalı) bir yasak aşkın kurbanı olduğunu söylüyordu. İlginç bir rastlantı Folklor/Edebiyat dergisinin 1999 – 2 sayısında da Halil Atılgan'ın bu türkü üzerinde bir araştırması vardı.(*)

Halil Atılgan, 1965 yılında, bu türküyle, Azdavay'ın Çengel köyünde tanışır, köy öğretmeniyken, bu türküyü radyoda dinler, plağını getirtir. Aradan yıllar geçer, Halil Atılgan, Kültür Bakanlığı'na atanır, türküler ve halk müziği üzerine araştırmalar yaparken, eline fırsat geçer. *"Kimdir bu Mefharet Hanım, niçin intihar etmiştir?"*

Mefharet Hanım 1951 yılında Kütahya, Tavşanlı'dan Bodrum'a tayin edilmiş ve 1954 yılında da intihar etmiştir. Anlatılanlara göre intihar nedeni değişiktir; kimi *"Nişanlısının ölümünden sonra intihar etti"* der... Kimi ise bambaşka bir hikâye anlatır: *"Güya, Hâkim Hanım Bodrumlu bir gence idam cezası vermiş, gencin ağabeyi de Hâkim Hanımı kaçırarak tecavüz etmiş, Mefharet Hanım da bunu hazmedemeyerek canına kıymıştır."* Bir başka rivayete göre, Hâkim Hanım, sevdiği gence idam cezası veremeyince intihar etmiştir. Âşık olduğu savcının kendisini terk etmesinin intihara sebep olduğu da söylenir.

Peki, kim yazıp, okumuştur bu türküyü? Mumcular'ın Çiftlik köyünden, *"Çelik"* lakaplı Mustafa Bacaksız. Cümbüş de çalan Çelik Usta türkünün öyküsünü Halil Atılgan'a şöyle anlatmış: *"1950'li yıllarda, benim çok hızlı olduğum, cümbüş çalıp düğünlere gittiğim dönemlerdi. Bodrum'a bir Bayan Hâkim geldiğini duyduk. Hâkim Hanımın halkla iç içe olması, at sırtında keşiflere gitmesi, kısa zamanda dillere destan olmasını ve Bodrum'da çok sevilmesini sağlamıştı. (.....) Bir gün duyduk ki, Hâkim Hanım, nişanlısının ölümünden sonra intihar etmiş. (....) Bu beni çok etkiledi, kısa bir müddet sonra tür-*

+[16]Makale, Çengel Gecelerinde Bodrum Hâkimi adıyla Folklor Edebiyat Dergisinde yayınlandıktan sonra (S. 18,s. 177, 1999 /2.) Hasan Pulur 9 Temmuz 1999 tarihinde yayınlanan Milliyet Gazetesindeki köşesine taşıdı. Yazı adı geçen gazeteden iktibas yapıldı. (*)Hatay Sok. 9 / 19 Kızılay / Ankara Tel: (312) 425 39 20. E-Posta: h.pulur@milliyet.com.tr

küyü besteledim. Kendi aramızda çalıp söylüyorduk. Milaslı Nazmi Yükselen yaktığım türküyü duyunca, benden aldı ve plağa okudu."

Mustafa Bacaksız'ın başı, bu türkü yüzünden, az kalsın derde giriyormuş... Bir gün Bodrum Adliyesi'nden çağırmışlar, Hâkim sormuş: "*Sen kim oluyorsun da devletin Hâkimine türkü besteliyorsun? Mefharet Hanıma yaktığın türkü herkesin dilinde!" demiş... O da "Hâkim Bey, elini kaldır sana da türkü yakayım"* karşılığını vermiş, Hâkim de onu serbest bırakmış...

Bodrum Hâkimi türküsünün hikâyesi bu... Halil Atılgan, türküyü Mustafa Bacaksız (Çelik Usta)'ya okutmuş, notalamış ve araştırmasının sonuna eklemiş: *"İki dörtlük, bilinen türkü sözleri, bizim tespitlerimize göre, iki dörtlüğü nota altında olmak üzere, beş dörtlüktür."*

BODRUM HÂKİMİNİN HİKÂYESİ, TÜRKÜSÜ, FİLMİ[17]

Serdar Benli

Bodrum Hâkimi diye bir film hatırlıyor musunuz? Ben adını hatırlıyorum ama filmi görmedim. Adında Bodrum geçtiği için ilgimi çekmişti. Yapım yılı 1976. Türkan Şoray ile Kadir İnanır'ın başrollerde olduğu filmi Safa Önal yönetmiş. O dönemin ölçülerinde eli yüzü düzgün bir film olduğu söylenir. Tabii benim filmin sinema diliyle ilgim yok, konuyu biraz araştırdım, ilgimi çekti, bunu paylaşmak istedim.

Bodrum Hâkimi denilen kişi alışılmışın dışında, bir kadın Hâkim. Mefharet Tüzün. Bodrum'daki hâkimliği sırasında dürüstlüğüyle, adilliğiyle çok sevilmiş. Ama adını bugünlere kadar getiren şey, Bodrum'da yaşadıklarının onu hayatına son verdirecek noktaya getirmesi. Ve adına türkü yazılması, söylenmesi. Ama en önemlisiyse kimsenin asıl "gerçeği" bilmemesi. Ya da şöyle diyeyim; tam olarak emin olmaması. Birden fazla gerçeği olan bir hayat hikâyesi.

[17]Bu yazı 19. 04. 2011'de Bodrumlu Hayat adlı sitede Serdar Benli adıyla yayınlanmış. Bodrum Hâkimiyle ilgili bilgiler verildiği için yararlı olur düşüncesiyle biz de kitabımızda yayınlamayı uygun bulduk.
Kaynak:http://bodrumluhayat.blogspot.com.tr/2011/04/bodrum-hakiminin-hikayesi-turkusu-filmi.html
Kaynak :http://bodrumluhayat.blogspot.com.tr/2011/04/bodrum-hakimininhikayesi-turkusu- filmi.html

İntihar eden Mefharet Hanım'ın türküsü Bodrum, biraz da Milas yöresinde dillerde. Çökertme kadar bilinen, meyhanelerde söylenen bir türkü değil, ama eskiler biliyor. Mefharet Hanım türküsünü, bu yörenin türkülerini iyi yorumlayan Tolga Çandar'dan dinledim. Yazının sonunda bir de link ekleyeceğim, o linke tıklayarak siz de dinleyebilirsiniz.

Mefharet Hanım 1906 yılında Tavşanlı'da doğmuş. Aslen nereli olduğu önemli değil ama Tavşanlı'da doğduğuna dair bazı rivayetler varmış. Önemli olan onun Bodrum'daki Hâkimlik dönemi. Mefharet Hanım Türkiye'nin ilk kadın hâkimlerinden. 1951 yılının 24 Eylül günü Bodrum'daki görevine başlamış. Görevi sırasındaki gözü pek tavırlarıyla, o dönemin yolu olmayan Bodrum köylerindeki keşiflere at sırtında gitmesiyle erkek gibi gördükleri Hâkim Hanıma Bodrum'lular saygıyla karışık sevgi duymuşlar.

Bodrum'da İz Bırakanlar takviminde yazılanlardan aktarıyorum; *"1954'te kaybettiği nişanlısının ardından Mefharet Hanımın beklenmedik ölümü, Bodrum'da büyük üzüntü yarattı. Bodrumlular, Hâkime olan sevgilerini adına bir türkü yakarak yaşatmaya çalışmışlardır".*

Mefharet Hanım'ın arkasından halkın yaktığı türküyü yıllar sonra seslendirip yeni albümüne alan Tolga Çandar, uzun süre bu sırrın izini sürmüş. Ama açtığı her kapının arkasında birbirinden farklı öyküler çıkmış. Bunlardan birine göre, Mefharet Hanım Bodrum'da bir gence idam cezası vermiş. Bunun üzerine çocuğun ağabeyi onu kaçırıp Turgutreis'in karşısındaki Çatal adalarında tecavüz etmiş. Bundan çok etkilenen Mefharet Hanım da dönüşte kendisini öldürmüş. Anlatılan diğer öyküler ise ayrıntıları farklı olsa da Mefharet Hanım'ın ölümünün arkasında bir aşk olduğu yolunda. Bunlardan biri, *"Bodrum Hâkimi"* filmine de konu olan öykü. Türkan Şoray'ın canlandırdığı muhteşem hâkim hanımın hiçbir zor karşısında eğilmeyen başı sonunda bir aşka yenik düşüyor. Ya sevdiği adama ölüm cezası verecekti, ya da... İkinci yolu seçti Bodrum Hâkimi.

Şu Bodrum'un dağlarında ceylanlar dolaşır
Kara haber Mefharet Hanım'a pek tez ulaşır

Bodrum'daki bir diğer hikâyeye göreyse, Hâkim Hanım'ın sevgilisinin filmdeki gibi bir suçlu değil, Bodrum'un savcısı olduğu yönünde. Ama bu aşkın Mefharet Hanım'ı neden intihara sürüklediği konusunda rivayet muhtelif. Aşkı karşılıksız değildi ancak muhtemelen evlenemeyeceklerdi. Savcı evli miydi, ya da önce evlilik vaat ettiği Mefharet Hanım'ı sonra terk mi etti? Büyük olasılıkla Bodrumlular pek sevdikleri *"Hâkim Hanım*"larına böyle gayrimeşru bir ilişkiyi yakıştırmak istemediklerinden bu konuda susmuşlar, takvimlerinde bile "*nişanlısı"* sıfatını kullanmayı tercih etmişler.

Mefharet Hanım'ın son gecesine ilişkin anlatılanlar ise daha hüzünlü. Milas'lı Türk Sanat Müziği Bestekârı Zeki Duygulu'nun konseri var o gece. Bodrumlular ciple Milas'ın yolunu tutuyor. Mefharet Hanım da aralarında. Ve o gece konserde bir şarkıyı tam üç kez çaldırıyor:

Uslu dur kadınım çıldırtma beni
Ben artık bildiğin o ten değilim
Bir başka yağmurla ıslak mendilim
Yeter artık ağlatma beni
Uslu dur kadınım çıldırtma beni

Dökülmüş yaprağım, sararmış güzüm
Çiğli kirpiklerle yaşlıdır gözüm
Bu gurbet ellerde ben bir öksüzüm
Yeter artık ağlatma beni
Uslu dur kadınım çıldırtma beni

Bu konser Bodrumluların Mefharet Tüzün'ü son görüşü oluyor. Tolga Çandar o gece kendini asan Hâkim Hanım'ın ölümünün Bodrum'da ne büyük bir üzüntü yarattığını annesinden dinlemiş. O zamanlar henüz çocuk olan annesi tarlada çalışırken gelen ve mola veren otobüsü ve üstündeki cenazeyi hiç unutmamış.

Hâkim Hanım'ın memleketi Kütahya Tavşan
Hâkim Hanım sen eyledin bizleri perişan

Başta söylediğim gibi Kütahya konusu da ayrı bir muamma. Takvimde de türküde de Mefharet Hanımın Tavşanlılı olduğu söylense de bunun aslı yok gibi. Tavşanlı kaymakamıyla konuşan Tolga Çandar Hâkim hanımın bir süre Tavşanlı'da görev yaptığını, tıpkı Bodrum'daki gibi yöre halkı tarafından çok sevildiğini, giderken de gözyaşları içinde konvoylarla uğurlandığını öğrenmiş. Mefharet Tüzün'ün gerçekte Tekirdağlı olduğu sanılıyor.

Çandar, kendisini çocukluğundan beri etkileyen bu kadının peşini bırakmamaya epey kararlı. Elinde Bodrum kaymakamlığından zar zor edindiği sararmış bir fotoğraf var. Hâkim'in sevgilisi olduğu söylenen savcıyı aramış, bulamamış, akrabalarına sormuş, öğrenememiş. Adalet Bakanlığında sürdürmüş araştırmalarını. Bu arada da hiç olmazsa türküyü canlı tutarak, bir CD'sinin repertuvarına alarak hikâyeye katkı yapmış.

Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi
Nasıl astın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini

Türkü, Bodrumluların yaktığı bir ağıt ama Milaslı radyo sanatçısı Nazmi Yükselen onu TRT repertuvarına girecek şekilde düzenlemiş ve 60'lı yıllarda plağa okumuş. İşin ilginç yanı, Tolga Çandar Yunan Adası Kos'ta da dinlemiş bu türküyü. Hemen sormuş *"bu ne?"* diye, *"karşıda yaşanmış bir öykü"* demişler. Son olarak aşağıda anlatılanlar ise işin başka boyutunu gösteriyor. Yazı 2007 yılının Bodrum Life dergisinden alıntı;

Bodrum'da ilk eczaneyi açan Bodrumlu Halil Uslu ve eşi Nükhet Uslu o günlerde Bodrum'a yeni tayin olan, Halil Bey'in eski okul arkadaşı savcı Ahmet Türdü ile görüşmeye başladıklarında, Hâkime Hanımla da tanışmış oldular. Savcı Ahmet Bey ve eşi Perihan Hanım, Halil Bey ve eşi Nükhet Hanım ile Hâkime Hanım çok yakın ve güzel dostluk ortamında görüşmeye başladılar. O zamanlar, yerliler kendi aralarında görüşürler ve bir kadının yalnız başına bir yere gitmesine iyi

gözle bakmazlardı. Rum mahallesinde oturan Rumlar ise, 1938'li yıllarda Kumbahçe Mahallesi sahilinden denize mayoyla girecek kadar farklı bir yapıda idiler. O yıllarda denize mayoyla yalnızca Moda, Kalamış gibi İstanbul plajlarından girilebilirdi. Bir İstanbul kızı olan Nükhet Hanım, eşinin akrabalarıyla görüşmekten ve ev gezmelerinden hoşnut olsa da, eşinin akrabası Ahmet Nalbantoğlu'ndan başka pek kimse yoktu etrafında, entelektüel anlamda sohbet etmekten keyif aldığı. O yüzden Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım'la kurdukları dostluk, hayatına bambaşka bir renk katmıştı. Mefharet Hanım'ın şakacı ve zeki yapısı, okuduğu kitaplar ve yaşam üzerine yaptıkları sohbetlerle farklı bir zenginliğe ulaşmışlardı. Mefharet Hanım çok okuyan, kültürlü ve akıllı bir kadındı.

Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım, en yakın dostları Nükhet Uslu ve Bodrum'un ilk eczacısı Halil Uslu ile birlikte, bir tören sonrasında.

Nükhet Hanım, İstanbullu idi. Babası Mehmet Arif Lengiz, 1934 yılında Bodrum'a liman reisi olarak atandığı için, Nükhet Hanım öğrenciliği boyunca her yaz Bodrum'a gelirdi. Halil Bey'le de bu vesileyle, 15 günde bir İstanbul'dan Bodrum'a sefer yapan Erzurum Vapuru'nda tanışmıştı. Savcı Ahmet Türdü, Halil Bey'in eski okul arkadaşıydı. Savcı Ahmet Bey Eşi Perihan Hanım'ın sözünden dışarı çıkmazdı. Hatta arkadaşları ona zaman zaman takılırdı bu konuda. Kılıbık olduğunu söylerlerdi. Eşi Perihan Hanım, eşine sevgisini esirgemeyen, dirayetli ve sözünü bilen bir eşti. Sevgi, güven ve dostluğa dayalı iyi bir evlilikleri vardı. Bu arkadaşlık ortamı, alışılagelmişin dışında idi. Çünkü Bodrum Hâkimi Mefharet Hanım, hâkim de olsa, ne kadar gözü pek ve mert de olsa, sonunda bir kadındı. Üstelik Bodrum gibi küçük bir kasabada yalnız yaşayan bir kadın... Geceleri bazen Halil Bey evine bırakırdı onu. Geç saatlerde bıraktığı da olurdu. Mefharet Hanım,

çekinmeden Halil Bey'in koluna girecek kadar güvenirdi dostluklarına. Nükhet Hanım da Bodrum'a İstanbul'dan gelin gelmişti. İstanbul Üniversitesi'nde felsefe okumuş, fakat eşi Halil Bey, o zamanın belediye başkanı Mümtaz Ataman'ın oğlu Ural Ataman'a özel ders vermesi dışında Bodrum'da mesleğini yapmasına müsaade etmemişti. Bir gün, Nükhet Hanım'a mahalleden bir komşusu gelip, imalı bir sesle *"Duydun mu, Mefharet Hanım hamileymiş"* deyince, Nükhet Hanım kendisine söylenen bu lafın nereye getirilmek istendiğini anlayıp, *"Ya öyle mi, benim kocamdan mı hamile kaldı acaba?"* diye kinayeli cevabını vermişti. Bazı Bodrumlular, pek alışmadıkları bu tarz bir dostluğu yadırgıyor ve kendilerince yakıştırmalarda bulunuyorlardı. Kimi zaman Savcı Ahmet Bey ile kimi zaman Halil Bey ile birlikte anılıyordu Mefharet Hanım'ın adı. Mutlaka üzülüyorlardı, böylesi güzel dostlukların bu kadar seviyesiz bahanelere dayandırılmasına. Ama ne eşleri, ne kendileri ne de Mefharet Hanım böyle söylentilere kulak asmadılar. Sık sık "Ay" isimli sünger teknesi ile denize açılırlar, şen şakrak şarkılar söyler, eğlenirlerdi. Denize girer, güneşlenirlerdi. Hatta bir keresinde, teknenin motorunu kasıtlı olarak bozup, "uskur attı" bahanesiyle, karşı adaya gitmişlerdi.

Mefharet Hanım'ın Tavşanlı'dan gelirken kendisine ev işlerinde yardım etmesi için beraberinde getirdiği bir yardımcısı vardı. Güvendiği bir kızdı. Oturdukları ev, kaymakamın oturduğu evin yanında idi. Bir gün, evin etrafında silahlar patladı ve kavga çıktı. Ev gece gündüz korunduğu için, etrafında her zaman silahlı korumalar vardı. Bu yüzden de olay büyüdü. Kavganın yardımcı kız için çıktığı ve bu kızın Hâkime Hanım'ın evde olmadığı zamanlarda eve erkek arkadaşını aldığı ortaya çıkınca, Hâkime Hanım çok üzüldü. Halil Bey, Nükhet Hanım ve Mefharet Hanım, İzmir Fuar'ına gittiklerinde, Mefharet Hanım'ın erkek kardeşinin oğlu olan, şimdi İstanbul'da jinekolog doktorluk yapan Fahir Tüzün de, dayısıyla İzmir Fuarı'nı görmek için gelmişti. Fahir Tüzün'ün dayısı, Mefharet Hanım'la evlenmek istiyordu. İki kez evlenmek talebinde bulunmuş, ama Mefharet Hanım evlenmek istememişti.

Mefharet Hanım, bu yüzden yeğeni Fahir'e onlarla kalmak istemediğini, çok yakın arkadaşı Nükhet Hanım ve Halil Bey'le otelde kalacağını söylemişti. Nükhet Hanım, tanınmış bir Bodrumluyu *(Nükhet Hanım bu kişinin adını söylemek istemedi)* bile mahkûm etmekten çekinmeyen Hâkime Hanım'ın bu kararı yüzünden sabahlara kadar uyuyamamış ama Bodrum Hâkimi bu kararı vermekten bir an bile çekinmemişti. Bu olaydan sonra sık sık intiharı düşünür oldu.

İntihar düşüncesine sebep bu olay değildi elbette. Mefharet Hanım, Bodrum'a gelmeden önce de bir kez intihara kalkışmış ama kurtarılmıştı. Dostlarına da düşüncesinden bahsetmeye başlamıştı, hatta onlardan intiharına yardım etmelerini istiyordu. Dostları, işin ciddiyetinin farkında olarak onu vazgeçirmeye çalıştılar.

Hatta kendilerini zan altında bırakacağını bile söylediler. Nitekim ilaç içip kendini öldürmeye çalıştığı girişiminde, eczacı Halil Uslu ve Doktor Hüseyin Misoğlu durumu fark edip onu kurtardı. Ama Mefharet Hanım, kararlıydı. İlaç içerek ölmek girişiminin engellenmesinden bir gün sonra kendini astı. 17 Mayıs 1954 günü her zamanki saatinde iş yerine gitmeyince, Adliyeden evine giden davalı Bekir Akkaya, onun asılı bedenini açık olan penceresinden gördü. Yeğeni Fahir Tüzün'e haber verildi. Fahir Bey ve dayısı, Mefharet Hanım'ı almaya geldiler. Cesedine otopsi yapıldı. Fahir Beyin dayısı, Nükhet Hanım'ın unutamayacağı şu sözleri söyledi, otopsiden sonra: "*Bu kavuşmayı çok istediğim kadını otopside göreceğim hiçbir zaman aklıma gelmeyecek bir şeydi...*" Onun ölümü, büyük yankı uyandırdı. En küçük köye kadar haberi ulaştı ve tüm Bodrumlular bundan büyük üzüntü duydular. Mefharet Hanım'ın kaybettiği anlam, hayatı mıydı, inandıkları mıydı bilinmez.

O, arkasında adını türkülerde yaşatarak ölümsüz kılan ve ardından tek kötü laf söyletmeyecek bir Bodrum halkı bıraktığını bilebilecek midir acaba?

BODRUM HÂKİMİ[18]

İntihar eden Mefharet Hanımın öyküsü yarım asırdır filmlere konu oldu, türküsü Bodrum ve Milas yöresinin dilinden düşmedi ama kimse *"gerçeği"* bilemedi. Bodrum Hâkimi, şimdi, Tolga Çandar'ın çıkardığı *"Türküleri Egenin 2"* albümüne adını verdi. İşte size birden fazla gerçeği olan yaşanmış bir öykü.

Bodrumlular erken biçer ekini
Feleğe kurban mı gittin Bodrum Hâkimi

Türkiye'nin ilk kadın hâkimlerindendi Bodrum Hâkimi. Tek görev yeri Bodrum değildi elbet, ama Bodrumlular onu öyle sevmişlerdi ki... Bu dürüst, gözü pek, *"erkek gibi"* Hâkim Hanıma saygıyla karışık bir sevgi duyuyorlardı. Aslen nereli olduğu önemli değildi, *"Bodrum Hâkimi"* idi o. "*Mefharet Tüzün (Bodrum Hâkimi) Tavşanlı 1906 - Bodrum 1954 Türkiye'nin ilk kadın Hâkimlerinden olan Tüzün, 24 Eylül 1951 yılında Bodrum'da göreve başladı. Keşiflere at sırtında gidip gelen Hâkime Hanım, cesurluğu ve girişimciliğiyle kısa zamanda yöre halkının sevgisini kazanmıştı. 1954'te kaybettiği nişanlısının ardından Tüzün'ün de beklenmedik ölümü, Bodrum'da büyük üzüntü yarattı. Bodrumlular, Hâkim'e olan sevgilerini adına bir türkü yakarak yaşatmaya çalışmışlardır".*

Bodrum'da iz bırakanlar takviminde böyle tanıtılıyor Bodrum Hâkimi Mefharet Tüzün. Hakkında bundan fazlasını öğrenmek de pek mümkün değil zaten. Denediğiniz zaman resmi makamlardan da Bodrum'un yaşlılarından da aynı tepkiyi alıyorsunuz*: "Niye soruyorsunuz? Geçmiş zaman, ne olmuşsa olmuş bitmiş işte, öğrenip de ne yapacaksınız?"* Bodrumlular söz birliği etmişçesine 43 yıldır saklıyor Mefharet Hanım'ın ölüme götüren sırrı.

Mefharet Hanım'ın arkasından halkın yaktığı türküyü yıllar sonra seslendirip yeni albümüne alan Tolga Çandar, uzun süre bu sırrın izini sürmüş. Ama zar zor açtığı her kapının arkasında birbirinden farklı öyküler çıkmış karşısına. Bunlardan bir tanesine göre, Hâkim Hanım Bodrum'da bir gence idam cezası vermiş. Bunun üzerine çocuğun ağabeyi onu kaçırıp Turgut Reis'in karşısındaki Çatal adalarında tecavüz etmiş. Bundan çok etkilenen Mefharet Hanım da dönüşte kendisini öldürmüş. Anlatılan diğer öyküler ise ayrıntıları farklı olsa da Mefharet Hanım'ın ölümünün arkasında bir aşk olduğu yolunda. Bunlardan biri, *"Bodrum Hâkimi"* filmine de konu olan öykü. Türkan Şoray'ın bütün azametiyle canlandırdığı muhteşem hâkim hanımın hiçbir zor karşısında eğilmeyen başı sonunda bir aşka yenik

---

18 Radikal İki 7 Eylül 1997 S. 48, s24- 25 Kaynak: http://www.turkudostlari.net/hikâye.asp?turku=243

düşüyordu. Ya sevdiği adama ölüm cezası verecekti, ya da... İkinci yolu seçti Bodrum Hâkimi.

Şu Bodrum'un dağlarında ceylanlar dolaşır
Kara haber Mefharet Hanım'a pek tez ulaşır

Bodrum'da sıkı sıkı mühürlenmiş ağızlardan yarım yamalak dökülenler ise, hâkim hanımın sevgilisinin filmdeki gibi bir suçlu değil, Bodrum'un savcısı olduğu yönünde. Ama bu aşkın Mefharet Hanım'ı neden intihara sürüklediği konusunda rivayet muhtelif. Karşılıksız değildi aşkı besbelli. Ama herhalde evlenemeyeceklerdi. Ama neden? Savcı evli miydi, ya da önce evlilik vaat ettiği Mefharet Hanım'ı sonra terk mi etti... Büyük olasılıkla Bodrumlular pek sevdikleri *"Hâkim Hanım"* larına böyle gayrimeşru bir ilişkiyi yakıştırmak istemediklerinden susuyorlar bu konuda, takvimlerinde bile *"nişanlısı"* sıfatını kullanmayı tercih ediyorlar.

Mefharet Hanım'ın son gecesine ilişkin anlatılanlar ise daha da hazin. Milaslı Türk Sanat Müziği Bestekârı Zeki Duygulu'nun konseri var o gece. Bodrumlular ciple Milas'ın yolunu tutuyor. Mefharet Hanım da aralarında. Ve o gece konserde bir şarkıyı tam üç kez çaldırıyor:

Uslu dur kadınım çıldırtma beni
Ben artık bildiğin o ten değilim
Bir başka yağmurla ıslak mendilim
Yeter artık ağlatma beni
Uslu dur kadınım çıldırtma beni

Dökülmüş yaprağım, sararmış güzüm
Çiğli kirpiklerle yaşlıdır gözüm
Bu gurbet ellerde ben bir öksüzüm
Yeter artık ağlatma beni
Uslu dur kadınım çıldırtma beni

Bu konser Bodrumluların Mefharet Tüzün'ü son görüşü oluyor. Tolga Çandar o gece kendini asan Hâkim Hanım'ın ölümünün Bodrum'da ne büyük bir üzüntü yarattığını annesinden dinlemiş. O zamanlar henüz çocuk olan annesi tarlada çalışırken gelen ve mola veren otobüsü ve üstündeki cenazeyi hiç unutmamış. Yıllarca ne bu öykü düşmüş dilinden ne de Bodrum Hâkimi'nin türküsü.

Hâkim Hanımın memleketi Kütahya Tavşan
Hâkim Hanım sen eyledin bizleri perişan

Bu Kütahya konusu da ayrı bir muamma. Takvimde de türküde de Mefharet Hanım'ın Tavşanlılı olduğu söylense de bunun aslı yok gibi. Tavşanlı kaymakamıyla konuşan Tolga Çandar Hâkim Hanımın bir süre Tavşanlı'da görev yaptığını, tıpkı Bodrum'daki gibi yöre halkı tarafından çok sevildiğini, giderken de gözyaşları içinde konvoylarla uğurlandığını öğrenmiş. Mefharet Tüzün'ün gerçekte Tekirdağlı olduğu sanılıyor.

Çandar, kendisini çocukluğundan beri derinden etkileyen bu kadının peşini bırakmamaya kararlı. Elinde Bodrum kaymakamlığından zar zor edindiği sararmış bir fotoğraf var. Hâkimin sevgilisi olduğu söylenen savcıyı aramış, bulamamış, akrabalarına sormuş, öğrenememiş, şimdi Adalet Bakanlığı'nda araştırmalarına devam ediyor. Bu arada da hiç olmazsa bir türküyle bu talihsiz kadına bir selam gönderiyor.

Türkü, Bodrumluların yaktığı bir ağıt ama Milaslı radyo sanatçısı Nazmi Yükselen onu TRT repertuvarına girecek şekilde düzenlemiş ve 60'lı yıllarda plağa okumuş. İşin ilginç yanı, Tolga Çandar Yunan adası Kos'ta da dinlemiş bu türküyü. Hemen sormuş *"bu ne?"* diye, "karşıda yaşanmış bir öykü" demişler. Şimdi Tolga Çandar'ın sesiyle yeniden hayat buluyor *"Bodrum Hâkimi"*nin öyküsü. Çok sade, tek bir bağlamayla, kırk yıl uzaktan yürekleri dağlamaya devam ediyor:

Nasıl astın Mefharet Hanım ipe de kendini
Altın makas gümüş bıçak ile doğradılar tenini

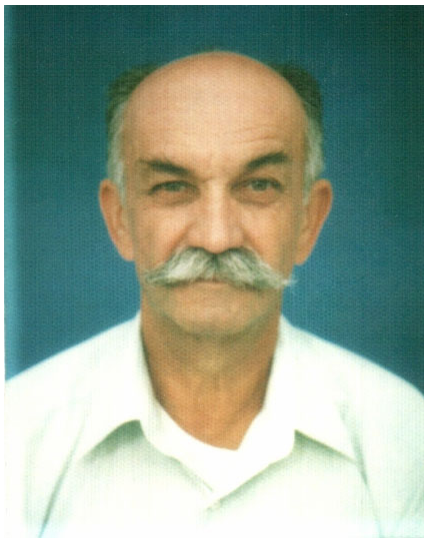

Bodrumlu kaynak kişi Rasim Eriş.

Bodrumlu kaynak kişi Erol Köse.

Bodrumlu Mahalli Sanatçı ve kayak kişi Rasim Eriş, Erol Köse
Bodrum türküleri çalıp okurken.

Yöre türkülerini güzel yorumlayan sanatçı
Mehmet Topçu.

Yöre sanatçısı Rasim Eriş TRT programında
Bodrum türkülerini okurken.

Yöre Bodrum türkülerinin usta yorumcusu TRT
İzmir Radyosu Sanatçısı Mustafa Özcan.

Bodrum Hâkimi türküsünü ilk plağa okuyan, ünlendiren
Milaslı Nazmi Yükselen.

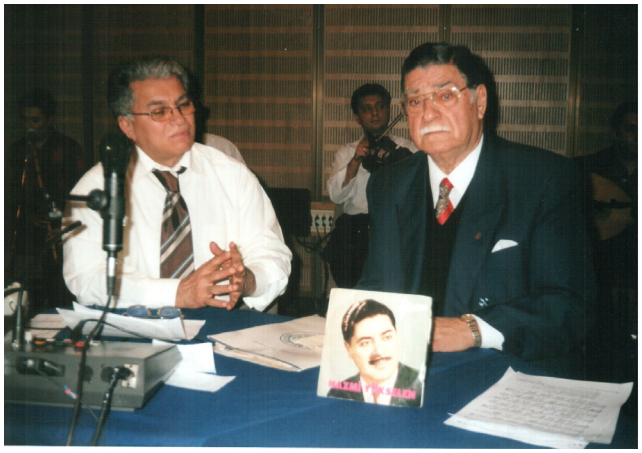

Halil Atılgan TRT Türkiye'nin Sesi Radyo'sunda merhum Nazmi
Yükselen'i belgeselleştirirken. Tarih 22. 04. 2004 – Ankara.

Bodrum türkülerinin usta yorumcusu, yöre türkülerinde
Kaynak kişi, sanatçı Mehmet Topçu.

Mehmet Topçu.

Yöre türkülerinin yorumcusu Tolga Çandar.

Tolga Çandar.

Çok genç yaşta kaybettiğimiz yöre türkülerinin usta yorumcusu Muğlalı Memiş Günüç.

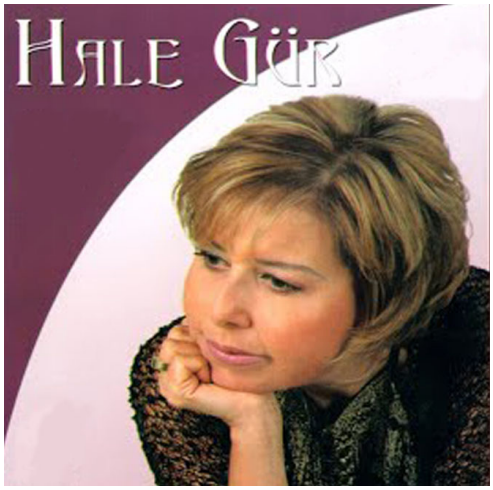

Yöre türkülerinin usta yorumcusu Hale Gür.

Yöre türkülerine candan bağlı bir
yorumcu Makbule Kaya.

Makbule Kaya.

Bodrum Hâkimi türküsünün
bestecisi Mustafa Bacaksız.

Bodrum Hâkimi türküsünü besteleyen Mustafa Bacaksız –
Namı diğer Çelik Amca. Son yolculuğunda.

İşte Bodrum'un Çelik Amcası.

Dr. HALİL ATILGAN

1946 yılında Adana'nın Karaisalı ilçesinin İncirgediği köyünde doğdu. (İncirgediği 1993 yılında Mersin ilinin Tarsus ilçesine bağlandı.) İlkokulu köyünde bitirdikten sonra Düziçi İlköğretmen Okuluna girdi. 1964–1965 öğretim yılında Düziçi İlköğretmen Okulundan mezun oldu. Çeşitli illerde öğretmenlik, Halk Eğitimi Merkezi Müdür, Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1973–1975 yıllarında Çukurova Radyosunun açmış olduğu saz sanatçılığı sınavlarını kazandı. 1984 de Çukurova Üniversitesine Müzik Uzmanı olarak atandı. Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümünde Halk Müziği ve Bağlama Dersleri Öğretim Görevlisi, Kültür Sanat Merkezi Müdürlüğü yaptı. 1990 yılında Kültür Bakanlığı Şanlı Urfa Devlet Türk Halk Müziği Korosuna Kurucu Şef olarak atandı. 1993 yılında Ankara'ya alınan Dr. Atılgan koro şefliğinin yanında Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğünde (HAGEM) müzik danışmanlığı, repertuvar kurulu başkanlığı görevlerinde bulundu. Zaman içinde Eğitim Enstitüsünün Müzik Bölümünü, Anadolu Üniversitesi AÖF'nin İktisat Bölümünü bitirdi.

Adana Valiliği adına yaptığı Geçmişten Günümüze Çukurova Türküleri kaset setinde yörenin özellikli türkülerini beş kasette toplayarak Türk kültür tarihinde bir ilki gerçekleştirdi. Değişik illerde çeşitli görevlerde bulunan Dr. Atılgan; İçel, Yozgat, Adana, Gaziantep, Kıbrıs, Hatay, Muğla, Niğde, Tarsus, Şanlıurfa, Osmaniye, Mersin illerinde folklor derlemeleri yaptı. Derlediği türküleri TRT, TV programlarında kitaplarında yayımladı. Folklorla ilgili araştırmalarını ise; Sivas Folkloru, Türk Folkloru, Anadolu Folkloru, Erciyes, Karaisalı, Güneyde Kültür, İçel Kültürü, Ozan, Türkiye İş Bankası Kültür Sanat, Tarla, Güney Su, Folklor Edebiyat, Ana Yurttan Ata Yurda Türk Dünyası, Ceyhan, Çağrı, Maki, Harran, Türksoy, Çukurova Lobisi, Size ve Yörtürk, Turunç, Ardıç Kuşu, Türksözü dergilerinde, Karaisalı, Sonsöz, Yeniçağ, Adana Ekspres gazetelerinde (2017 itibariyle) 198 makalesi yayımladı.

TRT Çukurova Radyosunda yapımı gerçekleşen Dilde Telde Çukurova, Dadaloğlu Karacaoğlan Yurdundan, Yöremiz Folklorundan programlarının yapılmasında çeşitli katkılar sağlayarak, folklor ve halk müziği konularında konuşmalar yaptı. Üniversitelerde müzikle ilgili konferanslar verdi. TRT, özel televizyon ve radyolara *Dilde Telde Anadolu, Ezgi Kervanı, Sanatçı Politikacılar, Kültür Kürsüsü, Anadolu'nun Dili* programlarını hazırlayıp sundu. Yaklaşık 300'e yakın Türk halk ezgisini derleyen, notaya alan Atılgan, bu ezgileri TRT, TV'nin çeşitli programlarında çaldı okudu. Çoğunluğunu Çukurova türkülerinin oluşturduğu yaklaşık 100'e yakın halk ezgisini de TRT repertuvarına kazandırdı. Şefliğini yaptığı halk müziği korolarıyla yurdun çeşitli bölgelerinde konserler veren Halil Atılgan millî ve milletler arası folklor, müzik, halk edebiyatı ve halk oyunları dalında kongre, bilgi şöleni ve seminerlere katılarak (Haziran 2017 itibariyle) 50 tebliğ sundu. Türk kültürüne hizmetlerinden ötürü 3 Ocak 2004 tarihinde Azerbaycan Vektör İlimler Merkezinden doktora aldı. MESAM- İLESAM-Türk Folklor Araştırmaları Kurumu-Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan Dr. Halil Atılgan şiirlerden ve türkülerden hareket ederek sahneye koyduğu ***Kurtuluş Savaşı Destanı, Türkülerin Dili, Türkülerde Ana, Sevelim Sevilelim, Urfa Kurtuluş Savaşı Destanı*** müzikal programlarıyla halk müziğine değişik bir sunum kazandırdı. Halen Milli Eğitim Bakanlığınca düzenlenen halk müziği yarışmalarının danışma kurulu üyeliğini de yapan Atılgan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünden 01 Ocak

2010 tarihinde Devlet Türk Halk Müziği Korosu Şefi olarak emekliye ayrıldı. Dr. Atılgan Türk kültürüne hizmetlerinden dolayı çeşitli kurum ve kuruluşlarca şimdiye kadar 17 kez (2018 itibariyle) ödüle layık görüldü, geçmişten günümüze 32 kitabı yayımlandı.

ALMIŞ OLDUĞU ÖDÜLLER

1– Türk Folklor Araştırmaları Kurumu Türk Folkloruna Hizmet Ödülü 87.
2–Mut Halk Eğitimi Merkezince düzenlenen Türkülerin Hikâyeleri adlı derleme yarışmasında Türk Folklor Araştırmaları Kurumu 1. Mansiyon 1985.
3–Milli Eğitim Bakanlığının Halk Eğitimi Merkezleri arasında açmış olduğu Türk Halk Müziği Koro yarışmalarında çalıştırdığı Mersin Halk Eğitimi Merkezi Türk Halk Müziği Korosuyla Türkiye Birinciliği. 1984
4–Kültür Bakanlığının Türkiye Üniversiteler Arası düzenlemiş olduğu Türk Halk Müziği Koro yarışmasında çalıştırdığı Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Türk Halk Müziği Korosuyla Türkiye İkinciliği. (1985)
5–Milli Eğitim Bakanlığının düzenlemiş olduğu Türkiye Üniversiteler Arası Türk Halk Müziği Koro yarışmasında çalıştırdığı Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Türk Halk Müziği korosuyla Türkiye Birinciliği. (1987 – 88)
6–Anadolu Folklor Vakfınca Türk Kültürüne Hizmet Ödülü 1994.
7–Adana'da yayınlanan Ozan Dergisi'nin Türk Kültürüne Hizmet Ödülü 1994.
8-İçel'de İçel Kültürü Dergisinin Türk Kültürüne Hizmet Ödülü. (3 Ocak 1996)
9-Adana Valiliği adına Geçmişten Günümüze Çukurova Türküleri kaset seti çalışmasını gerçekleştirmesinden dolayı Adana Valiliğince Türk Kültürüne Hizmet Ödülü. 13. 11. 1999.
10- Osmaniye Valiliği Kristal Fıstık Türk Kültürüne Hizmet Ödülü. 17. 6. 2000.
11- Türk Dil Kurumunun Orhan Şaik Gökyay Araştırma Ödülü, 12. 11. 2002.
12- Tarsus Belediyesinin Çukurova Kültürüne Hizmet Ödülü 25. 9. 2004.
13- Çukurova Lobisi Dergisinin Yılın En İyi Araştırmacısı Altın Turaç Ödülü 2009.
14- MESAM'dan (Müzik Eserleri Sahipleri Meslek Birliği) 20. Yıl Onur Ödülü. 25. 03. 2012.
15- Çukurova Lobisi Dergisinin Altın Turaç Yaşam Boyu Onur Ödülü 05. Mayıs 2012.
16- TADER – Tarsuslular Derneğinin Türk Kültürüne Hizmet Ödülü. 07. 12. 2014.
17. HAMOY (Halk Müziği ve Oyunları Eğitim Araştırma Derneği) Halk Bilimine Hizmet ödülü. 16 Mayıs 2016.

YAYIMLANMIŞ KİTAPLARI

1-Burası Mersin : Mersin Halk Eğitimi Merkezi Yayınları, Mersin 1983.
2-Âşık Ferrahî Hayatı, Şiirleri, Türküleri: Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana 1987.
3-İskenderun : İskenderun Belediyesi Yayınları, Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana 1988.
4-Âşık Dertli Kazım (1) : Metin Ofset, Adana 1990.
5-Kısaslı Âşıklar : Özdal Basım Yayın Ticaret Limited Şirketi, Şanlıurfa 1992.
6-Neden Arabesk : Antakya Kültür Eğitim Tesisleri Yayınları, Antakya 1993.
7-Âşık Dertli Kazım (2) : Adana Valiliği Yayınları, Metin Ofset, Adana 1995.
8-Ceyhanlı Âşık Ferahi : Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara 1999.
9- Çukurova'dan Sesler : Burcu Ofset, Ankara 1999.
10-Âşık Dertli Kazı(3) : Adana Valiliği, Fersa Matbaacılık LTD. Şti. Ank.1998

11-Çukurova Türküleri(1): Adana Valiliği Yayınları, Burcu Ofset, Ankara1998.
12-Malatya Musiki Folkloru: Malatya Belediyesi, Cem Veb Ofset Ankara 1999.
13-Abdülvahap Kocaman Hayatı Sanatı Şiirleri: Adana Valiliği Yayınları, Adana Ofset, Adana 1999.
14-Adana Valiliği : Çukurova Türküleri Kaset Seti ve Kitapçığı (5 kaset) 1998.
15-Harran'da Bir Türkmen Köyü Kısas: Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.
16-Âşık Dertli Kazım (4) : BRC Basım Limitet Şirketi, Ankara 2002.
17-Geçmişten Günümüze Niğde Halk Müziği: Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara 2003.
18-Kurtuluş Savaşında Kahraman Çukurovalılar: Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı Yayınları Ankara 2002.
19-Murtçu Folkloru : Karaisalı Kaymakamlığı Yayınları, Ankara 2002.
20-Türkülerin İsyanı : Akçağ Yayınları Ankara 2003.
21- Adana Valiliği Adına : Çukurova Türküleri CD Seti ve Kitabı (5 CD) 2004.
22-Âşık Dertli Kazım –V : Ulusoy Limitet Şirketi Ankara 2006.
23- İşte O Pehlivan İsmet Atlı'dır: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları II Cilt, Hassoy Matbaacılık Ankara 2007.
24- Geçmişten Günümüze Tarsus'ta Halk Müziği: Tarsus Belediyesi Kültür Yayınları – 21 (2007 / 2) Hassoy Matbaacılık, Ankara 2007.
25 -Geçmişten Günümüze Tarsus Türküleri CD Seti ve Kitabı. Tarsus Belediyesi Kültür Yayınları, 2008.
26- Ana Beni Eversene ve Ceyhanlı Hasan Turan. Ceyhan Belediyesi Kültür Yayınları No: 15. Hassoy Matbaacılık, Ankara 2009.
27- Rüzgâr Özür Dilese de Dal Kırıldı Bir Kere: İsim Yayınları, Ankara 2011.
28- Tarsuslu Âşık Nihali. : Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, No: 17, 2017.
29- Hey On Beşli Türküsü ve Adanalı İboş Ali Ağa: Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ekrem Matbaası, Adana 2017.
30- Neler Gördü Bu Gözler / Bu gözler Neler Gördü: Belgesel Roman, I. Cilt – Bizim Dijital Yayınları, 2017 –Ankara.
31- Acem Kızı ve Tenecioğlu Âşık Hüseyin: Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları – 2018 Ankara.
32- Gelvurdağları'ndan Gavurdağları'na Düziçi: Bizim Dijital Yayınları, 2019 –Ankara.

YAYINA HAZIR KİTAPLARI

1–Adana'nın Yolları Taştan. III Cilt.
2- Türkülerle Gönlümüze Düşenler III Cilt.
3-Türkülerle Din Ticareti – Kadersiz Türküler.